

MIHAELA GOTEA

**REȚEAUA SOCIALĂ ȘI CONFLICTUL MARITAL
CONSTRÂNGERI ȘI OPORTUNITĂȚI**

MIHAELA GOTEA

**REȚEAUA SOCIALĂ
ȘI CONFLICTUL MARITAL
CONSTRÂNGERI ȘI OPORTUNITĂȚI**

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2014

Volum editat cu sprijinul financiar
al Universității *Transilvania* din Brașov

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Petru Iluț

Prof. univ. dr. Romulus Chiriță

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GOTEA, MIHAELA

Rețeaua socială și conflictul marital: constrângeri și oportunități / Mihaela Gotea. - Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-973-595-667-7

316

© 2014 Autoarea volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul autoarei, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Tehnoredactare computerizată: Alexandru Cobzaș

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

CUPRINS

INTRODUCERE	7
CAP. 1 FAMILIA – PARTE COMPONENTĂ ȘI PRODUS AL SOCIALULUI....	13
CAP. 2 REȚELELE SOCIALE ȘI ROLUL LOR ÎN VIAȚA DE CUPLU	25
2.1 Delimitări conceptuale.....	27
2.2 Caracteristici ale rețelelor sociale	30
2.3 Tipuri de rețele sociale.....	32
2.4 Funcțiile rețelelor sociale.....	34
2.5 Dinamica rețelei sociale de-a lungul vieții.....	45
CAP. 3 INFLUENȚE SOCIALE ASUPRA VIEȚII CONJUGALE (INFLUENȚE INTRACUPLU ȘI DIN EXTERIOR)	57
3.1 Influența socială – aspecte generale.....	57
3.2 Puterea maritală și influența socială intracuplu.....	63
3.3 Influențe sociale externe asupra cuplului conjugal	72
CAP. 4 CALITATEA RELAȚIEI CU PARTENERUL CONJUGAL	79
4.1 Relația maritală.....	79
4.2 Satisfacția/insatisfacția maritală, o percepție subiectivă	84
4.3 Factori ai satisfacției/insatisfacției maritale	85
CAP. 5 CONFLICTUL MARITAL, PARTE A VIEȚII DE CUPLU	97
5.1 Definire, caracteristici ale conflictului interpersonal.....	97
5.2 Tipuri de conflict interpersonal.....	100
5.3 Cauze ale conflictului marital.....	105

5.4	Atitudinea partenerilor de cuplu față de conflict.....	116
5.5	Strategii de abordare a conflictului conjugal.....	133
5.6	Consecințele conflictului dintre partenerii de cuplu asupra satisfacției/insatisfacției maritale.....	139
 CAP. 6 REȚEAUA SOCIALĂ, ATITUDINEA FAȚĂ DE CONFLICTUL CONJUGAL ȘI CALITATEA RELAȚIEI MARITALE: INVESTIGAȚII EMPIRICE 143		
6.1	Problema studiată și obiectivele cercetării.....	143
6.2	Cercetarea calitativă.....	145
6.3	Cercetarea cantitativă	173
 CONCLUZII ȘI DISCUȚII.....		231
 BIBLIOGRAFIE:.....		239

INTRODUCERE

Așa cum este anunțat încă din titlu, lucrarea de față urmărește analiza legăturii dintre două problematici fundamentale ale vieții maritale: influența rețelei sociale asupra cuplului și complexul domeniu al conflictului marital. Rolul rețelelor sociale în viața de cuplu este unul ambivalent – de sprijin și de constrângere. Pe de-o parte, rețeaua socială reprezintă o sursă fundamentală pentru obținerea suportului social în diferite momente ale vieții de familie (în formarea cuplului, trecerea prin anumite crize etc.), acest ajutor primit de la familia extinsă, de la prieteni sau alți cunoscuți putând fi de mai multe tipuri. De exemplu, suportul social poate fi unul emoțional acordat individului sau cuplului ce trece prin momente critice ale existenței sale sau se poate materializa în ajutor financiar acordat tânărului cuplu; în plus, nu putem omite rolul copleșitor pe care îl are familia de origine și, în special, mama partenerei conjugale în perioada tranziției cuplului marital către etapa de triadă, adică adaptarea soților la un nou rol, cel de părinte. Pe de altă parte, rețeaua socială este, în același timp, și o sursă de constrângeri mai subtile sau mai directe. Ele pot lua forma unor sugestii, recomandări, sfaturi sau condiționări și pot fi ilustrate de exprimări precum: „trebuie să faci așa...”, „e bine să faci așa...”, „e imoral să faci asta”, „e indicat să...”, „dacă vrei să te ajut, atunci și tu trebuie să...”, „nu vreau să mă amestec în viața voastră, dar, totuși, nu crezi că...”. Altfel spus, rețeaua socială este o sursă de presiuni sociale asupra tânărului cuplu marital, atât în transmiterea/impunerea unor valori, a unor principii de viață, a unor modele comportamentale, cât și în schimbarea unor comportamente și atitudini considerate indezirabile.

Cel de-al doilea aspect major, urmărit în această analiză, este reprezentat de conflictul marital. Adeseori, în raport cu tema conflictului marital, oamenii tind să manifeste o atitudine negativă față de această latură a vieții relaționale. De exemplu, la auzul acestui subiect „greu”, din vocabular sunt activate cuvinte precum ceartă, neînțelegeri, tensiuni, foarte rar fiind adusă la lumină dimensiunea pozitivă a conflictului, sintetizată în expresii de tipul: evoluție, aprofundare a relației, dezvoltare a intimității etc. De aceea, atitudinea partenerilor conjugali față de conflict necesită o atenție sporită din partea unui cercetător interesat de viața de familie, de relația de cuplu, de intimitate.

Conflictul marital reprezintă o dimensiune extrem de importantă a vieții de cuplu, cel puțin din câteva rațiuni. Pe de-o parte, orice cuplu trece atât prin momente plăcute, fericite, cât și prin momente tensionate, conflictuale, astfel încât, conflictul apare ca ceva natural, ca un aspect firesc al vieții relaționale și, într-o măsură considerabilă, ca ceva inevitabil. Pe de altă parte, cu cât este mai profundă și mai intensă legătura emoțională între două persoane, cu cât acestea sunt mai dedicate și mai implicate în relație, cu atât crește probabilitatea apariției conflictului (idee confirmată de o serie de cercetări).

Un subiect de interes pentru investigațiile din domeniul socio-psihiologiei familiei este reprezentat de efectele produse de conflictul marital asupra membrilor familiei (și nu numai), mai exact – modul în care partenerii conjugali gestionează aceste cogniții, emoții și comportamente din timpul episoadelor tensionate are efecte directe și indirecte asupra calității relației de cuplu, asupra relației părinte-copil, a relației cu familia de origine, asupra eficacității la locul de muncă etc. Astfel, strategiile eficiente, constructive de abordare a conflictului au un rol important în construirea și reconstruirea unei legături intime, o relație de cuplu cu potențial de dezvoltare, de îmbunătățire, o legătură dinamică, ce evoluează. Conflictul poate fi privit ca experiență de viață, ca act de învățare în scopul dezvoltării personale și a propriei diade conjugale, aceasta fiind perspectiva centrală a lucrării de față.

Atitudinile sunt efectul proceselor interpersonale ce au loc în cadrul relațiilor sociale dintre membrii unei rețele (Erickson, 1988). Prin urmare, atât formarea, cât și întărirea sau schimbarea unui tip de atitudine față de conflictul conjugal sunt rezultatul interacțiunii noastre cu cei din jur. Orice nouă experiență socială poate produce restructurări la nivel atitudinal. În această carte, am urmărit să surprind și să ilustrez dinamica atitudinii față de conflictul în cuplu, generată de surse externe individului.

De asemenea, trebuie subliniat faptul că nu doar atitudinile se schimbă în timp, ci și sursele și tipurile de influență socială sunt supuse transformărilor, în concordanță cu dinamica rețelei personale a partenerilor de cuplu. Rețeaua socială este restructurată de o serie de evenimente de viață – cum ar fi: debutul școlar, intrarea în diferite organizații/asociații extrașcolare, continuarea studiilor, angajarea/schimbarea locului de muncă, căsătoria, nașterea unui copil, mutarea într-o altă localitate etc. Prin urmare, interesul meu cognitiv este acela de a depăși o abordare statică, de „fotografiere” a influenței rețelei sociale într-un moment dat, concentrându-mi atenția, în schimb, pe surprinderea dinamicii acesteia, din perspectiva celui care o resimte și o descrie în mod subiectiv.

Trecând în revistă numeroase studii referitoare la rețelele sociale și la efectele acestora asupra vieții de cuplu și de familie, am constatat că nu a fost analizat modul în care cei doi soți percep diferitele tipuri de influențe sociale exercitate de membrii rețelelor lor personale, precum și felul în care această percepție generează, în primă fază, schimbări la nivel individual, iar apoi, restructurarea relațiilor de cuplu și chiar restructurarea rețelei sociale din care face parte diada maritală.

Toate aceste transformări atitudinale sunt semnalate, în special, în cazul persoanelor din mediul urban. În mediul rural, atitudinile au un grad mai ridicat de stabilitate, menținându-se, în mare parte, neschimbată structura rețelei sociale, raporturile tradiționaliste între membrii rețelei și între generații. Pentru a evidenția diferențele dintre cele două medii, investigațiile au fost realizate cu subiecți atât din spațiul urban, cât și din cel rural.

Demersul analitic al cărții de față a pornit de la nivelul macro-social necesar explorării vieții de familie, a continuat cu cel mezzo-social, prin plasarea cuplului în mediul său social direct accesibil, iar apoi atenția mea s-a concentrat pe procesele particulare de la nivelul micro-social (al interacțiunii intracuplu în momente conflictuale), astfel a rezultat o structurare a informațiilor în șase capitole specifice.

Capitolul întâi prezintă nivelul macro-social al vieții de cuplu, analizând legătura bidirecțională dintre familie și societate. Pe de o parte, familia este un produs al societății, evoluția ei urmând aceeași direcție cu cea a schimbării macro-sociale. În același timp, însă, familia nu este un actor pasiv, indiferent, al istoriei, ci un agent de schimbare a societății din care face parte, o entitate socială capabilă de a se autoregla și de a rezista presiunilor externe. Ea este, simultan, o instituție socială dinamică – cu capacitatea de a se adapta la schimbările societale și, totodată, cu capacitatea de a genera astfel de schimbări – și o entitate cu tendințe de stabilitate, de păstrare a structurilor tradiționale, de rezistență la schimbare. Familia ca instituție socială și viața de familie sunt afectate semnificativ de schimbările economice, politice, ideologice care au avut loc la nivelul societății românești contemporane, de tranziția spre economia de piață începută în 1990, transformări care vor fi specificate și detaliate în acest capitol.

În **capitolul al doilea**, atenția este concentrată asupra nivelului mezzo al relațiilor maritale. Contextul social direct accesibil al cuplurilor maritale/familiilor este reprezentat de rețelele sociale ale soților și chiar ale copiilor. Asumpția pe care s-a bazat studierea rețelelor este că actorii sociali se află într-o relație de interdependență, iar conexiunile sociale dintre ei produc importante consecințe asupra fiecăruia. În cele

cinci subcapitole, definesc conceptele de rețea socială, structură și relații, prezintă caracteristicile structurale și relaționale ale rețelelor, clasifică tipurile de rețele sociale, analizează rolul pe care îl joacă acestea în viața individuală și de cuplu și prezintă dinamica restructurării relațiilor sociale de-a lungul vieții.

Capitolul al treilea analizează procesele de influență socială asupra vieții maritale, delimitând influențele intracuplu de cele din exterior. În acest punct al studiului, sunt investigate și ilustrate principalele schimburi ce se realizează între rețelele sociale și partenerii conjugali (influențele externe cuplului), precum și elemente specifice ale influenței interpersonale dintre cei doi soți, mai concret – strategiile de putere utilizate în interiorul cuplului.

Capitolul al patrulea face o incursiune analitică în tematica relației maritale, a calității acestui tip de legătură interpersonală, investigând o serie importantă de factori generatori de satisfacție/insatisfacție în viața conjugală.

Capitolul al cincilea prezintă, în detaliu, conflictul marital. Oamenii se căsătoresc motivați, în special, de avantajele pe care le presupune mariajul (siguranță, companie, intimitate psihologică și sexuală, iubire, suport emoțional etc.). Dincolo de aceste expectanțe pozitive, viața conjugală este presărată și cu frecvente momente tensionate și certuri, apariția acestora fiind înregistrată atât în interiorul cuplurilor care se declară fericite, cât și a celor nefericite. Structura acestui capitol pornește de la definirea conceptului de conflict conjugal și este completată de aspecte precum: tipologii ale conflictului, cauze ale declanșării episoadelor conflictuale, atitudini față de conflict, stiluri de acțiune în momente de tensiune și efecte produse de conflictul conjugal.

Capitolul al șaselea al lucrării include analiza empirică a relației dintre rețelele sociale, atitudinea față de conflictul conjugal și calitatea relației maritale, prin prisma unor date de cercetare culese prin instrumente proprii, rezultate în urma combinării metodologiei specifice investigațiilor calitative cu cea caracteristică abordărilor de tip cantitativ. Datele din teren au fost obținute prin mijloace proprii, prelucrate, interpretate și comparate cu rezultatele altor studii de pe plan național și internațional.

În **concluzii** se regăsește o trecere în revistă a rezultatelor proprii obținute din investigațiile realizate, conturându-se și deschideri pentru viitoarele cercetări de aprofundare a acestui subiect complex.

Volumul de față are la bază teza de doctorat cu titlul „Influența rețelei sociale asupra atitudinii față de conflictul în cuplu”, pe care am susținut-o în luna martie a

anului 2012, la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială.

* * *

Îi mulțumesc Domnului prof. univ. dr. Petru Iluț, coordonatorul științific al tezei de doctorat, pentru îndrumarea, sprijinul și încrederea pe care le-a manifestat față de „căutările” mele, pe întreaga durată a studiilor doctorale, precum și colegilor de la Facultatea de Sociologie și Comunicare, din cadrul Universității *Transilvania* din Brașov, pentru observațiile valoroase oferite în diferite etape ale construirii acestei cărți, și familiei mele pentru înțelegere și suport constant.

CAP. 1 FAMILIA – PARTE COMPONENTĂ ȘI PRODUS AL SOCIALULUI

Cuplul marital, relațiile dintre soți, familia nucleară completă sau incompletă nu funcționează într-un vacuum, ci fac parte dintr-un context social care, la nivel macro, e reprezentat de spațiul socio-cultural, iar la nivel mezzo, de rețeaua socială a partenerilor conjugali. Bott (1971, p. 218) sublinia faptul că, în clarificarea variațiilor legate de formele concrete pe care le îmbracă rolurile conjugale nu e suficient să apelăm doar la explicațiile ce aduc în lumină diferențele culturale și cele subculturale: „a spune că oamenii se comportă diferit sau au varii așteptări pentru că fac parte din medii culturale diferite are aceeași valoare cognitivă ca și exprimări precum oamenii se comportă diferit pentru că se comportă diferit sau culturile sunt diferite pentru că sunt diferite”. Cu alte cuvinte, explicarea diferențelor dintre oameni și cele referitoare la funcționarea familiilor doar pe baza încadrării subiecților în anumite categorii sociale, clase, este limitată, fiind necesară depășirea ei prin plasarea cuplului conjugal într-o rețea socială dinamică, cu o varietate de procese interacționale complexe, în continuă schimbare. Totuși, o serie de studii micro-sociale nu amintesc nimic despre specificitatea contextului socio-cultural și temporal al cercetărilor realizate asupra unor entități/fenomene sociale, ceea ce poate duce la dificultatea comparării datelor obținute, a transferurilor informaționale și metodologice dintr-un spațiu al investigațiilor în altul, a construirii unei imagini holistice asupra aspectelor analizate. E ca și cum ai vorbi despre o frază dintr-o carte, fără să spui din ce capitol face parte, din ce carte, scrisă de cine, în ce perioadă etc.

Investigațiile la nivel macro privind mediul socio-cultural în care se desfășoară relațiile premaritale, cele conjugale sau de familie relevă, de obicei, legătura dintre diferite schimbări la nivel societal și efectele lor directe și indirecte asupra vieții intime, precum și reversul acestei relații cauzale (cum procesele din sfera intimă, privată, au un rol în schimbarea socialului). De asemenea, tot analizele macro-sociale aduc în lumină următoarele aspecte legate de background-ul socio-cultural și economic al partenerilor: mediul social și cultural din care provin, etnia, religia, statutul lor socio-profesional, poate chiar spațiul geografic de proveniență și cel în care s-au stabilit.

În ceea ce privește nivelul mezzo-social, regăsim analize din diferite puncte de vedere asupra rețelelor sociale sau asupra grupurilor. Mulți cercetători au subliniat importanța luării în calcul a rețelelor sociale din care fac parte persoanele căsătorite, reliefând o varietate de procese relaționale fascinante, necesare în explicarea derulării vieții de familie. Studiile care au avut ca domeniu de interes efectele rețelelor sociale asupra relației conjugale și-au concentrat atenția asupra unor dimensiuni specifice, concrete, cum ar fi compoziția rețelei, interferența rețelei sociale în viața cuplului, gradul de suprapunere a rețelelor sociale ale celor doi soți sau suportul social perceput de soți din partea rețelei lor, exemplificând doar o parte din numeroasele cercetări întreprinse (Widmer, Kellerhals și Levy, 2004).

Nivelul micro-social al analizei de față se va concentra asupra proceselor intrafamiliale, asupra studierii legăturii dintre credințele, aspectele afective și strategiile de abordare a conflictelor maritale, pe de-o parte, și satisfacția/insatisfacția în mariaj.

Cunningham și Thorton (2006) observau că mariajul a reprezentat timp de sute de ani instituția centrală ce structura viața de familie, fiind caracterizat de un set de idei relativ unitare privind relațiile sexuale dezirabile, condițiile adecvate de locuire și statutul privilegiat al celor căsătoriți comparativ cu cei necăsătoriți. Aceiași autori afirmau că, în prezent, mariajul a devenit dezinstituționalizat și nu mai are, în esența sa, un set de înțelegeri, semnificații larg acceptate, așa cum se întâmpla în trecut. Multe așteptări de roluri sociale care înainte făceau parte din „pachetul” marital au fost înlăturate din mariajul contemporan (cum ar fi faptul că mariajul nu mai reprezintă singurul context legitim de viețuire în etapa de adult, de relaționare sexuală sau rezidențială, de creștere a copiilor).

Aceste schimbările permanente ale societății contemporane (la nivel de organizare a vieții sociale de ansamblu, de mentalități, de evoluție a tehnologiei etc.) au făcut ca familia să nu mai aibă valorile fixe pe care le-a cunoscut în perioada ei clasică, ci să devină o structură flexibilă, într-o permanentă reînnoire și adaptare.

Între familie și societate, raportul cauzal este unul complex, bidirecțional. Astfel, familia este o instituție socială, ce poate fi privită simultan ca parte componentă a sistemului social și produs al acestuia. Structura familiei precum și specificitatea proceselor intra- și extra-familiale sunt condiționate de ansamblul societal general, atât prin dimensiunea tehnico-economică (schimbările produse de industrializare și urbanizare), cât și prin cea politică (politicile demografice și cele sociale reflectându-se semnificativ în configurarea vieții de familie), juridică (poate fi amintit impactul generat de legislația ce reglementează formarea familiei, destrămarea ei

oficială) și ideologică (filosofia individualismului s-a infiltrat în toate sferele socialului, inclusiv în concepția despre raportul dintre familie și individ) (adaptat după Iluț, 2005).

Această determinare nu este una exclusiv de sus în jos, de la societate la familie, de la macro la micro, ci și de jos în sus. Familia, la rândul ei, condiționează viața socială și instituțiile acesteia. În acest sens, poate fi amintită provocatoarea idee a lui William Goode (1970) ce susținea că familia și parentalitatea nu sunt doar rezultate ale determinărilor societale, ci și forțe cauzale ale istoriei. El admite că revoluția industrială din vestul Europei a modificat fundamental familia; dar, în plus, consideră că o anumită formă de familie existentă în Europa preindustrială a facilitat industrializarea și eficiența economică, spre deosebire de țări asiatice sau arabe (țări în care, de exemplu, sistemul familial era bazat pe grupuri corporative, destinarea partenerului conjugal se făcea din faza de copilărie, pentru faptele antisociale ale individului era sancționat tot grupul domestic etc.). Astfel, caracteristicile familiei europene din secolul al XVII-lea s-au potrivit mult mai bine exigențelor muncii industriale decât configurațiile din alte culturi, precum cele chineze, nipone, indiene etc. De asemenea, Goode explică diferența în industrializare și modernizare dintre China și Japonia prin sublinierea deosebirilor marcante dintre tipurile de familie din cele două civilizații.

Deși condiționările dintre factorii societali și familie sunt reciproce (așa cum am arătat mai sus), trebuie totuși subliniat faptul că influența fundamentală este cea de sus în jos, dinspre sistemul social înspre familie. Globalizarea, creșterea mobilității geografice, internaționalizarea forței de muncă, creșterea nivelului de școlaritate a femeilor și al independenței sale economice, migrația rural-urban generează multiple transformări la nivelul vieții de familie, atât în sensul democratizării acesteia, cât și în cel al apariției unor disfuncționalități, cum ar fi, de exemplu, bărbatul dominator devenit șomer care își va revărsa revoltele și frustrările asupra soției și, eventual, asupra copiilor (Iluț, 2005).

Prin urmare, consider că e important să conturez câteva aspecte ce țin de specificitatea familiei românești contemporane și de dinamica acestei instituții, pentru clarificarea contextului social și temporal al entității sociale investigate în cartea de față.

De-a lungul timpului, familia românească s-a dezvoltat într-o instituție cu un grad ridicat de stabilitate, bazată pe principiul sincronicității și al complementarității rolurilor de gender (Mitrofan și Ciupercă, 1997).

Societatea totalitară din perioada comunismului exercita o consistentă și constantă presiune externă asupra tuturor instituțiilor sociale, printre care se afla și familia. Astfel, modelul familial dezirabil era cel în care ambii soți lucrau în afara căminului, fiind angajați full-time, în general, în același loc de la debutul profesional până la pensionare. De asemenea, planificarea familială era puternic restricționată și controlată de stat (de exemplu, prin decretul care a interzis întreruperile de sarcină), cuplurile fiind încurajate să aibă cât mai mulți copii.

După 1989, odată cu transformarea diferitelor aspecte ale vieții din România, unele dintre constrângerile exterioare exercitate asupra familiei au dispărut. Statul nu mai reglementează, în mod direct, derularea vieții de familie. Astfel, membrii grupului domestic contemporan au mai mare libertate de decizie și de acțiune, comparativ cu cei din perioada comunistă, putând să-și reglementeze viața intrafamilială și rolurile individuale. Prețul libertății câștigate este reprezentat de sentimentul de nesiguranță și depunerea unor mari eforturi pentru a se adapta dinamicilor sociale imprevizibile, necunoscute. Modelul familiei cu duble venituri a rămas dominant și în prezent, în special datorită faptului că nivelul salariilor este scăzut și puține gospodării își pot organiza viața cu un singur venit.

Comunismul a generat o serie de schimbări și în ceea ce privește structura familiei românești. Mihaela Robila (2003) consideră că procesul de urbanizare și industrializare început în anii '50, dezvoltat în anii '70, este responsabil pentru tranziția de la pattern-ul familiei extinse, multigeneraționale, la modelul familiei nucleare, cu menținerea unor relații strânse cu familia de origine, cu alte cuvinte – vorbim de un fenomen des întâlnit în lumea contemporană și anume familia extinsă modificată (Iluț, 2005).

Societatea românească actuală înregistrează o fluctuație valorică de la principiile și normele sociale și familiale de tip tradițional până la tendințe din ce în ce mai pronunțate de tip postmodern în organizarea vieții private. Prin urmare, pe acest continuum axiologic între premodern și postmodern, putem plasa diferite configurații relaționale, de la familii încă tributare imperativelor tradiționale, la structuri familiale moderne de tip nuclear, spre forme noi de relații, cu accente postmoderne (de tipul coabitării nonmaritale, al cuplului marital fără copii, al monoparentalității ca opțiune nonmaritală).

Analizele asupra familiei românești contemporane trebuie să ia în calcul caracteristicile perioadei în care se află țara noastră, cea de trecere de la o societate totalitară spre una democratică, deschisă, specifică spațiului occidental. Societățile în tranziție

înregistrează o tensiune accentuată între procesele reproductive și cele transformatoare. Dezintegrarea unui sistem sau subsistem social și înlocuirea lui cu un altul este întotdeauna însoțită de o stare de confuzie, de dezorientare axiologică generalizată, ce a fost denumită „anomie”. Fenomenul de anomie reprezintă dereglarea funcționării unui sistem social datorată disfuncționalității vechilor norme, ce nu mai pot fi considerate repere sigure pentru reglementarea comportamentului indivizilor.

În ceea ce privește atitudinea generală față de familie, Maria Voinea (2008) observă faptul că, în România postdecembristă, s-a produs un fenomen de revalorizare a acestei instituții sociale, deși pe plan mondial asistăm la o dezintegrare a familiei. Autoarea menționată identifică două cauze ipotetice ale respectivului fenomen: cauze economico-sociale și cauze psihologice. Primul tip se referă la faptul că în anii '90 a debutat și s-a agravat criza economică, ceea ce a dus la diminuarea capacității de supraviețuire a familiei nucleare în cadrul unor categorii largi de populație. Ca urmare, au fost redescoperite calitățile familiei extinse, aceasta redevenind una dintre cele mai importante surse de suport social. În cadrul celei de-a doua categorii de cauze ale revalorizării familiei, este menționată „concentrația” foarte mare a incertitudinii. Incertitudinea ridicată generează tensiuni și anxietăți, care, la rândul lor, duc la apariția nevoii indivizilor de a avea un punct fix în existențele lor, de a avea o sursă de siguranță și încredere. După 1989, oamenii s-au confruntat cu un potop de alternative și decizii cărora trebuiau să le facă față, în condițiile lipsei de abilități, de experiență sau de educație în sfera decizională. Complexul de incertitudine, dezvoltat de o parte din populație, se caracterizează prin nesiguranță, blocaj, oscilație. Blocând decizia, incertitudinea produce, în final, blocarea acțiunii (de exemplu, adeseori vedem o persoană oprită pentru o lungă perioadă de timp în fața rafturilor dintr-un hipermarket, nereușind să se hotărască ce să aleagă dintre mai multe tipuri de produse similare, de mărci diferite). În perioada predecembristă, neexistând alternative reale, nici procesele de decizie nu erau autentice, deoarece majoritatea deciziilor erau determinate.

Atitudinea generală față de căsătorie poate fi analizată prin combinarea datelor despre: percepția necesității căsătoriei și a calității relației, toleranța față de forme alternative la căsătorie – atitudinea față de coabitarea premaritală și nonmaritală, atitudinea față de părinții singuri (familiile monoparentale) și toleranța față de divorț (Popescu, 2010). Având la bază diferite date empirice prezentate, autoarea sintetizează: „deși căsătoria nu este considerată necesară, ea este în continuare forma

de familie valorizată pozitiv, prin care indivizii sunt mai fericiți, celelalte – coabitarea informală și în special familiile monoparentale – fiind mai slab tolerate” (p. 13).

Astfel, familia este privită ca un context ce oferă stabilitate, ordine, moralitate, ce se opune unui mediu imprevizibil, haotic, imoral/amoral – cum a devenit societatea românească în tranziție. Această atitudine față de familie îi conferă individului un sentiment de securitate și îi oferă suport în formularea unor aspirații proprii, în definirea unui cadru de acțiune.

Analizând impactul pe care îl are tranziția asupra familiei românești contemporane, Maria Voinea (2008) prezintă atât aspectele pozitive, cât și pe cele negative ale acestei relații cauzale, pe care le voi sintetiza și exemplifica în continuare.

Printre efectele pozitive ale procesului de tranziție, menționate de autoare, este subliniat faptul că, în această perioadă s-a impus modelul exprimării sincere, deschise atât în familie, cât și în afara ei a problemelor spinoase, controversate. Descătușarea comunicării intrafamiliale și extrafamiliale a generat nenumărate beneficii indivizilor, atât în privința confortului psihologic individual, cât și la nivelul calității relațiilor familiale. În plus, este amintit și un alt câștig adus de tranziție, anume democratizarea crescândă a relațiilor părinți-copii. Acest fenomen se manifestă cu precădere în tratarea copiilor cu respect și demnitate, în implicarea lor în procesul de luare a deciziilor din familie.

De asemenea, tranziția către o societate deschisă și democratică a facilitat accesul la informații, la cunoaștere. Explozia evoluției tehnologiei de comunicare interumană și nu numai a generat decalaje semnificative între generații la nivelul cunoștințelor și abilităților de utilizare a noilor aparate și servicii (computerul personal, Internetul, telefonul mobil etc.), al ritmului de adaptare la aceste schimbări permanente. În această nouă configurare a lumii, a vieții sociale, adeseori se produce o inversare a rolurilor de „învățător”–„învățăcel”, părinții fiind în ipostaza de a învăța de la copiii lor.

În plus, perioada de tranziție a facilitat preluarea sau construirea unor noi modele culturale în relațiile interpersonale și a unor modele de modernizare a vieții de familie în ceea ce privește stilul de viață, vestimentația, amenajarea căminului etc. Un astfel de model cultural familial generat este spiritul întreprinzător: societățile/asociațiile familiale cu răspundere limitată răspund, pe de-o parte, nevoii de câștig și realizare personală, iar, pe de altă parte, refac unitatea familiei prin implicarea simultană a generației adulte și a celei tinere în realizarea obiectivelor propuse. De

asemenea, observăm răspândirea modelului occidental preponderent consumatorist, în special în rândul tinerilor, bazat pe nevoia de „a avea”, uneori chiar în detrimentul celei de „a fi”.

Efectele păgubitoare ale acestei faze de trecere sunt resimțite, în special, în sfera bugetului familial, al veniturilor și cheltuielilor. Schimbările economice majore de ordin negativ, enumerate de Maria Voinea (2008), sunt: scăderea nivelului de trai și a puterii de cumpărare datorită inflației și veniturilor mici, imposibilitatea cumpărării unei locuințe de către o largă categorie de tineri datorită prețurilor supradimensionate (generate de dezechilibrul dintre cererea și oferta de locuințe) și a veniturilor reduse, diminuarea posibilităților de participare la evenimente culturale sau de relaxare (de a beneficia de vacanțe sau călătorii) etc. Atunci când cuantumul veniturilor este mic, starea de spirit a tuturor membrilor familiei este una de pesimism, de dezorientare, de oboseală și chiar de apatie. O asemenea stare generalizată blochează progresul unei societăți, prelungește drumul către obținerea echilibrului societal.

Un alt fenomen negativ al ultimilor douăzeci de ani, cu grave efecte disfuncționale la nivelul familiei este șomajul, fie cel potențial, fie cel real (Voinea, 2008). Pierderea locului de muncă (sau doar riscul acestei variante) reprezintă unul dintre cei mai puternici factori de distress, având consecințe diferențiate pe categorii de persoane ce trăiesc acest eveniment. Astfel, într-o societate încă predominant patriarhală, în care rolurile maritale sunt tributare mentalității tradiționale (de exemplu, soțul este stăpânul casei, principalul aducător de venituri, polul decizional din familie etc.), șomajul bărbatului îi perturbă puternic echilibrul interior și cel relațional. Decalajul între statutul dezirabil asumat și cel real al bărbatului șomer generează un nivel ridicat de frustrări, anxietăți, angoase, care se pot transpune, pe plan comportamental, în acte violente în raport cu soția și cu copiii. Restructurările masive din industria ușoară și alimentară, unde majoritare erau femeile, au generat o pondere ridicată a șomajului femeilor. Acest fapt a dus la intensificarea dependenței economice a soțiilor de partenerii lor.

O altă problemă de ordin social este reprezentată de șomajul tinerilor (Voinea, 2008). Debutul profesional cu statutul de șomer și indemnizația respectivă este total descurajant pentru așteptările și planurile unui absolvent: pe de-o parte, este degradant în raport cu pregătirea profesională efectuată în timpul studiilor, iar, pe de altă parte, mijloacele materiale și financiare sunt insuficiente pentru a duce un trai decent (singura variantă posibilă fiind prelungirea dependenței tânărului de părinții săi, de familia sa de origine). În plus, tânăra generație dependentă de părinți, fără loc de

muncă, fără locuință proprie și fără dotările necesare funcționării unui cămin, amână sau chiar renunță la ideea de a-și întemeia propria familie. Lipsa orizontului familial poate încuraja relațiile intime efemere, scăzând nivelul de moralitate al legăturilor dintre tineri, încetinind procesul de maturizare socială a acestora și de asumare a responsabilităților aferente statutului de adult. La nivel demografic poate fi amintită scăderea natalității, cu grave dezechilibre în piramida vârstelor. Prin aceste nenumărate implicații nocive ale șomajului tinerilor, poate fi amintit și faptul că este alterat orizontul școlar și dorința de a învăța a copiilor. Până nu demult, educația a reprezentat o valoare foarte importantă pentru români, școala ocupând un rol central în viața copiilor. Mihaela Robilă (2003) afirmă că succesul școlar era valorizat datorită relației sale cu creșterea bunăstării economice, fiind direct proporțional cu avansarea profesională, cu mobilitatea socială pe verticală. Prin urmare, joaca și celelalte activități de relaxare ale copiilor erau subordonate studiului. În prezent, școala ca instituție și activitatea de studiu sunt tot mai puțin valorizate de o masă în creștere de copii, tineri și chiar părinți, rațiunea lor fiind următoarea „dacă după ce urmez o facultate tot șomer ajung, ce rost mai are să îmi continui studiile?”

Pierderea încrederii în școală și învățătură este foarte păgubitoare pentru o societate, pe termen mediu și lung, deoarece scade calitatea viitoarelor generații, scade nivelul aspirațiilor și capacitatea de evoluție. În plus, tot cu efecte nocive pentru ritmul și dimensiunile dezvoltării societății românești, se manifestă și fenomenul de „migrare a inteligențelor”, decizia tinerilor de a pleca, de a se realiza profesional și uman „peste graniță”.

Un alt efect negativ al problemelor economice înregistrate în România postrevoluționară se resimte la nivelul relațiilor interpersonale. Astfel, pot fi observate următoarele fenomene: limitarea comunicării interumane (timp disponibil mai redus, dublat de starea de oboseală, de epuizare a oamenilor și/sau de cuantumul scăzut al veniturilor), restrângerea contactelor, a vizitelor reciproce, formalizarea relațiilor interpersonale. În urmă cu douăzeci de ani părea stupid și snob ca, în mod obligatoriu, să dai un telefon înainte de a merge în vizită la cineva, dar, în prezent, anunțarea prealabilă a vizitei a devenit o condiție indiscutabilă. Mihaela Robilă (2003) subliniază faptul că multe dintre practicile și obiceiurile de familie sunt legate de religie. Riturile de trecere, nașterea, nunta, funeraliile, sunt foarte bogate în ritualuri, riguros respectate și transmise de la o generație la alta. De asemenea, Crăciunul, Paștele și zilele onomastice (celebrate în ziua Sfântului care le este patron) sunt, în spațiul românesc, sărbători cu profunde valențe spirituale și religioase (doar recent au început

să se resimtă și implicațiile comerciale specifice unei societăți de consum). În mod tradițional, aceste evenimente erau celebrate sau marcate împreună cu membrii familiei extinse, cu prietenii. Până nu demult, era un obicei ca la ziua onomastică să nu inviți pe nimeni în mod special, ci să consideri că oricine era așteptat în vizită la sărbătorit. Dacă cunoșteai, de exemplu, cinci persoane cu numele de Mihai, în ziua patronată de Sfântul Mihail puteai merge neinvitat la oricare dintre ei sau, pe rând, chiar la toți. Acum, fără să se anunțe, nu mai vine nimeni. În plus, felicitările în asemenea momente de sărbătoare au început să fie și mai indirect transmise, prin intermediul SMS-urilor sau a mesajelor online. Dacă ești sunat/ă, te poți declara chiar o persoană norocoasă, fericită că vorbești în timp real cu un alt membru al rețelei tale sociale (sau poate nu, poate te simți copleșit să răspunzi dintr-o dată la atâtea telefoane).

În prezent, tot resursele financiare limitate au dus la restrângerea participării în colectiv la evenimentele legate de momente fundamentale ale vieții de familie. Celebrarea căsătoriei, nașterii, botezului sau organizarea altor ritualuri religioase sunt condiționate semnificativ de factorul economic (atât organizarea lor, cât și participarea la aceste evenimente de familie). Pe de-o parte, organizatorii unora dintre aceste evenimente le privesc ca oportunități de a obține venituri (de exemplu, „darul” de nuntă și, mai nou, aproape la fel de consistent, e și cel de botez); pe de altă parte, invitații, potențialii participanți se raportează la asemenea întâlniri ca la niște „obligatii”, ce implică mari eforturi financiare, mulți apelând la diverse strategii de a evita prezența la eveniment. În societatea românească de azi, arareori întâlnim nunți sau botezuri planificate după modelul occidental, la care miza principală este reprezentată de calitatea organizării evenimentului și confortul invitațiilor și nu câștigurile financiare cât mai mari.

O constantă printre valorile familiale de-a lungul timpului este atenția acordată copiilor, protecția și bunăstarea lor fiind considerate în responsabilitatea primară a părinților. Mihaela Robilă (2003) observa că părinții fac eforturi considerabile pentru a satisface nevoile copiilor lor, mândria și speranța persoanelor devenite părinți fiind concentrate pe succesele obținute de urmașii lor. După 1989, aceste eforturi parentale au îmbrăcat, uneori, forme exagerate, transformându-se chiar în erori educative. E cazul părinților (predominant din categoria celor parveniți) care îi oferă copilului orice dorește, fără să fie preocupați și de formarea personalității lui, de asumarea unor responsabilități, de dezvoltarea rezistenței la frustrare, în final, de maturizarea lui socială.

Prin urmare, așa cum am arătat în paragrafele anterioare, familia ca instituție socială precum și viața de familie sunt afectate semnificativ de schimbările economice, politice, ideologice care au avut loc la nivelul societății românești contemporane, aflată în tranziție spre economia de piață începând din 1990. Voinea (2008, p. 110) punctează cu claritate, sintetic, principalele transformări înregistrate de familia din România: „schimbările vizează atât structura, componența numerică și generațională, distribuția rolurilor și autorității, relațiile intrafamiliale, cât și stilul de viață, aspirațiile și valorile fundamentale legate de instituția familiei”. De asemenea, se poate observa că, în cuplul conjugal modern, se pune accentul pe împlinirea personală în acest plan al intimității, pe satisfacerea intereselor proprii (atât de natură materială, cât și emoțională), trecând pe plan secund funcțiile atribuite de societate familiei. O altă viziune, prezentată și mai sintetic, asupra transformărilor înregistrate de familia românească din contemporaneitate, o regăsim în lucrarea Ralucăi Popescu (2010, p. 7), ce subliniază două dimensiuni fundamentale de restructurare: „Transformările esențiale pe care le-a suferit familia românească pot fi reduse la modelul unei familii mai democratice în interior și mai deschisă spre exterior”.

Astfel, familia este un produs al societății, ce se dezvoltă în aceeași direcție cu evoluția macrosocială. În același timp, familia nu este un actor pasiv, indiferent al istoriei, ci un agent de schimbare a societății din care face parte, o entitate socială capabilă de autoreglare și de a rezista presiunilor externe. Familia este, simultan, o instituție socială dinamică (cu capacitate adaptativă la schimbările sociale și, totodată, un factor de schimbare a socialului) și una cu tendințe de stabilitate, de păstrare a structurilor tradiționale, de rezistență la schimbare.

Procesul de modernizare, adesea descris ca generator al creșterii individualizării, incluzând modificări la nivelul valorilor, afectează structura rețelelor centrate pe ego, din care fac parte persoanele individuale. Wellman (1979) a formulat trei ipoteze cu privire la consecințele produse de procesele de modernizare asupra relațiilor sociale, a rețelelor personale. În primul rând, rețelele sociale pot deveni țesătură slabă, ce include legături mai degrabă slabe (și puține rude), care oferă puțin suport social și, prin urmare, duc la izolare socială (ipoteza comunității pierdute). În al doilea rând, în ciuda proceselor de modernizare, rețele pot, pe de altă parte, să rămână dense, să includă legături strânse și un pondere mare de rude și să continue să fie suportive (ipoteza comunității salvate). Și, în al treilea rând, rețelele se pot schimba în structură, dar continuă să ofere suport social: ele sunt mai puțin dense și mai

dispersate spațial și includ și legături puternice și slabe, dar nu neapărat de rudenie (ipoteza comunității eliberate) (Wellman, 1979).

Așa cum menționam anterior, contextul social direct accesibil al cuplurilor maritale este reprezentat de rețelele sociale ale soților și chiar ale copiilor. Asupra acestui nivel mezzo-social al relațiilor de cuplu, îmi voi concentra atenția în secțiunea următoare a lucrării.

CAP. 2 REȚELELE SOCIALE ȘI ROLUL LOR ÎN VIAȚA DE CUPLU¹

Din perspectiva rețelei sociale, aceste structuri de la nivel mezz-social fac legătura dintre instituțiile sociale (de la nivel macro) și comportamentul individual, de la nivel micro. Felul în care un actor social percepe fenomenele societale și cum se raportează la ele, depinde de rețeaua în care este încorporat acel individ. Un individ integrat într-o rețea „tradițională”, în care valorile tradiționale sunt foarte apreciate, percepe aceste valori ca fiind „normale” și dezirabile și acționează în consecință. În contrast, un individ integrat într-o rețea „individualizată”, ai cărei membri împărtășesc, mai degrabă, valori individualiste, percepe aceste valori ca ceva „normal”, adecvat și de dorit și, astfel, acționează pe alte baze (Keim, 2011).

În științele socio-umane, structurile sociale, mecanismele psihosociale, formele de reproducție culturală și comportamentală au beneficiat, în mod constant, de o atenție sporită. În ciuda acestui intens interes asupra aspectelor amintite, toți suntem conștienți de faptul că ființele umane nu sunt complet dominate de acestea, nu se supun unor legi general valabile. Lumea din jurul nostru se schimbă continuu și, într-o mare măsură, această schimbare depinde de acțiunile și imaginația oamenilor.

Individul, ca parte componentă a structurilor sociale, ca membru al rețelelor sociale, are capacitatea de a transforma aceste structuri relaționale. Formarea sau dizolvarea relațiilor cu cei din jur sunt schimbări ce pot rezulta în urma unor mecanisme ce țin de rețeaua socială (reciprocitate, poziția persoanelor în rețea etc.) sau pot fi generate de mecanisme ce țin de caracteristicile individuale. Pe de altă parte, trăsăturile actorilor sociali pot fi influențate de poziția pe care o ocupă în rețeaua lor personală. Astfel, în literatura de specialitate, transformările la nivelul

¹ Părți din această analiză teoretică au fost publicate anterior, într-o altă versiune, și în următoarele articole:

Gotea, Mihaela (2010). Rețelele sociale și importanța lor în asistența socială. În *Revista de Asistență Socială*, IX, 2, pp.35–49.

Gotea, Mihaela (2008) The Functions of Social Networks. In *Bulletin of the Transilvania University of Brasov*, Vol. 1 (50). Series IV, 2, pp. 493–498.

structurii rețelei se regăsesc sub denumirea de procese de selectare a partenerilor sociali, iar schimbările produse la nivelul caracteristicilor individului, ce depind de trăsăturile celorlalți actori sociali de care este legat, sunt cuprinse în termenul de influență socială.

Keim (2011) ne reamintește faptul că teza individualizării descrie, pe de o parte, dispariția obligațiilor de tip tradițional, dar, pe de altă parte, ea subliniază faptul că indivizii nu devin neapărat „decuplați”, deoarece obligațiile tradiționale pot fi înlocuite cu noi tipuri de îndatoriri sociale.

Pentru a înțelege importanța relațiilor sociale diadice și efectele acestora asupra dezvoltării și schimbării individuale, este important să le privim ca fiind ancorate într-o rețea socială mai largă, în care întregul reprezintă mai mult decât suma legăturilor componente.

Studierea relațiilor dintre membrii familiei, dintre grupurile nucleare sau lărgite de familie se poate realiza și prin intermediul conceptului de rețea. Studierea rețelelor sociale a pornit de la asumția de bază potrivit căreia actorii sociali sunt într-o relație de interdependență, conexiunile sociale dintre aceștia producând importante efecte, consecințe pentru fiecare.

Concepția privind relația dintre structură și individ, privind rolul structurilor în viața socială se întemeiază pe următoarele afirmații (Iluț, 1997, pp. 113–114):

- Orice actor face parte dintr-un sistem social, ce cuprinde și alți actori, aceștia fiind surse de influență asupra deciziilor și acțiunilor celorlalți membri.
- Percepțiile, atitudinile, credințele și comportamentul unui individ sunt modelate de natura relațiilor acelui actor cu ceilalți membri ai rețelei.
- Nivelurile structurii sociale, pozițiile și raporturile dintre aceste poziții conțin și dezvăluie fenomene sociale care apar doar în cadrul structurii, ele fiind inexistente la nivel individual.
- Diferitele substructuri afectează semnificativ suprastructurile din care fac parte.
- Structurile sociale, la rândul lor, sunt influențate de factori biologici, geografici, dar mai ales de cei economici și politici.

2.1 Delimitări conceptuale

Un concept fundamental cu care operăm în analiza de față este cel de rețea socială. Iluț (1997, p. 119) definește această noțiune ca fiind „un sistem de legături datorate unui tip specific de relații stabilite într-o mulțime dată de unități sociale (persoane, grupuri, evenimente etc)”. Aceste entități sociale se denumesc noduri, ce reprezintă o unitate (individuală sau organizațională) ce poate conține și transmite mai departe o informație.

Kebede și Butterfield (2009, p. 359) propun o clarificare foarte concisă a conceptului de rețea socială: „seturi de actori, legați prin relații sociale”.

Conceptul de rețea accentuează faptul că fiecare actor are legături directe indirecte cu ceilalți membri ai rețelei, care, la rândul lor interacționează cu alții și așa mai departe. Cu alte cuvinte, pot fi identificate mai multe zone de relaționare în cadrul rețelelor personale (cea primară, cea secundară).

Cercetările structurale subliniază faptul că relațiile diadice pot fi înțelese doar în contextul structurilor formate de legăturile sociale în care sunt implicate. În acest sens se impune utilizarea termenului de rețea socială, așa cum menționa și Wellman (1988, p. 36): „pentru a descoperi modul în care subiectul A, aflat în contact cu B și C, este afectat de relația dintre B și C este necesar să utilizăm termenul de rețea”.

Relevanța practică a înțelegerii interconexiunilor și interacțiunilor dintre indivizi poate fi importantă pentru dezvoltarea comunitară și a altor intervenții sociale. Înțelegerea unei comunități se bazează pe înțelegerea rețelelor, iar societatea poate fi văzută ca o rețea de rețele ce sunt permanent construite, reconstruite și accesate de către actorii sociali. Astfel, rețeaua socială ar reprezenta ansamblul relațiilor sociale dintre persoane legate între ele prin rudenie, interese comune, proximitate spațială, prietenie, ocupație, oferire/primirea de servicii sau varii combinații ale acestora (Coulshed, Orme, 1998).

Studierea aprofundată a rețelelor presupune, pe lângă surprinderea structurii detaliate a rețelei, și explicarea impactului pe care această structură îl are asupra interacțiunilor umane, adică influența structurii asupra comportamentelor individuale.

Un alt termen fundamental al acestei analize este cel de *relație socială*, înțeleasă ca tranzacție sau schimb între unități sociale capabile să gestioneze multitudinea de legături pe care le întrețin (C. Șandru, 2006). Camil Postenicu (2003, p. 35) definește același concept ca fiind „ansamblul de legături care se stabilesc între diferite unități sociale (sau actori sociali, într-o terminologie specifică)”. Individul poate fi văzut

atât ca inițiator de relații, cât și ca entitate influențată de cealaltă componentă a relației sociale. Socialul este format din relații sociale, iar acestea au o dublă natură: pe de-o parte, ele sunt simbolic mediate, înzestrate cu sens de către actorii sociali; pe de altă parte, au o tendință constantă de a se structura după forme tipizate, adică de a se instituționaliza. În termenii utilizați de analiza de rețea, relația socială este definită drept legătura dintre două noduri, ce presupune transmitere de informație între cele două părți.

Alături de aceste două noțiuni, o poziție centrală în analiza rețelilor este ocupată de conceptul de *structură*, înțelesă ca „regularități în configurațiile de relații stabilite între diferite elemente ale unui sistem social” (Iluț, 1997, p. 114). Studiul efectuat asupra rețelilor sociale facilitează înțelegerea structurilor sociale, a poziției ocupate de elementele din interiorul structurii, oferind atât o viziune asupra sistemului ca întreg, cât și asupra caracteristicilor unităților individuale.

Combinând conceptele amintite mai sus, Barry Wellman (1988) identifică o serie de principii analitice ce se regăsesc la baza multor cercetări structurale, principii ce reprezintă un mix de definiții, asumptii, ipoteze parțial testate sau generalizări empirice:

1. relațiile sociale sunt, în general, reciproc asimetrice, cu diferențe în conținut și intensitate – legăturile dintre două persoane sunt de obicei asimetrice în ceea ce privește gradul și tipurile de resurse transferate de la una la alta;
2. legăturile sociale conectează membrii rețelei atât în mod direct, cât și indirect – în viața cotidiană pot fi menționate multe relații cu membri nedoriti ai rețelei, cu care nu dorim să formăm o diadă. Asemenea relații sunt involuntare și „vin la pachet” odată cu calitatea de membru al unei rețele sociale date. În ciuda naturii lor involuntare, impuse, adesea acest tip de legături sunt importante în termeni de timp investit în ele, resurse tranzacționate prin ele, modul în care determină anumite constrângeri în activitatea celorlalți membri și în termeni de acces indirect pe care îl oferă către resursele unei a treia părți;
3. structurarea legăturilor sociale creează rețele neîntâmplătoare, clustere, granițe și legături cu exteriorul – relațiile din cadrul unei rețele sunt pe de-o parte parțial tranzitive (dacă există o relație între A și B și o relație între B și C, atunci există o relație indirectă, implicită între A și C), iar pe de altă parte sunt finite (există limite în ceea ce privește cantitatea și intensitatea relațiilor pe care un individ le poate menține; cu alte cuvinte, majoritatea oamenilor nu poate să formeze noi

relații fără a renunța la altele deja existente). Totuși aceste asumptii sunt slabe, indivizii fiind de obicei membri în multiple rețele sociale, iar legăturile dintre ei pot conecta diverse clustere;

4. relațiile care se intersectează pot conecta atât clustere, cât și indivizi – nodurile unei rețele pot fi diferite unități identificabile, cum ar fi persoane individuale, seturi de noduri, grupuri etc. Asemenea legături încrucișate pot fi generate fie de calitatea de membru a individului în diferite clustere, fie de faptul că persoana are „legături externe” cu alte zone ale rețelei;
5. legăturile asimetrice și rețelele complexe distribuie diferențiat resursele limitate – datorită legăturilor asimetrice din rețea și a granițelor dintre clustere, resursele nu sunt transferate întâmplător în cadrul structurii. Datorită localizării lor în cadrul structurii, membrii unui sistem social au acces diferit la aceste resurse. Factori care generează structurarea alocării resurselor într-o rețea sunt: densitatea clusterelor, rigiditatea, inflexibilitatea granițelor dintre ele, precum și pattern-urile relaționale din interiorul și dintre clustere (Wellman, 1988).
6. rețelele sociale structurează activitățile de colaborare și competitive pentru a facilita accesul la resursele limitate – într-un sistem cu resurse limitate, grupurile de interes se luptă pentru a le accesa, iar într-o rețea ierarhică cu legături asimetrice, membrii săi trebuie să se folosească de relațiile de colaborare sau complementare pentru a avea acces la aceleași resurse.

O întrebare fundamentală legată de studiul rețelelor ar putea fi formulată astfel: „Cum sunt formate rețelele sociale?” Încercând o aprofundare a subiectului, Hsin-Chun Tsai (2006) nuanțează două categorii de răspunsuri:

- psihologii au identificat ca și factori de formare a rețelei – proximitatea spațială, probabilitatea interacțiunii, frecvența expunerii, reciprocitatea simpatiei și a autodezvăluirii, evaluarea subiectivă a caracteristicilor celuilalt (aspect fizic, abilități sociale, nivel academic, similaritate), stadiile de dezvoltare personală;
- antropologii și sociologii consideră că formarea unei rețele sociale este o experiență socioculturală (concretizată în înțelegeri, reguli, convenții, obiceiuri etc., la care aderăm ca ființe sociale).

Burger și Buskens (2009) nuanțează întrebarea anterioară, reformulând-o astfel: întrebarea principală nu este cum să ne construim rețeaua personală, ci cum să o

construim, ținând cont de contextul în care ne aflăm. Deoarece „networking”-ul este tot mai mult perceput ca un mijloc de a ne atinge obiectivele personale, este firesc să presupunem că actorii încearcă să-și organizeze strategic legăturile lor sociale, pentru a optimiza rezultatele ce vor apărea. Pornind de la ideea că o poziție optimă în rețea depinde de contextul social, ei examinează modul în care actorii își schimbă rețelele lor personale, pentru a ajunge la poziții mai bune, în diferite contexte.

În secțiunea următoare mă voi concentra asupra elementelor specifice rețelelor sociale, analizând dimensiunile sale componente.

2.2 Caracteristici ale rețelelor sociale

În studierea rețelelor sociale sunt menționate două aspecte centrale (Boissevan, 1989), cel interacțional și cel structural, fiecare dimensiune presupunând anumite însușiri specifice și anume:

A. caracteristicile interacționale/relaționale ale rețelelor:

1. *diversitatea relațiilor (multiplexitatea)* : se referă la existența mai multor tipuri de relații în care este angrenată o persoană, adică între aceiași actori se regăsesc diferite genuri de relaționări precum: de rudenie, de afectivitate, de schimb de bunuri și servicii etc.;
2. *conținutul tranzacțional/relațional* : este reprezentat de natura schimburilor sau relațiilor dintre actori sociali (schimburi materiale, de comunicare, de negociere, afectiv-emoționale, relații de rudenie, de proximitate spațială de putere etc.);
3. *forma relațională*: constă în sensul/direcția schimbului de elemente dintre doi actori sociali, fiind conturată în termeni de reciprocitate sau de asimetrie a relațiilor dintre indivizi. Importanța acestei caracteristici este dată de faptul că semnifică investiția relativă a fiecărui actor în respectiva relație. Reciprocitatea în „curgera” schimburilor dintre cele două părți este un indicator al egalității în ceea ce privește puterea și prestigiul persoanelor implicate în relație. Iar asimetria în relațiile tranzacționale dintre actori se poate constitui într-un indicator al diferențelor de statut și putere dintre ei, fie în mediul formal, fie în cel intim. De exemplu, asimetria dintr-un cuplu marital (unul dă mai mult celuilalt și primește mai puțin) are mai mulți posibili factori explicativi: valoarea diferită a celor doi pe piața erotică și maritală, statutul socio-profesional și economic al acestora etc.;

4. *intensitatea relației*: este dată pe de-o parte de frecvența apariției interacțiunii, iar pe de altă parte de durata acesteia. Având la bază acești indicatori, se poate analiza și contura natura și calitatea unei relații sociale.

B. caracteristicile structurale ale rețelelor:

1. *dimensiunea rețelei*: reprezintă ansamblul legăturilor sociale directe și indirecte (mediate) dintre actorii sociali. Acesta este cea mai importantă caracteristică structurală, deoarece celelalte amintite mai jos sunt calculate ca o proporție a legăturilor posibile sau reale din cadrul rețelei. În celebra sa carte din 1974 „Friends of friends” (Prietenii prietenilor), Boissevain delimitează rețeaua personală în două zone, cea primară (contactele directe ale unei persoane) și zona secundară (acele persoane cunoscute sau necunoscute de individ care pot fi accesate doar prin intermediul membrilor din zona primară).
2. *densitatea rețelei*: se referă la gradul în care membrii unei rețele personale se află în contact direct unul cu celălalt, cu alte cuvinte la măsura în care legăturile care pot exista între persoane chiar există în realitate. De aceea, Boissevain (1974, p. 37) consideră densitatea rețelei „un index al *comunicării potențiale* dintre părțile componente ale rețelei, adică al cantității și tipurilor de informații despre Ego și ceilalți care *pot* fi schimbate”. Camil Postelnicu (2003) subliniază faptul că densitatea rețelei este un important indicator al potențialului de coeziune și comunicare dintre membrii respectivei rețele, o densitate ridicată indicând o interacțiune considerabilă între actori și o presiune socială crescută pentru obținerea omogenității, a conformării la normele și valorile grupului.
3. *centralitatea actorilor*: este un index al gradului în care o persoană este accesibilă celorlalți membri ai rețelei. Poziția acesteia poate fi mai centrală sau mai marginală, persoana cea mai centrală având un anumit control asupra resurselor structurale și asupra tranzacțiilor desfășurabile în rețea. Fiecare individ este, în mod natural, centrul universului său personal. Dar centralitatea se referă la poziția obiectivă a unei persoane în cadrul unui grup dat sau a unui domeniu de activitate, adică al rețelei sociale, această localizare influențându-i șansele de a fi capabilă să manipuleze indivizi sau informații. De asemenea, Boissevain (1974) sublinia faptul că centralitatea nu este doar un index al accesibilității unei persoane, ci și al numărului de căi de comunicare ce îl traversează.

4. *grupăritatea rețelei/clusterabilitatea actorilor*: reprezintă măsura în care membrii rețelei formează clici, adică substructuri, segmente ale rețelei caracterizabile printr-o densitate ridicată. Boissevain (1974, p. 43) spunea că o clică (cluster) poate fi privită ca un compartiment al rețelei care are un procent scăzut de relații externe comparativ cu cele interne. Prezența unor asemenea cercuri sociale influențează comportamentul indivizilor, care își adaptează acțiunile la normele specifice fiecărui subgrup din cadrul rețelei lor sociale.

Aceste caracteristici ale rețelelor sociale ajută la conturarea unui portret statistic al formei și conținutului pe care îl are rețeaua unei persoane. De asemenea, ne sunt utile în conturarea unui model al universului social al individului, putând astfel formula presuposiții referitoare la modul în care se poate comporta în concordanță cu constrângerile mediului său fizic și cultural.

2.3 Tipuri de rețele sociale

Clasificarea rețelelor sociale se poate realiza având ca fundament variate criterii de ordonare, dintre care le voi menționa pe următoarele, lista rămânând deschisă:

a. *în funcție de nivelul de structurare a relațiilor dintre actorii sociali, putem distinge două mari categorii*:

- rețele personale (egocentrice): diade, triade, clici, cercuri sociale;
- rețele globale (sociocentrice) (Postelnicu, 2003).

În anumite surse le întâlnim sub o altă denumire, și anume:

- rețele parțiale: rețelele centrate pe ego-unitatea individuală, care se referă la un aspect particular al activității sociale;
- rețele totale: ansamblul legăturilor sociale ce depășesc granițele oricărei comunități sau organizații (Iluț, 1997);

b. *în funcție de gradul de intimitate/formalism al relațiilor dintre actorii sociali, menționez*:

- rețele formale: ce cuprind persoanele cu care actorul social are legături formale, oficiale (profesori, medici, șef etc.);

- rețele informale: se referă la ansamblul legăturilor cu un grad ridicat de intimitate (rude apropiate, prieteni);

c. în funcție de perceperea apartenenței/nonapartenenței actorului la rețeaua socială:

- rețea subiectivă: identificată și descrisă de un actor social care face parte din sistem;
- rețea obiectivă: conturată și descrisă de un observator extern rețelei;

d. în funcție de gradul de dezirabilitate al relațiilor sociale din cadrul rețelei:

- rețele alese: cuprind actorii sociali selectați voluntar de individ pe baza propriilor sale criterii, relațiile cu aceștia dezvoltându-se în timp;
- rețele impuse: formate din relații „moștenite”, „primite la pachet” (rude neagreate, prietenii nedoriți ai partenerului, rudele neplăcute ale partenerului etc.), cu care te întâlnești mai des sau mai rar în jocul social ce are reguli stricte;

e. în funcție de gradul de implicare a partenerilor de cuplu în rețea:

- rețele segregate – în care doar un partener din cuplu este implicat, este membru;
- rețele comune – stabilite de cuplu în cursul vieții lor maritale, rețea din care fac parte simultan ambii parteneri.

f. în funcție de natura valorilor împărtășite de membri:

- rețele tradiționale – în care se regăsește accentul pus pe interesele grupului, al clanului, al familiei;
- rețele individualizate – ce valorizează mentalitatea individualistă.

g. în funcție de gradul de similaritate a caracteristicilor individuale ale membrilor rețelei:

- rețele omogene – cu trăsături similare;
- rețele eterogene – indivizii ce fac parte din rețea au caracteristici puternic diferențiate.

h. în funcție de disponibilitatea suportului social:

- rețele suportive;
- rețele non-suportive

Și Hsin-Chun Tsai (2006) amintește de trei tipuri de rețele sociale, identificate în literatura de specialitate, și anume:

- rețele de prim rang/ordin: sunt compuse din conexiuni directe pe care indivizii le au cu ceilalți (familie, rude, prieteni, vecini, colegi de serviciu);
- rețele de ordinul al doilea: se referă la legăturile indirecte pe care indivizii le dezvoltă prin intermediul actorilor din rețeaua de prim rang;
- rețele extinse: sunt reprezentate de legăturile pe care oamenii le au cu o populație mai largă, prin mijlocirea rețelei de ordinul al doilea.

La baza acestei clasificări a fost criteriul referitor la gradul de proximitate socială a actorilor, ce sunt membri ai rețelei.

2.4 Funcțiile rețelelor sociale

Perspectiva rețelelor sociale oferă o abordare unică pentru a înțelege modul în care relațiile sociale influențează realizările palpabile și starea de bine a indivizilor. Rețeaua socială reprezintă structura și oportunitatea pentru interacțiunile sociale regulate și pentru manifestarea unor roluri sociale stabile.

Recent, analiștii rețelelor sociale au construit și aplicat metodologii formale de investigare a rețelelor (de exemplu, generatorul de nume sau generatorul de poziție), în încercarea de a lega caracteristicile specifice ale rețelelor egocentrice de efectele lor asupra stării individuale de bine, cum ar fi satisfacția în viață, simptomele depressive și starea generală de sănătate auto-evaluată.

Cercetarea de tip psihologic a adoptat o abordare diferită pentru a studia legătura dintre relațiile sociale și bunăstarea individuală, concentrându-se, în mare măsură, pe disponibilitatea percepută a suportului social (Cohen, 2004).

Legăturile dintre doi actori sociali sunt importante nu doar în sine, ci și ca părți componente ale rețelelor sociale din care fac parte. Fiecare relație socială *oferă mem-*

brilor rețelei acces indirect spre toți indivizii de care sunt legați cunoscuții lor. Astfel, legăturile sociale directe sau indirecte conectează indivizii între ei prin legături compuse (de exemplu, prietenul prietenului, cunoscutul rudei X etc.).

Rețelele îi leagă pe indivizi între ei prin legături mai strânse sau mai slabe, îi poziționează în sisteme sociale mai vaste și determină transferul resurselor către și de la ei (Wellman, 1988).

Atunci când se angajează în interacțiuni sociale și în îndeplinirea rolurilor sociale, „...persoanele câștigă un sens al identității, al predictibilității și stabilității, al scopului și al semnificației, apartenenței, al securității și al valorii de sine” (Cohen, 2004, p. 679). Prin urmare, rețelele sociale sunt o oportunitate de a promova cognițiile și emoțiile pozitive. Mai mult decât atât, rețelele sociale oferă multiple surse de informații, care ar putea influența comportamente relevante pentru sănătatea individului, pot duce la o utilizare mai eficientă a serviciilor de sănătate disponibile și pot ajuta la evitarea situațiilor potențial stresante sau cu risc ridicat. Relațiile din rețea sunt, de asemenea, surse fundamentale de resurse materiale (de exemplu, de bani) și pentru un ajutor concret (de exemplu, o vizită la un furnizor de asistență medicală). Cunoașterea faptului că poți obține asistența necesară din partea membrilor rețelei personale perpetuează încrederea individului în capacitatea sa de a face față stresului și atenuează interpretări negative ale situațiilor stresante (Cohen, 2004). O evaluare mai puțin negativă și o mai mare încredere în capacitatea de a face față problemelor, la rândul său, scade nivelul efectiv al stresului și generează răspunsuri emoționale și cognitive mai benefice față de evenimentele de viață. Prin urmare, relațiile sociale nu numai că potențiază, în mod constant, starea de bine, dar, de asemenea, protejează persoanele împotriva potențialei influențe negative generate de evenimente stresante de viață.

Relațiile sociale dintre membrii unei rețele reprezintă un cadru propice pentru *realizarea diferitelor tipuri de tranzacții*. Astfel, aceste legături dintre actorii sociali „permit schimbul de bunuri materiale, de informație, putere, influență, suport social și control social” (Postelnicu, 2003, p. 35).

Van de Rijt și Van Assen (2008) susțin că varietatea comportamentelor sociale este modelată de relațiile sociale în care acestea apar, legături care, în schimb, sunt condiționate de structura sau de „rețeaua de schimb”, în care sunt încorporate. Rețeaua de schimb este reprezentată de oportunitățile și restricțiile de a face schimburi sociale. Aceste oportunități și restricții, în ceea ce privește schimbul, apar în mod natural în multe situații din viața reală. Două dintre cele mai comune cauze, ce generează

lipsa unei relații de schimb între două persoane, sunt barierele naturale și preferințele incompatibile. Exemple de bariere pot fi: persoanele nu se cunosc una pe cealaltă sau a nu sunt capabile să intre în contact, să se întâlnească una cu cealaltă. Sau o altă situație, în care doi indivizi nu pot avea o relație de schimb, este cea în care unul dintre ei nu are nimic de oferit (suficient de valoros) celuilalt.

Un exemplu clasic de schimb de informații în care este implicată rețeaua personală e reprezentat de situația căutării unui loc de muncă. Astfel, importanța rețelelor sociale în obținerea unei angajări este clar și extensiv ilustrată de cercetări desfășurate în mai multe țări, așa cum menționează Granovetter (1995). În S.U.A., aproximativ 50% dintre cei care au investigat piața muncii își găsesc slujbe prin intermediul rețelelor personale.

Dar, în plus, au fost aduse în discuție și aspecte ce țin de problematica gender, apărând întrebări precum: Sexele au acces egal la rețelele personale?, Probabilitatea de a le utiliza este egală?, Rețelele sunt la fel de eficiente pentru femei și pentru bărbați?

Un exemplu de explicare a potențialului avantaj al persoanelor masculine în accesarea rețelelor sociale constă în faptul că bărbații sunt mai implicați în piața muncii, ceea ce generează mai multe oportunități de a culege informații despre posibile oferte de angajare. Datorită faptului că lucrează mai multe ore, au mai multe locuri în care sunt angajați, călătoresc mai mult în interes de serviciu, bărbații sunt mai expuși la informații despre noile oportunități de angajare.

Trimble O'Connor (2013) susține că aceste conexiuni din rețeaua socială furnizează solicitanților de locuri de muncă o serie de resurse benefice sau capital social, ceea ce îi face pe cei care caută locuri de muncă „prin rețeaua socială” să fie o categorie mai competitivă, comparativ cu solicitanții de locuri de muncă care află despre joburi prin metode formale (de exemplu, din anunțuri în ziare, de la agenții publice sau private de ocupare a forței de muncă, din anunțuri de locuri de muncă de pe site-urile etc) sau care aplică în mod direct la locul de muncă. Solicitanții de locuri de muncă care își activează capitalului social prin intermediul rețelelor lor sunt „susceptibili” de a avea căutări mai productive decât solicitanții de locuri de muncă care nu sunt în această poziție, deoarece prima categorie ar putea petrece mai puțin timp, energie, și alte resurse pentru căutare și pentru angajare decât solicitanții de locuri de muncă ale căror rețelelor nu sunt în măsură sau nu doresc să îi ajute cu căutările lor. Pe scurt, contactele sociale controlează accesul la capitalul social benefic și au „puterea” de a ajuta solicitanții de locuri de muncă să aibă succes în procesul de

căutare, ceea ce îi transformă într-un subiect important pentru diferite investigații empirice. Ceea ce este mai puțin clar, este felul în care solicitanții de locuri de muncă își activează resursele pentru căutările lor de joburi. Înainte ca cei ce-și căutau locuri de muncă să devină angajați, cu sprijinul concret al contactelor lor din rețele personale, ei „își accesează” capitalul social de care dispun și „îl mobilizează” în căutările lor. Cu alte cuvinte, solicitanții de locuri de muncă trebuie să caute persoanele de contact care posedă tipurile de resurse de care au nevoie pentru căutarea lor legată de locuri de muncă disponibile și să îi convingă să le „împrumute” aceste resurse.

Analizele autoarei menționate mai sus arată că cele mai multe contacte ajută la căutări de locuri de muncă atunci când sunt solicitate (nu din proprie inițiativă). Totuși, cercetătoarea a constatat că contactele de sex masculin sunt în mai mare măsură capabile să ajute decât femeile din rețea, membrii rețelei ce sunt angajați sunt mai capabili de a ajuta decât șomerii, iar contactele sociale cu un nivel mai ridicat de educație sunt mai în măsură să îi ajute pe solicitanții de locuri de muncă decât cunoscuții lor cu un nivel mai scăzut de educație. Ea a descoperit, de asemenea, că persoanele de contact sunt mai capabile de a ajuta atunci când acestea sunt familiarizate cu calificările de muncă ale solicitanților de joburi (decât atunci când acestea sunt necunoscute) și sunt mai dispuse să ajute atunci când percep solicitanții de locuri de muncă ca fiind „buni muncitori” (de exemplu, sunt priviți ca având o etică în muncă și persoane de încredere), decât atunci când contactele percep solicitanții de locuri de muncă ca fiind „răi” (cu o etică slab dezvoltată și nedemni de încredere) (Trimble O'Connor, 2013).

Aceeași preocupare privind importanța resurselor deținute de membrii rețelei asupra individului o regăsim și la Song și Chang (2012), care analizează legătura dintre capitalul social și căutarea de informații despre sănătate. Sintetizând diferite studii, ei susțin că resurse membrilor rețelei reprezintă un important factor structural al rețelei. Este un localizator direct de resurse, în comparație cu alți factori structurali ai rețelei, cum ar fi dimensiunea rețelei sau puterea unei legături. Capitalul social poate determina, în mod direct, natura schimbului din rețea, direcția și gradul de reglementare socială, precum și calitatea și cantitatea de suport social solicitat sau nesolicitat. Descoperirile lor au demonstrat, de exemplu, utilitatea teoretică a capitalului social în dinamica căutării și accesării individuale a serviciilor medicale.

Multe studii referitoare la rețelele sociale și la accesul membrilor săi la resursele disponibile și-au concentrat atenția asupra *suportului social*, demonstrând faptul că

trăsăturile specifice ale rețelelor pot afecta semnificativ sănătatea, longevitatea și bunăstarea indivizilor care fac parte din acestea (Wellman, 1988).

Cohen (2004) definește suportul social ca fiind sprijinul disponibil prin intermediul conexiunii cuiva la cei din jur, sprijin ce ar putea fi compania altora, acces la informații și ajutor palpabil. Spre deosebire de literatura sociologică de specialitate, cercetarea de tip psihologic s-a concentrat, în mare măsură, pe suportul social perceput sau pe disponibilitatea percepută a ajutorului ce poate fi accesat de la alții. Suport perceput este considerat o modalitate mai concretă de a măsura caracteristici utile ale rețelei sociale egocentrice și este la rădăcina răspunsurilor cognitive și emoționale date de individul ce se confruntă cu o situație de boală sau de stres (Cohen, 2004). Pentru a măsura suportul social perceput, cercetătorii au propus analiza a două mecanisme. Pe de o parte, sprijinul perceput poate reflecta cantitatea reală și calitatea suportului primit de la alții, care poate ajuta la reducerea de sentimentului de izolare, la evitarea situațiilor de stres, poate să dezvolte o reevaluare, în termeni pozitivi, a evenimentelor negative și îl poate ajuta pe individ, în mod real, să facă față dificultăților. Pe de altă parte, percepția că alții îți vor oferi suportul adecvat, când ai o problemă, este suficientă pentru ca oamenii să dobândească o stare emoțională generală mai bună și pentru a-mi ajuta să-și dezvolte răspunsuri psihologice pozitive la stres, care pot funcționa independent de primirea concretă de ajutor.

Pornind de la aceste afirmații, Zhu et al. (2013) și-au pus următoarele întrebări, la care au căutat răspunsuri în cercetarea întreprinsă: Rețelele sociale și suportul social perceput influențează, fiecare separat, bunăstarea individuală? Sau legătura dintre rețelele sociale și bunăstarea subiectivă este mediată de suportul social perceput? Răspunsul oferit este următorul: relațiile sociale influențează bunăstarea personală prin intermediul furnizării de suport social. Atât abordarea analizei de rețea cât și cea bazată pe percepția individuală demonstrează importanța relațiilor sociale pentru bunăstarea subiectivă. Accentul pus pe suportul perceput reflectă asumția rezonabilă că percepțiile oamenilor sunt măsurători mult mai directe ale caracteristicilor benefice ale relațiilor sociale, decât cele ce fac trimitere la caracteristicile structurale (mult mai abstracte) ale relațiilor sociale.

Shor, Roelfs și Yogev (2013) au desprins și utilizat în cercetările lor două forme de suport social: cel subiectiv (cel perceput) și cel obiectiv. Din sintezele realizate de acești autori, reies următoarele caracteristici specifice celor două forme de suport social:

Suportul social perceput poate fi definit ca măsura în care o persoană crede că nevoile sale de sprijin, informații și feedback sunt îndeplinite, precum și nivelul de încredere și de siguranță în disponibilitatea de sprijin material și non-material, pe care l-ar putea primi de la membrii rețelei sale personale.

În contrast, *suportul social „obiectiv”* se referă la prezența interacțiunilor cu persoane care au potențialul de a le oferi sprijin social. Suportul obiectiv include indicatori diverși, precum: participarea la activitățile specifice unor grupuri sociale sau religioase, numărul diferitelor tipuri de membri ai rețelei (de exemplu, numărul de prieteni, copii, frați), precum și frecvența cu care un individ are contacte cu familia și prietenii.

Cohen (2004) a identificat trei dimensiuni majore ale suportului social: suportul emoțional, informațional și cel instrumental. *Suportul emoțional* se referă la oportunitățile pentru încredere, companie, ventilare și comunicarea, prin mecanisme de susținere, cum ar fi empatia, confortul, reasigurarea și încurajarea. *Suportul informațional* se referă la furnizarea de informații relevante, sfaturi sau îndrumare, care pot ajuta individul să definească, să înțeleagă și să facă față la dificultăți și probleme apărute în viața sa cotidiană. *Suportul instrumental* se referă la un ajutor concret, cum ar fi împrumuturi în bani, invitarea la o plimbare sau oportunitatea de a fi ajutat la treburile casnice. Deși la nivel conceptual pot fi distinse diferite dimensiuni de ajutor social, ele sunt de multe ori extrem de intercorelate în realitatea investigată.

În studiul condus de Zhu et al. (2013), ei se concentrează pe patru caracteristici structurale de rețelelor egocentrice, care sunt, din punct de vedere teoretic, relevante pentru suportul social: apropierea emoțională, dimensiunea rețelei (de exemplu, numărul de contacte din rețea), accesibilitate pozițiilor ierarhic superioare și proporția de contacte nou dezvoltate. Apropierea emoțională este considerată deosebit de importantă pentru accesarea de sprijin social.

Apropiere emoțională: membrii rețelei, față de care există o strânsă apropiere emoțională, sunt deosebit de importanți pentru suportul social. Cercetarea rețelelor sociale sugerează că este mult mai probabil ca persoanele să caute sprijin emoțional, informațional și instrumental la nivelul contactelor față de care se simt apropiate din punct de vedere emoțional și că membrii de rețea strâns conectați sunt, de asemenea, mult mai motivați pentru a oferi suportul social.

Dimensiunea rețelei: dimensiunea rețelei personale poate influența cantitatea, precum și varietatea de resurse și suport potențial, disponibile pentru individ. O rețea mai mare indică mai multe persoane care pot, potențial, ajuta în moduri diferite și,

prin urmare, un individ cu o rețea socială mare ar trebui să aibă o părere mulțumitoare despre disponibilitatea de sprijin potențial pe care îl poate accesa.

Accesibilitatea pe linie superioară: se referă la poziția pe care o au contactele sociale din rețea, într-o structură socială ierarhică. Cercetătorii au măsurat-o cu ajutorul unor indicatori precum nivel mediu sau maxim de educație al membrilor rețelei, statutul socio-economic, prestigiu ocupațional sau poziția dintr-o organizație. Se susține ideea că membrii rețelei sociale care ocupă poziții mai înalte pot deține informații și resurse mai valoroase, care nu numai că este benefice pentru acțiunile instrumentale, cum ar fi găsirea unui loc de muncă, dar, de asemenea, pot îmbunătăți satisfacția în viață și pot reduce depresia.

Proporția noilor contacte: Adaptarea la un mediu nou, cum ar fi intrarea la facultate sau un nou loc de muncă, presupune obținerea de informații prin multiple surse. Cercetările sugerează că legăturile de rețea din noile medii sociale joacă un rol esențial în facilitarea unui proces de socializare pozitivă și de adaptare.

Karin Wall et al. (2001) au derulat o cercetare în 1999 și au analizat date referitoare la familiile portugheze, în urma acestui studiu fiind identificate următoarele *tipuri de suport social*:

- a) suport economic (transferuri de bani, împrumuturi);
- b) cadouri în produse (mobilă, haine, mâncare etc.);
- c) înțelegeri legate de moșteniri, moștenirea propriu-zisă a bunurilor;
- d) suport practic (îngrijirea copiilor, ajutor în efectuarea sarcinilor domestice);
- e) suport emoțional și moral (discuții, ascultare, oferirea de sfaturi);
- f) găzduire (locuirea sub același acoperiș fie temporar, fie permanent).

Dintre toate aceste categorii, resursele ce par a fi cel mai adesea folosite împreună sau primite de familii constau în suportul practic (centrat în special pe îngrijirea copiilor mici), apoi suportul emoțional și transferul de bunuri (produse oferite cadou).

În ceea ce privește sursele de suport social, în urma acestei cercetări s-au desprins următoarele idei:

- de departe cea mai importantă sursă de suport e reprezentată de părinți sau socri; un rol relativ important îl au și frații;

- familia extinsă (mătuși, unchi, nepoți, verișori, bunici) joacă un rol minor în oferirea de suport;
- prietenii, vecinii și alte persoane (colegi de școală, de serviciu etc) au un rol ușor mai activ decât cei din familia extinsă (Wall et al., 2001).

Asemeni rudelor, prietenii reprezintă o valoroasă rețea de suport pentru membrii unei familii. Oamenii tind să se confeseze mai ușor prietenilor decât rudelor (Bird și Melville, 1994): în timp ce îi pot spune aproape orice unui prieten apropiat, oamenii devin mai reținuți în prezența membrilor familiei, încercând să-i protejeze, ascunzându-le adevărata profunzime a durerii și anxietății resimțite la un moment dat. Ne bazăm pe familie preponderent în perioadele de criză – în timpul situațiilor de urgență sau în cazurile în care probleme cronice ne pun în pericol sănătatea mintală sau fizică.

Bird și Melville (1994) consideră că, din partea membrilor familiei, indivizii obțin atașament emoțional și un sentiment al permanenței, iar din partea prietenilor dobândesc un sens al apartenenței și sentimentul că se potrivesc într-un anumit mediu social (nișă). Oamenii tind să caute compania prietenilor atunci când au nevoie să fie reasigurați că preocupările și problemele cu care se confruntă sunt „normale”.

Prietenii între femei pot constitui un adevărat confesional, care ajută la atenuarea dezamăgirilor din căsnicie sau pot fi compensatoare prin ele însele (Giddens, 1992, p. 46).

Atât rețeaua familială, cât și rețeaua de prieteni reprezintă surse de bunăstare personală, această relație fiind explicată de Bird și Melville (1994) în tabelul de mai jos:

Tabelul 2.1. Modul în care rudele și prietenii influențează bunăstarea personală

Comportamentele rudelor și ale prietenilor	Impactul actelor comportamentale asupra dezvoltării personale
Oferă suport și implicare necondiționată;	Construiește încredere și securitate; generează sentimente de atașament și apartenență;
Afirmă faptul că o persoană este cunoscută, valorizată și acceptată pentru felul său real de a fi („real self”)	Creează ideea valorii personale și stima de sine;
Oferă ocazia de a ajuta, îngriji și influența pe un altul;	Dezvoltă empatia, respectul pentru ceilalți, altruismul și abilitățile de a avea grijă de alții;

Comportamentele rudelor și ale prietenilor	Impactul actelor comportamentale asupra dezvoltării personale
Oferă expunere la sentimente, atitudini, credințe, scopuri diferite de ale sale;	Dezvoltă toleranța, respectul pentru diferențe și deschiderea către cei din jur;
Oferă surse de comparare socială și un mediu securizant pentru a încerca noi roluri și pentru a obține feedback și suport;	Conturează oportunități pentru dezvoltarea personală și pentru construirea stimei de sine; oferă un cadru de referință pentru ca o persoană să-și poată evalua propriile sale abilități;
Oferă informații și stimulare intelectuală prin intermediul ideilor vehiculate, a glumelor, a bârfelor;	Crește nivelul de cunoștințe, care ajută în luarea unor decizii bine fondate și în alegerea strategiilor potrivite pentru rezolvarea unor probleme de viață;
Acționează ca modele pentru anumite roluri;	Sunt învățate abilități sociale și norme pentru comportamentul potrivit în jucarea rolurilor sociale din viața cotidiană;
Acționează ca factori de reducere a stresului;	Diminuează nivelul anxietății și al depresiei;
Acționează ca și companioni.	Oferă ocazia de a te implica în activități (jocuri, sporturi, petreceri, cine, vacanțe) care sunt dificil sau imposibil de desfășurat de unul singur; crește stimularea și plăcerea și descrește nivelul plictiselii.

Sursa: Bird și Melville (1994, p. 281)

Deși atât familia, cât și prietenii reprezintă surse de bunăstare personală, se pare că tindem să apreciem importanța membrilor familiei și să neglijăm impactul pe care îl au prietenii asupra vieții noastre (simțim adevărata ei valoare doar atunci când nu mai avem acces la prieteni). Atunci când ne mutăm într-un loc nou și nu avem prieteni, realizăm cât de mult contribuie relația de prietenie la starea noastră de bine.

Un alt aspect important studiat la nivelul rolului rețelelor sociale este cel reprezentat de *influența socială*, acest proces stabilind legătura dintre structura relațiilor sociale și atitudinile sau comportamentele actorilor ce compun rețeaua. În psihosociologia contemporană s-a încetățenit următoarea accepțiune: influența socială reprezintă ansamblul modificărilor judecăților, opiniilor, comportamentelor, valorilor, modelelor de viață etc., intervenite ca urmare a interacțiunii cu un individ sau grup (Elinschi-Ciupercă, 2003b, p. 185). În cadrul relaționării dintre membrii rețelei sociale, se produc o serie de ajustări ale atitudinilor și comportamentelor individuale, dintre acestea putând fi amintite procesele de conformare, anticonformare, obediență, inovare etc.

Studiul influenței sociale reprezintă o arie strategică pentru cercetarea asupra rețelelor personale. Acest demers pune în legătură structura relațiilor sociale cu atitudinile și comportamentele actorilor care compun o rețea, așa cum am mai menționat anterior.

Marsden și Friedkin (1993) consideră că cercetările asupra rețelelor, interesate de influența socială, examinează fundamentele sociale ale procesului de influență, adică acele relații sociale care oferă o bază pentru modificarea unei atitudini sau comportament al unui actor ca răspuns la acțiunea altuia.

Totodată, acești autori subliniază faptul că analiștii de rețea au dezvoltat o abordare distinctă asupra influenței sociale, care a generat o conceptualizare structurală a proximității sociale. Ipoteza generală a acestui demers constă în ideea că proximitatea a doi actori în cadrul rețelelor sociale este asociată cu apariția influenței interpersonale dintre respectivii actori.

Bonnie Erickson (1988) menționa faptul că în cadrul rețelelor sociale se produc o serie de procese interpersonale care sunt determinante în *construirea, menținerea sau modificarea atitudinilor*. Autoarea susține faptul că, pentru a înțelege formarea atitudinilor, esențial este să admitem că atitudinile sunt produse, efecte ale acestor procese interpersonale, care depind atât de caracteristicile relațiilor sociale, cât și de modul în care se integrează în structura rețelei sociale, privită ca întreg.

Un alt efect al prezenței celor din jur și al interacțiunii interpersonale ce se desfășoară în cadrul rețelelor sau grupurilor sociale este cel al *comparării sociale*. Acesta reprezintă „procesul de evaluare de către indivizi a propriilor însușiri fizice și psihice, abilități, reprezentări, gânduri, emoții și sentimente, conduite și performanțe prin raportarea la ceilalți oameni” (Iluț și Ivan, 2003, p. 80). Prin comparare socială, membrii rețelei personale își pot evalua sau defini anumite emoții, reduc incertitudinea unei situații noi, ambigue, încearcă să obțină informații în vederea unei autoevaluări corecte, își mențin sau își consolidează concepția și stima de sine, își aleg modele demne de urmat de la care învață direct sau indirect.

Compararea socială determină gradul în care persoanele devin de acord una cu cealaltă și nu asupra cărui element sunt în concordanță (Erickson 1988). Probabilitatea ca cineva să se compare și să fie de acord cu altă persoană depinde atât de natura relației dintre cei doi, cât și de similaritatea caracteristicilor lor.

Astfel, Bonnie Erickson (1988) enumeră și analizează următoarele caracteristici relaționale ale diadei, în conexiune cu similaritatea atitudinală:

1. *frecvența contactului*: cu cât mai frecvent interacționează membrii diadei, cu atât vor exista mai multe oportunități pentru a învăța să-și interpreteze corect unul altuia atitudinile. De aceea, dacă are loc compararea socială și una sau ambele părți își ajustează atitudinile pentru a fi de acord cu atitudinile percepute ale celuilalt, cu atât mai similare devin atitudinile lor actuale;
2. *multiplexitatea relației*: cu cât o diadă presupune mai multe tipuri diferite de relații (cu cât e mai multiplexă), cu atât mai relevantă este pentru diferite tipuri de atitudini, și, ca urmare, membrii diadei vor cădea de acord pe un spectru mai larg de elemente;
3. *tăria/puterea relației*: legăturile puternice, strânse conduc la înțelegere între membrii diadei. O legătură strânsă, împărtășită poate fi o formă de similaritate notabilă pe o scală largă de aspecte, care conduce la comparări frecvente și la acorduri între cele două părți;
4. *asimetria relației*: o prietenie poate fi mult mai importantă pentru o persoană comparativ cu cealaltă parte. Asimetria relației afectează compararea socială în moduri diferite, depinzând de tipul relației implicate și totodată de poziția relației în cadrul structurii sociale mai vaste. În primul rând, asimetria poate să nu aibă nici un efect asupra legăturilor din cadrul unui grup de similaritate cu relații strânse, dense. În al doilea rând, asimetria poate afecta compararea socială atunci când relațiile de ansamblu dintre două grupuri sunt asimetrice (de exemplu un om de știință mai puțin faimos cunoaște lucrările unui cercetător cu notorietate, dar nu și viceversa).

În încheierea analizei corelației între atributele relaționale și atitudini, Erickson (1988) precizează faptul că, uneori, în cadrul rețelei, membrii își pot alege, pe baza unor criterii nonrelaționale, persoane cu care să se compare. De aceea, deși caracteristicile unei relații joacă un rol în similaritatea atitudinală, totuși, acest rol este limitat și determinat structural.

Sintetizând în câteva cuvinte rolurile pe care le au rețelele sociale în viața membrilor săi, aş putea sublinia faptul că acestea pe de-o parte *oferă indivizilor anumite oportunități* (de exemplu, pot fi prilej de a-ți întâlni potențialul partener de viață, se oferă informații despre o ofertă valoroasă de muncă, pot fi accesate împrumuturi financiare în situații critice, pot fi o sursă de bunuri materiale sau servicii gratuite

etc.), dar, în același timp, *produc și constrângeri* potențiale sau reale asupra comportamentului membrilor săi. În acest sens poate fi amintită o analiză celebră dezvoltată de E. Bott (1971) numită *teoria presiunii de rețea*. Asumpția de bază a acestui model explicativ susține că rolurile conjugale sunt în strânsă corelație cu faptul că unul sau ambii soți au legături cu rețeaua socială (familiile de origine, rude, prieteni, vecini, colegi etc.) și cu natura acestor relații. Dacă soții sunt puternic integrați în rețea și dacă rețeaua lor socială este densă, atunci rolurile maritale sunt discriminative și ierarhizate (fiecare are alocate tipuri de sarcini domestice precise, caracteristice familiei tradiționale). Dacă rețeaua socială este densă, dar integrarea în ea a tânărului cuplu este mai slabă, atunci rolurile masculine și feminine sunt mai puțin segregate și ierarhizate (atât soțul cat și soția pot desfășura același tip de sarcini domestice, în funcție de timpul lor disponibil: de exemplu, ambii spală vasele, au grijă de copii etc.). În mediul urban, unde relațiile cu membrii rețelei sunt mai puțin intense și frecvente (comparativ cu mediul rural), rolurile de soț/soție au devenit și ele mai puțin discriminative.

2.5 Dinamica rețelei sociale de-a lungul vieții

A privi rețelele sociale dintr-o perspectivă dinamică este absolut necesar pentru a înțelege lumea actuală. Putem observa că în literatura de specialitate a început să se contureze o nouă abordare, cea a analizei rețelelor dinamice, ce prezintă mai multe caracteristici distincte, menționate de Carley (2003). În primul rând, spre deosebire de alte analize multi-agent, entitățile sociale descrise prin această abordare sunt chiar membri ai rețelelor sociale reale, în acest context analitic, rețelele și agenții sociali coevoluează. În al doilea rând, rețeaua de afiliere conectează nu doar indivizi, ci și alte entități, cum ar fi diferite tipuri de cunoaștere, sarcini sau organizații.

În mod constant, toți oamenii și toate instituțiile sociale se auto-organizează pentru a se adapta la condițiile noi ale mediului din care fac parte. În cazul persoanelor, auto-organizarea începe de la nivel molecular, ca modalitate a organismului uman de a ne menține sănătoși și de a ne permite să funcționăm optim într-un univers fizic. De la procesele interne, auto-organizarea se extinde la contactul individului cu mediul extern: când cineva intră în contact cu alte individualități sau grupuri, reacționează și interacționează cu ele într-o formă potrivită unei situații concrete. Aceste interacțiuni se modifică într-un mod complex și dinamic, pe măsură ce creăm, repa-

răm, distrugem sau renunțăm la unele relații sociale, în ideea de a rezolva o problemă comună sau de a beneficia de o anumită oportunitate. Oamenii sau grupurile exercită influență asupra celor din jur și, totodată, sunt afectate de mediul lor social. Astfel, putem observa că auto-organizarea are loc la toate nivelurile sociale, printr-un proces de cauzalitate circulară (Ehin, 2009).

Cauzalitatea circulară sau auto-organizarea poate fi privită ca un proces fără sfârșit, ce se manifestă pe măsură ce noi persoane se alătură sau se retrag dintr-o situație de interacțiune, din jurul unei probleme/unui scop comun. De aceea, ar fi de dorit ca orice instituție socială din cadrul unei societăți să se concentreze pe dezvoltarea unui cadru dinamic construit pentru a sprijini, în mod deschis, procesele de autoreglare ale rețelelor sale emergente, în loc să încerce să controleze comportamentele oamenilor.

Într-o lume dinamică, nu există nici o garanție pentru stabilitatea în timp, a unui grup sau a unei rețele, în ciuda celor mai bune intenții și ale eforturilor formale. Într-un anumit sens, grupurile sunt, în mod constant, „sub atac”, atât din interiorul lor, cât și din exterior, conform viziunii lui Johnson et al. (2003). De exemplu, tensiunile interpersonale, au întotdeauna potențialul de a rupe „țesătura” grupului din interior, diminuând capacitatea de adaptare la noi circumstanțe și, astfel, au potențialul de a duce grupurile la o stare de dezbinare, la scăderea coeziunii. Diferitele forme de devianță pot produce fie integrare, fie sau divizare în structura de grup. Entități externe (evenimente sau organizații din mediul exterior) pot, de asemenea, reprezenta amenințări, în ceea ce privește accesul la resurse sau amestecul din afară în treburile interne ale grupului, elemente care pot avea un impact asupra capacității unui grup de a se adapta la condițiile dinamice. Deși aceste influențe externe pot servi uneori ca puncte de referință pentru grup, care ar putea genera o creștere a coeziunii de grup (de exemplu, apare o alianță intra-grup de luptă împotriva amenințărilor din exterior, cu o mentalitate de tipul „noi contra lor”), totuși astfel de fenomene tind să fie de scurtă durată și, când astfel de amenințări se diminuează, se manifestă tendința de a fi exacerbate tensiunile preexistente și conflicte.

Prin urmare, cercetătorii sunt interesați să identifice atât paleta de factori ce produc efecte pozitive asupra rețelelor sociale, asupra percepției indivizilor, cât și ansamblul celor ce generează anomalii și disfuncționalități (fragmentarea rețelei, ruperea unor relații, izolarea socială etc.) în relația persoanei cu mediul său social imediat.

O viziune dinamică asupra rețelelor sociale susține ideea că aceste rețele de relații personale evoluează de-a lungul timpului, ele reflectând și dezvoltându-se odată cu derularea proceselor de socializare – desocializare – resocializare. Astfel, putem vorbi despre schimbări atât în ceea ce privește numărul persoanelor cuprinse în structura rețelei personale, cât și în privința calității/naturii legăturilor componente.

O serie de cercetări au evidențiat conexiunea dintre aceste schimbări în rețeaua personală și evenimente de viață, cum ar fi: terminarea studiilor, intrarea pe piața muncii, schimbarea domiciliului, implicarea într-o relație intimă stabilă, nașterea copiilor, divorțul etc.

Claire Bidart și Daniel Lavenu (2005) consideră că rețelele personale au o istorie a lor; cu alte cuvinte, forma și structura lor prezente sunt rezultatul unei construcții elaborate de-a lungul timpului. Încetul cu încetul, pe parcursul vieții noastre, se urzesc legături sociale: unele relații se construiesc, altele devin mai distante, mai „reci”, iar unele se destramă. Pe măsură ce individul trece prin varii contexte, cercuri sociale, activități și implicări, legăturile cu noii parteneri sunt încorporate în sistemul preexistent; în același timp, vechii prieteni din copilărie ies din atenție, verișorii sunt, într-o oarecare măsură, uitați.

În rețeaua actuală, putem spune, de asemenea, despre fiecare relație că are propria sa istorie: fiecare legătură socială a apărut într-un anumit mediu specific, a fost integrată într-un grup de cunoscuți sau separată de celelalte relații, a cunoscut diferite forme de schimb sau de distribuire a resurselor.

Ehin (2009) susține că există trei categorii de factori fundamentali care generează transformarea relațiilor sociale: predispozițiile umane genetice, cunoașterea tacită (compilația viziunii individului asupra lumii, ce are la bază, mai degrabă, experiențele personale decât educația formală) și capitalul social (privit ca relații informale dintre indivizi, ce implică, totodată, tendința noastră internă de a ne implica în activități sociale mutual benefice, cu câștiguri de diverse naturi). Acestea au anumite atribute specifice. În primul rând, factorii amintiți sunt esențiali pentru succesul în viață, ei produc efecte asupra unei persoane într-un mod unic, ca răspuns la contextele bio-fizice și sociale specifice individului. Pe de altă parte, aceștia sunt nepredicțibili și fără limite, din perspectiva comportamentală a persoanei în cauză. Și, în al treilea rând, se poate susține că nu sunt controlabili. Datorită faptului că predispoziția umană, cunoașterea tacită și capitalul social nu sunt tangibile, nu pot fi controlate de nimeni, pentru a produce rezultate specifice, programate. Acești trei factori stau la baza proceselor de dinamică a relațiilor sociale.

Pentru a explora legătura dintre evoluția rețelor personale și schimbările produse de evenimentele de viață, Bidart și Lavenu (2005) au desfășurat un studiu longitudinal în trei faze, de-a lungul a șase ani, ce a presupus realizarea unor interviuri repetate cu aceiași tineri, pe măsură ce înaintau spre etapa de adult. Dintre întrebările care au ghidat această cercetare pot fi amintite următoarele: cresc sau nu rețelele personale ale tinerilor odată cu trecerea anilor? Schimbarea e constantă sau se produce în etape? Ce legături sociale apar? Care dintre relații dispar? Ce evenimente au efecte asupra acestor schimbări?

În urma analizei datelor culese, autorii amintiți, Bidart și Lavenu (2005), au conturat următoarele **profile de evoluție a rețelor**:

1. reducerea continuă a rețelei personale: „ruta rapidă” către etapa de adult

Majoritatea persoanelor din acest profil își au rădăcinile în clasa muncitorilor, au intrat rapid în viața de adult, și-au încheiat studiile (de obicei de tip vocațional sau profesional) și au intrat în lumea muncii.

În cadrul acestei traiectorii pot fi, de asemenea, distinse două categorii de indivizi, în funcție de mărimea rețelei și de natura relației cu lumea muncii:

- a. categoria „go-getters”: aceștia s-au angajat și dedicat planului profesional după prima etapă a studiului. Unii s-au înscris la cursuri de training, alternând munca cu studiul. Acești tineri au încetat relațiile cu colegii de școală într-un mod relativ abrupt, odată cu schimbarea ce s-a produs în viața lor, intrând în lumea profesională.
- b. categoria „luptătorilor” (strugglers): ei au rețele mai restrânse decât a celor de mai sus. Acești tineri s-au confruntat adesea cu situația de șomer, iar femeile și-au concentrat atenția asupra căminului și a vieții de familie.

2. creștere urmată de descreștere a numărului de relații: o trecere amânată către viața de adult

Clasele sociale ale subiecților din acest profil sunt relativ egal reprezentate, dar și în acest caz au fost delimitate două categorii, strâns legate de situația socială:

- a. studii universitare urmate de șocul angajării: în timpul studiilor rețeaua se dezvoltă, fiind compusă din vechile legături și din cele nou formate, iar tranziția

către lumea muncii (după terminarea studiilor) generează scăderea numărului de membri ai rețelei.

- b. rețele mici și retragere din viața socială: această situație este caracteristică celor cu rețele restrânse numeric, creșterea fiind reflectată de un număr mic de (una–două) noi relații, apărute fie în sfera profesională, fie în vecinătate, fie datorită partenerului de cuplu. Această creștere are legătură mai curând cu circumstanțele sociale decât cu propria alegere. Esențială pentru scăderea ce urmează în profilul de față este schimbarea atitudinii în termeni de deschidere față cei din jur.

3. descreștere urmată de creșterea numărului de legături: „vremurile grele” și efectele lor în plan relațional

Și în cazul traiectoriei evolutive de față putem identifica următoarele profile:

- a. o perioadă de „greutăți” urmată de o schimbare în bine: momentele dificile pot fi generate de angajarea într-o localitate îndepărtată, plecarea de lângă prieteni, familie, debutul vieții conjugale; pentru alții, perioada de descreștere a rețelei personale poate fi marcată de șomaj, probleme conjugale sau de familie (ruperea unei relații, monoparentalitatea), probleme de sănătate.
- b. (re)cucerirea libertății: după perioada de descreștere a rețelei generată fie de angajarea departe de casă, fie de continuarea locuirii cu părinții, fie de începutul vieții conjugale a urmat o perioadă de revitalizare a relațiilor sociale marcată de gospodărirea pe cont propriu sau de ruperea relației conjugale, evenimente care le permit celor implicați să fie independenți, să-și invite prietenii în vizită, să-și dezvolte și manifeste sociabilitatea.

4. creșterea continuă a rețelei: studenți „târzii” sau urcări în ierarhia socială

Categoriile identificate sunt următoarele:

- a. studii prelungite: viața de celibatar pare a fi caracteristică acestei traiectorii – unii tineri nu au avut nicio relație de iubire pe parcursul celor șase ani de cercetare longitudinală, alții au avut câteva flirturi sau aventuri relativ recente. Unii locuiesc tot cu părinții, alții singuri sau cu colegi de cameră/apartament.
- b. dificultăți în urcarea ierarhiei sociale: traiectoria acestor persoane demonstrează dorința de a deveni cineva în viață, deși au avut probleme în primele experiențe

din câmpul muncii. Ele încearcă să obțină beneficii de la toate cercurile sociale în care intră, un exemplu tipic fiind copiii imigranților.

Pentru a explica apariția și (dis-) continuitatea relațiilor personale, Mollenhorst, Volker și Flap (2014) acordă o atenție specială oportunităților de întâlnire cu o altă persoană, măsurate prin intermediul contextelor sociale în care s-au întâlnit membrii rețelei, cum ar fi: locul de muncă, familia, cluburile sportive, asociațiile de voluntariat, precum și în cartierul în care locuiesc.

Schimbările din relațiile personale apar, mai ales, datorită schimbării contextului social în care intră o persoană. Cercetările empirice au arătat că, înainte de toate, contextele sociale în care o persoană intră în timpul activităților cotidiene (cum ar fi locul de muncă, familia, cluburile sportive, asociațiile voluntare sau cartierul) afectează compoziția și structura rețelelor personale. Contexte sociale oferă oportunități de întâlnire cu alții, fiind locul în care pot fi găsiți potențiali asociați. Caracteristicile specifice ale acestor contexte sociale determină ce fel de oameni sunt prezenți în rețelele cuiva. De exemplu, interacțiunile impuse dintr-un anumit context, precum și cantitatea de timp petrecut acolo, măresc șansele ca membrii rețelei să valorifice acel context social, dar în cazul în care există o lipsă a interacțiunilor forțate și o cantitate mică de timp pentru a petrece într-un context dat, această situație mărește probabilitatea că relațiile din rețea să fie întrerupte.

Alături de această caracteristică a contextului social ce afectează interacțiunile cu membrii rețelei și produce schimbări în dinamica rețelei, Mollenhorst, Volker și Flap (2014) mai menționează și alte condiții, a doua fiind – interacțiunile frecvente. Frecvența ridicată a contactărilor reprezintă o condiție importantă pentru continuarea relației. Prin urmare, dacă oamenii nu petrec mult din timpul lor într-un context social specific, atunci relațiile pe care le construiește în acel context, sunt mai supuse riscului de a fi întrerupte. A treia condiție ce poate afecta, de asemenea, (dis) continuitatea relației constă în posibilitatea de a părăsi un context dat. Contexte sociale variază în ceea ce privește ușurința cu care se poate intra sau părăsi acel spațiu social. În cazul în care dintr-un context se poate ieși foarte ușor, este mult mai probabil ca relațiile din acea subzonă a socialului să fie mai instabile.

După trecerea în revistă a profilurilor evolutive ale rețelelor personale, Bidart și Lavenu (2005) analizează factorii care cauzează schimbări la nivelul rețelei. Astfel, *factorii ce produc descreșterea numărului de membri ai rețelei*, identificați de cei doi autori sunt următorii:

- finalizarea studiilor;
- intrarea în lumea muncii;
- mobilitatea geografică;
- implicarea într-o relație de cuplu;
- viața de familie și concentrarea asupra căminului;
- modalități în schimbare ale sociabilității – schimbări în felul de relaționare cu cei din jur, în felul în care sunt privite relațiile în general.

Întrebați din ce motive au dispărut, odată cu trecerea anilor, anumite relații din rețeaua lor socială respondenții din studiul lui Mollenhorst, Volker și Flap (2014) menționează: schimbarea relației, scăderea frecvenței întâlnirilor, lipsa contextului de întâlnire, schimbarea domiciliului, distanța prea mare, moartea unor membri ai rețelei, au uitat să-i menționeze, alte motive.

Keim (2011) susține că există o legătură între tipul de rețea din care face parte individul și dinamica relațiilor cu ceilalți membri ai rețelei sale personale. Astfel, în rețelele tradiționale, pentru o persoană este dificil să renunțe la vechile legături, pe de-o parte, și să găsească noi parteneri de rețea, pe de altă parte. Persoanele intervievate de autoare au reșineri la a renunța, în totalitate, la contactele cu prieteni vechi, în ciuda divergențelor de interese și de puncte de vedere, motivând că pe aceste prietenii le consideră a fi de valoare ca atare. Integrați în rețelele dense, ei nu pot, pur și simplu, renunța la anumite legături singulare, deoarece acest lucru ar însemna pierderea unei întregi substructuri de persoane (la care au acces prin intermediul acestor relații diadice). În rețelele dense, membrii au, de asemenea, acces limitat la noi persoane sau relații sociale și, prin urmare, consideră că este mai greu să stabilească noi prietenii.

Factori generatori de creștere/dezvoltare a rețelei personale identificați de Bidart și Lavenue (2005):

- menținerea statutului de student singur;
- investirea într-un „job” mult-așteptat;
- câștigarea libertății, a independenței.

În plus, trebuie subliniat că traiectoriile individuale și amprentele lăsate de evenimentele din viața fiecăruia sunt marcate, particularizate și de anumite pattern-uri

macro-sociale și de diferențele generate de statusul social. Acestea au impact asupra modurilor în care indivizii trăiesc și resimt evenimentele prin care trec, atât în plan subiectiv, cât și obiectiv. Aceeași tip de eveniment poate să „deschidă” sau să „închidă” anumite uși, oportunități: de exemplu, pentru tinerii cu o situație socială favorabilă angajarea diminuează lumea relațiilor personale, în timp ce pentru tinerii dezavantajați, implicarea în câmpul muncii „deschide” lumea socială, le oferă oportunitatea de a construi noi relații (Bidart și Lavenu, 2005).

Mollenhorst, Volker și Flap (2014) au observat că, așa cum oamenii își pierd o parte dintre membrii din rețeaua lor socială, tot așa și-ar putea găsi noi asociați, pentru a înlocui membrul pierdut. Dar, chiar dacă un actor din rețea nu este pierdut, oamenii își pot găsi noi parteneri și, astfel, își măresc rețeaua. Contextele în care apar noi relații depind de contextele în care oamenii se regăsesc, în mod regulat, în timpul vieții de zi cu zi. Noile relații sociale sunt mult mai probabil să apară în contexte în care o persoană se întâlnește cu membrii ai rețelei sale deja existente. Acest lucru este mult mai ușor, comparativ cu situația în care încercăm să găsim noi asociați într-un nou context social. O altă posibilitate este că oamenii preferă să facă activități specifice, cu anumite tipuri de oameni și/sau în contexte sociale specifice. De exemplu, un individ mai degrabă și-ar putea dori să discute problemele personale cu partenerul de viață și cu prietenii apropiați, să vorbească cu colegii despre aspecte legate de carieră, chiar la locul de muncă și să solicite cuiva din vecinătate ajutor pentru o mică reparație la domiciliul său, fiind mai curând indiferent la cine anume este acel prieten, coleg, vecin. Cu alte cuvinte, activitățile sunt legate de contexte sociale specifice, nu de anumite persoane, pentru că oamenii din anumite contexte pot ajuta la rezolvarea unor categorii de probleme specifice. Acest lucru înseamnă că, dacă o persoană își pierde un membru al rețelei dintr-un context specific, ea/el va încerca să găsească un nou membru al rețelei, din același context.

Un alt tip de sintetizare a *circumstanțelor sociale care generează schimbări la nivelul rețelelor personale* este realizat de Barry Wellman et al. (1997), care enumeră:

1. trecerea anilor – pe măsură ce înaintează în vârstă, oamenii tind să se angajeze, să părăsească locuința părintească, să se căsătorească, să se mute, să crească copii etc. Toate aceste noi roluri și provocări produc o modificare și la nivelul naturii și structurii relațiilor sociale ale individului.
2. schimbările în sfera domestică sunt generate de evenimente sau de perioade de timp precum:

- căsătoria;
 - apariția și creșterea copiilor;
 - perioada „cuibului gol”;
 - divorțul;
 - văduvia;
3. schimbările în planul profesional: se pot referi la angajare sau la pensionare;
 4. schimbări rezidențiale: mobilitatea rezidențială poate crea noi legături sociale și/sau poate implica încetarea relațiilor cu vechii vecini.

Și Mollenhorst, Volker și Flap (2014) sunt de acord cu ideea că evenimente importante de viață, cum ar fi căsătoria, găsirea unui loc de muncă sau schimbarea domiciliului, produce transformări în relațiile personale. Dar, așa cum a fost menționat mai înainte, acești cercetători ne susțin că schimbările din relațiile sociale apar mai ales, datorită modificărilor majore ale contextele sociale în care intră individul. Ca rezultat al unor evenimente importante de viață, oamenii petrec mai puțin timp în anumite arii de activități, în timp ce ei vor participa intens la contexte sociale, cu care nu au avut contact înainte. De exemplu, apariția copiilor în viața de cuplu, îi aduce pe părinți în noi contexte sociale, cum ar fi grădinițele, locurile de joacă, școli primare, cluburi pentru copii etc., în timp ce timpul petrecut pentru ieșiri în oraș se reduce. Schimbarea contextelor în care intrăm afectează oportunitățile de întâlnire și, prin urmare, stabilitatea relațiilor personale.

Un exemplu de studiu detaliat mai jos este cel referitor la efectele divorțului asupra rețelei sociale a celor care divorțează, realizat de Nicky Hart (1976). Această cercetătoare observa faptul că harta rețelei sociale a persoanelor divorțate sau separate în fapt reflectă adesea un număr foarte restrâns de membri. Legăturile care, anterior, uneau individul de un număr de cunoștințe pot deveni fragile sau chiar se pot încheia odată cu procesul de divorț. Rețelele parțiale care se mențin și postdivorț sunt, într-o mare probabilitate, cele care erau specifice doar unuia dintre soți în timpul vieții maritale. Adesea, persoanele divorțate relatează faptul că prietenii care le-au rămas loiali de-a lungul acestei tranziții de status erau contacte personale. Acei foști parteneri de cuplu care aveau în principal o rețea comună de prieteni în timpul vieții lor maritale au fost cei mai expuși la indiferența și izolarea socială de după separare sau divorț.

Nivelul redus al activității sociale din afara căminului, specific persoanelor divorțate, poate fi explicat de o serie de factori, printre care pot fi amintiți: mobilitatea geografică post-divorț; o lipsă a resurselor disponibile pentru distracții, ieșiri; disconfortul prietenilor de a se afla în compania lor etc. Totuși, adesea, principalul actor este el însuși responsabil pentru încetarea legăturilor cu prietenii și cu ceilalți membri ai rețelei sale primare și chiar secundare.

Hart (1976) subliniază faptul că divorțul aduce cu sine mai mult decât privări materiale și suferințe psiho-emoționale. Această tranziție generează o transformare complexă a naturii și cantității relațiilor care îl leagă pe individ de ceilalți membri ai universului său social, adesea fiind prezent fenomenul izolării sociale și al însingurării.

Terhell, Broese van Groenou și van Tilburg (2007) subliniază faptul că divorțul, pe lângă faptul că este o criză personală, este, de asemenea, o criză a rețelei sociale: nu doar relația dintre cele două persoane ce divorțează este afectată, ci și relațiile lor comune cu familia, prietenii și cunoscuții. Schimbările produse de acest eveniment se caracterizează, simultan, atât prin pierderi de contacte, cât și prin intensificarea altor relații sociale. Aceste pierderi pe termen scurt, de obicei, se referă la relațiile partajate în rețea cu fostul soț, cum ar fi rudele fostului partener și prietenii comuni. Pe de altă parte, devin mai intense legăturile cu proprii prieteni și cele cu familia de origine și crește probabilitatea ca aceștia să ofere adultului divorțat diferite tipuri de suport social.

Cu alte cuvinte, în urma studiilor realizate, cercetătorii de mai sus au obținut date empirice care susțin ideea că pierderea unor contacte de către cei divorțați a fost contrabalansată de intensificarea altor legături din rețeaua existentă în perioada de dinainte de separare. Prin urmare, autorii menționați încearcă să explice schimbările din relațiile sociale din rețea, folosind un model teoretic al schimbului social în analiza dezvoltării legăturii vizate. Teoria schimbul susține că sunt mai multe șanse ca indivizii să investească într-o relație din rețea atunci când beneficiile rezultate din acea interacțiune sunt mai mari.

În general, putem desprinde ideea că o perioadă de timp, a cărei lungime variază de la individ la individ, este acompaniată de schimbări substanțiale, atât în relațiile personale, cât și în structura rețelelor egocentrice.

Wellman et al. (1997) sublinia că una dintre cele mai impresionante descoperiri făcute în urma cercetărilor asupra dinamicii rețelelor se referă la faptul că intimitatea

este instabilă. Doar o minoritate de relații apropiate au rezistat de-a lungul unui deceniu, cele mai intime rețele fiind compuse dintr-o majoritate de persoane ce nu erau membre în urmă cu zece ani.

În mod îndreptățit apare întrebarea: ce raport există între rețeaua socială și conflictul marital? care este direcția de determinare cauzală între cele două? Vorbim despre influențe sociale exercitate de rețea asupra cuplului și a proceselor din interiorul său (cum este și conflictul marital) sau despre auto-selectare a rețelei de către cuplu marital ce are anumite caracteristici (de exemplu, un anumit stil de abordare a conflictelor, un anumit grad de satisfacție maritală)? Răspunsul potrivit este „și tu ai dreptate și tu ai dreptate”. Deci se poate susține că există o cauzalitate circulară, putând desprinde două procese interconectate:

- relațiile sociale influențează entitatea socială (în cazul nostru, cuplul marital) și o determină să se conformeze credințelor referitoare la atitudinile și comportamentele acceptabile/dezirabile;
- cuplul marital își selectează membrii rețelei, pe baza propriilor sale cogniții despre ce înseamnă atitudini și comportamente potrivite, îi aleg pe cei care se conformează/se potrivesc acestui sistem de credințe.

Cu alte cuvinte, dinamica rețelei sociale este afectată, pe lângă evenimente de viață, etape de dezvoltare din ciclul vieții, și de procesele și fenomenele intracuplu.

Analiza de rețea a generat o varietate de modalități elegante, rafinate de a studia sau predicționa aspecte ce țin de rețelele sociale, privite ca imagini succinte și statice ale relațiilor sociale dintr-un anumit moment (cel mai adesea prezentate sub formă de matrici binare). Ce s-a studiat și ce se cunoaște mai puțin sunt elementele mai prozaice referitoare la procesele sociale prin care se formează sau se rupe o legătură interpersonală. Prin urmare, se impune o continuare a cercetărilor pe această direcție insuficient explorată și anume a factorilor care influențează formarea, păstrarea sau încetarea unor relații sociale. De asemenea, cunoașterea proceselor sociale din interiorul rețelelor poate fi aprofundată și prin cercetări referitoare la modelarea atitudinilor și a comportamentelor individuale de către membrii rețelelor egocentrice.

CAP. 3 INFLUENȚE SOCIALE ASUPRA VIEȚII CONJUGALE (INFLUENȚE INTRACUPLU ȘI DIN EXTERIOR)

3.1 Influența socială – aspecte generale

Importanța studierii influenței exercitate de rețelele sociale asupra comportamentelor individuale sau de grup este bine argumentată în lucrările din domeniu, iar avantajele unei abordări din prisma rețelelor sociale, pentru a înțelege o mare varietate de fenomene, sunt clare pentru mulți cercetători. Cu toate acestea, Valente et al. (2013) susțin că, totuși, mai sunt necesare eforturi de a dezvolta cele mai bune metode de a colecta și analiza datele ce țin de rețea, cu scopul de a înțelege modul în care rețelele sociale influențează comportamentul. Keim (2011) aduce argumente empirice pentru a susține ideea că structura rețelei sociale, din care face parte o persoană, poate produce efecte asupra atitudinilor individuale, precum și asupra comportamentului, prin intermediul proceselor de influență socială.

Studiul proceselor și fenomenelor de influență socială a reprezentat, de mult timp, un domeniu fundamental al cercetărilor de psihologie socială. În mod tipic, influența socială este **definită** ca reprezentând impactul pe care îl are un individ, în mod direct sau indirect, asupra gândurilor, emoțiilor sau comportamentelor altuia (în Wilson și Spink, 2009); însă această noțiune importantă poate înregistra și alte semnificații diferite. Pe aceeași linie se încadrează și cei care consideră că influența socială reprezintă ansamblul modificărilor judecăților, opiniilor, comportamentelor, valorilor, modelelor de viață etc., intervenite ca urmare a interacțiunii cu un individ sau grup. Elinschi-Ciupercă (2003b, p. 185) introduce elemente noi în definirea acestui concept fundamental: influența socială reprezintă o „acțiune asimetrică exercitată între două entități sociale (indivizi, grupuri) care interacționează în scopul modificării atitudinilor și comportamentelor uneia dintre părți, fie că aceasta este conștientă sau nu.”

Lucrările de psihologie socială menționează următoarele **forme** principale de manifestare a influenței sociale: obediența, conformarea, complianța, modelarea și identificarea (Wren, 1999, Elinschi-Ciupercă 2003a, 2003b, 2003c, Malim, 2003).

Obediența „constă în modificarea comportamentului indivizilor ca urmare a presiunii explicite exercitată de o autoritate considerată legitimă” (Elinschi-Ciupercă, 2003c, p. 239).

Conformarea este „o formă de influență socială care constă în schimbări atitudinale sau comportamentale determinate de preluarea voluntară a poziției susținute de majoritatea membrilor grupului de apartenență” (Elinschi-Ciupercă, 2003a, p. 95).

Complianța este o formă tranzitorie de conformare și se manifestă doar la nivel de suprafață, în prezența grupului de apartenență (Wren, 1999). De exemplu, ne lăsăm „duși de val”, ne comportăm ca și cei din jur, pentru că dorim să fim priviți ca „oameni de gașcă”, chiar dacă în universul nostru interior știm că acest mod de comportament este neplăcut sau greșit.

Principalele trei forme ale influenței sociale în relația dintre individ și grup, redate în atenție de Elinschi-Ciupercă (2003b) sunt:

- 1) complianța: se referă la faptul că în interior opiniile individului nu se modifică, dar în public sunt exprimate idei concordante cu cele ale sursei schimbării. Acest tip de influență superficială apare în situația în care ținta presiunilor este dependentă de sursă, astfel încât respingerea influenței ar genera atragerea unor sancțiuni;
- 2) identificarea: constă în modificarea opiniilor și comportamentelor subiectului, atât la nivel public, cât și privat, aceasta apărând atunci când sursa influenței este atractivă pentru individ. Schimbarea nu se produce ca rezultat al procesării cognitive a informației, ci datorită relației speciale cu sursa. Riscurile pe care le incumbă această formă de influență se concretizează în caracterul ei instabil, dependent de calitatea relației sociale,
- 3) interiorizarea: este cea mai profundă și mai stabilă formă de influență socială, reprezentând integrarea informațiilor primite în sistemul propriu de valori al individului.

În încercarea de ordonare, de construire a clasificării tipurilor de influență socială, poate fi amintită o primă distincție operată în psihologia socială, între influența socială informațională și cea normativă.

Influența socială informațională – într-un studiu clasic asupra conformării, Mustafaer Sherif a testat ideea că oamenii, în condiții de incertitudine, au nevoie de

comportamentul celorlalți pentru a obține informații. Această poziție a lui Sherif, a fost ulterior completată cu ideea că indivizii resimt nevoia de a fi siguri de credințele, sentimentele și percepții lor despre lume; de aceea, probabil, mulți dintre noi solicităm sfaturi sau sugestii de la membrii familiei, prieteni, iubiți etc. în diferite aspecte cotidiene, de la probleme relaționale până la ce tip de autoturism să achiziționăm (studii menționate de Wren, 1999). Cu alte cuvinte, influența socială informațională apare când indivizii acceptă informații oferite de cei din jur, considerându-le corecte, cu scopul de a-și ordona universul, în special dacă acesta este ambiguu.

Influența socială normativă apare atunci când individul își modifică atitudinea sau comportamentul în conformitate cu valorile și normele sociale existente, cu așteptările sursei (Elinschi-Ciupercă, 2003b, p. 186). Prin urmare, putem afirma că, în acest caz, schimbarea este generată de dimensiunea axiologică a sursei.

Dacă ne oprim atenția asupra gradului de intenționalitate manifestată de sursa procesului, influența socială poate fi: spontană sau programată.

Influența socială naturală, spontană reprezintă „consecința firească a participării la interacțiunea socială și constă în modificări reciproce ale atitudinilor și comportamentelor persoanelor implicate” (Elinschi-Ciupercă, 2003b, p. 186).

Influența socială intenționată, programată se desfășoară în mod conștient și presupune organizarea prealabilă a acțiunilor menite să schimbe persoana vizată în concordanță cu un set de obiective, scopuri prestabilite. Sursa influenței de acest tip poate fi reprezentată atât de un membru al rețelei sociale a „țintei”, cât și de entități sociale formale ce construiesc programe complexe de dezvoltare personală, cum ar fi: instituții de învățământ, organizații ce derulează training-uri, ONG-uri etc.

În funcție de numărul persoanelor aflate în interacțiune, poate fi amintită **influența socială interpersonală, intergrupală și cea dintre grup și individ**. În analiza influenței sociale asupra vieții maritale, voi ilustra schimburile ce se realizează între rețeaua socială și individ, precum și elemente specifice ale influenței interpersonale dintre cei doi soți (strategii de putere utilizate).

Kwai Choi Lee și Marshall (1998) subliniază faptul că trebuie făcută distincția între **influența socială reală și cea percepută** de indivizi. Un actor social poate sau nu să perceapă influența directă, nemediată a altuia. În același timp, el poate distorsiona sau chiar uita sursa modificării opiniei sale (Friedkin și Johnsen, 1999). În acord cu această nuanțare, un cercetător își selectează și metodologia de cercetare. Astfel,

dacă vrem să studiem influența socială percepută de actorul social, atunci ne interesează declarațiile individului, la care putem ajunge fie apelând la interviuri, fie la administrarea/autoadministrarea chestionarelor. Procesul real, obiectiv de influență interpersonală, socială e extrem de greu de surprins, o metodă, care ne-ar putea fi de folos să ne apropiem de această dimensiune, fiind metoda observației.

Una dintre cele mai frecvente strategii de influențare întâlnite în viața de zi cu zi este persuasiunea verbală. Pentru a obține ceea ce dorim de la ceilalți, în mod tipic apelăm la limbaj, cu scopul de a prezenta un punct de vedere sau o propunere de acțiune, cât mai convingător posibil. Limbajul reprezintă un mediu universal și foarte flexibil de interacțiune socială (în Forgas, 2007), ce permite producerea unei varietăți aproape infinite de strategii persuasive mai mult sau mai puțin eficiente.

Efectele produse de utilizarea strategiilor de influențare sunt foarte diferite, fiind determinate de o varietate de factori. Radu și Iluț (în Radu, Iluț și Matei, 1994) identifică următoarele categorii de determinanți ai eficienței persuasive:

- caracteristicile sursei/comunicatorului (credibilitatea, similaritatea sursei cu receptorul, atractivitatea, numărul mare de surse),
- conținutul și forma mesajului (tăria argumentelor, inducerea unor reacții emoționale și a fricii, ordinea prezentării ideilor, contextul sonor și vizual al comunicării),
- caracteristicile subiectului-receptor, ale „țintei” (atașamentul subiectului față de atitudinea ce urmează a fi modificată, implicațiile modificării propuse de sursă asupra intereselor și valorilor de bază ale individului-țintă, importanța problemei în discuție).

Un alt factor ce determină eficiența strategiilor persuasive este reprezentat de starea afectivă a emițătorului și cea a receptorului. Astfel, Forgas (2007) a observat că dispoziția de moment influențează în mod semnificativ felul în care oamenii produc și răspund solicitărilor verbale. Astfel, schimbările stării emoționale pot genera diferențe importante în calitatea și eficiența argumentelor persuasive pe care oamenii le construiesc. În plus, același autor a descoperit faptul că dispoziția afectivă negativă crește, iar cea pozitivă descrește eficiența mesajelor persuasive produse cu scopul de a-i influența pe cei din jur.

Un aspect interesant legat de studiul mai aprofundat al efectelor produse de procesul de influențare este pus în lumină de concordanța dintre influență și preferință,

descoperită în sfera profesională. Astfel, angajații, care percep folosirea de către șeful lor a unor tactici de influențare în acord cu preferințele lor, sunt cei mai motivați în desfășurarea susținută a muncii solicitate (în Wilson și Spink, 2009). Cred că această idee poate fi testată și în alte domenii ale vieții individului, inclusiv în analiza efectelor produse de rețelele sociale asupra vieții de cuplu și a celei de familie. Pe aceste coordonate, putem încerca construirea unor explicații referitoare la faptul că unele strategii de influențare sunt mai eficiente, iar altele, din contră, se confruntă cu o reacție consistentă de rezistență la schimbare.

Pentru a explica influența socială pot fi luate în calcul o varietate de variabile. În cadrul teoriei impactului social, analiza acestui proces complex a luat în considerare forța sursei, apropierea fizică dintre sursă și țintă și numărul surselor de influență (în Adina Chelcea, 2003). Forța sursei rezidă atât în caracteristicile sale sociale (status-ul social, prestigiu), cât și în cele psiho-sociale (competențele, abilitățile sociale concrete ale persoanei care inițiază influențarea celorlalți). Proximitatea spațială dintre cel ce influențează și persoana țintă mărește probabilitatea influențării, conform acestei teorii. În ceea ce privește numărul surselor, cu cât acesta este mai mare, cu atât efectele procesului de influențare sunt mai puternice.

Procesul de influență interpersonală, ce produce efecte asupra atitudinilor și opiniilor actorilor sociali, reprezintă o bază importantă în derularea socializării, în construirea identității și în luarea deciziilor. Primul agent socializant din viața noastră (una dintre cele mai importante și constante surse de influență socială) este reprezentat, în general, de familia de origine. Atkinson (2006) sublinia: „cine sunt părinții noștri are o mare influență asupra a ceea ce vom deveni noi”. Zestrea noastră genetică influențează modul în care reacționăm la realitatea din jur, iar ceea ce ne reamintim din contextul în care ne-am născut și crescut influențează mai mult felul cum ne adaptăm la realitatea din jurul nostru decât realitatea însăși (pp. 79–80). După zestrea genetică, următoarea influență puternică asupra noastră o are moștenirea culturală. Cu toții avem un fundament cultural care ne-a fost transmis, în mod activ sau pasiv, de când eram copii. Cultura (prin credințe, valori și obiceiuri) poate fi sursa unor puncte de vedere sănătoase sau nocive și a pattern-urilor de acțiune pe care le adoptăm și le urmăm în viață (p. 81). Pe măsură ce creștem, sfera de influență din jurul nostru se mărește. Astfel, noi elemente din comunitate, din structura socială încep să aibă un impact tot mai mare asupra noastră (p. 82). Noile lucruri pe care le experimentăm în lumea socială pot fie să ne stimuleze, fie să ne inhibe dezvoltarea, pot fi concordante sau în conflict cu ceea ce am fost învățați de către părinți.

De asemenea, influența socială este un aspect fundamental ce stă la baza eforturilor individului de a genera schimbare prin modificarea atitudinilor și opiniilor celorlalți semnificativi cu care interacționează.

Friedkin și Johnsen (1999) consideră că, în grupuri, acest proces de influențare poate produce atitudini comune, împărtășite de diverși membri ai grupului/ai rețelei sociale, precum și decizii consensuale, comune. În plus, influența socială poate fi considerată un determinant cheie al controlului social. Abordarea clasică a studiului asupra controlului social este concentrată pe efectele influențelor interpersonale noncoercitive ce apar în timpul procesului de comunicare, de comparare socială sau negociere.

Studierea mecanismelor influenței sociale din perspectivă sociologică, conform viziunii lui Friedkin și Johnsen (1999), s-a oprit asupra următoarelor aspecte: sursele puterii manifestată în activitatea de negociere (teoria schimbului social), condițiile cooperării (teoria alegerii raționale) și construirea structurilor de status și rol (teoria așteptărilor de rol). Totuși, nu putem vorbi despre o abordare sociologică bine conturată privind procesul de formare a opiniilor care produc consens într-un grup.

În psihologia socială a influenței interpersonale s-au delimitat două direcții de investigare: pe de-o parte pot fi menționate studiile psihologice, care tind să susțină ideea că presiunile pentru obținerea armonizării generează o orientarea către media opiniilor inițiale, iar pe de altă parte cercetările sociologice tind să considere că astfel de presiuni produc o structură stratificată sau de dominare (Friedkin și Johnsen, 1999).

Informațiile transmise de sursa influenței sociale sunt prelucrate și însușite diferit de receptor, acesta manifestând uneori mecanisme specifice de apărare, de rezistență la persuasiune. Radu și Iluț (în Radu, Iluț și Matei, 1994) le analizează pe următoarele: *expunerea selectivă* (oamenii evită expunerea la informații în dezacord cu valorile, atitudinile lor și le caută pe cele care susțin convingerile personale), *deprecierea credibilității sursei* (sursa nu e demnă de încredere, are interese ascunse etc.), *distorsionarea mesajului* (ridiculizarea argumentelor, selectarea doar a informațiilor dorite, ruperea informațiilor din contextul comunicării, parafrizare greșită etc.), *respingerea în bloc a comunicării* (refuză dialogul, părăsește spațiul în care se află sursa), *construirea contraargumentelor* (conștient sau nu, manifest sau doar în gând, subiecții umani, produc argumente care să le consolideze propria poziție și să o slăbească sau să o anihileze pe cea propusă), *mechanismul inoculării* (prin analogie cu lupta organismului cu o boală virotică, atacul persuasiv poate fi barat fie prin asimilarea unor

„vitamine” – argumente suplimentare pentru întărirea poziției proprii, fie prin „vacinare” – însușirea unor argumente slabe ale sursei, care îi produc „anticorpi”, îl imunizează față de atacul masiv ulterior), *mecanismul prevenirii și al întâmpinării argumentelor* (dacă ținta persuasiunii știe dinainte care este intenția și poziția sursei, va rezista mai bine procesului de influențare).

Kashima et al. (2013) subliniază faptul că unul dintre cei mai importanți predicatori ai comportamentului social este reprezentat de norma descriptivă – ceea ce fac, de obicei, oamenii într-un anumit cadru dat. Această normă joacă un rol important în deciziile comportamentale ale oamenilor. Autorii postulează că achiziționarea de norme descriptive poate fi interpretată ca o categorie socială de învățare, în cadrul rețelelor sociale, în care oamenii învață informații sociale relevante cu privire la normele comunitare descriptive, învață de la alții cu care sunt asociați prin legături sociale de rețea. Pot fi distinse două rute în procesul de achiziționare a acestor norme: cea experiențială și cea conceptuală. Traseul experiențial sugerează că oameni observă comportamentele membrilor din rețelele lor sociale și deduc ceea ce fac ei, de obicei; traseul conceptual presupune ca oamenii să învețe despre comunitatea lor din ceea ce spun membrii rețelei lor despre modul obișnuit în care oamenii acționează.

O sinteză a mecanismelor de influență socială, întâlnită în literatura de specialitate, este realizată de Keim (2011) care, în urma unor investigații proprii, a desprins patru categorii fundamentale: învățarea socială, presiunea socială, contagiunea socială și suportul social. Aceeași autoare enumeră și principalele canale de influență socială, anume: partenerul de cuplu, părinții, socrii, frații/surorile, verișorii, prietenii, cunoștințele și grupurile de referință.

3.2 Puterea maritală și influența socială intracuplu

Când ne gândim la relațiile intime, adesea le asociem cu ideea confortului emoțional, a împlinirii afective, portret ce, uneori, poate fi doar o proiecție idilică, fără prea multe legături cu realitatea vieții de zi cu zi. Astfel, relațiile de cuplu pot fi caracterizate atât ca sursă de satisfacere a nevoilor noastre intime, cât și de distribuirea inegală a puterii între cei doi parteneri și de momente tensionate.

Conceptul de putere poate fi definit din două mari perspective: cea individualistă și cea relațională. Viziunea individualistă asupra puterii o privește ca pe o calitate personală (abilitatea de a lua singur decizii și de a acționa independent) sau ca pe o

caracteristică de personalitate (măsura în care un individ este motivat să dorească puterea). Alt punct de vedere asupra puterii este cel care subliniază faptul că aceasta este un aspect al unei relații sociale particulare, ești dominator într-o relație socială anume și dominat în alta (Bird și Melville, 1994).

Construirea modelelor teoretice explicative asupra puterii familiale are ca punct de pornire activitatea științifică a lui Herbst (1952, 1954 *apud* Shehan și Lee, 1990). El susține că interacțiunea maritală e compusă din două dimensiuni: o dimensiune a activității (de ex. distribuirea sarcinilor domestice) și o dimensiune a deciziei (de ex. cine decide asupra timpului alocat și asupra distribuirii pe persoane a sarcinilor domestice). În accepțiunea acestui autor, puterea reprezintă abilitatea de a controla dimensiunea luării deciziilor. Herbst a construit o tipologie a pattern-urilor de interacțiune maritală, compusă din patru categorii: soțul dominant, soția dominantă, soții acționează independent, soții acționează împreună.

În enciclopedia *The Cambridge Handbook of Personal Relationship*, puterea este definită de Impett și Peplau (2006, p. 283) ca fiind „abilitatea de a influența, în mod deliberat, comportamentul, gândurile sau sentimentele altuia”.

Un alt mod de a defini puterea, trecut în revistă de Shehan și Lee (1990), presupune considerarea ei ca fiind controlul diferențiat asupra resurselor percepute de ceilalți ca valoroase pentru împlinirea nevoilor.

În mediul familial, pot fi exemplificate următoarele tipuri de putere: puterea părintească, a copiilor, a fraților, a rudelor. În ceea ce privește strict relațiile de cuplu, această enumerare poate fi completată cu puterea diadică, adică acea abilitate a individului de a-și urmări și/sau impune propriile sale interese în fața rezistenței partenerului sau de a rezista influenței celeilalte părți (în Bird și Melville, 1994).

În unele relații de cuplu, se poate observa un dezechilibru în ceea ce privește distribuirea puterii între cei doi parteneri, în acest tip de construire a vieții intime unul dintre cei doi are un rol hotărâtor în luarea deciziilor, deține control mai mare asupra activităților comune și a resurselor, câștigă mai multe dispute, în general, fiind într-o poziție de dominare a partenerului. În cuplurile heterosexuale, balanța puterii poate fi înclinată în favoarea unui partener (de obicei, bărbatul se află în poziția dominantă) de o serie de factori. Sintetizând rezultatele obținute de diverse cercetări, Impett și Peplau (2006) amintesc următorii determinanți ai puterii diadice inegal distribuite: *normele sociale* (în societățile patriarhale, bărbatului îi este rezervat rolul de inițiator și de leader formal al relației de cuplu), *resursele* de care dispun cele două

părți (cine câștigă mai mulți bani, are un nivel mai ridicat de educație sau are o ocupație ce se bucură de un prestigiu social mai înalt tinde să aibă mai multă putere, în special dacă acel partener este bărbatul. Dacă femeia are mai multe resurse, atunci este mai probabil ca respectivul cuplu să ia decizii împreună.), precum și de *dependența fiecăruia de relația* lor de cuplu, de gradul lor de implicare și dedicare pentru relație (cu cât o persoană simte că este mai dedicată relației și mai puțin capabilă să plece, cu atât el/ea va avea un dezavantaj în puterea diadică).

Alte cupluri pot fi caracterizate prin capacități egale de influență socială, unul asupra celuilalt. Puterea diadică relativ echilibrată poate fi construită și dezvoltată în varii modalități: prin implicarea ambilor parteneri în procesul de luare a deciziilor privind viața lor comună, prin diviziunea sarcinilor domestice, a ariilor de responsabilitate ce revin fiecăruia (această distribuție realizându-se pe baza așteptărilor de rol de gender sau pe baza preferințelor și competențelor individuale) etc.

În înțelegerea puterii diadice, un aspect important este reprezentat de disponibilitatea și modul de distribuire a resurselor. Puterea este obținută prin intermediul resurselor de care dispune fiecare partener, fiind determinată de valoarea pe care o are o resursă pentru celălalt, precum și de ușurința lui de a găsi înlocuitori sau alternative (Bird și Melville, 1994). Resursele pot fi reprezentate de: venituri, status social, iubire, afecțiune, înțelegere, suport, companie plăcută, sex etc. Dacă (și cum) folosesc partenerii de cuplu aceste resurse depind de următorii factori:

- personalitatea lor (unele persoane resimt o nevoie mai intensă de a avea putere, de a deține controlul);
- încrederea în partener (când partenerii nu au încredere unul în celălalt, ei fac mai multe încercări de a se controla unul pe altul);
- structura familiei (membrii familiei mai puțin puternici fac, uneori, coaliții pentru a obține putere adițională);
- ideologia de gen (cei care cred în relații egalitare luptă pentru echitate și în ceea ce privește distribuirea și manifestarea puterii în intimitate).

În ceea ce privește legătura dintre puterea diadică și satisfacția relațională, în general, satisfacția este similară în configurațiile de cuplu bazate pe o distribuție egală a puterii și în cele bazate pe dominanța masculină, dar are un nivel mai scăzut în cazul modelului de dominare feminină. Brehm, Miller, Perlman și Campbell (2002, p. 323) subliniau: „chiar și astăzi, poziția de dominare de către femeie într-o relație

heterosexuală este mai puțin acceptabilă pentru ambele părți, decât cea în care domină bărbatul”.

În sinteza prezentată de Bird și Melville (1994) pot fi regăsite trei moduri în care operează puterea diadică, și anume: puterea socială, cea latentă și cea manifestă.

Puterea socială are origini culturale și sociale și se referă la normele și așteptările care ghidează credințele noastre despre cum trebuie alocată puterea între partenerii dintr-o relație intimă. Puterea socială a favorizat, prin tradiție, bărbații, oferindu-le status și autoritate mai ridicate comparativ cu femeile. Cu alte cuvinte, puterea socială se bazează pe diferențele induse cultural privind felul în care femeile și bărbații se percep pe sine, percep relația lor și modul în care explică diviziunea activităților lor din gospodărie.

Inconștient, multe cupluri justifică și legitimează rolurile maritale tradiționale, limitând accesul femeii la putere. De exemplu, când se pune problema îngrijirii copiilor, faptul că femeia este principalul actor responsabil poate fi explicat astfel: ea a ales să fie soție și mamă, e datoria naturală a unei femei să-și crească copilul, ea are mai mult timp disponibil, el nu are intuiție (simț matern) pentru aceste activități, ea este mai pricepută la copii etc.

Unele cupluri tind să fie mai conștiente de această nedreptate a normelor culturale curente, care divid rolurile maritale în „ale lui” și „ale ei” și care oferă unui partener avantaje ascunse în procesul de negociere a responsabilităților și a distribuției sarcinilor domestice. În cadrul propriei lor relații, aceștia încearcă să privească munca efectuată atât în interiorul, cât și în exteriorul căminului ca fiind necesară și valoroasă și luptă să-și schimbe propriile pattern-uri comportamentale.

Puterea latentă se manifestă atunci când nevoile și dorințele persoanei cu mai multă putere sunt anticipate și împlinite fără discuție de către partenerul său sau atunci când unul nu încearcă să schimbe ceva deoarece anticipează un rezultat negativ. Prin urmare, un partener este influențat indirect de către celălalt datorită trecutului comun al cuplului. În general, bărbații sunt beneficiarii puterii latente.

Câteva exemple de situații în care operează puterea latentă pot fi următoarele:

- cele în care anumite femei cred că partenerii lor sunt îndreptățiți la un tratament special datorită poziției pe care o au în familie și că e responsabilitatea femeii să anticipeze nevoile soțului ei;

- când există o istorie lungă a disputelor maritale neproductive, aceasta conducând la credința că noi discuții pe anumite teme/probleme nu generează niciun fel de schimbare, nu au niciun rost. Unul dintre parteneri ajunge la concluzia că rezultatul final al disensiunilor este întotdeauna același, așa că nu mai are logică să mai lupte pentru schimbare;
- când un partener află din experiență că, deși a „câștigat” disputa, în final a plătit „un preț” cam mare și dureros, așa că nu vrea să mai treacă prin același proces;
- decizia de a nu negocia pentru schimbare sau de a nu exprima un punct de vedere opus poate fi motivată de teama că celălalt va pleca, va încheia legătura lor;
- pentru unele femei este dificil să aducă în discuție probleme ce pot cauza conflicte, deoarece ele valorizează intimitatea și coeziunea, iar amenințările la adresa relației le cauzează anxietate (în Bird și Melville, 1994).

Puterea manifestă se relevă prin încercări deliberate și transparente de a influența comportamentul cuiva. Aceste acțiuni mai sunt numite și *strategii de putere*, reprezentând un ansamblu de tactici folosite pentru a-i determina pe ceilalți să înțeleagă și să accepte atitudinile, credințele, scopurile sau acțiunile unei persoane. Orice asociere umană, începând cu diada, aduce cu sine viziuni diferite ale indivizilor implicați și generează apariția, la un moment dat, a disensiunilor. Partenerii de cuplu nu au scopuri perfect compatibile, nici interese, nevoi, dorințe similare. Prin urmare, conflictele apar în mod natural, firesc în viața intimă. Altfel spus, existența conflictelor înseamnă a fi implicat unul în viața celuilalt, înseamnă a nu fi indiferent la ceea ce ți se întâmplă.

Procesul de obținere și manifestare a puterii diadice este unul foarte complex. O dimensiune aparte în care se concretizează puterea diadică este cea reprezentată de inițierea discutării unei probleme relaționale apărute, precum și de modurile specifice de raportare la problemele de cuplu. Astfel, ne putem pune întrebarea „ce legături există între puterea partenerilor intimi și conflictul marital?”

Când procesul de rezolvare a problemelor relaționale îmbracă o formă conflictuală, putem semnală apariția a două tendințe: pe de-o parte unul dintre parteneri doarește și luptă pentru schimbare, iar celălalt fie refuză schimbarea, fie îi e dificil să o realizeze. În asemenea situații, cel ce inițiază schimbarea încearcă să-și influențeze partenerul în direcția dorită, prin diferite modalități.

Unul dintre primele studii ce au investigat utilizarea strategiilor de putere, a identificat treisprezece forme în care se pot materializa acestea, încadrabile în patru categorii principale:

- a) strategii directe, cooperante – presupun abordarea unei probleme într-o manieră directă, fără ocolișuri și îl include pe partener în procesul de rezolvare a problemei. Ambii parteneri au un cuvânt de spus în activitatea lor decizională, iar rezultatele obținute sunt pozitive și pline de satisfacție (ex. „mi-aș dori ca duminica aceasta să stăm acasă; ce zici, ești de acord?”).
- b) strategii directe, necooperante – se referă tot la modalități deschise de influențare, dar sunt folosite în situații în care persoana știe care va fi reacția partenerului și crede că nu e necesară continuarea comunicării între ei sau nu dorește acest lucru. De asemenea, nu se așteaptă la proteste din partea celuilalt. Astfel, îi spui simplu celuilalt de ce ai nevoie sau ce ai decis (ex. „mâine nu pot să iau copilul de la grădiniță, așa că am rugat-o pe sora mea să ne ajute și a spus că poate să facă asta”).
- c) strategii indirecte, cooperante – pot fi sintetizate în expresia „vorba dulce mult aduce” și sunt folosite în cazul în care ne așteptăm la rezistența partenerului; prin urmare, acesta este abordat într-o manieră pozitivă, dar subtilă, mai puțin transparentă (ex. „Cum ți-a fost ziua? Vrei să-ți fac un masaj la spate? Apropo, astăzi am fost prin oraș și am văzut niște pantofi superbi în ofertă. Ești de acord să-mi cumpăr? Și îmi dai și niște bani?”).
- d) strategii indirecte, necooperante – sunt unidirecționale, ele rup interacțiunea cu partenerul, pedepsindu-l prin retragerea comunicării și a atenției. Exemple de asemenea tactici sunt: îmbufnarea, tăcerea sau părăsirea camerei/casei (în Bird și Melville, 1994).

Gloria Bird și colegii săi au revizuit și completat această listă de strategii, investigând atât studenți (400 de respondenți), cât și cupluri maritale (249 de cupluri). În studiile realizate, acești cercetători au identificat șapte categorii distincte de strategii folosite de către partenerii intimi pentru a se influența unul pe celălalt în probleme importante: argumentarea, negocierea, informarea, persuasiunea, coerciția, manipularea și amenințarea (Bird și Melville, 1994), prezentate în tabelul de mai jos:

Tabelul 3.1. Strategii de influențare folosite în relațiile intime

Principalele strategii de influențare	Exemple de comportamente
Argumentarea/ discuția logică (engl. reasoning)	• îmi folosesc competența; pretind că am multă experiență în acel domeniu; • îi spun că e în interesul lui/ei; • apelez la ideea de dreptate; îi spun că așa e corect și echitabil; • apelez la logică, la rațiune – îi prezint toate argumentele care susțin că ideea mea e mai bună.
Negocierea/târguiala (engl. bargaining)	• încerc să negociez o variantă agreabilă pentru amândoi; • negociez sau fac compromisuri pentru a atenua diferențele dintre noi; • îi spun cât de importantă este cererea mea, cât de mult înseamnă pentru mine acel aspect; • îi spun ce sunt dispus/ă să fac în schimb.
Informarea/discutarea (engl. telling)	• solicit direct ceea ce doresc sau am nevoie; • vorbesc despre problemă; discutăm diferențele și nevoile mele.
Persuasiunea (engl. persuasion)	• încerc să îl/o conving; • îmi prezint punctul de vedere în mod repetat, până când el/ea cedează; • vorbesc repede.
Coerciția/pedepsirea (engl. coercion)	• discut problema aprins, iritat; folosesc cuvinte aspre, furioase; • apelez la emoții și sentimente, îl/o las să vadă cum mă afectează respectiva problemă; • îl/o insult sau înjur; • mă comport într-un mod dezagreabil; • părăsesc camera, casa; • nu-i mai ofer ceva ce știu că-i place.
Manipularea (engl. manipulation)	• îl/o ignor, refuz să-i răspund până când nu înțelege punctul meu de vedere; • abordez problema într-o manieră indirectă, fac insinuări/aluzii și sugestii; • mă comport cu mare afecțiune, devin iubitor/iubitoare și draguț/ă; • mă retrag, mă închid în mine, devin rece, distant/ă și tăcut/ă.
Amenințarea (engl. threatening)	• îl/o ameninț că plec; • îl/o ameninț cu despărțirea (sau divorțul).

Sursa: sinteză realizată de Bird și Melville (1994)

Încercarea de a-ți influența partenerul de cuplu nu este nici pozitivă, nici negativă în sine, ci consecințele produse de acest proces pot fi caracterizate în astfel de termeni. Puterea diadică este prezentă în orice relație de cuplu, e un aspect natural, ce apare în interacțiunea intimă. Într-un cuplu interesat de viitorul relației lor, dacă apare o problemă sau opiniile celor doi sunt divergente, în mod firesc, fiecare încearcă să-și facă înțeles punctul de vedere și să găsească o rezolvare constructivă a problemei ivite.

Ansamblul acestor tipuri de strategii de influențare poate fi privit ca un continuum, la un pol fiind tacticile ce produc efecte pozitive, iar la cealaltă extremă poziționându-se cele ce generează efecte negative, între ele fiind diferite puncte intermediare, ocupate de categoriile mixte (Bird și Melville, 1994).

Astfel, cele mai avantajoase pentru relația intimă sunt strategiile cooperante (negocierea, informarea/discutarea, argumentarea, persuasiunea), care sunt, în general, modalități directe, transparente, „la subiect”. De exemplu, atunci când femeile au apelat la modalități directe de influențare a partenerului (spunând clar ce nevoi și dorințe au), celor doi le-a fost mai ușor să ajungă la o înțelegere în privința unor aspecte relaționale importante. În aceste cazuri, soțiile menționează că problemele au fost analizate mai corect, iar nevoile lor luate în calcul în mai mare măsură. În plus, ele declară că au sentimente mai intense de dragoste pentru soții lor și se simt mai dedicate relației de cuplu, comparativ cu femeile ce au folosit strategii indirecte (în Bird și Melville, 1994). Flexibilitatea soțului și dorința lui de a asculta problemele ridicate de partenera sa generează utilizarea mai frecventă, de către soție, a argumentării, a logicii și compromisului în negocierile ulterioare.

Spre centrul continuum-ului pot fi menționate strategii mai competitive, cum ar fi coerciția și manipularea. Următoarea poziție către extrema negativă este ocupată de strategia de amenințare, care poate fi considerată un ultim efort „deraiat” de a-l convinge pe partener de importanța și seriozitatea problemei ridicate (de ex. „dacă nu mă ajuți și tu la treburile casei, divorțez”). Utilizarea frecventă a unor tactici coercitive sau de amenințare este asociată cu lipsa încrederii în sine, stimă de sine scăzută și declinul satisfacției relaționale; de asemenea, acest tip de influențare generează o creștere a numărului de acte agresive (escaladarea conflictului).

Cele mai devastatoare consecințe asupra relației sunt produse de agresiunea fizică (extrema negativă a continuumului amintit). Aceasta apare când celelalte strategii de influențare au eșuat (sau nu sunt la îndemâna individului), fiind ultima

resursă de putere pe care o deține partenerul ce dorește schimbarea (Bird și Melville, 1994).

În viața cotidiană, fiecare individ implicat într-o relație intimă folosește o vastă paletă de tactici de influențare a partenerului, alegerea unui tip anume de strategie fiind determinată de: natura problemei apărute (tipul și importanța ei), caracteristicile personale (trăsăturile de personalitate, self-esteem, background-ul cultural și social), caracteristicile partenerului, natura relației lor (istoricul interacțiunilor lor, valoarea pe care o atribuie relației, nivelul încrederii în celălalt), contextul social și temporal (unde și când) etc.

În analiza asupra procesului de influențare a partenerului de cuplu, cercetătorii și-au pus întrebarea dacă femeile și bărbații folosesc modalități diferite de influențare a partenerului romantic. Unele studii au relevat o serie de diferențe de gender, ce pot fi creionate astfel:

- Bărbații fac uz de puterea directă, în mai mare măsură, arătând deschis ce vor, ce doleanțe au, în timp ce femeile apelează mai des la tacticile indirecte de manifestare a puterii (insinuează, bombăne, înțeapă, ironizează etc.), scopul acestora din urmă fiind de a „îndulci” sau de a tăinui încercările lor de influențare. În plus, este mai probabil ca bărbații să negocieze bazându-se pe resurse concrete (precum banii, autoritatea și informațiile deținute), în timp ce femeile tind să implice în acest proces resurse personale (cum ar fi iubirea, afecțiunea sau aprobarea) (Bird și Melville, 1994).
- În ceea ce privește efectele produse de utilizarea strategiilor directe, se poate observa că, și în cazul în care femeile au folosit preponderent această categorie de tactici, ele au avut mai puțin succes în negocierea schimbării dorite, comparativ cu partenerii lor bărbați (în Bird și Melville, 1994).

La o privire mai atentă, s-a descoperit că tacticile utilizate în general de femei erau folosite de partenerii care, indiferent de genul lor social, declarau că au mai puțină putere în cadrul relației lor de cuplu. Femeile și bărbații cu un nivel similar de putere fac apel la același tip de strategii de influențare a partenerului, indivizii cu multă putere în cuplu preferând tactici precum persuasiunea, argumentarea, discutarea problemei (Impett și Peplau, 2006).

Investigând interacțiunea în timpul conflictului în cuplu, mai exact, patternul de interacțiune de tip solicitare – evitare (în care una dintre părți încearcă să discute o

problemă relațională, iar cealaltă parte evită subiectul), Impett și Peplau (2006) subliniază că, în general, e mai probabil ca femeile să fie cele ce solicită, iar bărbații cei care se distanțează. Deși socializarea diferențiată de gender poate contribui la învățarea acestui model de comportament, prin încurajarea femeilor să-și exprime emoțiile și de a fi orientate spre armonia relației, totuși, nu este decât parte din explicația fenomenului amintit. Alți factori care își pun amprenta pot fi: percepția indivizilor asupra puterii lor în relație (cine are un scor mai ridicat la autoevaluarea puterii deținute va fi, în mai mare măsură, cel/cea care solicită în timpul conflictului), precum și natura conflictului în sine (modelul soției care cere și al bărbatului care se retrage este întâlnit în cazul în care soția dorește o schimbare în relație, iar soțul nu; dacă soțul vrea schimbarea, atunci patternul soțului-solicitant și cel al soției-solicitante este la fel de probabil să apară).

Diferențierile de gender în utilizarea strategiilor de putere trebuie să ia în considerare și factori precum: scopul încercării de influențare a partenerului de cuplu, puterea fiecăruia, competențele personale, particularitățile personalităților celor doi.

O concluzie ce poate fi desprinsă din această analiză asupra puterii maritale și a influențelor intracuplu ar putea fi următoarea: felul în care partenerii uzează de puterea diadică este un determinant crucial al sănătății, satisfacției și longevității relației maritale.

3.3 Influențe sociale externe asupra cuplului conjugal

Relativ recent, sociologii au început să sublinieze ideea legăturii dintre „rețele” și „persoană”, astfel, rolul celor din exterior asupra dinamicii interne a relației de cuplu beneficiază de un interes tot mai mare în tematica studiilor de actualitate.

În secțiunea de față voi analiza succint modul în care diferite aspecte ale vieții maritale sunt afectate de rețeaua conjugală, formată, în special, din rude și prieteni.

Rețelele sociale pot influența, în varii modalități, traiectoria vieții de cuplu și, în același timp, dinamica cuplului are efecte semnificative asupra structurii și funcționalității rețelei. De aceea, pentru a înțelege ambele realități implicate în această relație cauzală (rețeaua socială și cuplul intim), trebuie să luăm în considerare caracterul bilateral, bidirecțional al procesului de influențare (Widmer, 2004).

Rețeaua socială a cuplului marital este o sursă fundamentală de suport social, concretizat în ajutor financiar, suport emoțional și sprijin în creșterea și îngrijirea

copiilor. Dar legăturile cu membrii rețelei pot presupune și alte tipuri de interacțiuni, nu doar pozitive. Cealaltă fațetă a conținutului relațiilor sociale este reprezentată de controlul, presiunea celor din jur și conflictele ce pot apărea cu aceștia. Astfel, rețelele conjugale pot fi simultan sursă de suport și grijă, dar și de probleme și conflicte (Klein și Milardo, 2000).

Pe lângă transferurile financiare și materiale dintre membrii rețelei sociale, contextele relaționale îndeplinesc și funcții psihologice importante, atât pentru indivizi, cât și pentru cupluri, prin suportul emoțional oferit și prin modelarea identității personale. În acest sens, se pune accentul pe importanța „rețelelor psihologice”, care sunt compuse din persoane de care suntem legați emoțional și psihologic, ce ne oferă informații pe care le sintetizăm în conceptul de sine și care pot susține sau altera imaginea de sine (Widmer, 2004).

În cadrul rețelelor psihologice, familia de origine reprezintă un sector în care regăsim persoane semnificative pentru orientarea noastră în viață, chiar și în perioada de adult. Chiar dacă adultul a părăsit casa părintească și s-a stabilit într-o nouă locuință, părinții și frații/surorile acestuia continuă să aibă o mare semnificație emoțională și cognitivă pentru el. Compararea socială cu rudele apropiate este o componentă extrem de importantă a vieții de familie, chiar și în perioada adultă.

Datorită funcției de socializare, de conturare a identității de sine a copiilor, familia de origine a mai fost denumită și familie de orientare. Această dimensiune este de primă importanță în timpul copilăriei și al adolescenței, dar ghidarea nu se încheie atunci când copiii părăsesc „cuibul”.

Nenumărate studii psihosociale au investigat pattern-urile de continuitate intergenerațională a atitudinilor legate de viața de familie. Un exemplu în acest sens îl reprezintă explorarea legăturii dintre modul în care percep copiii calitatea relației maritale a părinților și atitudinea acestora față de familie. Astfel, dacă copiii observă o creștere a gradului de nefericire în mariajul părinților, atunci această percepție, de-a lungul timpului, contribuie la creșterea nivelului de toleranță și susținere de către tânărul devenit adult a alternativelor nonmaritale.

Alături de familie, din rețelele psihologice mai fac parte și prietenii. Aceștia sunt, prin definiție, persoane de care ne simțim apropiați din punct de vedere psihologic, construirea și păstrarea relațiilor de prietenie fiind rezultatul liberei alegeri personale.

Un termen interesant, vehiculat în abordarea diferitelor aspecte ale vieții de cuplu (privite prin prisma rețelei sociale), este cel de rețeaua de discuții fundamentale,

definită drept un set de persoane cu care ego-ul discută probleme importante. Se crede că această substructură este reprezentată de cei mai apropiați, mai importanți, de încredere, suportivi oameni și care, de exemplu, a fost folosită pentru a înțelege modul în care rețelele sociale determină starea de fericire a unui individ (parte componentă a rețelei). Small (2013) a descoperit că rețeaua de discuții profunde nu este o reprezentare a legăturilor noastre puternice, în ea regăsim o combinație de oameni de care suntem apropiați, dar și oamenii de care nu suntem apropiați, dar care au cunoștințe vaste despre problemele pe care noi le considerăm importante, precum și oamenii de care nu suntem apropiați, dar care sunt disponibili datorită activităților noastre cotidiene. Actorii sociali sunt motivați să aibă încredere în alții prin multiple seturi de factori, așa că puterea unei relații nu este o condiție suficientă sau necesară pentru ca o persoană să devină confidentul celuilalt. Oamenii au o tendință puternică de a discuta chestiuni importante cu cei care dețin cunoștințe specifice, indiferent dacă are o legătură strânsă sau nu cu persoana aleasă.

Influențele rețelei sociale asupra vieții conjugale pot fi analizate și ilustrate pe parcursul diferitelor etape din viața maritală: în formarea cuplului, în derularea vieții conjugale propriu-zise (în interacțiunile cotidiene ale soților), în perioada divorțului și a recăsătoriei (dacă se produc). Ținând cont de subiectul lucrării de față, mă voi opri doar asupra primelor două faze din enumerarea anterioară.

În ceea ce privește procesul formării cuplului, nenumărate studii au arătat că atracția interpersonală și „cucerirea” potențialului partener sunt ancorate într-un context social în care rețelele personale joacă un rol important. Astfel, poate fi amintită ideea ce susținea că probabilitatea ca două persoane să devină prieteni sau parteneri intimi este mai mare dacă cei doi au deja prieteni comuni, idee confirmată de cercetări empirice menționate de Widmer (2004).

În afara faptului că rețelele influențează inițierea relațiilor de cuplu, se mai poate afirma că și formarea unui nou cuplu produce consecințe importante asupra rețelelor sociale. Parks și Eggert (1991) susțin că, după ce a început să se cristalizeze nouă relație romantică, se produce un fenomen numit „retragerea diadică”, ceea ce înseamnă că partenerii devin mai puțin activi în celelalte relații sociale, pe măsură ce procesul de „curtare” avansează (cei doi interacționează cu mai puține persoane, mai rar și pe perioade mai scurte).

Influența socială a rețelei în această perioadă de formare a cuplului intim poate fi atât pozitivă (punerea în legătură cu un potențial partener, aprobarea alegerii

făcute etc.), cât și negativă (dezaprobarea alegerii partenerului, presiuni pentru a petrece mai mult timp cu prietenii sau familia de origine etc.).

În încercarea de a răspunde la întrebarea dacă diferitele caracteristici structurale sau relaționale ale rețelei conjugale contează în funcționarea cuplului conjugal, puținele cercetări pe această temă și-au concentrat atenția asupra studierii modului în care este afectată satisfacția maritală.

În ceea ce privește legătura dintre caracteristicile relaționale ale rețelei și calitatea mariajului, în general, investigațiile empirice au arătat că soții cu rețele mai supportive înregistrează un nivel mai ridicat al stării individuale de bine și al satisfacției conjugale (Burger și Milardo, 1995; Felmlee, 2001). Multe dintre cercetările ce au examinat legătura dintre rețelele sociale și starea relației conjugale și-au concentrat atenția asupra rolului pe care îl are suportul social al rețelei asupra relației romantice.

Sinclair și Wright (2009) consideră că suportul rețelei oferit cuplului marital reprezintă acțiunile, sentimentele sau opiniile exprimate ale unei a treia părți, pe care partenerii de cuplu romantic le percep ca modalități de transmitere a mesajului că membrii rețelei lor validează relația maritală și facilitează dezvoltarea legăturii conjugale.

Suportul social din partea rețelei conjugale, așa cum am menționat anterior, poate fi manifestat într-o varietate de forme. Sinclair și Wright (2009) subliniază faptul că suportul emoțional îndeplinește rolul de a reasigura soții de valoarea relației lor și se regăsește în următoarele exemple de situații: un membru al rețelei își exprimă aprecierea față de partenerul tău de cuplu, îl/o invită și pe el/ea la diferite evenimente (de ex. la chefuri, onomastici, mese de familie, aniversări diferite, în vacanțe etc.) sau, în alte cazuri, își exprimă aprecierea față de calitatea relației tale maritale. De asemenea, membrii rețelei pot servi ca sursă de sfaturi privitoare la relație. Cercetările sugerează faptul că, odată ce partenerii se căsătoresc, rețeaua socială, în special prietenele/ii femeii, devin principala sursă a „funcționării” relației (ajutorul primit conferă sens problemelor relaționale). În plus, acești prieteni și membri ai familiei extinse pot asigura și un suport instrumental, oferind acces la resurse materiale și financiare, pentru a facilita dezvoltarea relației conjugale. De exemplu, prietenii îți pot da haine, jucării rămase de la copiii lor sau părinții pot împrumuta (sau dona) tânărului cuplu o anumită sumă de bani pentru achiziționarea unei noi locuințe.

Cele două autoare menționate anterior sintetizează ideea că majoritatea studiilor au arătat că suportul social perceput al rețelei este corelat pozitiv cu satisfacția,

iubirea, implicarea, investițiile celor doi parteneri conjugal și, în general cu calitatea relației maritale. Dar această corelare este bidirecțională. Pe de-o parte, cu cât o relație are o calitate mai ridicată, cu atât e mai mare și aprobarea celor din jur. Până la urmă, oamenii doresc ce e mai bun pentru familia lor și pentru prieteni, oferind mai mult suport relației care le face copilul sau prietenul fericit. Pe de altă parte, cu cât rețeaua socială oferă mai mult suport, cu atât soții își văd, își evaluează propriul mariaj într-un mod mai pozitiv. Opiniile pozitive ale rețelei conjugale ne reafirmă propriile alegeri și determină o creștere a probabilității de a ne oferi, în mod activ, resurse utile pentru menținerea acestei legături de cuplu (oferă sfaturi pozitive, încurajări, implicare) (Sinclair și Wright, 2009).

Totodată este confirmată și legătura dintre caracteristicile structurale ale rețelelor și satisfacția maritală: soții cu rețele mai dense și cu un grad mai mare de intersectare au o satisfacție conjugală mai intensă și o stabilitate a relației mai mare (Widmer, 2004).

Există diferite explicații posibile pentru a susține ideea că intersectarea rețelelor personale ale soților generează efecte pozitive la nivelul relației lor conjugale, susținute cu argumente de Sinclair și Wright (2009). În primul rând, întâlnirea cu membrii rețelei partenerului/ei de cuplu poate fi privită ca un pas important în dezvoltarea relației. Simpla dorință de a-l integra pe celălalt în rețeaua sa socială poate fi un semn de implicare, dedicare pentru respectiva relație romantică în formare. În al doilea rând, dacă individul dorește să petreacă timp cu rudele, prietenii partenerului/ei de cuplu, această situație îi permite să petreacă mai mult timp cu „jumătatea” sa. În plus, nu se va mai pune problema alegerii cu cine să-ți petreci seara de vineri (de exemplu), cu iubitul/a sau cu prietenii. În al treilea rând, întâlnirile cu membrii rețelei partenerului pot oferi oportunități de a aprofunda procesul de intercunoștere a celor doi iubiți, de a se cunoaște mai bine. De exemplu, relatările prietenilor, rudelor etc. despre trecutul partenerului ne pot da o imagine mai realistă, mai detaliată despre caracterul celui drag și despre modul său de raportare la relațiile interpersonale diferite. În final, pe măsură ce partenerii de cuplu trăiesc aceleași experiențe interacționale cu rețele lor personale se poate observa o tendință mai mare de autodezvăluire. Studii empirice au arătat că, dacă contactele cu membrii rețelei partenerului implică și dezvăluiri intime cu alte cupluri, această deschidere nu intensifică doar sentimentele de încredere și apreciere dintre diade, ci și din interiorul cuplurilor intime. Acest lucru se întâmplă deoarece alte cupluri romantice servesc drept modele, oferind altor parteneri „training” în construirea intimității.

Pe lângă efectele pozitive pe care le produc rețelele sociale asupra calității maritale, trebuie privit și reversul medaliei. O problemă majoră a apartenenței cuplului conjugal la ansamblul său relațional a fost denumită *interferența rețelei*, fenomen ce reprezintă perceperea membrilor rețelei ca intruși ce încearcă să se amestece în viața cuplului. Când rețelele sunt prea implicate, ele sunt privite ca interferând în funcționarea cuplului și, prin urmare, devin contraproductive în privința calității relației conjugale. În plus, suprapunerea în întregime a rețelelor personale ale celor doi soți este asociată cu niveluri mai scăzute ale satisfacției maritale.

Modelul interferenței, amintit de Widmer (2004), susține că rețelele sociale și relațiile conjugale pot fi chiar în competiție. Formarea unei relații de cuplu creează anxietate în rețelele sociale datorită redirectionării timpului și energiei anterior dedicate altor relații (celor familiale, celor de prietenie etc.). De aceea, anumite noduri ale rețelei pot încerca să-și mențină sau să redobândească o parte din influența, din puterea anterioară asupra individului, interferând în relația conjugală. Din această perspectivă, rețelele sociale puternice pot să nu diminueze efectele negative ale conflictului conjugal, ci, dimpotrivă, îl amplifică, datorită faptului că apariția problemelor maritale deschide drumul unei interferențe mai substanțiale a membrilor rețelei în relația de cuplu. Aceste amestecuri pot stimula apariția de noi momente tensionale și pot contribui la escaladarea conflictului între soți, în special când interdependența dintre rude este puternică. Astfel, rețelele cu un grad ridicat de interconectivitate, rețelele prea puternice, devin distructive pentru funcționarea vieții de cuplu, pot pune în pericol diada conjugală. De exemplu, intervenția unei a treia părți într-un conflict conjugal în derulare intensifică impresia părților aflate în dezacord că poziția pe care a adoptat-o fiecare este legitimă și scade probabilitatea ca aceștia să ajungă la o soluție consensuală. În acest sens, pot deveni periculoase, în mod special, interferențele rudelor prin alianță (socrii, cumnați/e etc.) și ale prietenilor.

Sinclair și Wright (2009) susțin că lipsa suportului social, interferențele sau alte forme de dezaprobare din partea rețelei sociale sunt legate de un risc mai ridicat de disoluție a relației. Cuplurile ce se confruntă cu această lipsă a sprijinului social față de relațiile lor tind să manifeste niveluri scăzute de implicare, crescând riscul de infidelitate și despărțire. Cu toate acestea, investigațiile empirice asupra efectului dezaprobării sociale au adus date mai puțin consistente decât cele referitoare la analiza consecințelor produse de aprobare. Deși majoritatea cercetărilor examinează dezaprobarea și aprobarea ca poli opuși ai unui continuum, mai nou, tot mai multe

evidențe sugerează că dezacordul rețelei nu este inversul acordului. Până la urmă, aprobarea, în sens larg, indică faptul că rețeaua socială este în consens cu percepția cuplului asupra relației intime. Totuși, dezaprobarea socială indică o ruptură între cele două percepții asupra aceleiași relații de cuplu. Semnalarea acestei diferențe este importantă deoarece un individ nu are nevoie să se întrebe de ce prietenii și familia este de acord cu mariajul său (ia lucrurile ca atare), dar dacă cei din jur îți exprimă dezacordul față de cuplul tău, atunci te oprești să te gândești de ce au această atitudine negativă, reevaluezi situația ta intimă și, uneori, alegi sau păstrează relației cu membrul rețelei ce nu este de acord (fie rudă, fie prieten) sau a relației tale romantice.

Agnew, Loving și Drigotas (2001) au descoperit că percepția rețelei sociale asupra diadei conjugale este mai negativă decât autoevaluarea făcută din interior de partenerii de cuplu și a fost un bun predictor al disoluției relației. De asemenea, profețiile care se autoîmplinesc, emise de membrii rețelei referitoare la soarta unui cuplu, pot să genereze consecințe asupra desfășurării vieții maritale.

Un alt efect al rețelei sociale asupra desfășurării vieții conjugale este cel reprezentat de ierarhizarea și segregarea sau nu a rolurilor maritale. Nu mai insist asupra spectaculoasei ipoteze a lui E. Bott, pe care am prezentat-o mai detaliat în primul capitol.

Cuplurile contemporane se confruntă cu dificila sarcină de a armoniza idealurile confuze de viață conjugală (în care împărtășirea bucuriilor și tristeților este considerată o cheie spre fericire maritală) cu valorile individualiste (de exemplu, stabilirea clară a drepturilor personale și autonomia sunt considerate semne ale maturității psihologice individuale și ale succesului relațional) (în Widmer, 2004).

Felul în care cuplurile își construiesc ideea de „noi” poate fi legată de integrarea în rețele conjugale cu caracteristici specifice. Ipoteze care pot fi construite pornind de la această idee: autonomia din mariaj este asociată cu autonomia din rețeaua socială; cuplurile cu o orientare individualistă pot dezvolta rețele cu o interconectivitate mai mică și mai puțin delimitate, ce se intersectează în mai mică măsură și sunt mai eterogene – ele putând mări, în schimb, tendința cuplului către autonomie internă.

Rețelele personale ale partenerilor conjugalii afectează satisfacția maritală și alte dimensiuni ale vieții de cuplu într-o varietate de modalități, pe care abia am început să le descoperim. Această sferă tematică poate fi una foarte prolifică pentru viitoare cercetări.

CAP. 4 CALITATEA RELAȚIEI CU PARTENERUL CONJUGAL²

4.1 Relația maritală

Relațiile sociale pot fi considerate chiar esența vieții unor entități sociale de succes. Relațiile sunt, de asemenea, fundamentale pe măsură ce ne dezvoltăm și tindem să ne menținem identitățile noastre individuale și cele de grup. Pentru a accesa această resursă puternică, avem nevoie pentru a ajunge dincolo de tranzacții și conversații din interiorul și din afara grupurilor din care facem parte simultan. Relațiile interpersonale reprezintă partea centrală a existenței umane, acest fapt justificând preocuparea crescută a oamenilor de știință pentru studierea lor. O relație interpersonală presupune o serie de interacțiuni între cele două părți ce se cunosc una pe cealaltă. Ele implică aspecte cognitive, afective și comportamentale. Un tip important de legătură interpersonală este constituit de relațiile de cuplu.

Ana Stoica-Constantin (2004, p. 33) definește relațiile maritale ca fiind „relațiile dintre doi oameni care au de obicei: o relație emoțională sau romantică, o relație sexuală, locuiesc împreună, își împart în comun proprietatea și sunt identificați public și se identifică drept un cuplu. Acestea se referă prin urmare la cuplurile căsătorite legal, dar și la căsătoriile de facto, care nu sunt legalizate.” Această definiție induce o stare de ambiguitate în delimitarea relațiilor maritale de cele de coabitare, ce poate fi depășită prin câteva completări. Consider că e util să considerăm că relațiile maritale sunt cele generate de mariaj, de uniunea realizată în mod oficial.

² Părți din acest capitol au fost publicate anterior, într-o altă versiune, în următoarele articole:

Gotea, Mihaela (2008) Determinants of Marital Satisfaction. In *Bulletin of the Transilvania University of Brasov*, Vol. 14 (49). Series B, 2, pp. 651–656.

Gotea, Mihaela (2006). Configurații ale relațiilor maritale. pp. 123–125. Onut (coord.) *Situații mișcate: studii social-umane în memoriam Alexandru Deniforescu*. Brașov: Editura Universității Transilvania.

Tranziția de la opțiunea altora la opțiunea proprie în alegerea partenerului conjugal implică, pe lângă nenumărate avantaje, și costuri. Lupta pentru „supraviețuirea” relației presupune dezvoltarea continuă a abilităților de negociere, de comunicare, de relaționare, de a soluționa conflictele inerente intimității. Compromisurile, concesiile par incompatibile cu egocentrismul și individualismul lumii actuale, dar realitatea relațiilor ne arată că, fără ele, cu greu se poate merge mai departe.

Metamorfozarea rolurilor de soț/soție, catalizată de creșterea numărului de femei angajate și de mișcările feministe, reprezintă o parte consistentă a vieții contemporane de familie. Bărbații și femeile „împacă” munca, familia și obligațiile lor sociale prin căutarea echilibrului între așteptările de rol specifice fiecărei dimensiuni și nevoile lor individuale, timpul disponibil etc.

Relațiile funcționale implică existența la ambii parteneri a preocupării pentru bunăstarea celuilalt, pentru evoluția lui și a cuplului. Pentru a relaționa efectiv, o persoană necesită abilitatea de a experimenta, de a exprima și de a-și controla propriile emoții și sentimente. Cea mai importantă latură a acestei capacități de relaționare o reprezintă comunicarea, în toate formele sale. A putea să-l asculți cu atenție pe celălalt, a putea și a vrea să îi împărtășești ceea ce crezi și simți constituie puncte de sprijin în relațiile de cuplu.

În ceea ce privește profunzimea intimității relației dintre soț și soție, lucrurile sunt foarte diferite. Pe de-o parte putem menționa relațiile în care cei doi sunt mai curând consumatori de produse/servicii materiale sau simbolice (bine integrați în societatea de consum), discuțiile dintre ei concentrându-se în special pe chestiuni legate de: ce cumpărăm, unde mergem în concediu etc. Totodată, în jur întâlnim și cupluri ce au un alt gen de relație, din care nu lipsește disponibilitatea de a gândi și discuta despre probleme existențiale fundamentale cum ar fi moartea, suferința, libertatea, alienarea individului etc. Dar profunzimea este și ea un construct subiectiv și nimeni nu are dreptul de a pune asupra unei relații etichete precum „superficială”, „de suprafață”.

Mary Ann Lamanna și Agnes Riedmann (1991) au desprins două mari tipuri de mariaj: cel utilitarist și cel intrinsec. *Mariajul utilitarist* reprezintă o uniune începută sau menținută, în special, pe baza unei motivații pragmatice de genul confortului sau chiar luxului material, al avansării în carieră sau al securității economice. Deși studiile arată că există anumite categorii sociale predispuse la acest tip de mariaj, totuși el poate fi regăsit la nivelul tuturor claselor sociale. Trăsăturile principale ale

mariajului intrinsec constau în intensitatea sentimentelor partenerilor și în atenția pe care o acordă fiecare pentru bunăstarea celuilalt, bazându-se pe intimitate și afecțiune mutuală între cei doi.

În viața reală, foarte puține legături sunt fie pur utilitariste, fie pur intrinseci. Aceste două tipuri reprezintă, mai degrabă, polii opuși ai unui continuum. Mariajele reale se plasează, astfel, pe diferite poziții ale acestei linii imaginare, combinând în varii grade elementele de pragmatism cu cele ale împărtășirii emoționale. Între cele două extreme, se poate identifica o varietate aproape nelimitată de tipuri de relații maritale.

Analizând această mulțime de manifestări, doi cercetători americani, John Cuber și Peggy Harroff, au desprins cinci tipuri reprezentative de relații maritale, două fiind mai apropiate de polul utilitarist, două de cel intrinsec și unul fiind greu de definit în acești termeni (*apud* Lamanna și Riedmann, 1991). În urma cercetării lor, bazată pe interviewarea cuplurilor, relațiile maritale au fost clasificate astfel:

- relația maritală în care *conflictul este o obișnuință*;
- relația maritală *devitalizată*;
- relația maritală *pasiv-convenabilă*;
- relația maritală *plină de vitalitate*;
- relația maritală *totală*.

Acestea nu se constituie în grade de fericire a partenerilor, ci ar reprezenta, mai degrabă, moduri diferite de adaptare la viața de cuplu și totodată concepții despre mariaj. Cu alte cuvinte, cuplurile ce experimentează aceste genuri de relații pot sau nu să se declare satisfăcute de ele. Ceea ce nouă ni se pare bizar și ne întrebăm de ce mai stau împreună, poate să reprezinte pentru partenerii respectivi o relație plină de satisfacție și împlinire.

Cuplul caracterizat de o *relație în care conflictul e o obișnuință* experimentează sistematic o considerabilă tensiune și multe conflicte nerezolvate. În mod curent, soțul și soția se ceartă, se cicălesc și fac referire la momente neplăcute din trecut. De regulă, ambii recunosc faptul că sunt incompatibili, dar atmosfera de tensiune li se pare ceva normal. Acest gen de relație diferă de cele în care conflictele sunt generate de probleme concrete, specifice, deoarece aici subiectul disensiunii nu are prea mare importanță, iar partenerii, în general, nu rezolvă sau nici măcar nu se așteaptă să-și

rezolve neînțelegerile. Nu e obligatoriu ca aceste relații să se încheie printr-un divorț. Unii psihiatri au avansat ideea că, pentru anumiți indivizi, acest gen de mariaj satisface nevoia de conflict. Pe aceste coordonate, relațiile maritale în care conflictul e o obișnuință pot fi considerate relații intrinseci, deoarece satisfac nevoile emoționale ale partenerilor. Totuși, ele nu pot fi considerate intime, deoarece nu se bazează pe acceptare mutuală, preocupare pentru binele celuilalt și suport sau pe autodezvăluire onestă.

Partenerii implicați într-o *legătură maritală devitalizată*, în general, sunt cei căsătoriți de mai mulți ani și pentru care, odată cu trecerea timpului, relația și-a pierdut energia, intimitatea și sensul inițiale. La început îndrăgostiți, ei își aduc aminte de multe momente plăcute petrecute împreună, de o relație sexuală plină de satisfacții și de o intensă apropiere emoțională. Situația lor prezentă este puternic contrastantă: petrec puțin timp împreună, activități sexuale puține și nu mai împărtășesc multe interese unul cu celălalt. Majoritatea timpului împreună este cel al „datoriei”, când planifică sau desfășoară activități cu copiii lor sau când trebuie să participe la evenimente sociale. Această relație a fost la început una intrinsecă, dar, cu timpul, a devenit una utilitaristă. Acest tip de relație maritală este extrem de răspândită în viața reală. Diferențe se pot observa la nivelul reacțiilor celor ce o trăiesc, al felului în care se raportează ei la această realitate. Astfel, unii o acceptă, considerând că s-au „maturizat”, că au trecut într-o altă etapă firească a vieții de cuplu, alții sunt plini de amărăciune și de resentimente, iar alții sunt ambivalenți. Totuși, această lipsă a emoțiilor nu amenință, în mod obligatoriu, stabilitatea mariajului. Mulți oameni cred că stilul devitalizat este adecvat pentru partenerii căsătoriți de mulți ani. Acest cuplu își compară frecvent relația lor cu a altora care trec prin aceeași situație, concludând că este ceva normal.

În cazul *relației maritale pasiv-convenabilă*, ca și în cel precedent, partenerii pun accent pe alte laturi decât apropierea emoțională. Aceste aspecte pot fi diferite de la o clasă socială la alta, putând fi amintite: responsabilitățile civice și profesionale, importanța proprietății, a copiilor, reputația, securitatea economică, beneficiile schimbului de „servicii” domestice, speranțele pentru proprii lor copii etc. Spre deosebire de mariajul devitalizat, partenerii cu o relație pasiv-adekvată nu se așteaptă niciodată ca legătura dintre ei să se caracterizeze prin intensitate emoțională, în schimb, ei accentuează importanța deciziei lor de a se căsători. În acest tip de relație maritală, se întâlnește rar conflictul, dar acest lucru nu înseamnă că nu există frustrări neresolte. Și, de vreme ce nu e o relație prea intimă, aceste uniuni satisfac, în primul rând,

nevoile partenerilor de a fi în compania cuiva. Relația este mai puțin predispusă divorțului decât cele în care partenerii au așteptări nerealiste privind intensitatea emoțională. Totuși, se poate încheia atunci când respectivul cuplu consideră că mariajul lor nu mai poate satisface noile lor nevoi pragmatice (cum ar fi sprijinul material sau promovarea profesională) sau când unul dintre ei descoperă că își dorește mai multă intimitate sau se îndrăgostește accidental de altcineva.

Relația plină de vitalitate este un tip de mariaj intrinsec, în care a fi împreună și a avea interese comune sunt aspecte importante, intens valorizate. Acest lucru nu înseamnă că partenerii astfel uniți își pierd identitatea proprie sau că ei nu se confruntă cu situații conflictuale în viața de cuplu. Conflictul este prezent și în aceste relații, dar el este, mai degrabă, focalizat pe probleme specifice și nu pe chestiuni de genul „cine a zis primul și ce” sau „n-o să uit momentul în care tu...”, care caracterizează primul tip de relație maritală amintit anterior. Partenerii dintr-o relație plină de energie încearcă să-și rezolve rapid disensiunile, astfel încât să poată să-și reînnoade relația, care înseamnă atât de mult pentru amândoi. În mod obișnuit, partenerii plini de vitalitate consideră relația lor sexuală ca fiind importantă și generatoare de plăcere. În loc să o privească drept un ritual pe care să-l practice cu supunere, sexualitatea este un aspect care le colorează întreaga viață. Mariagele pline de vitalitate și de durată sunt rareori întâlnite în viața cotidiană. Cei care au o astfel de legătură spun adesea că stilul lor de viață nu este nici experimentat, nici înțeles de cei din jurul lor.

Dar și mai rare sunt exemplele de *mariaj total*, care sunt și ele intrinseci. Relațiile maritale totale seamănă cu cele pline de energie, dar au mai multe fațete, în unele cazuri toate punctele importante ale vieții sunt împărtășite cu vitalitate de cei doi parteneri. Astfel, soții implicați într-o relație totală pot avea interese comune în ceea ce privește viața profesională (ocupații similare, același angajator sau proiecte similare, cum ar fi scrierea unei cărți, realizarea unui film, derularea unei afaceri de familie), prietenii, activitățile de petrecere a timpului liber, viața domestică. Își organizează viețile în așa fel încât să poată fi doar ei doi lungi perioade de timp. Atât relația plină de vitalitate, cât și cea totală sunt intense din punct de vedere emoțional, dar ultima este mult mai cuprinzătoare, în timp ce cea plină de energie are și sfere în care partenerii desfășoară individual anumite activități. Deși sunt rare, relațiile maritale totale totuși există și pot dăinui. Latura negativă a acestui tip de uniune constă în faptul că ele sunt vulnerabile la dezintegrare rapidă dacă se schimbă calitatea mariajului. De asemenea, partenerii își dezvoltă o dependență mutuală, ceea

ce îngreunează foarte mult situația individului ce trebuie să se adapteze dacă intervine moarte celuilalt sau în caz de divorț. Privind latura pozitivă, aceasta exemplifică satisfacția la un nivel ridicat în cadrul cuplului, ca un întreg.

Alte cercetări au regăsit valabilitatea acestor tipuri de relații și în cazul partenerilor care coabitează.

4.2 Satisfacția/insatisfacția maritală, o percepție subiectivă

Mulți dintre noi împărtășesc simultan două viziuni competitive și complementare despre mariaj și anume: că acesta este o sursă de fericire, satisfacție și gratificații, celălalt punct de vedere referindu-se la faptul că mariajul este o sursă de restricții, frustrări și un obstacol în progresul, dezvoltarea personală (Waite și Gallagher, 2000). Fiecare dintre cele două viziuni are relevanța sa; cu alte cuvinte, fiecare reflectă anumite fragmente de adevăruri personale, obținute în urma propriei experiențe de cuplu.

Atunci când oamenii își pun problema întemeierii unui mariaj sau a rămânării în această formă de conviețuire, adesea se întreabă dacă a se căsători sau a divorța îi va face mai fericiți.

Poate surprinzător, dovezile strânse de studiile din științele sociale tind, în general, să întărească ideea că mariajul pare să fie o importantă cale spre o mai intensă sănătate mentală și emoțională, spre bunăstare psihologică.

Linda Waite și Maggie Gallagher (2000) au ajuns la aceeași concluzie, explicația lor punând accentul pe caracterul intenționat al mariajului (alegi în mod voluntar acest stil de viață, nu mai ești „constrâns” să te căsătorești) și pe suportul social de care beneficiază cuplurile maritale de la cei din jur: „Angajamentele pe care și le fac unul altuia partenerii căsătoriți precum și implicarea lor în relație sunt întărite și sprijinite nu doar de eforturile lor personale, de propriile lor stări afectiv-emoționale, ci și de cele ale unei comunități mai largi, prin intermediul așteptărilor și suportului social oferit de prieteni, familie, șef, colegi de serviciu etc. – care au o viziune comună despre cum se manifestă partenerii căsătoriți” (p. 77).

Dar pentru a fi fericit, nu este suficient să intri în rândul celor căsătoriți. În viața reală, întâlnim atât cupluri căsătorite cu o viață plină de satisfacții, cât și cupluri nefericite.

Knox și Schacht (2010) încep analiza acestui subiect, de mare interes pentru o sferă largă de public, prin a clarifica modul în care poate fi măsurat succesul marital

– prin constructe numite stabilitatea și fericirea maritală. În viziunea celor doi autori, stabilitatea se referă la durata relației maritale, precum și la viziunea partenerilor privind permanența legăturii dintre ei, în timp ce fericirea maritală presupune aspecte mai subiective. Succesul marital este, adesea, măsurat întrebându-i pe soți/soții cât de fericiți sunt, cât de des își petrec timpul liber împreună, cât de mult le face plăcere compania partenerului, cât de des sunt de acord pe diferite subiecte de discuție, cât de ușor își rezolvă situațiile conflictuale, cât sunt de mulțumiți de viața lor sexuală (împreună), cât de des au luat în calcul ideea separării sau a divorțului.

Lewis și Spanier (1979) au definit satisfacția maritală ca fiind „congruența dintre așteptările unuia dintre parteneri și comportamentul celuilalt”, subliniind dimensiunea interpersonală a acesteia.

Legate de termenul de satisfacție maritală, sau chiar folosite ca sinonime, pot fi menționate și alte noțiuni precum: adaptare maritală (marital adjustment), calitate maritală, stabilitate maritală. Dar o analiză mai aprofundată a acestor concepte dezvăluie diferențele dintre ele. De exemplu, calitatea maritală a fost definită de aceiași autori menționați mai sus ca fiind evaluarea subiectivă de către cuplul conjugal a propriei lor vieți maritale (Lewis și Spanier, 1979).

Noțiunea de stabilitate maritală nu este sinonimă cu cea de fericire maritală deoarece, în anumite situații, soți nefericiți rămân căsătoriți, în timp ce parteneri mai puțin nefericiți aleg să se despartă.

Satisfacția și fericirea maritală sunt realități pur subiective, trăite și simțite de fiecare individ în mod diferit (Iluț, 2005). Studiarea acestui aspect al vieții de cuplu are serioase limite deoarece, pe de-o parte, avem acces la aceste autoevaluări ale calității relației prin intermediul declarațiilor individuale supuse stării emoționale de moment, iar pe de altă parte, se manifestă intens efectul dezirabilității sociale în răspunsurile la asemenea întrebări.

4.3 Factori ai satisfacției/insatisfacției maritale

Cercetătorii din domeniul social au investigat în mod extensiv aspecte ce țin de viața de cuplu, încercând să identifice factorii care influențează satisfacția maritală. La autori diferiți întâlnim liste mai lungi sau mai scurte, mai detaliate sau mai concise, unele incomplete, deschise și uneori nestructurate de astfel de factori.

Un exemplu de sinteză a caracteristicilor specifice cuplurilor stabile, ce au relații fericite, este cea realizată de Konx și Schacht (2010), ce cuprinde doisprezece elemente:

- implicare personală și emoțională de a rămâne căsătoriți (divorțul nu era considerat o opțiune),
- interese comune – precum și valori, scopuri comune, grija pentru copii, dorința de a fi împreună,
- comunicarea – ce pune accent pe laturile pozitive,
- religiozitatea – o orientare religioasă puternică oferă cuplului suport social, spiritual și emoțional din partea altor enoriași din parohie și, totodată, beneficiază de ghidare morală în rezolvarea problemelor cu care se confruntă,
- încrederea în partener,
- nonmaterialism – a nu fi legat de lucruri, ci de oameni,
- au avut modele pozitive de rol în părinții lor,
- atracția sexuală reciprocă,
- relația este echitabilă – atitudinea modernă privind genurile sociale și creșterea procesului egalitar de luare a deciziilor au dus la creșterea nivelului de fericire în cuplurile actuale,
- absența atribuirilor negative – nu sunt atribuite motive negative comportamentelor partenerului,
- iertarea – permite soților să meargă mai departe,
- securitatea economică – deși banii nu aduc fericirea, o bază economică sigură, stabilă este asociată, de către diferiți cercetători, cu calitatea maritală.

Pentru a examina în mod structurat acești determinanți ai satisfacției maritale propun, în secțiunea următoare, propriul cadru de analiză structurat pe trei categorii: factori premaritali, caracteristici ale interacțiunii intrafamiliale și determinanți care apar pe parcursul vieții relaționale.

4.3.1 *Factori premaritali generatori de satisfacție conjugală*

În această categorie am inclus atât caracteristicile individuale pe care fiecare partener le deține și le aduce în relație (factori socio-demografici și cei de personalitate), cât și factori referitori la relația premaritală (durata și modelele de interacțiune din perioada anterioară mariajului).

Vârsta partenerilor la căsătorie are un impact important asupra calității și stabilității relației lor conjugale. Iluț (2005) a ajuns la concluzia următoare: cu cât ești mai tânăr când te căsătorești, cu atât e mai mare probabilitatea să divorțezi. Cele mai vulnerabile mariaje sunt cele ale adolescenților. Autorul mai sus menționat consideră că acest fenomen poate fi explicat apelând la unul sau mai multe dintre următoarele motive: procesul maturizării sociale și emoționale este incomplet, informațiile despre partener sunt insuficiente, nivelul veniturilor este scăzut (probabil partenerii conjugali au abandonat procesul educațional), capitalul marital este restrâns. De asemenea, persoanele care se căsătoresc la vârste foarte „fragede” sunt mai puțin pregătite din punct de vedere emoțional și psihologic să selecteze partenerul optim de viață și să joace rolul marital. Strong, DeVault, Sayad (1998) notifică faptul că aceia care se căsătoresc după treizeci de ani sunt, de asemenea, ușor mai predispuși să divorțeze comparativ cu cei care își oficiază relația când au vârsta de douăzeci-douăzeci și nouă de ani. În intervalul 20–25 de ani, cu cât ești mai aproape de limita superioară de vârstă atunci când te căsătorești, cu atât mai mare este probabilitatea ca mariajul să fie unul fericit.

Așa cum am văzut mai sus, vârsta în sine nu este variabila cheie în a determina probabilitatea atingerii succesului marital. Ea este asociată cu alte elemente care contribuie la stabilitatea/instabilitatea relației conjugale.

Nivelul educației/al școlarizării pare să afecteze atât procesul de adaptare în mariaj, cât și riscul de divorț. Studiile au reliefat că un nivel similar de educație a partenerilor descrește riscul disoluției maritale. În plus, cu cât este mai ridicat nivelul de educație, cu atât este mai scăzută probabilitatea de a divorța.

Nivelul de educație este semnificativ corelat cu statusul socio-economic al unei persoane, în special cu cel profesional și cu veniturile.

Un alt determinat al succesului marital este și *statusul social al părinților partenerilor*. Dacă partenerii au un nivel similar de educație, dar există o distanță socială mare între mediile lor de origine, aceste condiții pot conduce la instabilitate maritală.

În general, cercetătorii au ajuns la concluzia că mariajele care sunt homogame în ceea ce privește vârsta, educația, statutul socio-economic, religia, etnia și rasa sunt cele mai stabile. Lamanna și Riedmann (1991) oferă trei explicații pentru această afirmație. În primul rând, diferențele semnificative dintre partenerii de cuplu în privința valorilor, a scopurilor (o caracteristică probabilă a mariajelor heterogame) poate crea o lipsă a înțelegerii mutuale ce generează îndepărtare emoțională. În al doilea rând, aceste mariaje heterogame pot crea conflicte între parteneri și rețeaua lor socială și, în consecință, se diminuează suportul social necesar, în special, în situații de criză. Și, în cele din urmă, partenerii conjugali dintr-un mariaj heterogam probabil că împărtășesc valori și manifestă comportamente mai puțin convenționale, iar această caracteristică poate favoriza decizia de a divorța în cazul în care relația începe să se confrunte cu probleme.

Mediul din copilărie (din familia de origine) este, de asemenea, asociat cu fericirea maritală a unei persoane, în special pentru femei. Detaliind această categorie de determinanți ai satisfacției conjugale, Strong et al. (1998) au enumerat aspecte precum: atașamentul față de membrii familiei de proveniență, fericirea maritală a părinților și un nivel scăzut al conflictului părinte-copil. Acești autori au menționat, de asemenea, rezultatele mai multor investigații, care sugerează că relația femeii cu familia sa de origine este crucială pentru fericirea ulterioară a mariajului ei. În cazul bărbatului, lucrurile sunt diferite; dacă el este prea apropiat de familia sa de origine, în special de mama sa, pot apărea probleme în mariajul său.

Caracteristicile de personalitate afectează în mod considerabil viața de cuplu; dar de-a lungul timpului s-au realizat puține cercetări care să reliefeze impactul pe care îl are acest factor asupra succesului marital, probabil datorită faptului că personalitatea pare a fi fixă, de neschimbat. Totuși putem afirma că o personalitate rigidă poate altera negocierea și procesul de rezolvare a conflictelor în cadrul mariajelor; sau o personalitate dominatoare produce disfuncționalități în balanța dintre ceea ce oferi și ceea ce primești, elemente necesare pentru funcționarea unei relații. Caracteristicile de personalitate joacă un rol semnificativ în timpul perioadei de curte, deoarece ne alegem parteneri care au caracteristici similare de personalitate.

Durata perioadei de curte este un alt determinant al fericirii maritale. Strong et al. (1998) au explicat acest fapt spunând: cu cât este mai lungă perioada întâlnirilor și a logodnei, cu atât este mai mare probabilitatea ca cei doi să descopere dacă sunt sau nu compatibili. Dar o perioadă „prea lungă” nu generează consecințe pozitive. Cei

care au o relație la acest nivel de prea mult timp, în care s-au implicat lent și care are suișuri și coborâșuri sunt, probabil, mai puțin satisfăcuți în mariajul ulterior.

Popularitatea crescută a *coabitării* heterosexuale a generat un număr impresionant de cercetări sociale pe această temă. Anumite concluzii ale acestor studii, menționate de Strong et al. (1998) pun în evidență ideea că mariajele care se realizează după o perioadă de coabitare sunt mai vulnerabile la riscul de divorț comparativ cu cele ce apar fără coabitarea celor doi parteneri de cuplu. Pentru a explica această idee, contrară simțului comun, că este disfuncțional pentru o relație conjugală ca cei doi să coabiteze înaintea căsătoriei, anumiți oameni de știință propun varii alternative. De exemplu, cei care coabitează sunt, într-un anumit fel, diferiți de cei care nu susțin această opțiune, deoarece sunt mai puțin dedicați instituției căsătoriei („coabitatorii în serie/seriali”) sau mai dedicați unei „relații pure” (relația este menținută doar atât timp cât are o valoare intrinsecă pentru parteneri). Studii recente au indicat faptul că o explorare mai aprofundată asupra variabilelor atitudinale, interacționale și macrosociale precum și a relațiilor dintre ele poate genera o înțelegere mai ridicată a efectelor negative a coabitării premaritale asupra stabilității relației conjugale (în Niehuis, Huston, Rosenband, 2006).

Probabilitatea succesului unui mariaj este legată și de *motivele care au stat la baza oficializării relației*. Motivele nepotrivite pentru un mariaj reușit, descrise de Lamanna și Riedmann (1991) sunt următoarele: reorientarea (când o persoană se căsătorește la scurt timp după ce a încheiat o altă relație romantică; nunta apare ca o reacție la comportamentul partenerului anterior), rebeliunea (când un tânăr/o tânără se căsătorește, în principal, pentru că părinții dezaproabă relația; acesta este numit efectul „Romeo și Julieta”), scăparea (anumite persoane se căsătoresc pentru a scăpa de o situație nefericită de acasă, de exemplu să scape de autoritatea părinților), aspectul fizic (căsătoria se realizează, în primul rând, datorită aspectului fizic al partenerului, ceea ce arareori duce la o fericire de durată în relația celor doi), singurătatea (uneori oamenii se căsătoresc pentru că nu doresc să îmbătrânească singuri, dar dacă relația lor nu este una puternică, atunci respectivele persoane se pot simți singure chiar și în doi, în cadrul mariajului), mila și sentimentul obligației (anumiți parteneri se căsătoresc deoarece s-ar simți vinovați dacă ar fi să pună capăt relației), presiunea socială (rețeaua socială și societatea, în general, exercită presiune asupra persoanelor singure pentru a se căsători; în plus, pe măsură ce doi parteneri au început să fie identificați ca un cuplu de către prieteni și familie, le este tot mai greu să se despartă),

avantajele economice (acest motiv poate apărea în toate clasele sociale) și sarcina premaritală.

Cercetările indică o legătură puternică între sarcina premaritală și nefericirea în căsătorie. Lamanna și Riedmann (1991) enumeră diferite motive pentru apariția acestui eșec în plan relațional. În primul rând, mariajul a fost forțat să apară într-un moment nepotrivit, neprogramat. În al doilea rând, a crește copii presupune costuri ridicate și cuplu e posibil să nu fie pregătit din punct de vedere financiar pentru cheltuielile ce pot fi copleșitoare. În al treilea rând, sarcina din adolescență poate să obstrucționeze oportunitatea de a atinge un status ocupațional ridicat. În al patrulea rând, părinții tinerilor au resentimente față de partenerul marital al copilului lor, deoarece a generat un mariaj pe care ei nu l-au vrut sau pe care îl privesc ca producându-se prea repede. În final, e posibil ca cei doi parteneri să nu fi decis dacă sunt sau nu suficient de compatibili pentru mariaj și pot avea resentimente unul față de celălalt, fie într-un mod deschis, manifest, fie într-un mod subconștient.

Motivațiile propice, adecvate pentru a întemeia o familie prin mariaj în societățile moderne se referă la existența intimității între cei doi și a unei legături emoționale puternice.

În analiza realizată de Lamanna și Riedmann (1991) regăsim trimiteri la următoarele trei motivații pozitive pentru a stabili o relație maritală plină de satisfacții: prietenia/țovărășia (în cadrul căsătoriei, nevoia de a fi iubit și de a iubi poate fi satisfăcută), securitatea emoțională (structura stabilă a mariajului asigură menținerea unei relații interpersonale strânse de-a lungul timpului) și dorința de a fi părinte și de a se implica în procesul de creștere a copiilor (doar această motivație nu are efecte pozitive asupra căsătoriei, trebuie să fie acompaniată și de celelalte elemente amintite mai sus). Comparând costurile și beneficiile relațiilor conjugale cu cele de coabitare, se poate desprinde concluzia că cele două tipuri de relații de cuplu se aseamănă în privința beneficiilor legate de prietenie, iubire, sex, suport emoțional și de creșterea copiilor, dar căsătoria presupune, în plus, suport social din partea rețelei, a comunității, precum și structura optimă pentru a experimenta aceste fenomene cu aceeași persoană de-a lungul trecerii anilor.

4.3.2 Factori referitori la interacțiunea intrafamilială

Procese cotidiene ale interacțiunilor maritale (abordarea conflictelor, arătarea afecțiunii, petrecerea timpului împreună etc.) pot fi considerate ca fiind cei mai importanți factori care conduc la construirea unei relații încărcate de satisfacții sau, din contră, nefericită. Constelația acestui tip de determinanți este foarte vastă și în continuare voi da doar câteva exemple de astfel de elemente cauzale.

Succesul în mariaj este semnificativ legat de abilitățile de relaționare a celor doi parteneri. Un exemplu de capacități interrelaționale este reprezentat de *empatie*, care poate fi definită ca „abilitatea de a împărtăși emoțiile celui alt, de a-i înțelege punctul de vedere, de a schimba locul cu celălalt” (Argyle, 1998, p. 81).

Potrivit unor studii diferite, empatia soției este determinant al satisfacției maritale, nu cea a soțului (în Elliott, 1982), idee strâns legată de ce se vehiculează la nivelul simțului comun – că soția este „mоторașul” relației de cuplu, ea este „responsabilă” cu echilibrul emoțional și cu suportul afectiv oferit, cu generozitate, membrilor familiei.

Alte *abilități de relaționare*, analizate de Richard Nelson-Johns (1996) sunt: abilitățile de auto-dezvăluire, de ascultare, de a arăta înțelegere, de a controla timiditatea, de încredere, de a oferi grijă, abilități legate de intimitate, de prietenie/tovărășie, abilități de relaționare sexuală, legate de asertivitate, de control al mâniei, de a rezolva probleme ce apar în relație, de a dezvolta relația.

Michael Argyle (1998) consideră că abilitățile sociale care favorizează fericirea maritală sunt următoarele: verbalizări agreabile, critici limitate, acte nonverbale plăcute (sărutări, mângâieri etc.), rezolvarea problemelor și o viață sexuală satisfăcătoare.

În relațiile intime, sentimentul de securitate creează o interacțiune pozitivă între partenerii de cuplu. A te simți în siguranță în prezența celui alt este strâns legat de a te simți și a te comporta într-un mod jucăuș. Janice Driver și John Gottman (2004) au analizat rolul entuziasmului și al capacității de a fi glumeț în viața de zi cu zi, în special cu aplicabilitate în situațiile conflictuale (utilizarea umorului și a afecțiunii în timpul conflictului conjugal). Ei au descoperit că abilitatea de a folosi afecte pozitive precum *umorul* sau afecțiunea în timpul confruntărilor maritale este esențială în a predicționa „sănătatea” viitoare a relației. Un alt studiu a evidențiat faptul că umorul și afecțiunea manifestată de partenerii de cuplu reprezintă caracteristici ale cuplurilor fericite, stabile.

Un alt factor important ce contribuie la longevitatea și satisfacția maritală, subliniat de cercetători și de respondenții lor, este capacitatea de a cere și de a oferi *iertare* (Paleari, Regalia, Fincham, 2005). Impactul pozitiv produs de capacitatea de a ierta asupra mariajului poate îmbrăca mai multe forme de manifestare, dintre care sunt amintite următoarele: mai puține certuri ineficiente în relația de cuplu, mai puțină violență psihologică și o comunicare mai constructivă (Paleari, Regalia, Fincham, 2005, p. 369).

Un posibil cadru de analiză a iertării poate include următoarele dimensiuni:

- a) variabile social-cognitive – se referă la felul în care victima gândește și simte referitor la agresor și la ofensa adusă (de exemplu, atribuirile, gândurile profunde, emoțiile empatiche);
- b) caracteristicile agresiunii – severitatea percepută a agresiunii și măsura în care agresorul își cere scuze și solicită iertare pentru actele sale;
- c) calitățile relației în interiorul căreia a avut loc agresiunea – precum nivelul de intimitate, de apropiere, de satisfacție și de implicare.

Dintre aspectele menționate mai sus, cei mai probabili determinanți ai iertării sunt cei social-cognitivi, iar cei mai puțin influenți sunt calitățile relației (în Paleari, Regalia, Fincham, 2005).

Credințele privind rolurile de gender reprezintă un important determinant al stabilității maritale deoarece influențează comportamentul soților în cadrul cuplului conjugal. Examinând diferite studii realizate în anii '80 și '90, Guilbert, Vace și Pasley (2000, p. 125) au ajuns la următoarele concluzii: „mariajele în care soțiile au viziune mai egalitară decât soții lor sau în care bărbații împărtășesc o raportare mai egalitară decât soțiile lor, sunt mai puțin stabile”. O femeie cu credințe mai egalitare decât soțul ei (o situație mai frecventă decât viceversa) poate avea dificultăți continue de a i se supune. Dar, o femeie care împărtășește o viziune mai tradițională privind rolurile gender decât soțul ei, se poate simți mai confortabil într-o relație în care are mai puțină putere.

Formele concrete de manifestare a relațiilor de cuplu pot fi privite ca puncte pe un continuum în care polii sunt reprezentați de *starea de dependență versus cea de intimitate*. În continuare voi încerca să conturez esența acestor modalități de construire a vieții de cuplu. „Intimitatea nu înseamnă a fi absorbit de celălalt, ci a-i cunoaște caracteristicile și a i le pune la dispoziție pe ale tale proprii” (în Giddens, 1992, p. 93).

Ea presupune, în primul rând, deschidere, disponibilitate pentru a-i vedea „adevă-rata față”; totodată, deschiderea față de cel de lângă înseamnă și autodezvăluire, adică încredere în celălalt și acceptarea vulnerabilității rezultate. Anthony Giddens (1992) definea încrederea ca fiind o investiție de credință în partener și, de asemenea, în capacitatea relației de a rezista obstacolelor viitoare. A avea încredere înseamnă și a miza pe capacitatea lui de a fi capabil să acționeze cu integritate.

În plus, pentru a construi o relație care nu creează dependență, un aspect funda-mental este cel al definirii frontierelor personale. Acestea stabilesc ce anume îi apar-ține din punct de vedere psihologic fiecărui partener, ce îi diferențiază. Astfel, granițele clare din cadrul unei relații contracarează efectele perturbatoare ale iden-tificării proiectoare. La stabilirea frontierelor necesare pentru „administrarea” cu succes a relației de cuplu, un rol important îl joacă autonomia. Individul autonom e capabil să-l trateze pe celălalt ca atare și să recunoască faptul că dezvoltarea poten-țialităților lor separate nu reprezintă o amenințare pentru relație, ci, din contră, un posibil factor de evoluție. Ideea de autonomie presupune capacitatea persoanei de a fi auto-reflexivă și auto-determinată, de a judeca, de a alege, decide și acționa, dar și respect față de capacitatea celeilalte părți din relație.

Astfel, intimitatea într-o relație de cuplu presupune realizarea unui echilibru în-tre autonomia personală, pe de-o parte, și încredere, deschidere, vulnerabilitate, pe de altă parte. Intimitatea e, mai presus de orice, o problemă de comunicare emoțio-nală cu sinele și cu partenerul, în condiții de egalitate interpersonală.

Relația intimă este caracterizată de: dezvoltarea sinelui ca principală prioritate, dezvoltarea în timp a relației, dorința de a fi mulțumit pe termen lung, respectarea libertății celuilalt de a alege, distribuire echilibrată a puterii și reciprocitate în relație, compromis, negociere sau conducere prin rotație, împărtășirea sentimentelor, a do-rințelor combinată cu exprimarea aprecierii față de partener, deschidere, încredere adecvată, rezultată din cunoașterea trăsăturilor esențiale ale partenerului, respecta-rea reciprocă a individualității, relație care abordează toate aspectele realității, relație în continuă schimbare, responsabilitate a ambilor parteneri în menținerea relației, detașare iubitoare, preocupare sănătoasă pentru binele și dezvoltarea celuilalt, fără a-l „sufoca”, relația sexuală ce evoluează din afecțiune și prietenie, rezolvarea pro-blemelor împreună, un ciclu al confortului și mulțumirii (Giddens, 1992, pp. 93–94). Ea poate fi privită ca o „eliberare”, ce reflectă, într-o anumită măsură, transformarea produsă în interiorul familiei de democratizarea vieții cotidiene.

4.3.3 Factori referitori la ciclul vieții familiale

Satisfacția maritală nu este o caracteristică fixă, statică a unei relații; ea descrește sau crește de-a lungul timpului. Diferite studii au indicat, în mod semnificativ, faptul că satisfacția maritală suferă schimbări de-a lungul ciclului vieții de familie, urmând o curbă în formă de U (Strong et al., 1998).

Astfel, poate fi semnalat un semnificativ trend descendent în privința nivelului satisfacției maritale, declinul începând în primul an de căsătorie; iar gradul de satisfacție continuă să scadă pe parcursul primilor zece ani de mariaj sau poate chiar mai mult. Cel mai înalt grad al satisfacției maritale se înregistrează în timpul primelor etape ale relației conjugale, apoi începe să scadă, dar apoi reintră pe un trend ascendent (în Strong et al., 1998).

Lamanna și Riedmann (1991) semnalează faptul că sosirea primului copil adesea marchează „sfârșitul lunii de miere” și are un efect negativ semnificativ asupra relației de cuplu, idee regăsită în diverse cercetări.

O altă provocare pentru părinți o întâlnim în cadrul familiei cu copii adolescenți, în care se regăsește o considerabilă nevoie de restructurare a relațiilor familiale. În această etapă a vieții de familie poate apărea o creștere a nivelului conflictului familial, pe măsură ce adolescentul începe să-și dobândească și să-și manifeste independența, autonomia.

În timpul perioadei „cuibului gol” (după ce copilul-adult a părăsit căminul părinților săi), rolul parental devine mai puțin important în viața cotidiană. Satisfacția maritală începe să se încadreze pe un trend ascendent, pentru prima oară după primul stadiu din ciclul vieții de familie. Totuși, această etapă a „cuibului gol” poate fi privită de unii părinți ca fiind sfârșitul familiei lor, în cazul în care copiii au reprezentat punctul central al fericirii și problemelor din relația lor de cuplu. De asemenea, poate fi semnalată și situația în care părinții manifestă ambele tendințe: pe de-o parte sunt fericiți și pe de altă parte regretă îndepărtarea copilului/copiilor lor. În această etapă, soții sunt provocați să se redescopere ca bărbat și femeie. Dacă singurul motiv pentru care au rămas împreună până acum a fost reprezentat de copii, în acest moment al vieții anumite cupluri conjugale decid să divorțeze. Dar efectele sunt mai pozitive, dacă părinții îndeplinesc și alte roluri semnificative la locul de muncă, școală sau au alte activități spre care să se îndrepte (de exemplu, călătorii prin țară sau prin lume, hobby-uri, activități sportive etc.).

O altă schimbare importantă în viață este pensionarea și, la fel ca în cazul celorlalte evenimente sau etape, ea are un potențial atât conflictogen, cât și unul generator de satisfacții. După retragerea din câmpul muncii, satisfacția maritală este influențată de factori variați, precum: o sănătate bună (determinantul cheie pentru satisfacția în relația de cuplu), securitatea financiară, contactul cu ceilalți, sentimentul că ești util, abilitatea de a organiza cu folos timpul de care dispui. Astfel, perechile de pensionari pot experimenta cel mai ridicat nivel al satisfacției maritale de după prima etapă a vieții lor de familie (când nu aveau copii) (în Strong et al., 1998).

Satisfacția maritală influențează nu doar felul în care percepem relația noastră conjugală, ci și modul în care ne raportăm la noi înșine, cum ne autoevaluăm. Dacă considerăm că suntem mulțumiți, fericiți în relația de cuplu, această percepție reprezintă o bază importantă pentru a ne simți fericiți și împliniți în general.

Modul în care partenerii își gestionează relația, nivelul de împlinire a nevoilor personale în interiorul relației de cuplu, ce conturează satisfacția sau insatisfacția maritală sunt aspecte ce sunt influențate de un element inevitabil într-o relație intimă, și anume conflictul marital. Diferențele de opinie, conflictele dintre parteneri reprezintă părți componente ale oricărei relații romantice sănătoase.

Cramer (2002), în urma observațiilor realizate, a identificat patru tipuri de situații potențiale care îi pot împiedica pe parteneri maritali să-și construiască o relație armonioasă:

- evitarea constantă a conflictului;
- însușirea unui comportament atipic pentru rezolvarea problemelor;
- utilizarea de observații nefondate pentru a prelungi perioada în care ar trebui soluționat conflictul;
- exprimarea cu dificultate a afectelor;

Pe aceste baze, Cramer (2002) concluzionează: cele mai mari probleme ce destramă armonia conjugală pot fi asociate cu comportamentul negativ în timpul conflictelor și îmbracă formele menționate anterior.

În schimb, dacă ne raportăm la conflictele maritale într-un mod sănătos, relaxat și constructiv, atunci ajungem să ne consolidăm relația cu partenerul de viață. Astfel, cuplurile fericite tind să acționeze într-un mod pozitiv pentru a rezolva conflictele (precum schimbarea comportamentală, oferirea unor alternative rezonabile etc.), în

timp ce cuplurile nefericite folosesc strategii mai degrabă negative în abordarea conflictelor.

Din aceste constatări, se poate desprinde, cu claritate, importanța studierii conflictelor maritale, a investigării modului de abordare a acestora de către partenerii de cuplu. În continuare, cartea de față vă va muta atenția asupra problematicii conflictelor, nu înainte de a defini această noțiune de bază.

CAP. 5 CONFLICTUL MARITAL, PARTE A VIEȚII DE CUPLU³

La prima vedere, conflictul ce apare între două persoane care se iubesc pare a fi ceva de neînțeles. Ne așteptăm ca iubirea să ne unească, dar acest lucru nu se întâmplă întotdeauna. Când doi oameni se iubesc, ei nu devin o singură entitate (deși inițial au această senzație), ci își păstrează identitățile individuale, nevoile, dorințele și trecutul propriu. Paradoxal, așa cum spuneau și Strong, DeVault și Sayad (1998), cu cât devin mai intimi doi indivizi, cu atât crește probabilitatea de a experimenta conflictul interpersonal. Și unde există mai multă intimitate decât în relația de cuplu?

5.1 Definire, caracteristici ale conflictului interpersonal

Definirea conceptului de conflict a înregistrat o evoluție de-a lungul timpului. De la caracterul competitiv, adversativ, violent de tip câștig-pierdere, termenul de conflict a început să-și lărgască semnificația, incluzând și ideea de interdependență, colaborare, câștig-câștig. Din diversitatea definițiilor întâlnite în literatura de specialitate și nu numai, m-am oprit asupra următoarelor exemple, care mi s-au părut mai potrivite pentru analiza de față:

Conflictul interpersonal poate fi definit ca interacțiunea între persoane ce au interese, viziuni sau opinii opuse (în Kline, Pleasant, Whitton și Markman, 2006).

Evert van de Vliert (1997) subliniază caracterul social al conflictului (sunt implicați un alt individ sau grup) și caracterul posibil unilateral (atunci când numai una din părți trăiește nemulțumirea). Componentele majore ale conflictului în viziunea acestui autor sunt următoarele:

³ Părți din acest capitol au fost publicate anterior, într-o altă versiune, în următoarele articole:

Gotea, Mihaela și Dobrescu, Ioana Ada (2008). Attitudes to Marital Conflict. In *Bulletin of the Transilvania University of Brasov*, Vol. 14 (49). Series B, 2, pp. 658–662.

Gotea, Mihaela (2006). From Harmony to Disillusion (An introduction to the causes of conflict in the couple). In *Bulletin of the Transilvania University of Brasov*, Vol. 13 (48). Series B, 2, pp. 493–498

1. *problema conflictului*, definită ca disconfort, tensiune produsă de altul;
2. *comportamentul în conflict*, adică reacția intenționată sau manifestată de un individ la problemă. Probleme diferite pot provoca aceeași reacție sau aceeași problemă poate provoca reacții diferite la persoane diferite sau la aceeași persoană în momente diferite.
3. *rezultatul conflictului* se referă la consecințele comportamentelor celor două părți, ce pot fi analizate în termeni de costuri și beneficii.

Bernard Mayer (2000) definește conflictul ca fenomen psihosocial tridimensional în care se împletesc următoarele componente:

1. componenta cognitivă (gândirea, percepția situației conflictuale);
2. componenta afectivă (emoțiile și sentimentele);
3. componenta comportamentală (acțiunea, inclusiv comunicarea)

Într-o relație interpersonală de orice tip, conflictul poate fi definit ca situația în care cel puțin una dintre părți dezagrează modul în care celălalt actor social se comportă, gândește sau simte. În timpul unui conflict interpersonal, indivizii pot să se certe aprins, să discute calm problema apărută sau să evite subiectul. Conflictul este considerat o forță importantă ce produce schimbare în relație, fie în sens pozitiv, fie în cel negativ. Astfel, cercetătorii măsoară această dimensiune a vieții pentru a descoperi felul în care funcționează relațiile interpersonale (Sanford, 2009).

Conflictul este inevitabil în relațiile interpersonale pe care le dezvoltăm de-a lungul vieții, dar probabilitatea apariției lui crește pe măsură ce indivizii sunt mai apropiați. Ca urmare, cu cât relația dintre două persoane este mai strânsă, mai intimă, cu atât mai mare potențial conflictogen există.

În cercetările asupra relațiilor de cuplu un aspect important s-a dovedit a fi reprezentat de măsurarea, cu cât mai mare acuratețe, a conflictului interpersonal. Principalele direcții de investigare au fost reprezentate de: analize asupra subiectelor ce generează dezacorduri între partenerii de cuplu (scale ce conțin exemple precum împărțirea sarcinilor domestice, banii, copiii, gelozia, relații cu rudele partenerului/ei etc.), măsurarea modurilor de abordare a conflictului de către parteneri, scale ce pun în evidență legătura dintre conflictul în cuplu și relațiile părinți-copii și studii bazate pe metode observaționale (cu sisteme complexe de codare a interacțiunilor din timpul conflictelor de cuplu).

O viziune foarte potrivită asupra studierii conflictului marital consider că este cea care scoate în lumină dinamica acestui proces de-a lungul vieții individuale și de cuplu. Fiecare individ, de la un an la altul, trece prin noi experiențe de viață, care îi schimbă într-o măsură mai mare sau mai mică modul de raportare la sine, la viață, la cei din jur. De asemenea, relația de cuplu se schimbă. Principalele stadii ale dezvoltării unei legături intime identificate de Kline et al. (2006) sunt: perioada de „curte”, coabitarea și mariajul. Aceiași autori susțin că fiecare etapă este caracterizată de diferite grade de intensitate a conflictelor din cuplu și de variate modalități de raportare la situațiile tensionate.

Astfel, la începutul și în anii de mijloc ai perioadei adolescenței, conflictele cu partenerul de cuplu romantic apar cu o frecvență mai redusă comparativ cu cele în care sunt implicați membri ai familiei de origine. În ultimii ani ai adolescenței, cele două categorii de neînțelegeri (cele în cuplu și cele cu rudele) apar cu aceeași frecvență (în Kline et al., 2006). În plus, felul în care un individ abordează conflictele apărute în relațiile familiale se regăsește și în strategia sa de raportare la conflictele din propriul cuplu.

În cazul adulților aflați în perioada întâlnirilor, un factor important ce afectează managementul conflictului este reprezentat de capacitatea de a crea și accepta intimitatea (construită pe baza încrederii, a autodezvăluirii, a interdependenței etc.). Astfel, dorința de intimitate în relațiile romantice este asociată cu un management pozitiv al conflictului (utilizarea comunicării deschise, transparente în timpul disputelor, manifestarea atenției, a grijii față de sentimentele celuilalt etc.), iar utilizarea acestor strategii este asociată cu creșterea satisfacției în relație (în Kline et al., 2006).

Conflictele în relațiile de coabitare, comparativ cu cele din perioada de „curte” și din timpul căsătoriei, tind să fie mai violente (Kline et al., 2006).

În ceea ce privește cuplurile căsătorite, investigațiile asupra conflictului interpersonal de-a lungul diferitelor etape ale vieții maritale au identificat transformări în ceea ce privește cauzele neînțelegerilor, tipurile de conflict experimentat de parteneri și strategiile de soluționare a dezacordurilor. De exemplu, în perioada premarială principalele probleme ce generează conflicte în cuplu sunt banii, gelozia și intervenția rudelor; în primii ani de căsătorie și imediat după nașterea primului copil aceleași cupluri indică banii, sexul și comunicarea ca subiecte importante de dispute – ceea ce înseamnă că, odată cu dezvoltarea relației de cuplu, se schimbă și cauzele conflictelor (Kline et al., 2006).

5.2 Tipuri de conflict interpersonal

În orice relație interpersonală există o cantitate impresionantă de diferențe aduse în ecuație de părțile implicate. Pe măsură ce devenim mai apropiați unul de celălalt, aceste diferențe individuale generează disensiuni. Prezența conflictului într-o căsnicie sau într-o familie nu arată, în mod necesar, că iubirea a dispărut sau e pe cale să se dizolve, ci poate semnifica opusul – creșterea intimității, a profunzimii relației ca urmare a armonizării acestor elemente ce păreau incompatibile.

Datorită complexității fenomenului, a diversității formelor de manifestare, pot fi identificate nenumărate tipologii ale conflictului de cuplu intim. Prin urmare, propun, în continuare, o clasificare construită în urma trecerii în revistă a mai multor lucrări din literatura de specialitate, încercând să formulez și criteriile pe baza cărora au fost identificate respectivele categorii de conflict.

Clasificarea principalelor tipuri de conflict de cuplu:

A. în funcție de *importanța subiectului disputat*:

a.1. **conflictul fundamental** (basic conflict), în viziunea lui Strong, DeVault și Sayad (1998), zdruncină asumțiile de bază sau regulile relației, încearcă să schimbe rolurile maritale și funcțiile familiei (se produc transformări cum ar fi: cine și cum se implică în creșterea copiilor, derularea sarcinilor domestice etc.). În privința acestor dimensiuni de bază ale funcționării unei relații nu există loc pentru compromisuri. E mai curând o situație de tip sau-sau, alb-negru: fie îți convingi partenerul să se schimbe, fie conflictul respectiv distruge relația. De exemplu: și în prezent întâlnim prezumția că soțul trebuie să lucreze pentru a oferi familiei un suport financiar. Dacă el decide să demisioneze și nu mai aduce venituri de niciun fel, el zguduie o asumție fundamentală a mariajului. Partenera lui va avea sentimentul de inechitate, apare conflictul și, dacă nu se întoarce la muncă, crește probabilitatea ca soția să îl părăsească.

a.2. **conflictul nonfundamental** (nonbasic conflict), identificat tot de Strong, DeVault și Sayad (1998), nu produce lovituri în esența relației, nu sunt respinse asumțiile de bază ale mariajului. De exemplu, cei doi soți sunt în dezacord privind frecvența actelor sexuale, dar amândoi sunt de acord asupra dezirabilității vieții sexuale comune. Sau soțul își dorește schimbarea locului de muncă, o ofertă atractivă

de job presupune mutarea în altă localitate, dar soția nu dorește schimbarea domiciliului. În ambele cazuri e posibilă rezolvarea problemei apărute.

B. în funcție de *vizibilitatea conflictului*:

b.1. **conflictul manifest** reprezintă forma observabilă a tensiunii. Această categorie poate fi asociată cu „simptomul” (ceea ce e manifest, observabil). Majoritatea studiilor asupra conflictului în cuplu și-au concentrat atenția asupra acestui tip, deoarece este mai ușor de măsurat (Stoica-Constantin, 2004).

b.2. **conflictul subteran**, „adevăratul motiv” reprezintă „cauza” problemei, în viziunea autorului anterior menționat. Uneori nici persoana nemulțumită nu este conștientă de conflictul nemanifest.

C. în funcție de *natura factorului conflictogen*:

c.1. **conflictul situațional** apare atunci când cel puțin un partener dorește să schimbe o situație specifică din viața de cuplu și constă în solicitări concrete (de ex. să-și împartă sarcinile domestice în mod echitabil, să aibă amândoi responsabilități în ceea ce privește îngrijirea și educarea copiilor etc.) (Strong, DeVault și Sayad, 1998).

c.2. **conflictul de personalitate** apare, nu datorită situației pe care ar dori să o schimbe, ci datorită personalității unuia sau a ambilor parteneri, cum ar fi, de exemplu, un self-esteem prea ridicat, orgoliul exagerat, nevoia de a domina, de a-l controla pe celălalt. În timp ce conflictele situaționale pot fi rezolvate prin compromis, negociere sau mediere, conflictele de personalitate adesea necesită o abordare terapeutică (Strong, DeVault și Sayad, 1998).

D. în funcție de *intensitatea, gravitatea confruntărilor*, Stoica-Constantin (2004) ne reamintește de: disconfort, incident, neînțelegere, tensiune și criză.

Disconfortul generează sentimentul neclar că ceva nu e în ordine, fiind cea mai ușoară formă de manifestare a conflictului. El se poate consuma pe loc sau poate avea o acumulare în timp (de ex., soțul o roagă pe soție să-i aducă diverse lucruri, în timp ce el stă jos; pe soție o deranjează continua solicitare, dar consideră că nu merită să se certe pentru un lucru atât de mărunț).

Incidentul constă într-un schimb scurt de cuvinte, gesturi sau fapte supărătoare, este „o furtună într-un pahar cu apă”, având, în general, efecte pe termen scurt (de ex. soțul spăla vasele și la un moment dat îi alunecă o farfurie din mână și se sparge, iar soția se răstește la el că nu e atent).

Neînțelegerea constă în disfuncționalități la nivelul transmiterii-recepționării mesajului. Fiind neclar formulat, mesajul este decodat eronat de către receptor. Neînțelegerea poate lua următoarele forme: operarea de către părți cu semnificații diferite pentru același cuvânt – cheie, deplasarea accentului pe un alt aspect, desprinderea unei propoziții/fraze din context, nu e surprinsă ideea generală a discuției sau intenția emițătorului, atribuirea unei intenții pe care emițătorul nu a avut-o în vedere, umplerea arbitrară a unei lacune a mesajului.

Tensiunea presupune o constantă schimbare negativă a atitudinii, însoțită uneori de apariția de opinii fixe. Fiecare nouă situație conflictuală confirmă și agravează această raportare negativă, percepțiile reciproce sunt alterate, iar relația devine sursă de stres și îngrijorare.

Criza reprezintă forma cea mai intensă și evidentă de manifestare a conflictului. Comportamentul iese de sub controlul raționalului, fiind înregistrate violențe verbale sau chiar fizice.

E. în funcție de „*câștigătorul conflictului*” (în Stoica-Constantin, 2004):

e.1. **conflictul de sumă zero** („victorie-înfrângere”) presupune un câștigător și un perdant.

e.2. **conflictul de cooperare totală**: amândoi pot câștiga sau amândoi pot pierde.

e.3. **conflictul cu motive mixte**: amândoi pot câștiga; amândoi pot pierde; unul câștigă, celălalt pierde.

F. în funcție de *efectele produse de conflict asupra relației de cuplu*:

f.1. **conflictul constructiv** este cel care are o semnificație pozitivă în viziunea părților implicate și produce efecte pozitive asupra relației și asupra indivizilor conectați. La nivelul relației maritale, conflictul interpersonal poate avea o conotație pozitivă sau una negativă în funcție de modul în care s-a finalizat. În urma rezolvării unui conflict, unii parteneri de cuplu pot dezvolta o încredere mai mare în relația lor

și, astfel, o consideră mai puternică pentru că au reușit să discute sincer și liber, dar mai ales pentru că au rezolvat împreună problema apărută. De asemenea, conflictul poate să producă un anumit grad de intimitate și de confidențialitate, dacă partenerii și-au împărtășit reciproc gândurile și sentimentele cu privire la problemele care au generat conflictul. Conflictul conjugal poate juca un rol important în dezvoltarea prieteniei, a stabilității relaționale, precum și în menținerea sănătății individuale. Wilmot și Hocker (1998) descriu câteva elemente care apar într-un conflict constructiv. Primul dintre ele se referă la faptul că oamenii se află într-o continuă schimbare, prin care reușesc să se adapteze la noile situații de viață. Astfel, în funcție de flexibilitatea individului, prin intermediul conflictului se pot atinge sau nu scopurile comune. Al doilea aspect se referă la faptul că indivizii interacționează și intră frecvent în conflict pentru a produce schimbări sau pentru a învăța. Conflictul devine constructiv și prin faptul că partenerii nu rămân blocați – într-un fel sau altul aceștia trebuie să-și mobilizeze resursele și să aplice strategii pentru a depăși situația conflictuală. În acest sens, conflictul reprezintă o oportunitate pentru partenerii conjugali de a se cunoaște mai bine, de a-și dezvălui credințele și opiniile personale.

f.2. conflictul distructiv reprezintă acel tip de interacțiune „aprinsă” dintre părți, care produce deteriorarea relației, înstrăinarea celor doi, diferite forme de suferință individuală. Legat de conflictul distructiv, Wilmot și Hocker (1998) propun o spirală a negativității, prin care descriu fazele de instalare ale acestui tip de situație conflictuală. Spirala prezintă felul în care apare un conflict distructiv, cum continuă și se dezvoltă până când ajunge să deterioreze relația de cuplu. Această evoluție negativă presupune inițial instalarea unui comportament ca reacție la o problemă, apoi apare momentul în care instanțele cognitive încep să prelucereze percepțiile celorlalți, ca în final să se obțină o altă percepție asupra relației. Percepția este una distructivă și generează și un comportament, degenerativ.

G. O altă tipologie importantă mai ales pentru sistemele de soluționare a conflictelor este propusă de Conflict Research Consortium de la Universitatea din Colorado. În această clasificare criteriul principal este *durata conflictului*. Astfel se fac distincția între conflicte de termen scurt și conflicte de termen lung.

g.1. Conflictele de termen scurt pot fi soluționate relativ ușor (de aceea sunt cunoscute și sub numele de dispute). În mod tipic, conflictele de termen scurt sau disputele implică interese negociabile. Aceasta înseamnă că este posibil să se găsească

o soluție care să satisfacă interesele fiecărei părți, cel puțin parțial. După negociere fiecare parte ar putea să facă și ceva ce nu ar fi dorit să facă, dar obțin în schimb elementele pentru care au căzut de acord să încheie disputa.

g.2. **Conflictele de termen lung** rezistă soluționării, și implică, de obicei, probleme intangibile, care nu pot fi negociate. Conflictele de termen lung (ireconciliabile) implică aspecte ne-negociabile. Ele pot implica diferențe valorice fundamentale, probleme distributive extreme (se împart resurse atât de importante încât conflictul devine o problemă de viață sau de moarte – concretă sau la nivel simbolic) sau sunt conflicte legate de cine domină pe cine. Nevoile fundamentale de securitate, identitate și recunoaștere declanșează deseori astfel de conflicte. Nici unul dintre aceste aspecte nu este negociabil.

Într-o cercetare calitativă derulată în Statele Unite ale Americii (în Wilmot și Hocker, 1998), au fost identificate următoarele tipuri de conflict:

- Conflictul simulat (engl. *mock conflict*): intenția părților este de a imita rolul de persoane aflate într-o dispută („Doar ne prostim/ne prefacem că ne certăm”)
- Conflictul deja vu (engl. *déjà vu conflict*): este caracterizat de repetiții predictibile („Of, iară începe...”)
- Conflictul indirect (engl. *indirect conflict*): partenerii știu că se află în conflict deși nu a fost rostit niciun cuvânt („Tensiunea este atât de densă că o poți tăia cu cuțitul”)
- Conflictul de tratare prin tăcere (engl. *silent-treatment conflict*): tăcerea caracterizează două sau mai multe interacțiuni, în situații în care, de obicei, persoanele vorbeau („Mă tratează cu răceală”)
- Conflictul exploziv (engl. *blow-up conflict*): ostilitatea și lipsa cooperării conduce la schimburi emoționale aprinse („Mi-ajunge! Dispari din fața mea sau o să-ți pară rău”)
- Scurte comentarii sarcastice (engl. *sarcastic sniping*): sarcasm ostil indirect („Chiar? Și cum propui să o rezolvăm fără niciun ajutor? Ai vreo comoară ascunsă?”)
- Discuții civilizate (engl. *civil discussion*): discuție calmă și rațională („Hai să ne așezăm și să discutăm despre asta. Găsim noi o soluție”).

Leigh Thompson (2000) oferă un model al conflictelor în funcție de impactul între ceea ce el numește „starea obiectivă a lumii” și percepțiile subiective ale părților din conflict. Conflictul poate fi astfel real (conflictul există și persoanele îl percep ca atare), latent (există dar nu este perceput) fals (nu există dar este perceput), sau inexistent – nici nu există, nici nu este perceput.

5.3 Cauze ale conflictului marital

Mariajul și viața de familie trec, probabil, prin cele mai profunde procese de schimbare, pe care le-au cunoscut vreodată, de-a lungul istoriei. Această transformare este, în parte, rezultatul unei vaste și complexe serii de schimbări sociale, dar și al unei reevaluări a semnificației acordată căsătoriei și a efectelor generate la nivelul așteptărilor de la mariaj. La acești factori sociali, economici, și interpersonale (și la contribuția lor în a genera probleme în cuplu), trebuie să se adauge factorii intrapersonali care au fost întotdeauna importanți în influențarea relației maritale.

Sursele conflictelor sunt de multe tipuri: oamenii se pot certa din aproape orice motiv. Dispute legate de cheltuirea banilor, sex, gelozie, împărțirea sarcinilor domestice, toate pot crea situații conflictuale serioase în cadrul relațiilor conjugale. Principalele cauze potențiale ale conflictelor interpersonale au fost clasificate de Braiker și Kelley (1979 *apud* Dwyer, 2000) în trei categorii:

- conflicte legate de comportamente specifice: „ai întârziat”, „nu mi-ai cumpărat flori de ziua mea”, „niciodată nu-ți așezi farfuria în chiuvetă după ce mănânci”;
- conflicte legate de norme și reguli: „ar trebui să mă susții în această acțiune”;
- conflicte legate de caracteristici personale de caracter: „ești cheltuitoare”, „te preocupă lucrurile cele mai lipsite de importanță”, „ești leneș și nepăsător”.

Literatura de specialitate cuprinde diferite viziuni referitoare la cauzele conflictelor interpersonale. Astfel, unii autori propun variante sintetice de abordare a acestei tematici, identificând două-trei categorii foarte largi de factori, în timp ce la alții se întâlnesc inventare mai mult sau mai puțin analitice.

Dintre acestea, am ales ca, în continuare, să trec în revistă inventarul general de cauze ale conflictelor interpersonale, propus de Ana Stoica-Constantin (2004), analizându-l, aplicându-l și dezvoltându-l în contextul relației de cuplu. Autoarea amintită identifică următoarea gamă de surse ale conflictelor:

1. diferențele și incompatibilitățile dintre persoane;
2. nevoile/interesele umane;
3. comunicarea;
4. stima de sine;
5. valorile individului;
6. nerespectarea normelor explicite sau implicite;
7. comportamentele neadecvate;
8. agresivitatea;
9. competențele sociale;
10. cadrul extern;
11. statutul, puterea, prestigiul. (Stoica-Constantin, Ana, 2004)

1. Diferențele și incompatibilitățile dintre persoane

Unicitatea fiecărei persoane implică ideea că diferențele între oameni sunt infinite numeric. Analizând rolul acestor diferențe în relațiile interpersonale și, în special în relațiile romantice, intime, putem desprinde două mari direcții. Pe de-o parte, ceea ce e diferit e interesant, atrage, provoacă, anulează monotonia și rutina, generează schimbare, evoluție, dezvoltare într-o relație de cuplu. În acest context, putem să amintim de principiul complementarității în selectarea partenerului de viață, care acționează împreună cu cel al similarității. La nivelul simțului comun, ideea complementarității se întâlnește în expresia „contrariile se atrag”, iar similaritatea în „cine se aseamănă se adună”. În plus, comportamentul cotidian concret necesită o anumită diversitate, prospețime, o doză de imprevizibil, așa încât cei doi parteneri pot fi diferiți în manifestările de detaliu, dar nu opuși, ci complementari.

Pe de altă parte, diferențele între indivizi devin surse ale conflictelor în anumite circumstanțe, în special atunci când sunt exprimate într-o discuție, când sunt afișate ostentativ sau când una dintre părți încearcă să-și impună propriul punct de vedere.

Cele mai importante deosebiri conflictogene (generatoare de conflict) enumerate de A. Stoica-Constantin (2004) sunt cele care se regăsesc în următoarele planuri:

- anumite trăsături de personalitate;
- opinii;
- atitudini;
- valori;
- nevoi;
- gusturi și preferințe.

Atunci când vorbim de respingerea diferitului, putem aminti de un prim impuls egocentric care ne determină să ne considerăm un etalon al corectitudinii și echității: „ceea ce simt, gândesc, fac eu este bine, corect și frumos; cum ești, simți, gândești sau faci tu este greșit, dacă e diferit”. Dacă intervine rațiunea, flexibilitatea, deschiderea spre argumentele celuilalt, atunci acest impuls poate fi controlat, atenuat. Dar sunt și situații în care, de la dezacordul inițial (verbalizat sau nu), se ajunge la forme grave, virulente ale conflictului.

Pentru a explica stările conflictuale produse de neacceptarea diferențelor, au fost avansate mai multe variante. O prima idee are în centru conceptul de stimă de sine (self-esteem): să-mi resping propriile idei, atitudini, sentimente înseamnă să mă resping pe mine, să-mi neg propria valoare, să aduc atingere stimei de sine, ceea ce e inadmisibil. Deși pare un enunț extrem de simplist, totuși el poate fi regăsit în viața reală, în unele situații apelându-se la el pentru a justifica încăpățânarea, rigiditatea față de o idee diferită.

O altă explicație este denumită de Bronfenbrenner „paradigma imaginii în oglindă”: ne atribuim virtuți și atribuim altora vicii. Imaginea în oglindă se construiește astfel: grupul X spune aceleași lucruri rele despre grupul Y, pe care le spun și cei din grupul Y despre grupul X. (în Stoica-Constantin, 2004).

A treia variantă explicativă o poate reprezenta teoria disonanței cognitive, elaborată de Festinger în 1957. Disonanța cognitivă apare atunci când există un conflict, o contradicție între două elemente cognitive aflate în relație (gânduri, credințe, atitudini, comportamente), aceasta generând o tensiune psihologică, o stare de disconfort psihic. În general, oamenii încearcă să armonizeze noile informații cu cele deja asimilate, fie pentru a evita declanșarea disonanței cognitive, fie pentru a o diminua sau elimina. Restabilirea consonanței între elemente se poate obține prin modalități

diferite, cum ar fi schimbarea unei componente (a atitudinii sau a comportamentului), căutarea de noi informații, expunerea selectivă (căutăm informația care să ne susțină opțiunea și evităm informația care acționează în mod contrar) etc.

O altă explicație pentru respingerea diferitului aduce în lumină tentația de a considera aceste diferențe drept deficiențe, lipsuri. Astfel, pe cel diferit îl plasăm pe poziții de inferioritate în raport cu propria noastră persoană.

Sau ceea ce diferă de felul nostru de a fi, de a gândi, de a simți este considerat un pericol, o sursă de teamă. Apare astfel intoleranța, care generează conflictul între cei doi.

În cadrul discuției despre diferențele generatoare de conflicte în viața de cuplu voi valorifica și viziunea fromm-iană. Acesta consideră că există două moduri fundamentale și opuse de structurare a existenței umane și anume: modul „a avea” și modul „a fi”. Persoanele structurate în primul mod cred că a avea, a poseda cât mai mult devine echivalent cu a fi în siguranță, a avea putere, rang social, a te realiza, a deveni cineva. Această viziune existențială creează dependență față de ceea ce pozezi. Pe respectivul fundal pot apărea suspiciunea, egoismul, însingurarea, agresivitatea, elemente care își pun amprenta pe relațiile cu ceilalți, cea mai afectată fiind relația cu partenerul de cuplu. În general, relațiile interpersonale devin dificile, saturate de invidii, gelozii, conflicte.

Modul „a fi” are următoarele coordonate: dacă eu sunt „cine sunt” și nu „ceea ce am”, atunci nimeni nu mă poate deposeda, nimeni nu poate să-mi amenințe securitatea sau sensul identității mele. În acest caz, punctul de sprijin, centrul se află în propria mea persoană. Ce efecte are asupra individului acest mod de raportare? Putem vorbi de o persoană sigură pe sine, neinfluențabilă, relaxată în relațiile cu ceilalți, generoasă, optimistă și descrierea nu se oprește aici.

Cele două moduri diferite de a se raporta la viață sunt incompatibile. Este relativ ușor să ne imaginăm cum ar arăta o relație intimă între două persoane cu o structurare existențială atât de diferită. În general, două elemente sunt în raport de incompatibilitate dacă fiecare se opune celuilalt, dacă unul obstrucționează, face mai puțin probabilă sau chiar imposibilă realizarea celuilalt element.

2. *Nevoile umane*

În centrul multor conflicte de cuplu se află nevoile celor doi parteneri. Ei se pot implica într-o dispută pentru că au nevoi care urmează să fie satisfăcute de însuși procesul conflictual. Într-o analiză asupra specificului diferitelor tipuri de relații maritale, prima categorie amintită este relația maritală în care conflictul e o obișnuință (în Lamanna și Riedmann, 1991). Într-o astfel de legătură, soții sunt conștienți de incompatibilitatea lor și consideră atmosfera de tensiune dintre ei ca fiind ceva normal, obișnuit. Oprindu-și atenția asupra acestei relații maritale, unii psihiatri au sugerat că, pentru anumite persoane, tipul de mariaj amintit satisface o nevoie de conflict, o trebuință emoțională.

Un alt motiv pentru care soții intră în conflict constă în faptul că cei doi au (sau cred că au) nevoi incompatibile, aflate în competiție.

Din vastitatea nevoilor umane, identificate de autori consacrați, le voi aminti doar pe cele mai cunoscute și relevante pentru potențialul lor conflictogen, și anume:

- trebuințele fiziologice vitale: de hrană, apă, odihnă, sex;
- trebuințele de integrare socială: nevoia de asociere, de apartenență, de acceptanță, de comunicare, colaborare;
- trebuințele de apreciere și stimă: nevoia de a te realiza, de a fi competent;
- trebuințele de activare a existenței: stimularea senzorială, nevoia de varietate, fuga de monotonie și de plictiseală;
- trebuințele de cunoaștere: nevoia de a ști, de a înțelege, de a explora;
- trebuințele estetice: nevoia de simetrie, de ordine, de frumos;
- trebuințele de actualizare: nevoia de autorealizare și valorificare a propriului potențial;
- trebuințele de ascensiune socială: ambiția, dorința de a-i depăși pe alții, de a-i conduce;
- trebuințele normative: nevoia de a se supune normelor și regulilor sociale, de a păstra conveniențele etc.

Unii autori fac distincția între nevoi și interese umane pe următoarele coordonate: dacă nevoia umană este cauza reală și profundă a conflictului, în schimb, ceea

ce formulează individul ca problemă în conflict, ceea ce declară că vrea este numit interes. Poziția declarată, afișată nu reflectă întotdeauna, în mod fidel, nevoia reală. Aceasta se poate datora fie actului deliberat al persoanei de a-și masca adevăratele nevoi, fie imposibilității individului de a și le recunoaște. În cazul în care se manifestă percepția eronată a propriei nevoi, putem aminti și riscul ca respectivul individ să fie privit cu suspiciune de partenerul său de viață, să fie etichetat drept o persoană lipsită de onestitate și corectitudine.

Comparând cele două concepte, putem spune că interesele ar fi mai trecătoare și mai superficiale, în timp ce nevoile sunt durabile, fundamentale. De aceea, o soluționare definitivă și echitabilă este numai aceea care satisface nevoile, nu interesele. Dar în situații reale nu putem vorbi de forme absolute, definitive. În plus, în viața de zi cu zi, rezolvarea conflictelor începe cu armonizarea intereselor diferite ale părților și, de cele mai multe ori, se oprește la acest nivel.

Din investigațiile pe cuplurile maritale s-a desprins și conturat ideea complementarității nevoilor, alături de cea a similarității caracteristicilor partenerilor de viață. Atunci când mariajele bazate pe complementaritatea de nevoi și trăsături de personalitate se înscriu în prescripțiile sociale de rol, ele au mai mari șanse de supraviețuire și stabilitate (în Ilut, 2005). Continuând această idee, putem spune că vor crește și șansele cuplului de a depăși inevitabilele momente tensionate, conflictele cu care se confruntă.

3. *Comunicarea*

Comunicarea joacă un rol fundamental atât în generarea conflictelor, cât și în rezolvarea lor. Dacă ne referim la rolul conflictogen al comunicării, atunci analiza noastră se va opri asupra a două aspecte: lipsa comunicării, pe de-o parte, și comunicarea defectuoasă, pe de altă parte. Absența comunicării verbale (individul nu spune ce îl nemulțumește) duce la acumularea de tensiune și, în cele din urmă se descarcă într-o manieră care îi surprinde pe cei din jur (și chiar și pe sine), prin intensitate și neașteptare. A doua situație se referă la comunicarea defectuoasă, care duce la înțelegere eronată; oamenii comunică de multe ori imperfect, dar presupun că au făcut-o clar; văzând apoi felul cum reacționează ceilalți, ei atribuie acest lucru relei-credințe, în nici un caz imperfecțiunii lor.

4. *Stima de sine*

Fiecare persoană are o părere despre sine, despre rolul său, despre trăsăturile de caracter și corpul său. Această viziune asupra propriei ființe, dar și asupra raportului dintre eu și ceilalți reprezintă imaginea de sine. În acțiunile noastre nu ne bazăm pe realitatea obiectivă, ci pe această imagine, întrucât pentru noi, imaginea este cea care are valoarea realității. Raportul dintre imaginea de sine și realitatea obiectivă poate fi mai mult sau mai puțin concordant. Situația în care cele două elemente sunt puternic discordante poate perturba comunicarea și relațiile individului cu ceilalți.

Ansamblul complex al ideilor despre sine poate fi exprimat prin trei componente: informațiile despre sine (cunoștințele referitoare la sine și la evenimentele în care ne-am implicat), autoprezentarea (componenta comportamentală, felul în care ne dezvăluim celor din jur) și stima de sine (componenta afectivă).

Stima de sine, componenta afectiv-atitudinală a personalității, exprimă sentimentele noastre față de noi înșine: prețuirea, acceptarea, evaluarea eului. De asemenea, stima de sine indică măsura în care individul se consideră a fi capabil, important, valoros.

Numeroase studii aduc în lumină rolul esențial pe care îl joacă stima de sine în felul în care reacționăm la comportamentul celor din jur. Persoanele cu o stimă de sine ridicată sunt mai sociabile, mai capabile să-și exprime opiniile, mai puțin sensibile la critici.

Potențialul conflictogen al stimei de sine se manifestă în cazul extremelor. O persoană cu o stimă de sine prea ridicată va manifesta tendința de a-și impune punctul de vedere, de a „câștiga competiția”, are capacități empaticе reduse, e mai puțin sensibilă la argumentele celuilalt, afișează o poziție de superioritate, efectul fiind cel de a leza stima de sine a celuilalt. Chiar dacă evaluarea negativă față de partener este obiectivă și suntem convingși de corectitudinea ei, exprimarea într-o formă prea directă și brutală va genera doar disfuncționalități la nivelul relației, riscând escaladarea conflictului, apariția resentimentelor profunde ale celui umilit, a înstrăinării.

În relațiile intime, de cuplu, un individ cu o stimă de sine scăzută manifestă adesea o nevoie persistentă, „flămândă” de afecțiune. Efectul este dezvoltarea unei puternice dependențe emoționale, perturbând funcționarea relației. O persoană dependentă de partenerul său de viață are deseori manifestări intense de gelozie, fie justificată, fie nejustificată, trăiește o continuă frică de părăsire, de singurătate, îl „sufocă” pe celălalt în încercarea de a-i fi în permanență în preajmă.

Un alt efect al stimei de sine scăzute se referă la faptul că aceste persoane sunt într-o continuă stare de susceptibilitate față de critici și își aduc aminte de ele mult timp după ce le-au auzit. Critica sistematică sau doar accidentală adresată partenerului de cuplu în raport cu modul în care a îndeplinit o activitate poate genera reacții diferite în funcție de calitatea stimei de sine. Astfel, individul cu stimă de sine ridicată se va apăra și va aduce argumente prin care demonstrează corectitudinea, calitatea și eficiența actului său. În schimb, persoana cu o stimă de sine scăzută, negativă va accepta cu ușurință critica, deoarece aceasta îi confirmă atitudinea defavorabilă față de propria persoană. În plus, indivizii cu stimă de sine negativă nu se pot raporta la critici sau eșecuri punctuale, specifice, ci transferă și extind semnificația particulară a unui eșec dintr-o activitate, la personalitatea în ansamblul ei. În urma unei critici, o astfel de persoană mai degrabă se caracterizează ca fiind incompetentă în general, decât să admită că a greșit „atunci” și „acolo”. Vulnerabili la evaluările punctuale negative sunt și cei cu o stimă de sine labilă, supusă fluctuațiilor cotidiene.

Stima de sine influențează relațiile de iubire în multe moduri. În afară de cele deja amintite, mai putem observa că persoanele cu o stimă de sine ridicată sunt mai capabile să identifice semnele de apreciere, de manifestare a interesului pentru ele și să le răspundă, în timp ce acelea cu o stimă de sine negativă nu sunt sensibile la astfel de semnale pozitive, complimente, în general fiind „programate pentru respingere”.

Din păcate, sensibilitatea noastră la mesajul atitudinal și evaluativ negativ (pe care interlocutorul îl emite la adresa noastră) este mai mare decât cea referitoare la mesajul verbal-informațional. Dacă receptorul sesizează iminența sau existența unei păreri negative, el trece în plan secund conținutul informațional al mesajului emis de partenerul de viață. Cu alte cuvinte, cel criticat „nu aude” argumentele logice ale interlocutorului, ci, pe baza acestei sesizări sau proiecții va emite un mesaj reactiv, puternic colorat emoțional.

În plus, persoanele cu o stimă de sine scăzută sunt mai puțin dispuse să-și asume riscuri comparativ cu alții, probabil datorită nevoii de a se proteja de amenințare, ei beneficiind de resurse puține de autoprotecție. Iar situațiile conflictuale sunt încărcate de o serie de riscuri (pierderea/plecarea celui drag, tensiunea psihologică, dureri fiziologice, agresivitate verbală sau chiar fizică, lezarea stimei de sine etc.). Aceasta este o posibilă explicație pentru adoptarea strategiei de evitare a conflictului, de retragere din fața unei astfel de amenințări. Prin comparație, persoanele cu o stimă de

sine ridicată au resurse autoprotective bogate și ușor accesibile, putând face față mult mai ușor unei situații conflictuale, implicându-se activ în „luptă”.

5. *Valorile partenerilor*

Riscuri majore pentru stabilitatea și longevitatea relației de cuplu apar în situația conflictelor generate de diferențe semnificative la nivelul valorilor celor doi parteneri. Valorile sunt credințele noastre despre ceea ce este important, despre principiile care trebuie să ne guverneze viața. Ele stau la baza formării atitudinilor, ne ghidează și orientează comportamentul, constituind totodată repere în evaluarea comportamentelor celorlalți. În principiu, oamenii își aleg partenerul de viață cu un sistem valoric similar. Cercetări sistematice au relevat importanța similarității valorico-atitudinale în perioada curții și a hotărârii de căsătorie. Dar această similaritate e posibil să fie doar una percepută și nu reală, iar procesul de intercunoaștere și diferitele experiențe din viața de cuplu pot să „demitizeze” viziunea inițială. Pe de altă parte, sistemul propriu de valori nu este static, ci evoluează în timp, asupra lui punându-și amprenta noile evenimente ce necesită adaptare, persoanele cu care intră în contact etc.

Când le sunt atacate valorile, oamenii reacționează extrem de dur, pentru că se simt contestați în esența lor. De asemenea, în cazul unui conflict în care sunt implicate valori, părțile fac foarte greu compromisuri, întrucât simt că și-ar compromite propria lor integritate.

6. *Nerespectarea normelor explicite sau implicite*

Viața de zi cu zi este saturată de reguli scrise și nescrise, care reglementează comportamentul oamenilor. Și în plan intim, partenerii stabilesc explicit sau implicit anumite norme de conduită, iar încălcarea lor, voită sau nu, aduce atingere confortului celuilalt, generând dispute, conflicte.

Regulile explicite sunt cele stabilite de comun acord, în urma verbalizării, a negocierii. Unele cupluri preferă chiar să le afișeze prin casă (de ex. „Să nu țipăm unul la celălalt”, „Să ne spunem în fiecare zi <te iubesc>”, „Să-i respectăm celuilalt hobby-urile” etc.). Regulile implicite ale cuplului sunt cele nerostite, nescrise, așteptări referitoare la conduita în spațiul domestic (de ex. „Când te întorci acasă, mă saluți și mă săruți”, „De ziua mea îmi aduci flori”).

Comportamentele neadecvate sunt tot o formă de abatere de la regulile scrise, dar mai ales de la cele nescrise. Ele se pot regăsi în mai multe variante:

- comportamente negative, disociale sau chiar antisociale, respinse de celălalt (o minciună, plecarea de acasă pe termen mai îndelungat fără să-ți anunți partenerul de viață);
- comportamente pozitive în sine, dar atipice, neobișnuite fie în context socio-cultural, fie în contextul constanței comportamentale a persoanei care le manifestă (de ex. soția îi cumpără soțului un cadou fără a fi vreo sărbătoare pentru ei, iar acesta o întreabă „Ce-ai pățit?, Ce te-a apucat?”);
- comportamente pozitive și dezirabile social, dar percepute negativ de partener, fie din cauza unor trăsături constante de personalitate (încredere în sine scăzută, susceptibilitate), fie din cauza dispoziției afective de moment (soția este irascibilă în acea zi pentru că șeful ei a criticat-o pe nedrept, foarte violent, iar soțul o întreabă cum a fost la serviciu).
- comportamente nepotrivite situației, o anumită ținută, conduită necorespunzătoare unui anumit context (unul dintre soți urmărește, în altă cameră, un film la televizor, în timp ce socrii săi sunt în vizită).

7. Agresivitatea

Ca factor generator de conflicte, agresivitatea se referă, în special, la comunicarea verbală. O tonalitate încărcată de ostilitate produce imediat un disconfort la nivelul receptorului, reacția acestuia fiind, de asemenea, una nocivă. Ca și formă de manifestare în cadrul conflictului, agresivitatea poate fi întâlnită atât la nivel verbal (jignire, sarcasm, ironie, tonalitate foarte ridicată), cât și la nivel fizic (lovituri, îmbrânciri, răniri cu obiecte contondente).

În termenii conflictului, agresivitatea apare ca o modalitate ostilă de relaționare cu mediul, fie în plan concret-comportamental, fie în plan imaginar, proiectiv.

Când emițătorul își exprimă nemulțumirea, supărarea, furia într-o formă agresivă, scăpată de sub control, atunci receptorul are responsabilitatea de a se proteja de acest abuz verbal. A asculta afirmațiile depreciative, acuzațiile ostile sau chiar false, ridiculizările, înjosirile, sarcasmul sau amenințările cu violența fizică nu reprezintă un bun management al conflictului. Nu ajută la nimic să te implici într-un conflict, în care cealaltă parte apelează la abuzul verbal. Agresivitatea verbală duce fie

la escaladarea conflictului, fie la retragerea victimei și afectează negativ demnitatea și stima de sine a tuturor părților implicate. Receptarea productivă a supărării celui alt nu se poate produce decât atunci când limitele sunt restabilite și conversația îmbracă un ton mai relaxat, civilizat. Deși conflictul nu este întotdeauna politic, totuși, cel constructiv nu e niciodată abuziv sau violent.

8. *Competențele sociale*

Funcționarea/eșuarea unei relații interpersonale este strâns legată de nivelul competențelor sociale formate. Acestea reprezintă pattern-uri ale comportamentului social care dau indivizi capabili să producă efectele dorite asupra celorlalți. Competențele/abilitățile sociale (social skills) sunt considerate, în general, aspectul comportamental al competenței sociale (social competence). Componentele competenței sociale, enumerate de Michael Argyle (1998), sunt următoarele: asertivitatea, gratificația, sprijinul, comunicarea non-verbală, comunicarea verbală, empatia, cooperarea și atenția acordată celorlalți, cunoașterea și rezolvarea problemelor, prezentarea sinei.

Absența sau nivelul nesatisfăcător al unora dintre aceste priceperi are efecte perturbatoare asupra relațiilor interpersonale, în astfel de situații apărând, adeseori, neînțelegeri, conflicte.

Analizând efectele lor în diferite sfere ale vieții, Michael Argyle (1998, p. 87) trece în revistă și competențele sociale ce favorizează fericirea conjugală, acestea fiind următoarele: acte verbale agreabile, critici limitate, acte non-verbale (sărut, contacte fizice, cadouri, ajutor), o abordare a deciziilor de rezolvare a problemelor și o viață sexuală satisfăcătoare.

Același autor amintește și cauzele căsătoriilor ratate și anume: infidelitatea, viața sexuală nesatisfăcătoare, certurile, lipsa respectului dintre soți, absența conversațiilor interesante, violența și alcoolul (Argyle, 1998). În ceea ce privește certurile, consider că lucrurile sunt mult mai nuanțate decât ideea ce reiese din această enumerare. Orice cuplu trece atât prin clipe plăcute, cât și prin momente tensionate. Stările conflictuale sunt un aspect inevitabil al intimității în doi. A considera că certurile duc, în general, la disoluție nu e suficient. Ceea ce contează, de fapt, este intensitatea trăirilor în astfel de momente, frecvența lor, precum și consecințele produse, pentru a aminti doar câteva aspecte care ar ghida analiza în cazul disputelor verbale între partenerii de viață.

9. Alte cauze

Resursele limitate de care dispune cuplul sunt cauze aproape cotidiene ale conflictelor. Insuficiența banilor, a bunurilor, a timpului, a spațiului generează dese dispute între cei doi parteneri. În societatea românească actuală este foarte răspândită această situație. Popescu (2010) susține că cea mai importantă cauză a apariției problemelor în căsnicie este reprezentată de lipsurile materiale sau lipsa de bani, la diferențe mari de restul aspectelor menționate.

Viața „amară” a cuplului este generată și de *gelozia* unuia dintre soți, indiferent dacă are o bază reală sau nu. În căsătoriile monogamice, femeile au motive să fie geloase deoarece bărbații sunt înclinați mai mult spre adulter. Explicația, devenită comună în sociobiologie, este că masculii, datorită numărului mare de spermatozoizi, sunt interesați să aibă cât mai mulți copii, cantitativ, nu calitativ. Contrar, femeile, producând un ovul o dată pe lună și alăptând copilul, pot procrea mai puțin, de unde grija pentru el și pentru tatăl care le asigură protecție (Iluț, 2005). Din numeroase motive, această explicație se potrivește puțin realităților contemporane, un contraexemplu reprezentându-l familia monoparentală, compusă din femeia necăsătorită și copil.

Conflictul reprezintă un aspect natural al unei relații intime. Dacă e înțeleasă această idee, atunci semnificația conflictului se schimbă și acesta nu mai este privit ca o criză în relație.

5.4 Atitudinea partenerilor de cuplu față de conflict

Descrierea modului de funcționare a canalelor de transmitere și a mecanismelor de influență socială asupra cuplului marital, ne oferă o imagine mai degrabă dispersată cu privire la impactul pe care îl au relațiilor sociale, asupra individului sau diadei conjugale. Punctul forte specific abordării de rețea socială este, însă, să ia în considerare nu doar legături singulare din rețea, ci și pattern-urile transmise în ceea ce privește atitudinea față de conflictele interpersonale.

Oamenii se căsătoresc motivați, în special, de avantajele pe care le presupune mariajul (siguranță, companie, intimitate psihologică și sexuală, iubire, suport emoțional etc.). Dincolo de aceste expectanțe pozitive, viața conjugală este presărată și cu frecvente momente tensionate și certuri, apariția acestora fiind înregistrată atât în interiorul cuplurilor fericite, cât și a celor nefericite.

Atitudinea față de conflictul marital are un rol crucial în derularea interacțiunilor cotidiene dintre cei doi soți, precum și asupra calității relației lor, pentru a aminti doar o parte din efecte produse (asupra acestei problematici mă voi opri în subcapitolul 5.6.).

Oamenii tind să aibă atitudini negative față de conflictul marital, datorită unor presupuziții vehiculate la nivelul simțului comun, că dragostea este opusul de urii. Atât dragostea, cât și ura sunt sentimente intense, care, în loc să fie opuse, sunt, mai degrabă, două fețe ale aceleiași monede. Linia dintre cele două este un fină, sentimente de dragoste fiind, de multe ori, anterioare celor de ură. Olson, DeFrain și Skogrand (2011) susțin că atunci când sentimentele negative sunt înăbușite, și sentimentele pozitive, de asemenea, pot să dispară. O soție poate spune: „Nu mai simt nimic față de soțul meu. Nu dragoste sau ură. Sunt doar indiferentă”. Indiferența (lipsa de sentimente), este opusul sentimentelor de furie, de dragoste sau de ură. Furia și dragostea sunt conectate. De cele mai multe ori, reușesc să ne înfurie foarte tare tocmai persoanele pe care le iubim.

Atitudinile reprezintă fundamentul interacțiunilor sociale, ele se bazează pe relația indivizilor cu lumea înconjurătoare, având un caracter relativ stabil în timp.

Dintre definițiile mai complexe ale acestui termen, voi menționa câteva devenite clasice: Al. Roșca definește atitudinea ca fiind „o predispoziție mintală dobândită, mai mult sau mai puțin durabilă, de a reacționa într-un mod caracteristic (obișnuit favorabil sau nefavorabil) față de persoane, obiecte, situații, idei sau idealuri cu care individul vine în contact”, iar P. Popescu-Neveanu se referă la atitudine ca la o „modalitate relativ constantă de raportare a individului sau grupului față de anumite laturi ale vieții sociale și față de propria persoană” (în Ilut, 2004, pp. 43–44). Și lista poate continua cu alte nenumărate exemple.

Boza (2010) prezintă următoarele proprietăți ale atitudinilor sociale: valența, intensitatea, centralitatea, accesibilitatea și puterea. Valența se referă la faptul că o atitudine poate fi unipolară (pozitivă sau negativă) sau bipolară (un continuum de la pozitiv la negativ). Intensitatea se raportează la poziția atitudinii față de o extremă sau alta pe scalele continue și bipolare de tip „favorabil/defavorabil” (pozitiv/negativ); astfel, cu cât o atitudine se apropie mai mult de un pol extrem, cu atât mai mult ea va fi considerată ca fiind mai intensă. Centralitatea presupune poziția pe care o ocupă atitudinea în ansamblul de elemente identitare ale individului (valori, personalitate etc.). Accesibilitatea se raportează la forța legăturii care unește atitudinea de obiectul ei; cu cât această legătură este mai puternică, cu atât mai mare

este probabilitatea și rapiditatea cu care această atitudine este activată în prezența obiectului. O altă proprietate subliniată de studii recente vizează forța, puterea unei atitudini, ce reflectă mai mult sau mai puțin intensitatea sentimentelor și convingerilor unui individ.

Iluț (2004) menționează faptul că, deși majoritatea atitudinilor sunt, la nivel personal, unipolare (ori ești de acord, prețuiești, ori nu), există numeroase cazuri în care oamenii apreciază ceva pe anumite dimensiuni și dezavuează acel ceva (obiect al atitudinii) sub alte aspecte, stare numită *ambivalență*.

Dintre funcțiile îndeplinite de către atitudinile sociale, în context cotidian, pot fi menționate: *funcția cognitivă* (servesc drept cadru de referință pentru evaluările obiectelor, determină o atenție și procesare diferențiată a informațiilor din jur), *funcția instrumentală* (latura utilitară propriu-zisă – presupune obținerea unor recompense sau evitarea unor pedepse și funcția de adaptare și identitate socială – cu beneficii simbolice și mai difuze), cea *expresiv – valorică* (ne exprimăm convingerile, trăirile, valorile) și cea de *apărare a eului* (ne permit să ne protejăm stima de sine împotriva amenințărilor externe sau a conflictelor interioare) (Boza, 2010).

Atitudinile față de conflictul marital sunt, într-o anumită măsură, învățate în timpul procesului de socializare. Și dacă „orice învăț are și dezvăț”, aceasta presupune că strategiile distructive de raportare la situațiile conflictuale pot fi schimbate în anumite cazuri, pentru a mări gradul de intimitate și calitatea mariajului.

Într-un articol intitulat „Marital Love and Hate”, Israel Charny (*apud* Lamanna, Riedmann, 1991, pp. 300–301) prezintă câteva exemple de atitudini față de disensiunile maritale, ce s-au dovedit a fi utile, constructive în raportarea partenerilor la momentele tensionate din viața lor conjugală:

- este natural să fii supărat și ai acest drept;
- beneficiile sunt majore dacă cei doi soți învață cum să se certe deschis, spunându-și ceea ce simt (dar nu într-o manieră „barbară”), împărtășindu-și supărarea, dar fără să-l copleșești pe celălalt;
- este foarte greșit să-ți rănești partenerul, în mod concret, în acțiuni manifeste (verbale sau agresiuni fizice), dar să simți în interior că ai dori să-l rănești reprezentată o exprimare naturală a mâniei, a supărării;

- soțul și soția se simt mult mai confortabil, devin mai relaxați când descoperă că, în timpul unui episod de ceartă, este natural să apară și o anumită doză de nedreptate, de exagerare și de opinii extremiste;
- chiar și când simțim ură, iubim;
- este mai bine pentru toate părțile să fii dedicat relației conjugale și, dacă e posibil, să depui eforturi considerabile pentru a dezvolta în timp această legătură intimă, a o face să devină mai puternică, mai profundă;
- certați-vă adesea în fața copiilor, dar „lupta” să fie constructivă, dreaptă, înțeleaptă, plină de respect.

Același autor susține că, atunci când partenerii de cuplu adoptă aceste atitudini pozitive față de conflict, relațiile dintre ei devin mai suportive, mai „sănătoase”.

5.4.1 Componentele atitudinii față de conflict

Atitudinea are trei dimensiuni componente: cea emoțională, cea cognitivă și cea conativă (Radu, Iluț și Matei, 1994). Aceeași idee este susținută și de Iluț (2004), care sintetizează: în atitudine avem de-a face cu o strânsă împletire de procese cognitive, afective și conative: evaluarea, aprobarea sau dezaprobarea obiectului atitudinii noastre (componenta afectivă), se bazează întotdeauna pe informații despre acel obiect; informații ce pot fi, bineînțeles, mai mult sau mai puțin ample și corecte (componenta cognitivă). Atitudinea este totodată o predispoziție de a acționa, un impuls motivațional (componenta conativă)” (p. 44).

Această structură a atitudinilor poate fi aplicată și pentru analiza conflictului interpersonal, în general, și a celui marital, în particular. Astfel, specialistul Bernard Mayer (2000) consideră conflictul ca un fenomen psihosocial tridimensional, ce are o componentă cognitivă (credințele, percepțiile legate de situația conflictuală), o dimensiune emoțională (emoțiile și sentimentele resimțite de indivizii participanți) și o latură comportamentală (acțiunile părților, atât cele verbale, cât și cele nonverbale).

Dimensiunea cognitivă a conflictului marital este reprezentată de gândurile pe care le au actorii sociali în timpul episoadelor conflictuale.

Trei tipuri de cogniții sunt, în mod special, considerate importante de către Sanford (2009): atribuirile, așteptările și credințele.

Atribuirile constau în explicații pe care le acordăm acțiunilor partenerului. În cazul unui episod conflictual, atribuirile includ judecăți de tipul: partenerul/a a cauzat conflictul sau nu, celălalt trebuie învinovățit pentru acest conflict sau nu.

Așteptările se concretizează în predicțiile pe care o persoană le face cu privire la modul în care partenerul/a sa de cuplu este mai probabil să se comporte în timpul disensiunilor. De exemplu, dacă anticipăm că celălalt va reacționa negativ la subiectul pus în discuție, crește probabilitatea de a transmite mesaje negative.

Credințele fac referire la ce tipuri de conflicte sunt normale, cum trebuie să se comporte oamenii în timpul scenelor de conflict, ele sunt asumții, afirmații generale, presupozii sau chiar stereotipii referitoare la acest fenomen. Numeroase clișee culturale răspândite prezintă o imagine destul de clară a modului în care am fost învățați să gândim despre conflicte. Câteva exemple de astfel de afirmații la nivelul simțului comun sunt următoarele: „fii bărbat, ripostează”, „cuvintele rănesc cel mai tare”, „nu lovi o fată nici cu o floare”, „alegeți adversarul pe măsura puterilor tale”, „dacă nu poți să-ți spui nemulțumirea într-un mod civilizat, atunci, mai bine, nu mai spune nimic” etc. Aceste zicale ne oferă informații despre persoanele cu care să „luptăm” și cu care nu, despre comportamente permise în timpul disensiunilor, despre puterea cuvintelor spuse în situații conflictuale etc. O modalitate de a identifica aceste asumții despre conflict constă în solicitarea respondenților de a enumera ce cuvinte le vin prima dată în minte atunci când aud termenul de „conflict”. Wilmot și Hocker (1998) subliniază faptul că oamenii tind să menționeze aspecte precum: tensiune, diferențe, competiție, amenințare, ostilitate, mânie, violență, distrugere etc. (cuvinte cu o conotație negativă). Identificarea laturii pozitive a conflictului nu este foarte răspândită, foarte rar sunt enumerate și cuvinte cu conotație pozitivă de tipul: oportunitate, creativitate, evoluție, progres, stimulare, îmbogățire, clarificare, intimitate, curaj etc.

Un simptom tipic pentru mariajele cu probleme disfuncționale este reprezentat de gândurile pe care le are unul dintre soți că ar fi victimă nevinovată sau că are tot dreptul de a se indigna, pentru că nu este tratat corect. Când indignarea devine un reflex, aceste gânduri negative se autoconfirmă: cel care se consideră o victimă va avea o percepție selectivă asupra partenerului, va fi sensibilizat doar de acele fapte ale celuilalt care îi vor confirma punctul de vedere, ignorând sau neobservând gesturile frumoase. Gândirea care menține sau alimentează nefericirea în mariaj este influențată și de perspectiva pesimistă asupra partenerului de viață, care se bazează pe premisa că celălalt are defecte inerente, care nu pot fi schimbate (de exemplu,

soția afirmă că soțul ei este egoist, așa a fost crescut și așa va rămâne pentru totdeauna). Perspectiva pesimistă are ca efect asupra partenerilor de cuplu apariția frecventă a blocajelor emoționale, ei simțindu-se jigniți, înfuriați sau nefericiți din pricina faptelor celuilalt. Forma acutizată a acestor blocaje emoționale este denumită de Gottman „potop”, situație în care soțul sau soția se simt copleșiți de negativismul partenerului și de propria reacție față de acesta, nu mai sunt în stare să recepteze nimic nedistorsionat, le este tot mai greu să-și organizeze ideile și revin la reacții primitive. Perspectiva este atât de îngustă și gândirea atât de confuză încât șansele de a accepta punctul de vedere al celuilalt sau de a rezolva neînțelegerile în mod rezonabil sunt aproape nule (Goleman, 2001, pp. 174–175). Modalitatea prin care bărbații tind să se protejeze de situația de potop este reprezentată de reacția de izolare, împietrire. Dar aceasta declanșează intensificarea nemulțumirii la partenerele lor, care se simt frustrate și furioase.

Afectivitatea este considerată, de mult timp, ca fiind una dintre forțele primare, fundamentale ce determină comportamentul interpersonal (Forgas, 2007). **Componenta afectivă** a conflictului în cuplu reflectă diferite tipuri de emoții, simțiri, sentimente. Cele mai cunoscute emoții sunt: supărarea, mânia, teama, neputința, tristețea, singurătatea, deprimarea, resentimentul, rușinea, vinovăția, indiferența, nedreptatea etc.

Sanford (2009) prezintă două tipuri de emoții ce pot apărea în conflictele de cuplu: emoții „tari” (hard emotion) și emoții „moi” (soft emotion). Emoțiile „tari” (de ex. supărarea, mânia, furia etc.) sunt asociate cu lupta pentru putere, cu apărarea împotriva atacurilor percepute și urmărirea obiectivelor proprii. Emoțiile „soft” (tristețea, rănirea etc.) sunt asociate cu exprimarea vulnerabilității, căutarea suportului social și urmărirea obiectivelor ce întăresc relațiile interpersonale. Ambele categorii de emoții sunt importante deoarece ele motivează partenerii de cuplu să se raporteze la diferite dimensiuni ale conflictului pe care îl experimentează. Totuși, emoțiile „tari” adesea conduc spre niveluri ridicate de comunicare negativă, în timp ce emoțiile „soft” sunt semnificativ legate de schimburi verbale mai puțin negative și adeseori sunt benefice în a ajuta cuplul să-și rezolve conflictul. În afară de cele două tipuri menționate anterior, ocazional oamenii resimt și emoții plăcute în timpul episoadelor tensionate (cum ar fi afecțiune, împărtășire, umor nonsarcastic), care pot facilita procesul de rezoluție a conflictului.

Supărarea profundă, mânia are o importanță crucială în situațiile conflictuale. În diferite contexte de viață și, probabil, în special în relația intimă, mânia ne informează despre importanța pe care o are o anumită problemă. Când o persoană se înfurie pe soțul/soția sa, această emoție oferă informații despre faptul că partenerul/a său/sa a interferat cu preferințele și scopurile personale. Susținând aceeași părere, Wilmot și Hocker (1998) afirmă că mânia este o emoție firească, sănătoasă.

Într-o căsătorie matură, furia este văzută nu ca un dușman, ci ca un prieten. Cu toate acestea, partenerii trebuie să-l folosească cu grijă și la momentul potrivit. Experții în terapie maritală sugerează ca partenerii de cuplu să semneze un contract în care să se stipuleze că cei doi nu se vor ataca reciproc, atunci când sunt furioși. Sentimente de furie semnaleză, într-adevăr, că ceva nu este în regulă cu relația, dar, în loc să acționeze pe baza acestor sentimente atunci când ele apar, partenerii ar trebui să aștepte până s-au calmat, pentru a putea aborda cu deschidere și rațiune problemele ivite. Cu alte cuvinte, dacă folosesc furia drept un barometru ce semnaleză o furtună iminentă, partenerii maritali pot lucra împreună pentru a preveni deteriorarea majoră a relației (Olson, DeFrain și Skogrand, 2011).

Totuși, felul în care ne raportăm atât la furia resimțită de noi, cât și la cea a partenerilor noștri, adesea determină dacă acele conflicte sunt constructive sau distructive. Majoritatea oamenilor se raportează la emoțiile de mânie de pe una din următoarele perspective: la o extremă se află cei care cred că e mai bine să o păstrezi în interior decât să o exprimi – poziția „nu-ți exterioriza mânia niciodată”; iar la cealaltă extremă se regăsesc cei care consideră că trebuie să te eliberezi de ea, exprimând-o în totalitate – poziția ventilării, a catharsis-ului „eliberează-te complet de mânie, scoate-o din tine”. O a treia opțiune este reprezentată de exprimarea responsabilă a mâniei. Această alternativă se situează între cei doi poli neproductivi menționați anterior (furia nerestricționată și cea neexprimată) și propune un mod responsabil de exprimare a emoțiilor, care nu distruge relația interpersonală.

Exteriorizarea responsabilă a mâniei implică eforturi consistente de a găsi cuvintele potrivite pentru a comunica cu partenerul/a. Gottman et al. (1976) propun *formula X-Y-Z* pentru manifestarea exterioară a furiei, care conține următoarele componente:

- când faci X,
- în situația Y,
- simt Z (*apud* Wilmot și Hocker, 1998, p. 222).

Un exemplu de utilizare a acestei formule într-o situație de conflict în cuplu poate fi următorul: o soție îi spune partenerului său de viață „când ridici tonul (X) în timpul discuției noastre (Y) mă simt intimidată (Z)”. Acest tip de interacțiune verbală are avantajul de a clarifica ce aspect îl nemulțumește pe receptorul (soția) mesajului încărcat de mânie și de a-l determina pe transmitător (soțul) să devină responsabil pentru forma de exprimare a emoțiilor sale. Nemulțumirea soției din exemplul anterior este manifestată într-o formă specifică, descriptivă, astfel că partenerul poate să-și diminueze tendința defensivă și să răspundă într-un mod potrivit, mai eficient. Deși prin *formula X-Y-Z* nu este prezentată schimbarea dorită la celălalt, ea poate fi utilă în abordarea constructivă a situațiilor conflictuale.

În cartea sa, *The Dance of Anger*, Harriet Goldhor Lerner (2005) îi îndeamnă pe oameni să observe îndeaproape modul în care își gestionează propria lor furie. Lerner a dezvoltat o clasificare cu diverse stiluri de management al furiei, pe care le-a etichetat: stilul de urmăritor, al celui ce se distanțează, al celui ce are performanțe peste medie (overfunctioner), cel care funcționează sub capacitatea sa și cel care blamează.

Urmăritorii au tendința de a crea relații intime caracterizate de un înalt grad de conectivitate și de coeziune. Lerner descrie urmăritorii ca oameni care reacționează la anxietate a lor, căutând o mai mare comuniune într-o relație. Urmăritorii acordă o mare valoare cuvintelor și exprimării sentimentelor, cred că alte persoane ar trebui să facă același lucru și au tendința de a critica un partener care nu poate tolera aceste sentimente de apropiere. În cazul în care partenerul vrea mai mult spațiu emoțional, urmăritorul se simte respins și „urmărește” partenerul mai intens ca înainte de a fi respins.

Cei care se distanțează (engl. *distancers*) au tendința de a crea tipuri de relații intime decuplate, separate, cu un nivel scăzut de coeziune. Aceștia își doresc spațiu emoțional, atunci când stresul resimțit este mare. În asemenea momente, ei apreciază, în mod deosebit, respectarea intimității, se bazează pe propriile forțe, mai degrabă decât să ceară ajutor. Ei au dificultăți în a solicita ajutor, în a arăta vulnerabilitate și dependență. Partenerii lor de cuplu tind să îi descrie ca fiind indisponibili din punct de vedere emoțional, reținuți, precum și fără abilități de a face față sentimentelor pe care le resimt. Această categorie își gestionează, de multe ori, anxietatea prin retragere în muncă și persoanele cu acest stil pot rupe o relație cu totul, atunci când lucrurile devin prea intense. Cei care se distanțează au tendința de a se deschide cel mai mult atunci când nu sunt forțați sau urmăriți.

La fel cum oamenii au gusturi diferite legate de mâncare, îmbrăcăminte sau mașini, tot așa au nevoi și sentimente diferite cu privire la apropiere și intimitate.

Lerner (2005) descrie „**underfunctioners**” ca oameni care, în multe domenii ale vieții, par să nu poată să se organizeze, sunt prea haotici. Ei tind să devină mai puțin competenți în condiții de stress, permițând altora să îi depășească sau să le ia locul. Aceste persoane sunt descrise la locul de muncă și în familie ca: „fragilul”, „cel bolnav”, „problema”, „cel iresponsabil”. Ei au dificultăți de a le arăta apropiaților latura lor puternică și competentă.

„**Overfunctioners**” (cei cu performanțe ridicate), pe de altă parte, știu ce este cel mai bine, cum stau lucrurile, nu numai pentru ei înșiși, ci pentru toată lumea. Acești oameni au un nivel scăzut de flexibilitate (sunt rigizi, structurați). În perioade dificile, cei cu performanțe ridicate au o predispoziție către activități de consiliere, salvare, de a prelua conducerea. Se pare că această categorie de oameni nu poate să se dea la o parte și să-i lase pe ceilalți să-și rezolve propriile lor probleme. În acest fel, evită să se gândească la propriile lor probleme. De obicei, ei sunt caracterizați ca fiind persoane „întotdeauna de încredere” și „întotdeauna aproape”. Au dificultăți în a-și arăta propria lor vulnerabilitate, slaba capacitate de funcționare, mai ales în fața oamenilor care au, la rândul lor, probleme.

Putem face un exercițiu de imaginație și să folosim metafora „dansului furiei”, propusă de Lerner (2005) și să ne întrebăm cum ar arăta un cuplu format dintr-un „overfunctioner” și un „underfunctioner”? Cel cu performanțe ridicate (cel puternic) și-ar ascunde sentimentele de inferioritate și de incompetență, sărind pentru a-l „salva” pe cel cu performanțe scăzute, în plus, îi va face lui „underfunctioner” sarcina tot mai dificilă, pe termen lung, privându-l de oportunitatea de a-și dezvolta punctele sale forte. Unii ar putea crede că o pereche formată dintr-o asemenea „combinație” ar fi un cuplu complementar, în care fiecare parte contribuie la satisfacerea nevoilor celuilalt. În realitate, acest tip de relație este, de fapt, destul de slabă. Suprapunerul, în cele din urmă, obosește să-l tot salveze pe partenerul cu performanțe scăzute sau „underfunctioner”-ul se satură să fie privit și să se simtă atât de incompetent. În ambele cazuri, rezultatul final poate fi ruptura parteneriatului. Pentru ca relația să se mențină și să devină puternică, partenerii trebuie să fie pe poziții de egalitate relativă, în termeni de competență și funcționalitate, ambii contribuind cu o cotă rezonabilă la bunăstarea cuplului/la binele lor comun.

Al cincilea stil desprins de Lerner (2005), **cel care învinovățește pe altul**, este specific persoanelor care, în momente de stres, răspund intens din punct de vedere

emoțional. Această categorie de oameni își consumă multă energie încercând să schimbe alte persoane. Ei se implică în cicluri repetitive de ceartă, care îi pot elibera de tensiune, dar care perpetuează, de asemenea, vechi patternuri comportamentale. Tind să le facă pe alte persoane responsabile pentru sentimentele lor și să-i vadă, mai degrabă, pe alții ca sursă a problemei, decât pe ei înșiși.

Autoarea menționată mai sus constată că femeile din societatea noastră sunt încurajate să preia stilul supracompetenței în sarcinile din zona domestică, de îngrijire a copilului și de gestionare a sentimentelor din familie, iar în toate celelalte domenii, ele sunt socializate să fie „urmăritorii” și subcompetenți. Bărbații, pe de altă parte, sunt socializați să fie cei care se distanțează și supracompetenți. Ambele sexe sunt pricepute la a da vina pe alte persoane, dar Lerner este de părere că la femeile de azi se face mai vizibilă această tendință decât la bărbați, pentru că cele mai multe femei încă mai simt că au mai puțină putere în societate și resping statutul lor de subordonat.

Toate cele cinci modalități de gestionare a furiei pot fi utile uneori, probleme apar atunci când un singur stil predomină. Este important ca partenerii de cuplu să găsească un echilibru între stilul de urmărire și cel de distanțare, între cel de subperformare și cel de supraproperformare, între cel de blamare și cel care își asumă vina.

Dimensiunea afectivă este implicată în modul concret în care oamenii se raportează la conflictele interpersonale, în felul în care reacționează la acțiunile persuasive ale celorlalți, în activitatea de categorizare a stimulilor sociali și în evaluarea celor din jur (în Forgas, 2007).

Specialiștii care au studiat interacțiunile dintre soț și soție și disfuncționalitățile lor emoționale au observat că la nivelul cuplului există două realități emoționale, a lui și a ei. Rădăcinile acestor diferențe sunt reprezentate atât aspectele înnăscute (de natură biologică), cât și cele dobândite în timpul procesului de socializare. Socializarea diferențiată a copiilor este reflectată de o serie vastă de cercetări, din care Goleman, (2001) a sintetizat următoarele idei:

1. Părinții, în general, discută despre emoții mai mult cu fiicele decât cu fiii (excepție făcând mânia, ca subiect al conversațiilor intergeneraționale). Fetele sunt expuse unei mai mari cantități de informații despre emoții decât băieții: de exemplu, când mamele se joacă cu sugarii lor afișează o gamă mai largă de emoții față de fiice decât față de fii, vorbesc despre starea emoțională mai în amănunt cu fiicele, iar cu fiii sunt accentuate cauzele și consecințele emoțiilor precum mânia.

2. Există diferențe de gender în ceea ce privește utilizarea tacticilor mascate în cazul în care fetele sau băieții trăiesc emoții negative: „pe la treisprezece ani apare o diferență considerabilă între sexe, care încep să se definească mai bine: fetele devin mai apte decât băieții în arta tacticilor agresive cum ar fi ostracizarea, bârfele nefaste și răzbunările indirecte. Băieții, în general, continuă să fie dispuși la confruntări directe atunci când sunt furioși, ignorând strategiile mascate.” (în Goleman, 2001, pp. 165–166)
3. Diferențele de gender pot fi desprinse și din modul în care se joacă copiii. Astfel, fetițele se joacă în grupuri mici, punând accent pe cooperare, iar băieții își desfășoară jocurile, în general, în grupuri mari, competitive, concurențiale. Dacă se accidentează un copil în timpul activității ludice, fetițele se opresc și încercă să o ajute pe cea care plânge, în schimb, băieții așteaptă ca băiatul accidentat să se dea la o parte pentru ca joaca să poată continua.
4. În perioada de școlarizare, fetele devin „apte să interpreteze atât semnele emoționale verbale, cât și pe cele nonverbale, să-și exprime și să-și comunice sentimentele”, iar băieții sunt capabili să „minimalizeze emoțiile care duc la vulnerabilitate, sentimente de vinovăție, teamă sau durere” (în Goleman, 2001, p. 166).
5. Numeroase studii au subliniat faptul că femeile sunt mai empaticе decât bărbații, în special în ceea ce privește abilitatea de a „citi” și interpreta sentimentele exprimate nonverbal, orientându-se după expresia feței, tonul vocii sau alte semne. Femeile, de exemplu, sunt mai sensibile la o expresie tristă de pe chipul bărbatului, decât sunt bărbații apti să detecteze tristețea din expresia unei femei.
6. Diferențele de gender referitoare la planul emoțional pot să se manifeste și în ceea ce privește felul în care soții și soțiile se raportează la conflictele emoționale. În general, femeile sunt mai dispuse să intre în discuții contradictorii pe probleme de căsnicie decât bărbații.

Aceste perspective diferite generează nevoi și așteptări diferite ale femeilor și bărbaților. Pregătite pentru rolul de „administrator emoțional”, femeile acordă o importanță deosebită comunicării în cuplu, intimitatea însemnând pentru ele să discute despre diverse aspecte, în special despre cele referitoare la relația în sine, iar pentru soți intimitatea presupune mai degrabă a desfășura activități în comun, manifestând o nevoie mai restrânsă de a comunica. În plus, bărbații au o percepție mai

optimistă asupra mariajului lor comparativ cu soțiile care se raportează la relație și se preocupă de toate problemele care apar. Această viziune optimistă a soților se referă la întregul ansamblu al relației de cuplu: actul sexual, finanțele, legăturile cu rudele prin alianță, nivelul și calitatea comunicării cu partenera etc. (Goleman, 2001).

Rezolvarea în mod eficient a neînțelegerilor presupune cultivarea, dezvoltarea și utilizarea unor abilități emoționale, dintre care pot fi amintite, în special, capacitatea de a se calma (sau de a-l calma pe partener), empatia și ascultarea atentă. Automatismele emoționale sunt deja formate în momentul căsătoriei, ele nu se schimbă peste noapte, ci presupun un proces îndelungat și anevoios de exersare a abilităților amintite (Goleman, 2001).

Dimensiunea comportamentală a conflictului interpersonal și, mai specific, a celui marital, constă într-o varietate de acte și acțiuni specifice, cum ar fi: mesaje verbale (atât pozitive, cât și negative), semnale nonverbale (elemente ce țin de mimică, gestică, poziția corpului etc.), evitarea partenerului, părăsirea camerei sau a casei, spargerea paharelor, a vaselor, aruncarea cu obiecte spre celălalt, violență fizică etc.

Nu există două persoane care să poată răspunde exact în același mod la o anumită situație problematică sau la o oportunitate apărută, indiferent de cât de asemănătoare sunt determinările genetice ale comportamentelor lor. De exemplu, persoanele care se află în relații competitive își vor exprima furia resimțită, în mod diferit: unele persoane au o predispoziție relativ ridicată spre furie, astfel că, mai probabil, el își vor exprima frustrările mai des și mai vehement. Alții vor fi mai reținuți, chiar și atunci când simt că se află foarte aproape de limita lor maximă de furie. În întreaga gamă de reacții la supărare sau furie, nu există doi oameni care să se exprime exact în același mod.

Ne dăm seama dacă o situație ne este ostilă sau utilă și reacționăm în consecință. Reacțiile sunt fie centrate spre sine, fie spre celălalt, în funcție de modul în care „citim” fiecare situație. A învăța să recunoaștem și să echilibrăm cele două direcții de raportare (la sine și la ceilalți), ca părți integrante ale ființei noastre ne permite să lucrăm în echipe, să construim și să menținem relații sociale și ne oferă cea mai bună oportunitate pentru a satisface cerințele noastre individuale, precum și pe cele sociale.

Felul în care cuplurile se manifestă concret în momentele de supărare, în timpul neînțelegerilor la care se ajunge inevitabil într-o relație intimă, poate fi explicat analizând și implicațiile pe care le au diferențele de gender în ceea ce privește inteligența emoțională a celor doi.

Într-o căsnicie funcțională, partenerii se simt liberi să-și exprime nemulțumirile. În schimb, practicarea atacului la persoană ca formă de exteriorizare a dezamăgirii constituie un semnal de avertizare asupra riscului în care se află acea relație intimă. O exprimare care dovedește inteligență emoțională se concentrează asupra faptei partenerului, fără a-i aduce o critică globală a personalității sale prin aplicarea unor etichete generalizate. Atacul la persoană are un impact emoțional coroziv în comparație cu criticile rezonabile raportate la fapte concrete, generalizarea făcându-l pe celălalt să se simtă umilit, rușinat, acuzat pentru defectele sale. Mai mult, atunci când acuzele au și o nuanță de dispreț, emoția creată este extrem de distructivă. Disprețul nu se exprimă doar prin cuvinte (ironii sau insulte), ci și prin tonul vocii sau prin expresiile faciale (strămbăturile din gură, datul ochilor peste cap etc). Răspunsul la atacuri poate să se regăsească fie în forma unui contraatac, fie într-o reacție de fugă. Exprimarea mâniei prin contraatac duce la un adevărat schimb de țipete fără rost. Reacția alternativă, fuga, poate fi și mai dăunătoare, mai ales când înseamnă o izolare într-o tăcere încremenită. Acest zid al tăcerii poate fi interpretat de partener ca o combinație de răceală, distanță, superioritate și lipsă de implicare. John Gottman, analizând reacțiile de fugă, în cartea „What Predicts Divorce”, a constatat că în 85% dintre aceste cazuri, soțul este cel care reacționează astfel în fața atacurilor pline de reproșuri și dispreț din partea soției. Când această reacție devine o obișnuință pentru cuplu, efectul asupra stabilității și longevității relației este unul devastator pentru că neînțelegerile nerezolvate se acutizează odată cu trecerea timpului.

Cum diferă stilul de rezolvare a conflictelor într-un cuplu fericit versus unul nefericit? La această întrebare a încercat să răspundă profesorul John Gottman și colegii săi, ce au condus de-a lungul anilor experimente științifice cu peste 2000 de cupluri, utilizând camere video, monitoare EKG și instrumente special construite pentru a observa ce se întâmplă când partenerii de cuplu interacționează între ei. Acești cercetători au observat sistematic modul în care partenerii de cuplu vorbesc unul cu altul, examinând expresiile faciale, gesturile, comportamente nonverbale, în general, precum și indiciile fiziologice, cum ar fi modificări ale bătăilor inimii și respirația în timpul conflictului. De asemenea, au analizat și abilitățile de ascultare și expresii de sarcasm și dispreț, manifestate de persoanele căsătorite. În urma acestor investigații consistente, Gottman oferă următoarele strategii pentru a aborda o ceartă de cuplu într-un mod sănătos:

- Solicitați un time-out și răcoriți-vă.

- Construiți-vă replicile, răspunzând doar la criticile constructive și ignorând loviturile „sub centura”.
- Rămâneți concentrați, nu vă învârtiți în jurul vorbelor spuse.
- Priviți cearta dintr-o perspectivă mai vastă și fiți dispuși să vedeți că cele mai multe probleme nu sunt atât de importante.
- Fiți afectuoși, arătați înțelegere, empatie și subliniați valoarea celuilalt.
- Folosiți umorul și fiți capabili să râdeți de propria persoană (Institutul Gottmann de analiză a relațiilor, 2010, www.gottman.com).

Asupra acestei dimensiuni comportamentale a conflictului voi reveni în descrierea strategiilor de abordare a conflictului în cuplu.

5.4.2 Cum se formează atitudinile față de conflict?

Majoritatea cercetătorilor din sfera psihologiei sociale, a sociologiei și a antropologiei culturale susțin ideea că atitudinile sunt învățate social, deși există evidențe că acestea ar avea și un caracter genetic. Analizând ponderea celor două surse în procesul de formare a atitudinilor, A. Chircev (1941, p. 31 *apud* Iluț, 2004, p. 50) afirmă că „atitudinea are (...) o natură mai puțin nativă și mai mult socială”.

Atitudinile sunt achiziționate prin variate mecanisme ce se întind de la simpla expunere la stimuli (de exemplu, asistarea involuntară la episoade de ceartă) până la comparații și judecăți sociale complexe.

Învățarea socială, prin mecanismul fundamental al socializării și resocializării, presupune și achiziționarea de modalități de raportare evaluativă la diverse aspecte ale vieții, adică achiziționarea de atitudini (Iluț, 2004). Dacă de mai multe ori copilul asociază reacțiile negative ale mamei (de ex. plâns) când se derulează un episod de ceartă între părinții săi, crește probabilitatea ca el să-și însușească o atitudine negativă față de conflictul marital. Numeroase „convingeri” referitoare la conflictul interpersonal (de ex. „nu țipa când te nemulțumește ceva”) s-au format din experiențe directe, prin mecanismul recompensei și pedepsei. Ignorarea sau izolarea ca forme de pedepsire în cazul apariției unui comportament indezirabil la copil (când țipă sau trânteste un obiect) scade probabilitatea apariției aceluia mod de manifestare în viitor. Aprobarea și recompensa (prin obiecte, zâmbete, vorbe de laudă) întărește un comportament. Dar și copiii și adulții învață atitudinile și comportamentele nu doar prin

învățarea directă, ci și prin modelare, adică observând comportamentele altora și consecințele acestora. Învățarea socială observațională, asociată cu teoria și experimentele lui Albert Bandura se referă strict la comportamentele și consecințele acestora percepute direct de subiect. Iluț (2000) a propus și conceptul de învățare cognitiv-complexă, ce presupune achiziționarea cunoștințelor, atitudinilor și pattern-urilor de comportament din relațiile altora, lectură, deducție logică sau reflecții cotidiene.

Cele mai multe persoane din cupluri se tem de emoțiile negative – furie, resentimente, gelozie, amărăciune, de a fi rănite, dezgustate – și au mari dificultăți de a învăța cum să se abordeze acest tip de afecte. O tactică comună este cea de a suprima emoțiile negative, în speranța că ele vor dispărea odată cu trecerea timpului.

Posibile explicații pentru a înțelege procesul de formare a atitudinilor față de conflicte, în general, și față de cele maritale, în mod particular putem găsi dacă analizăm care sunt motivele fundamentale pentru suprimarea negativă a emoțiilor. Olson, De-Frain și Skogrand (2011) susțin că unul dintre aceste motive este de natură sociologică, iar celălalt este de ordin psihologic.

Cultura noastră și multe altele pot fi caracterizate prin existența unui tabu împotriva exprimării furiei. Acest mesaj, transmis verbal și nonverbal din generație în generație, spune că oamenii civilizați, cu competențe sociale dezvoltate, nu își manifestă furia, că furia este greșită, și că furia indică faptul că ceva este teribil de greșit într-o relație. Acest tip de mesaj ne impune să negăm sentimentele noastre adevărate și ne oprește încercarea de a fi conștienți, cu adevărat, de emoțiile pe care le resimțim la un moment dat. Furia reprimată poate duce la niveluri ridicate de stres pentru individualități și relațiile lor.

Motivul psihologic pentru a suprima emoțiile negative are de a face cu insecuritatea umană. Indivizii cred că „Dacă aș lăsa alte persoane să știe ce gândesc, cu adevărat, și cine sunt în esență, ei nu mă vor mai iubi și voi fi abandonat”. În relațiile intime, partenerii se luptă pentru a păstra un echilibru delicat între dependența unul de altul și independență față de celălalt. Unii observatori numesc acest proces „interdependență în echilibru” (în engl. „balance interdependence”). De asemenea, în context familial, copiii și adolescenții se luptă pentru a se diferenția de părinții și de frații lor, pentru a-și construi propria identitate, pentru a-și delimita propriul teritoriu și credințe. Oamenii caută individualitate, în același timp încercând să mențină relații strânse cu cei din jur. Unii dintre noi au fost formați (de către mediul social imediat) în spiritul ideii că toate dezacordurile într-o relație de cuplu sunt greșite,

presupunând, în mod fals, că esența unei căsătorii este de a avea armonie, cu orice preț. Astfel de convingeri pot fi devastatoare pentru o relație pe termen lung sau pentru sănătatea fizică și mintală a persoanelor implicate.

Formarea și schimbarea atitudinilor noastre, în special în tinerețe și la maturitate, poate avea ca sursă mecanismul comparării sociale. În acest caz, caracterul deliberativ este central. Prin comparare socială testăm dacă punctele noastre de vedere, atitudinile, modurile de comportament în situații conflictuale sunt corecte sau nu, sunt dezirabile sau nu. În urma comparării, adoptăm atitudini identice cu persoanele și grupurile pe care le prețuim sau de la care dorim să obținem aprobare.

Elementul deliberativ este și mai prezent în autoanaliza și reflecțiile asupra sinei și propriului comportament, un aspect rar amintit în studiile de formare și schimbare a atitudinilor. Prin acest mecanism, ne definim atitudinile personale prin constatări asupra comportamentelor noastre și, în plus, le analizăm critic și elaborăm noi poziții, noi atitudini (Iluț, 2004).

Diferitele surse și mecanisme ale formării atitudinilor sunt strâns legate între ele, interferează și uneori se includ.

Bonnie Erickson (1988) susține faptul că, pentru a înțelege formarea atitudinilor, esențial este să admitem că atitudinile sunt produse, efecte ale proceselor interpersonale din cadrul rețelelor sociale, care sunt determinante în *formarea, menținerea sau schimbarea atitudinilor*.

Relațiile de familie pot fi considerate ca fiind unele dintre cele mai stabile surse de formare și contexte de afirmare a personalității. În această categorie de relații interpersonale fundamentale, un loc aparte îl au și legături dintre frați/surori, ce pot avea o durată de viață mai mare decât cele părinți-copii. De-a lungul vieții, relațiile cu frații/surorile îndeplinesc o serie de funcții, dintre care pot fi menționate: interacțiunea din copilărie cu frații/surorile generează o creștere a nivelului de învățare și dezvoltare a competenței sociale, accentuează dezvoltarea social-cognitivă, precum și a abilităților de rezolvare a conflictului interpersonal (în Jackson et al., 2007). În cadrul acestor interacțiuni învățăm cum să ne raportăm la ideea de diferențe, corectitudine, împărtășire sau conflict. Mones (2001) definește experiențele de viață dintre frații/surori ca fiind „un laborator de învățare” pentru dezvoltarea sinelui, împărțind între ei resursele familiale de iubire, atenție și disciplinare. Pe măsură ce familiile își măresc volumul și traversează diferite etape din ciclul vieții familiale, legăturile cu frații/surorile par să fie, totuși, o importantă sursă de „...companie, prietenie, confort și afecțiune...” (Jackson et al., 2007, p. 61).

Comportamentele manifestate în viața de cuplu sunt influențate și de interacțiunile din copilărie cu frații/surorile noastre (dacă avem), susține Mones (2001). În cadrul acestor relații familiale din istoricul formării noastre, balanța puterii dintre noi și frați se poate reflecta în următoarele ipostaze: aveam o poziție dominantă (dețineam mai multă putere față de frate/soră) sau una de dominată (celălalt/ceilalți exercitau un control mai mare asupra noastră) sau ne situam pe poziții egale. Fiecare dintre aceste tipuri de relaționări cu fratele/sora noastră în perioada copilăriei generează efecte și asupra atitudinii noastre față de conflictul interpersonal, pe care le transpunem și în episoadele de ceartă cu partenerul de viață.

Deși conflictul este o componentă a tuturor relațiilor, unii oameni sunt, evident, mai puțin capabili decât alții în rezolvarea dezacordurilor din relațiile interpersonale. Acest lucru se datorează fie faptului că respectivii indivizi au, în general, abilități interpersonale mai puțin dezvoltate (slaba capacitate de rezolvare a conflictului este o caracteristică a persoanei?), fie că dezacordurile sunt mai probabile în unele relații interpersonale comparativ cu altele (slaba capacitate de soluționare a conflictului reflectă starea relației?). Cercetările empirice, prin datele culese și interpretate, susțin ambele explicații.

Unele studii subliniază faptul că abilitățile individuale de rezolvare a conflictelor sunt puternic influențate de modul de abordare a situațiilor conflictuale din familia sa de origine, fenomen cunoscut sub denumirea de transmitere intergenerațională a modelelor comportamentale, a atitudinilor. Neff și Frye (2009) amintesc de un studiu longitudinal, în care s-a descoperit că adolescenții care au avut o relație caldă, de sprijin și înțelegere cu părinții lor, cinci ani mai târziu manifestă mai multă căldură și mai puțină ostilitate în relațiile lor intime. Aceleași autoare menționează și rezultatele unei investigații asupra cuplurilor în faza întâlnirilor, care a arătat că femeile crescute în familii caracterizate de o slabă comunicare și implicare emoțională redusă sunt mai predispuse, în timpul unui episod de ceartă, să răspundă la comportamentul negativ al partenerului de cuplu cu negativitate (replici furioase). Astfel, în loc să reducă negativitatea partenerului prin comentarii pozitive, aceste femei reacționează într-un mod care duce la escaladarea conflictului.

Studii asupra conflictului în cuplurile maritale relevă faptul că partenerii proveniți din familii destrămate sau agresive tind, în mai mare măsură, să se comporte negativ sau chiar agresiv față de partenerul/a de viață (în Neff și Frye, 2009).

Astfel, într-o anumită măsură, comportamentele de rezolvare a conflictelor sunt o caracteristică individuală, oamenii învățând pattern-uri de comportament în cuplu de la părinții lor și nu numai.

Totuși, slaba capacitate de soluționare a conflictelor nu poate fi pusă doar în seama individului, ce nu cunoaște forme mai bune de a comunica. Neff și Frye (2009) prezintă studii ce au observat comportamentul soților în timpul discuțiilor de rezolvare a conflictului cu partenerul lor de viață și cu un străin. Compararea acestor situații diferite de comunicare în timpul conflictului au dus la descoperirea faptului că soții tind să manifeste comportamente mai negative și transmit mesaje mai puțin pozitive când discută cu partenerul de viață decât atunci când discută în contradictoriu cu o persoană străină. Aceste rezultate sugerează faptul că soții erau capabili să se implice într-o soluționare efektivă și eficientă a problemei, dar nu utilizau aceste abilități când interacționau cu partenerul marital. Astfel, e îndreptățit să afirm că un comportament ce indică slabe abilități de soluționare a conflictelor poate fi specific doar unei anume relații, el nu se manifestă, în mod obligatoriu, în toate celelalte relații interpersonale ale individului.

5.5 Strategii de abordare a conflictului conjugal

Conflictele apar adesea ca fiind confuze și impredictibile. Câți dintre noi nu am trecut prin momente conflictuale de cuplu, în care ne întrebam în gând sau cu voce tare „ce se întâmplă cu noi?”, „despre ce vorbim noi aici?”, „de ce ne-am aprins așa tare pentru un asemenea nimic?”, fiindu-ne greu să înțelegem natura, importanța problemei discutate, dar, mai ales, ne surprinde fie comportamentul nostru, fie cel al partenerului nostru de viață. Dar, la o privire mai atentă, odată cu trecerea timpului, descoperim că situațiile conflictuale în care ne implicăm sunt compuse din regularități cum ar fi: pattern-uri comunicaționale (și verbale și nonverbale), reguli comportamentale, dinamici caracteristice ale sistemului familial construit de noi.

Goleman (2001) a subliniat un aspect foarte important în analiza legăturii dintre conflictul marital și calitatea relației de cuplu, și anume: în gramatica unei relații contează mai puțin chestiunile concrete, specifice care generează neînțelegeri, mai important pentru soarta mariajului fiind, de fapt, **felul în care** discută un cuplu despre punctele delicate. În completare, poate fi amintită și ideea că nu numărul de situații conflictuale contează în relațiile de cuplu, ci modul în care sunt gestionate asemenea episoade (în Kline, Pleasant, Whitton și Markman, 2006). Cu alte cuvinte,

nu frecvența dezacordurilor produce efecte majore asupra relației maritale, ci strategiile de abordare a conflictului conjugal, comportamentul concret al soților în situații tensionate.

Modurile de tratare a conflictului interpersonal, aplicabile și în relația de cuplu, se regăsesc în literatura de specialitate în varii taxonomii multidimensionale. Astfel, Evert Van de Vliert (1997), făcând o trecere în revistă a acestora, concluzionează că se pot regăsi sub formă de: dihotomii, trihotomii, tipologii de patru și de cinci forme.

Dihotomia modurilor de raportare la conflict distinge două forme de răspuns: atacul și fuga. Incluzând aici diferite comportamente din tipologii mai complexe, *fuga* presupune evitarea (abandonarea scopului, a intereselor personale în favoarea celeilalte părți) și reprimarea (nerecunoașterea, negarea problemei apărute, a episodului tensionat), iar *atacul* presupune recunoașterea conflictului, implicare, înfruntare și recurgerea la orice mijloc pentru a obține victoria (Stoica-Constantin, 2004). Altă decupare dihotomică distinge între **cooperare** și **competiție**.

O altă modalitate de clasificare dihotomică a strategiilor de abordare a conflictului se referă la gradul de implicare, de angajare în situația conflictuală. În funcție de acest criteriu putem identifica pe de o parte un comportament de *evitare* a conflictului (evitare pasivă, agresivă, evitare prin renunțare, negare, capitulare) iar al doilea tip de strategie este cea de *angajare* în conflict, abordare bazată pe putere, pe drepturi, interese, principii sau manipulare.

În cazul trihotomiilor, Ana Stoica-Constantin (2004) vorbește despre oameni care „se retrag” (nonconfruntare), ce „înaintează” (abordarea orientată spre conflict) și cei care „luptă” (abordarea bazată pe control). În Wilmot și Hocker (1998) sunt enumerate: nonconfruntarea, orientarea spre soluție și orientarea spre control.

Aceeași idee o întâlnim și la Nelson-Jones (1996), care propune tot o clasificare trihotomică a stilurilor de raportare la problemele din relația de cuplu:

a. **stilul convenient** (engl. collusive) – individul este nonasertiv, defensiv, se concentrează pe realizarea confortului psihic personal și pe menținerea armoniei relaționale pe care o consideră esențială. Evită confruntarea directă cu problemele apărute în relație deoarece îi e teamă de disconfortul psihologic pe care l-ar resimți în aceeași situație. Sentimentele sunt exprimate slab, nu comunică și nu relaționează eficient, își expune parțial punctul de vedere sau nu și-l exprimă, iar după finalizarea conflictului încă se mai simte tensionat. Acest stil presupune cedarea în fața partenerului în majoritatea momentelor conflictuale; nu trebuie confundat cu acceptarea

rațională a diferențelor importante de opinie sau cu ignorarea unor comportamente neimportante din relația de cuplu.

b. **stilul cooperant** (engl. cooperative) – presupune o relaționare bazată pe respect. Cuplul funcționează ca o echipă în care partenerii lucrează împreună atât pentru a preveni anumite dezacorduri neimportante, cât și pentru a ajunge la o soluționare mulțumitoare pentru ambele părți în cazul conflictelor apărute. Acest stil este specific unei persoane asertive, participative, ce se implică puternic în relație, se focalizează pe rezolvarea problemelor, comunică eficient fără să manipuleze, se exprimă clar prin cuvinte sau gestică, oferă soluții tactice și raționale, iar după conflict se simte satisfăcută.

c. **stilul competitiv** (engl. competitive) – este caracteristic celor care văd problema în termeni de luptă pentru obținerea unor resurse limitate. Individul care practică acest stil este agresiv, insuficient implicat într-o relație, se focalizează pe raporturile de putere, își personalizează problemele, comunică prin manipulare sau amenințare, se exprimă verbal și nonverbal într-un mod extrem de vizibil, oferă, respinge sau impune soluții într-un mod agresiv. Deși pe termen scurt câștigă, poate plăti ulterior un preț foarte mare pentru victorie.

În incursiunea realizată de Stoica-Constantin (2004) printre diferite taxonomii, este ilustrată și una cu patru tipuri de strategii de tratare a situațiilor conflictuale:

- Abandonul, renunțarea, evitarea – este o strategie inactivă, de retragere din dispută (refuzul de a vorbi, îmbufnarea, părăsirea locului etc.);
- Adaptarea, acomodarea – reprezintă un stil de cedare în fața celeilalte părți;
- Compromisul – strategie de negociere, de căutare a unei soluții mutual acceptate și mulțumitoare pentru ambele părți;
- Competiția – stil de tip victorie-înfrângere, de impunere a soluției preferate în fața adversarului.

Alte clasificări cu patru tipuri de stiluri:

- cedarea, rezolvarea problemei, lipsa de acțiune și competiția (Pruitt, 1983);
- stilul agresiv/confruntativ, asertiv/persuasiv, observator/introspectiv și evitant/reactiv (Robert, 1982).

Taxonomia cu cinci tipuri este o extindere a celei anterior prezentate și a cunoscut o largă răspândire și în cercetări și în practica specialiștilor în evaluarea competențelor personale. Blake și Mouton (1964 *apud* Stoica-Constantin, 2004) au construit o grilă a managementului conflictului, desfășurată pe două axe (centrarea pe producție și rezultate și centrarea pe oameni) și care cuprinde cinci stiluri de abordare a conflictelor. Evert Van de Vliert (1997) construiește *teoria comportamentului conflictual conglomerat* pornind de la această grilă pe care o preia, o adaptează, redefinind cei doi factori (centrarea pe propriile obiective și centrarea pe obiectivele celorlalți) și o comentează. Autorul menționat susține că, în afara celor cinci tipuri pure de comportament în situații conflictuale (*evitarea, acomodarea, compromisul, rezolvarea problemei și lupta*), celelalte 76 de căsuțe din grilă reprezintă mixturi ale acestora, pe care le denumește *comportamente conflictuale conglomerate* și care sunt mai des întâlnite în viața cotidiană.

- 1) Evitarea – presupune nivel scăzut atât al centrării pe propriile obiective, cât și al centrării pe obiectivele celuilalt. Formele de manifestare pot fi: angajarea într-un exercițiu fizic pentru a nu se mai gândi la problemă, consumarea unei băuturi, căutarea de sprijin emoțional la prieteni, a se exprima în termeni vagi despre problemă, distragerea atenției partenerului prin schimbarea subiectului, a găsi scuze, degrevarea de responsabilitate, bagatelizarea problemei prin glume sau sarcasm, tăcerea etc.
- 2) Acomodarea – are un nivel ridicat al centrării pe obiectivele celuilalt și un nivel scăzut al centrării pe propriile obiective. Reprezintă o cooperare deschisă, prin nonconfutare, în care unul renunță în favoarea celuilalt.
- 3) Compromisul – înregistrează un nivel mediu pe ambele axe; e caracteristic pentru situația în care fiecare face anumite concesii.
- 4) Rezolvarea problemei – este un proces de negociere deschisă pentru a armoniza complet interesele de bază ale părților (nivel ridicat pe ambele axe amintite anterior).
- 5) Lupta – presupune centrarea ridicată pe propriile interese și ignorarea obiectivelor celuilalt, fiind cunoscută ca stilul victorie-înfrângere.

În contexte organizaționale, foarte cunoscută și utilizată este clasificarea lui Kilman și Thomas (1975) ce cuprinde: evitarea, acomodarea, competiția, colaborarea și compromisul, care are multe similarități cu cea prezentată anterior.

M. Deutsch (1998) enumeră șase moduri de a aborda conflictul:

- Evitarea răspunsului versus implicarea excesivă în conflict
- Manifestarea în mod dur versus blând
- Manifestarea în mod rigid versus flexibil
- Manifestarea în mod intelectual versus emoțional
- Exagerare versus minimalizare
- Dezvăluire obligatorie versus tănuire obligatorie.

Pentru fiecare dintre aceste modalități de raportare la conflicte sunt amintite, de fapt, extremele unui continuum cu mai multe gradații intermediare.

Majoritatea oamenilor nu-și planifică cu atenție strategia de abordare sau fiecare act individual din timpul unui episod conflictual, exceptând cazul când resimt un nivel foarte ridicat de stress sau sunt amenințați.

Dacă taxonomiile prezentate anterior au fost construite dintr-o perspectivă a individului, mi se pare oportun ca, în contextul analizei conflictului marital, să amintesc și de o abordare diadică a stilurilor de abordare a situațiilor tensionate, întâlnită la Eldridge (2009). Astfel sunt analizate trei tipuri de pattern-uri de comportament al cuplului în momente conflictuale.

Primul este reprezentat de *angajarea reciprocă în conflict*, când ambii parteneri de cuplu se implică activ în discuții. Efectele produse de acest model pot fi foarte diferite: dacă problema este discutată constructiv de ambele părți, rezultatul poate fi o rezolvare plină de succes a conflictului, iar dacă întâlnim o escaladare reciprocă a conflictului sau negativism reciproc, rezultatul va fi, în mod tipic, o exacerbare a problemei expuse.

Al doilea pattern de comportament al cuplului constă în *evitarea sau retragerea mutuală*, situație în care ambii parteneri de cuplu evită activ conversația (pleacă de lângă celălalt, schimbă subiectul) sau/și se retrag pasiv (prin tăcere) din discutarea problemei, astfel prevenind „încingerea spiritelor”, dar lăsând și problema nerezolvată.

Al treilea model de acțiune a unei diade în situații conflictuale este cel numit *solicitare – retragere*, când o persoană solicită în mod activ schimbări la celălalt, iar partenerul de cuplu evită sau se retrage din conflict. Partea care joacă rolul de solicitare se poate manifesta prin reproșuri, critici, învinovățirea celuilalt sau ultimatum-uri. Iar cel ce are rolul de retragere poate preveni în mod activ sau pasiv confruntarea sau se poate apăra.

Preferințele individuale pentru utilizarea preponderentă a unui anumit stil de raportare la situațiile conflictuale se dezvoltă de-a lungul vieții, printr-un complicat mixaj de predispoziții genetice și experiențe personale de viață, dintre care pot fi amintite: nivelul activismului, introvertirea/extrovertirea, educația, background-ul familial și filosofia personală (Wilmot și Hocker, 1998).

Tabelul 5.1. Abordări constructive și distructive în soluționarea conflictelor

Dimensiuni	Abordarea constructivă	Abordarea distructivă
Probleme	Discută și clarifică problemele ivite	Aduce în discuție probleme vechi
Sentimente	Exprimă atât sentimente pozitive, cât și negative	Exprimă doar sentimente negative
Transmiterea informațiilor	Informare completă și onestă	Informare selectivă
Concentrare/Atenție	Conflictul se concentrează pe problemă, mai degrabă decât pe persoană	Conflictul se concentrează pe persoană, mai degrabă decât pe problemă
Blamare	Acceptă vina reciprocă	Învinuiește alte persoane (pe altul) pentru problemă
Percepție	Se concentrează pe asemănări	Se concentrează pe diferențe
Schimbare	Facilitează schimbarea pentru a preveni stagnarea	Diminuează schimbarea, crescând conflictul
Rezultate	Ambele părți câștigă	Unul câștigă și unul pierde, sau ambele părți pierd
Intimitate	Rezolvarea conflictelor crește intimitatea	Escaladarea conflictelor scade intimitate
Atitudine	Încredere	Suspiciune

Sursa: Olson, DeFrain și Skogrand, 2011

5.6 Consecințele conflictului dintre partenerii de cuplu asupra satisfacției/insatisfacției maritale

Studiile asupra conflictelor interpersonale au arătat că acestea produc efecte importante asupra relației, fie pozitive, fie negative. Când două persoane sunt capabile să rezolve conflictul apărut între ele, adeseori vor face anumite schimbări pentru a deveni mai compatibile între ele, îl înțeleg mai bine pe celălalt și ajung la o apropiere mai ridicată sau la un nivel mai profund al relației lor. Dar în cazul eșuării în încercarea de soluționare a conflictului, crește probabilitatea ca relația respectivă să se deterioreze (Sanford, 2009).

Gottman și Levenson (1999c) au descoperit că evitarea secvențială a conflictului duce la instabilitatea mariajului sau chiar la divorț. Evitarea și lipsa colaborării sunt consecințele unor episoade anterioare de sfidare, dispreț și atitudini defensive cu privire la reactivitatea partenerului în fața conflictului. Aceiași autori precizează că, dacă ambii parteneri adoptă stilul evitativ, atunci conflictul se poate încheia, însă dacă unul dintre parteneri este incisiv iar celălalt defensiv, evitativ, atunci mariajul merge într-un sens distructiv; astfel conflictul devine o sursă de suferință, ostilitate, stres și izolare socială.

O sinteză a consecințelor negative ale conflictelor interpersonale, ne oferă Ana Stoica-Constantin (2004, p. 283), acestea putând fi resimțite și în cazul relației conjugale:

- Produc emoții și sentimente negative (furie, teamă, resentimente, tristețe, singurătate etc.).
- Produc confuzie afectivă și cognitivă (de exemplu nu mai poți să construiești un contraargument).
- Produc îmbolnăviri psihice și organice (cardiace, gastrice etc.).
- Pot distruge coeziunea și identitatea familiei.
- Distrug relațiile de cuplu, produc dușmani.
- Determină risipă de timp, de energie.
- Conflictele nerezolvate limitează autoanaliza critică și împiedică dezvoltarea personală.
- Duce la activități neterminate, la neîndeplinirea îndatoririlor, obstrucționează rezolvarea problemelor.

- Produc uneori pagube materiale (unele persoane sparg pahare, farfurii).
- Pot duce la privarea de libertate.
- Se pot solda cu pierderi de viați omenești.

Conflictele ce apar într-o relație pot genera o paletă foarte variată de efecte. Așa cum am arătat și în secțiunile anterioare, este extrem de ușor să menționăm aspectele negative ale episoadelor conflictuale din cuplu. Dar conflictul marital poate fi și valorificat în avantajul nostru, ca experiență de viață, ca act de învățare în scopul propriei dezvoltări personale și a diadei conjugale.

Pentru a redresa balanța efectelor situațiilor tensionate din viața maritală, Nelson-Jones (1996) prezintă patru *aspecte pozitive care pot fi generate de conflictele de cuplu*:

- Încredere mai mare: partenerii care interacționează eficient, deși au probleme relaționale, rezolvă împreună aceste dezacorduri și pot trăi sentimentul că relația lor de cuplu este mai puternică decât a celor care nu au trecut prin experiența momentelor tensionale.
- Intimitate mai profundă: problemele pot fi privite ca instrumente pentru dezvoltarea intimității. Un aspect important al intimității este reprezentat de abilitatea de a da și de a primi un feedback onest. Autodezvăluirea poate apărea atunci când partenerii de cuplu se pot destăinui unul altuia și soluționa dezacordurile dintre ei, nu atunci când ascund sau suprimă nemulțumirea pe care o au.
- Creșterea disponibilității de a face confidențe: partenerii care își soluționează eficient problemele de cuplu se simt mai bine după un dezacord manifest pentru că au fost capabili să spună liber ceea ce gândesc și simt. Fiecare dobândește o idee mai clară a identității sale, adâncindu-se și procesul de intercunoaștere. Conflictele prin care au trecut le-a îmbogățit experiența de rezolvare eficientă a problemelor relaționale.
- Soluții creative: conflictul constructiv poate fi privit ca un proces de rezolvare mutuală a problemei. Soluțiile de tip „win-win” țin cont de interesele ambelor părți, presupunând creativitate și flexibilitate în raportarea la nevoile tale și ale celuilalt.

O listă mai detaliată ce cuprinde consecințele pozitive sau cu potențial pozitiv ale conflictelor interpersonale este construită de Ana Stoica-Constantin (2004), astfel conflictele:

1. Combat stagnarea și sunt surse ale schimbării, dezvoltării, dinamismului și vitalității unei relații.
2. Contribuie la dobândirea experienței.
3. Contribuie la dezvoltarea personală, încurajează autorefecția, persoana înțelege care îi sunt punctele tari și cele deficitare în abilitățile sociale și devine mai puțin egocentrică (cunoscând și acceptând și altă perspectivă).
4. Consolidează încrederea în sine și stima de sine.
5. Stimulează interesul și curiozitatea.
6. Pot încuraja intercunoașterea. (p. 283)

La nivel individual, conflictul marital poate produce o serie de transformări. Astfel, schimburile verbale și nonverbale negative ce apar între soți și persistă de-a lungul timpului ar putea induce schimbări permanente la nivel endocrin și imunologic. Efectele generate de expunerea repetată la stres se acumulează în timp, producând și dereglări fiziologice cumulative, care, în cele din urmă, vor duce la boli. Totodată, persoanele ce se află într-o căsnicie cu conflicte intense sunt mai predispuse să se angajeze în acțiuni nesănătoase (băut, fumat) și mai puțin probabil de a obține beneficiile unui control social plin de bune intenții (de exemplu, să fie încurajat de partener să facă exerciții sau să-și facă analize, control medical preventiv), deoarece partenerul s-ar putea abține să exercite control social, pentru a evita conflictul de cuplu. Conflictul marital poate afecta, de asemenea, în mod direct procesele ce sunt responsabile de buna sănătate mentală (Choi și Marks, 2008).

Discordia maritală ar putea totodată și să pună o mare presiune în alte sectoare ale vieții cum ar fi munca sau în activitatea de părinte (în Choi și Marks, 2008).

Ana Stoica-Constantin (2004) consideră că, prin reducerea sau eliminarea prejudecăților și a atitudinilor noastre negative față de fenomenul conflictului, se poate obține o deschidere către rezolvarea acestuia. Prin acceptarea conflictului social, a diferențelor dintre indivizi și a abordării problemelor prin intermediul cooperării, șansele pentru reducerea sau rezolvarea conflictului se măresc considerabil. Prin abordarea unor strategii optime de rezolvare a conflictelor se poate evita distrugerea uneia sau alteia dintre părțile implicate în conflict și, mai departe, aceste modalități de acțiune pot contribui la funcționarea armonioasă a familiei.

CAP. 6 REȚEAUA SOCIALĂ, ATITUDINEA FAȚĂ DE CONFLICTUL CONJUGAL ȘI CALITATEA RELAȚIEI MARITALE: INVESTIGAȚII EMPIRICE

6.1 Problema studiată și obiectivele cercetării

În acest capitol este descrisă procesualitatea cercetării empirice realizate: sunt enumerate și prezentate etapele cercetării, plecând de la stabilirea obiectivelor și până la interpretarea datelor.

În literatura de specialitate, semnalele negative referitoare la situația familiei în lumea contemporană sunt sintetizate în expresia „criza familiei”. Studiile constată o rată crescută a divorțialității, tendința în creștere a numărului de cupluri maritale fără copii, a alternativelor nonmaritale, acestea fiind doar o parte din problemele actuale ale instituției mariajului. În acest context, se impune concentrarea atenției asupra problemelor ce apar în interiorul relațiilor de familie, asupra stilurilor de raportare la momentele conflictuale și efectelor produse asupra calității și stabilității mariajului, dar, mai ales, asupra modalităților de formare și schimbare a atitudinii față de conflictul interpersonal.

Deși, în general, tema conflictului marital a suscitat un viu interes cercetătorilor din țările occidentale și nu numai, în bibliografia accesată și consultată nu am găsit informații despre procesul de formare și schimbare a atitudinii față de conflictul conjugal din spațiul românesc, despre influența socială a membrilor rețelei asupra modului în care partenerii de cuplu se raportează la situațiile tensionate și despre efectele pe care le au atitudinile față de conflictul în cuplu asupra calității relației maritale.

În această cercetare, vizez descrierea conflictului în cuplu și a procesului de formare a atitudinii partenerilor față de acest aspect al vieții relaționale, cu intenția de a surprinde atât potențialul distructiv, cât și pe cel constructiv al conflictului marital, efectele negative și pozitive ale acestuia asupra vieții de cuplu, precum și capacitatea partenerilor de a-și schimba atitudinea față de conflict sub influența unor interacțiuni cu persoanele ce compun rețeaua conjugală.

Scopul prezentului studiu empiric este evidențierea rolului rețelei sociale în formarea/schimbarea atitudinii față de conflictul marital și surprinderea modului în care individul percepe influența socială exercitată asupra sa.

În acord cu scopul formulat anterior, **obiectivele cercetării** sunt:

- identificarea credințelor despre conflictul marital prin intermediul unor asumptii despre acesta și a modurilor în care subiecții supuși investigației definesc conflictul;
- identificarea surselor de formare/schimbare a atitudinii față de conflict și a persoanelor din rețeaua socială care au fost actori în situațiile de învățare care au condus la formarea respectivei atitudini;
- identificarea caracteristicilor situațiilor de învățare socială ce au generat formarea/schimbarea atitudinii față de conflict;
- identificarea efectelor produse de atitudinea față de conflictul conjugal asupra calității relației de cuplu.

În problematica alegerii metodologiei de investigare de către cercetător, în literatura de specialitate, se întâlnește tot mai des sugestia ca designul cercetării să fie bazat pe combinarea mai multor metode, tehnici de investigație. Această idee, cunoscută sub numele de „triangulație” (engl. *triangulation*), subliniază faptul că o metodologie complexă, combinată, minimizează limitele metodelor și tehnicilor folosite izolat, culege informații de profunzime, diversificate despre entitatea studiată.

Am îndeplinit cerința de triangulație metodologică (combinarea mai multor metode într-o cercetare), folosind în acest studiu empiric atât *interviul semistrukturat* (cu ghidul de interviu) cât și *ancheta* (cu ajutorul chestionarului).

În demersul de a construi o metodologie complexă în proiectarea studiilor asupra atitudinilor și comportamentelor oamenilor, m-am raportat și la clasificarea construită de Creswell (1994), care distinge trei metode de combinare a design-urilor de cercetare:

- design-ul cu două faze (în care cercetătorul realizează separat într-o primă fază cercetarea calitativă și într-o a doua fază cercetarea cantitativă);
- design-ul cu predominanța unei paradigme (în care cercetătorul realizează studiul pe baza unei paradigme, dar face apel, în secundar, și la altă paradigmă);

- design-ul metodologiei mixate (reprezintă gradul cel mai înalt de integrare a abordării cantitative și calitative, dat fiind faptul că amestecul paradigmatelor și metodelor se manifestă în fiecare etapă a cercetării.

Demersul investigativ din lucrarea de față urmează tipul design-ului cu două faze: astfel, într-o prima fază am realizat o cercetare calitativă (culegerea datelor s-a produs în perioada octombrie 2009 – decembrie 2010), iar în faza a doua am realizat cercetarea cantitativă (aplicarea de chestionare s-a derulat în perioada martie-mai 2011).

6.2 Cercetarea calitativă

Am considerat că este oportun să-mi încep investigațiile empirice cu o cercetare calitativă deoarece sunt interesată de semnificații, înțelesuri, de interpretări, simboluri și practici vehiculate de indivizi în abordarea și raportarea la situațiile conflictuale din cuplul marital.

Acest demers calitativ de analiză reprezintă un studiu cu mai multe unități de investigat, deoarece interesul meu se centrează pe traseele, specifice mai multor actori sociali, de formare și schimbare a atitudinii față de conflictul conjugal.

De asemenea, este o cercetare descriptivă pentru că prezintă sursele de învățare a atitudinilor față de conflict, descrie situațiile de învățare a atitudinii (cele de învățare directă, din experiența proprie de partener de cuplu, cele de învățare indirectă, observațională, ca martor la diferite episoade de ceartă a altor cupluri și cele de învățare complex-cognitivă, din relatările membrilor rețelei, din lecturi etc.).

Interogațiile de pornire ce mi-au ghidat explorările de tip inductiv sunt:

- Ce caracteristici au „fragmentele decupate” de individ din experiența sa relațională cu membrii rețelei, care au fost capabile să producă schimbări pozitive sau negative la nivelul atitudinii față de conflictul interpersonal (ce tipuri de evenimente sunt semnificative, din prisma individului, pentru formarea și schimbarea atitudinii și comportamentului său față de certurile în cuplu)?
- Ce categorii de persoane din rețeaua socială sunt actori ai situațiilor de învățare ce au influențat atitudinea față de conflict?
- Ce tipuri de schimbări au fost generate de către aceste evenimente reamintite?

Din perspectivă calitativă, atitudinea față de conflictul interpersonal, în general, și față de cel marital, în particular, este analizată în această lucrare nu ca un fenomen static, ci ca unul procesual, ce e construit și reconstruit social, ca rezultat al interacțiunii individului cu membrii rețelei sale sociale. Astfel, atitudinea partenerilor conjugali față de conflict este explorată în contextul interacțiunii partenerilor de cuplu cu părinții, cu frații, cu prietenii etc., iar paradigma cea mai potrivită acestui studiu, am considerat că ar fi cea interacționistă, individualistă. Abordările teoretice ale acestei perspective sunt centrate pe individ, pe felul în care interacțiunile modelează sensul individual al sinelui. Detalierea asumpțiilor de bază susținute de interacționismul simbolic, precum și raportarea critică la acestea, se regăsesc în prezentarea perspectivei teoretice care a stat la baza cercetării cantitative, într-un paragraf de mai jos.

6.2.1 Metodele de culegere a datelor

„Metodele, tehnicile, procedeele și chiar instrumentele de investigare se subsumează perspectivei teoretico-metodologice, astfel încât autonomia lor nu este decât relativă” (Chelcea, 2001, p. 50). Nu se poate vorbi de metodă decât în raport cu obiectivele cercetării (deci cu fenomenul studiat) și cu teoria de referință.

Denzin (1989, p. 13) descrie metoda interpretativ – biografică drept una care „presupune studiul documentelor de viață personale, a poveștilor și narațiunilor care descriu momente de cotitură în viața indivizilor”. În cercetarea calitativă a influenței sociale, a formării și restructurării atitudinilor, îmi propun să trec dincolo de descrierile factuale și să caut în permanență „poveștile” oamenilor, deoarece acestea surprind mult mai bine caracterul dinamic al atitudinilor. „Povestea propune cadrul în care experiențele sunt trăite (localizate, prezentate și evaluate). Lumea a fost interpretată de subiect” (Flick, 1998, p. 36). Oamenii sunt ceea ce li se întâmplă (ansamblul experiențelor personale) și cum interpretează ceea ce li se întâmplă (sensul, semnificația dată acestor evenimente, interacțiuni etc.), sunt o construcție a elementelor obiective trecute prin filtrul subiectivității și interiorizate în structuri profunde. Pe baza acestora, individul anticipează, interacționează, el există în conformitate cu sensul poveștii lui, chiar dacă povestea nu corespunde decât unei realități proprii. Sau, cum sintetiza Atkinson (2006), „povestea furnizează elementele – motive, spațiu de acțiune, legături și trăiri – care construiesc înțelegerea și sensul. Este o formă esențială de cunoaștere, un sistem de creare a sensului, care ne ajută să învățăm ce

este unic în anumite povești, universal în altele și cum cele două aspecte sunt părți ale unui proces dinamic, interactiv” (p. 128).

În acest sens, pentru a culege informații de mare profunzime am ales **metoda interviului**, deoarece acesta facilitează accesul direct și interactiv la subiectivitatea umană, la universul spiritual al celor studiați. Prin interviu „se urmărește astfel obținerea nu a unor cunoștințe tip <fotografie>, ci descifrarea mecanismelor acțiunii oamenilor, descoperirea motivațiilor, a sistemului de valori la care aderă, descrierea unor comportamente relevante din colectivitate, pe baza experienței de viață a celui interviuat” (Rotariu și Iluț, 1997, p. 50).

Când se studiază dinamica relației maritale, comportamente ce se desfășoară în spațiul privat, intim, utilizarea metodei observației și, în special a observației participative, este extrem de limitată. Soluția pentru acest impas metodologic este reprezentată de metoda interviului, prin care se accede la motivație, la definiția și semnificația pe care actorii sociali le acordă acțiunilor lor. În cercetarea calitativă se aplică, cu preponderență, interviurile semistructurate și nestructurate, iar Petru Iluț (2001) formulează argumente pentru această practică: „În probleme de atitudini, aspirații, motivație, imagine și concepție de sine, se recomandă interviurile libere, de adâncime. Pentru a îmbina însă avantajele standardizării cu cele ale interviului de mare intensitate se întrebuintează din ce în ce mai mult interviurile semistructurate sau focalizate; în acest tip de interviu sunt predeterminate punctele principale ce trebuie atinse într-o discuție, răspunsurile urmând a fi formulate de subiect” (p. 167).

În analiza aspectelor legate de atitudini, motivații, interpretări subiective am considerat a fi mai potrivită *tehnica interviului semistructurat față-în-față* deoarece îmbină avantajele standardizării cu cele ale interviului de mare intensitate. În acest tip de interviu sunt predeterminate punctele principale, temele ce urmează a fi atinse în discuția cu subiectul supus investigației.

Raportat la numărul de participanți la o astfel de întâlnire de interviu, trebuie făcută precizarea că interviurile au fost *individuale*. Instrumentul de lucru cu care s-a plecat pe teren a constat într-un ghid de interviu. Acesta a rămas mereu flexibil, ajustabil în funcție de elementele de noutate și neprevăzut care au apărut pe parcursul întrevederilor cu subiecții intervievați. Întrebările folosite în ghidul de interviu au urmat, îndeaproape, obiectivele cercetării, cu precizarea că datele calitative obținute în urma codării răspunsurilor au valoare orientativă.

Preocupările postmoderniste referitoare la metoda interviului susțin ideea de a prezenta relatările și interpretările subiecților investigați într-un mod cât mai autentic, natural, fără intervenția deformatoare a cercetătorului. Astfel, fiecare interviu pe care l-am realizat a fost înregistrat cu ajutorul reportofonului, urmând apoi transcrierea acestor conversații. Prin urmare, am folosit și tehnica interviului *polifonic*, prin acesta urmărind „ca spusele fiecărui subiect să fie înregistrate cât mai fidel și perspectivele distincte ale oricărui interviuat să se regăsească în raportul final de cercetare. Acest raport n-ar trebui să fie, așadar, o glossă, o prelucrare sintetică a cercetătorului, în care s-au pierdut pe drum vocile subiecților” (Iluț, 1997, p. 91).

O altă tehnică la care am apelat este cea a interviului *interpretativ*, explorând momentele considerate de respondenți ca fiind de maximă importanță în traiectoria formării și reformării atitudinii față de conflictul în cuplu. Aceste epifanii („boboteze”) „destructurează și restructurează experiențele de viață trecute ale oamenilor și le determină pe cele de viitor” (Iluț, 1997, p. 92).

Analizând caracteristicile interviului folosit în cercetarea calitativă, Agabrian (2004, p. 70) subliniază faptul că: „nu se utilizează întrebări închise, cercetătorul nu are o atitudine formală (neutră, rațională, distantă sau chiar rece), el răspunde la întrebările puse de participanți, permite emoțiilor și sentimentelor proprii să se manifeste în timpul cercetării. Este vorba de stabilirea unei relații de la <om la om> cu scopul de a înțelege și mai puțin de a explica”.

Cercetarea calitativă presupune o legătură de încredere și deschidere ce se stabilește între interviuator și interviuat. Tematica problemelor din cuplu, a conflictelor este una sensibilă ce nu se discută cu oricine. Am considerat că aceste aspectele profunde, intime ale relației sau amintiri de cele mai multe ori negative vor fi cu greutate dezvăluite unui cercetător străin, necunoscut. Prin urmare, am interviuat persoane cunoscute, cu o disponibilitate ridicată de autodezvăluire și am apelat, de asemenea, la operatori de interviu, care, la rândul lor au cules date de la persoane pe care le cunoșteau și cu care aveau o legătură de încredere.

Subiecții au fost informați în prealabil că este vorba despre o cercetare pentru elaborarea unei teze de doctorat despre viața de cuplu, că există mai mulți parteneri de cuplu cu care se stă de vorbă și că se dorește de la ei să povestească despre ei, despre viața lor, despre persoanele din jurul lor. În intervalul dintre întâlnirea de obținere a acordului de participare și interviu, participantul a avut oportunitatea de a reflecta asupra temei și de a-și clarifica punctele de vedere. Aceste pregătiri nu

afectează spontaneitatea, bogăția discuțiilor dintre intervievator și intervievat, scopul lor fiind de a debloca și facilita exprimarea ideilor sale, de a îi oferi o stare de confort (ținând cont de faptul că subiectul discuției este unul mai „hard”). Au fost asigurați că datele obținute sunt confidențiale, că materialele culese de la ei vor purta un cod. Pentru înregistrarea datelor s-au folosit reportofoane. Datele au fost transcrise sub formă de texte și prelucrate cu ajutorul softului de analiză a datelor NVivo 7 și a procedurii clasice de codare – cu „creionul și hârtia”.

Interviul semistrukturat începea cu o întrebare legată de experiențele intervievatului ca martor la varii episoade de ceartă ale diferitelor cupluri. Apoi interviul era ghidat ușor de întrebările de lămurire. Dacă întrebările de clarificare îl conduceau pe subiect spre alte întâmplări, oameni, evenimente etc. era încurajat să povestească.

După efectuarea interviului, operatorul completa un jurnal de cercetare în care sunt date obținute prin **metoda observației** participative, necontrolate, ascunse. Prin observație au fost culese date legate de spațiul în care s-a desfășurat interviul, intervalul de timp al interacțiunii subiect-intervievator, emoțiile subiectului când își dădea amintirile, reacțiile la diferite întrebări etc.

Așadar, în culegerea datelor am folosit triangulația metodologică, folosind două metode diferite: observația și interviul. De asemenea poate fi menționată și triangulația datelor, folosind surse diferite de date în funcție de spațiul rezidențial (am aplicat ghidul de interviu atât la persoanele din mediul urban, cât și la cele din mediul rural).

În urma colectării datelor a rezultat un inventar de texte compus din transcrieri ale interviurilor și notele de observație ale operatorilor de interviu. Pe aceste texte de teren am realizat ulterior analize și interpretări.

6.2.2 Eșantion

„În cercetarea calitativă, eșantionarea nu este statistică, probabilistică sau reprezentativă (ca în cazul cercetării cantitative)” (Scârneci, 2006, p. 103), ci se realizează în funcție de nevoile specifice ale fiecărei teme de investigare, acest proces de selectare a unităților de studiu fiind numit eșantionare teoretică. Pentru realizarea eșantionării, cercetătorul trebuie să-și răspundă la două întrebări fundamentale:

- Ce caracteristici au persoanele care vor intra în eșantion?
- Câți subiecți vor fi selectați?

Astfel, și în cercetarea calitativă de față, eșantionarea a fost teoretică, supunându-se criteriilor de relevanță a cazurilor pentru investigație. Orientarea spre un anumit grup de persoane a fost definită în avans, stabilind încă de la început care sunt trăsăturile subiecților din eșantion. Cazurile au fost alese pe baza ideii că studierea mai multor unități de investigație face mai multă lumină în înțelegerea fenomenului analizat. Criteriile relevante pentru studiu aplicate în selectarea persoanelor intervievate au fost următoarele:

- Persoane căsătorite
- Femei și bărbați
- Din mediul urban și rural
- Cu studii elementare, medii și superioare
- Cu vârste cuprinse între 18 și 70 ani.

Pentru selectarea subiecților cu aceste caracteristici relevante, am pornit de la informațiile pe care le aveam despre diverse persoane eligibile din jurul meu, care să-mi ofere informații cât mai bogate pe tema de studiu, dar am apelat și la „informatori releu” (Scârneci, 2006), adică persoane care dețin informații referitoare la subiecții la care trebuia să ajung.

În ceea ce privește numărul de subiecți intrați în eșantion, am folosit principiul saturației teoretice, oprindu-mă din colectarea datelor atunci când subiecții nu au mai adus nimic nou, atunci când informațiile au început să se repete.

Astfel, eșantionul cercetării calitative de față este compus din 19 de persoane căsătorite, 7 bărbați și 12 femei, 16 subiecți din județul Brașov și 3 din alte județe, 16 din mediul urban și 3 din mediul rural. În tabelul de mai jos sunt sintetizate datele socio-demografice ale persoanelor intervievate:

Tabelul 6.1. Matricea caracteristicilor socio-demografice ale subiecților din eșantion

Cod subiecți	Sex	Vârstă	Ocupație	Nivel de școlarizare	Mediu de rezidență	Durata relației de cuplu	Nr. copii
I.1	M	38 ani	antreprenor	facultate	urban	2 ani	–
I.2	F	25 ani	analist servicii clienți	master	urban	18 luni	–
I.3	F	26 ani	contabilă	facultate	urban	5 ani	–
I.4	M	34 ani	șofer	școala postliceală	urban	12 ani	1
I.5	F	40 ani	învățătoare	liceu	urban	18 ani	2
I.6	M	25 ani	muncitor construcții	școala profesională	rural	4 ani	1
I.7	F	48 ani	casnică	5 clase	rural	25 ani	3

Cod subiecți	Sex	Vârstă	Ocupație	Nivel de școlarizare	Mediu de rezidență	Durata relației de cuplu	Nr. copii
I.8	F	68 ani	pensionară	liceu	urban	49 ani	2
I.9	F	37 ani	femeie de serviciu	4 clase	rural	20 ani	1
I.10	F	35 ani	asistent social	facultate	urban	4 ani	–
I.11	F	45 ani	laborantă	liceu	urban	26 ani	3
I.12	F	40 ani	operator masă plastică	liceu	urban	24 ani	1
I.13	F	24 ani	asistent vânzări	facultate	urban	6 ani	–
I.14	F	30 ani	șomeră	facultate	urban	5 ani	–
I.15	F	29 ani	asistent universitar	master	urban	8 ani	–
I.16	M	28 ani	asistent social	facultate	urban	3 ani	–
I.17	M	34 ani	student	liceu	urban	7 ani	1
I.18	M	39 ani	șofer	școala profesională	urban	14 ani	2
I.19	M	39 ani	profesor	facultate	urban	15 ani	–

6.2.3 Sinteza și analiza datelor

După culegerea primelor date, am început procesul de analiză, de prelucrare a datelor în vederea interpretării lor.

Am folosit strategia de analiză orientată pe caz, descrisă de Huberman și Miles (1998): am codat materialele și am construit, pe rând, pentru fiecare subiect, un model analitic propriu, cadre pe care le-am comparat apoi fiecare cu fiecare, rezultând un pattern caracteristic potrivit tuturor cazurilor analizate.

Strategia de lucru cu textele a fost codarea materialului cu scopul de a face categorii și de a dezvolta teorii, întâlnită la Flick (1998).

În analiza datelor rezultate din cercetarea calitativă cu tema influența rețelei asupra atitudinii față de conflictul conjugal am utilizat, într-o prima fază programul NVIVO, dar având în vedere limitele acestuia, am reanalizat textele și le-am recodat, suprapunând nodurile tematice rezultate prin utilizarea soft-ului cu categoriile rezultate la analiza manuală (procedura de codare cu *creionul și hârtia*).

În prelucrarea manuală am apelat, în primă fază, la analiza globală care mi-a oferit o perspectivă generală asupra materialului analizat; am realizat cu ajutorul ei un inventar al temelor identificate în material. Am folosit-o în ideea de a mă familiariza cu textul, de a avea informații cu privire la ce teme există în fiecare interviu și unde anume în texte pot fi găsite. Pe măsură ce citeam textul, notam alături cuvinte cheie, structuram pasajele mai largi prin marcarea conceptelor sau propozițiilor centrale.

Codarea materialului textual a fost realizată prin cele trei proceduri ale codării teoretice, descrise de Strauss și Corbin (1990): codarea deschisă, codarea axială și codarea selectivă.

Codarea deschisă a presupus decuparea, cu ajutorul cuvintelor, a esențialului din text. Astfel, am selectat expresii, propoziții sau paragrafe și le-am aplicat etichete conceptuale, iar conceptele au fost reunite în categorii, care au primit și ele nume. Tehnicile utilizate au fost codarea propoziție cu propoziție și paragraf cu paragraf, precum și cea a formulării de întrebări adresate textului. După ce am realizat codarea deschisă pe primul material colectat, am continuat aplicarea acestei proceduri și asupra celorlalte interviuri realizate.

Prelucrarea datelor prin intermediul codării deschise a generat identificarea categoriilor, cu proprietățile și dimensiunile lor.

După o primă trecere în revistă a interviurilor și reducerea lor la categoriile identificate prin codarea deschisă, pasul următor al analizei a constat în codarea axială, care a presupus realizarea conexiunilor între categorii și subcategoriile lor, conform lui Strauss și Corbin (1990).

Prin codarea selectivă, cea de-a treia procedură de codare teoretică, am selectat o categorie centrală, în jurul căreia am grupat celelalte categorii descoperite, construind propoziții ipotetice în ceea ce privește relațiile dintre categorii, subliniind asemănările și deosebirile dintre cazuri.

Scopul principal al acestui demers analitic de tip calitativ este acela de a obține o descriere amănunțită a procesului de influență socială a membrilor rețelei asupra formării și schimbării atitudinii individului față de conflictul marital, pentru a înțelege acest fenomen din perspectiva actorilor sociali implicați și pentru a fundamenta o explicație restrânsă la cadrul social studiat.

6.2.4 Prezentarea rezultatelor

În urma analizei datelor obținute din interviuri și din notele de observație, am identificat o serie de teme și categorii legate de problematica influenței sociale asupra atitudinii față de conflictul conjugal, prezentarea acestora fiind structurată în funcție de obiectivele cercetării, anunțate anterior.

a) Definirea conflictului marital

Ceea ce este important de subliniat este faptul că aceste credințe față de conflict sunt predominant negative. Persoanele intervievate au fost solicitate să precizeze ce înțeleg prin conflict, să enumere primele cuvinte care le vin în minte atunci când aud acest termen. În definirea conflictului, acesta, de departe considerat a fi ceva negativ,

este asociat de intervievați, în special, cu cuvinte precum: ceartă, probleme, dezacord, competiție, situație penibilă, lipsuri. Rareori este, în concepția subiecților, privit ca o negociere, iar la unele persoane atitudinea este ambivalentă, făcându-se referire atât la aspectele pozitive, cât și la cele negative ale conflictului.

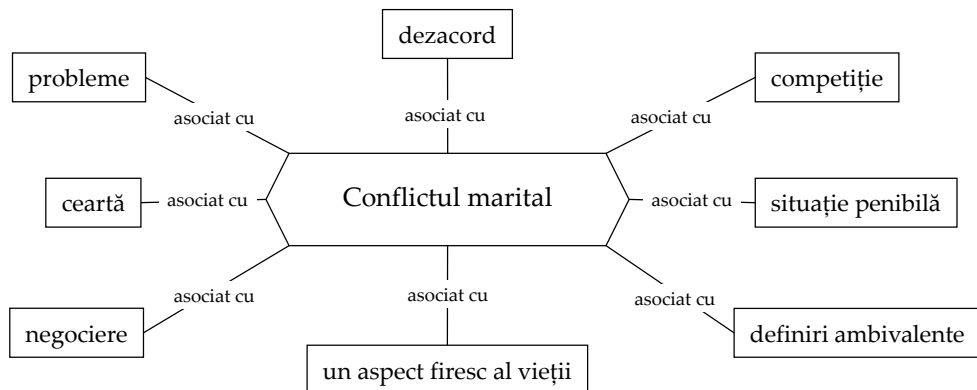

Fig. 6.1. Rețea semantică 1 – Definirea conflictului marital

Mai jos sunt exemplificate, cu fragmente din interviuri, principalele categorii desprinse pentru tema credințele actorilor sociali față de conflictul de cuplu (și prezentate în rețeaua semantică 1).

- discuții aprinse, ceartă

...discuții mai aprinse, ea vrea ceva, eu vreau altceva și apar discuții, conflicte, certuri.

(Bărbat, 26 ani, studii superioare, urban)

Două persoane care se ceartă e un conflict. (Bărbat, 39 ani, școala profesională, urban)

...referitor la conflict ... probabil certuri mai mari, dar nu e cazul nostru. (Femeie, 40 ani, liceu, urban)

- probleme

Ceartă în familie, probleme... (Femeie, 40 ani, liceu, urban)

- dezacord, păreri diferite

Păreri diferite pe o anumită temă. (Bărbat, 39 ani, studii superioare, urban)

...mici certuri sau dezacorduri față de o idee sau față de o decizie. (Femeie, 35 ani, studii superioare, urban)

Conflict? Conflictul poate fi de mai multe feluri, e adevărat, dar ... conflict ... disensiune de păreri ... dezacordul nu-i chiar ceartă, cearta nu e chiar conflict. (Femeie, 26 ani, studii superioare, urban)

- luptă, competiție

Conflictul ... a te certa ... mă gândesc că înseamnă că și unul și celălalt ripostează, nu unul dă și celălalt ascultă sau primește. (Femeie, 29 ani, studii postuniversitare, urban)

...este o situație ori tu ori eu... (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

...o stare de război... (Bărbat, 39 ani, studii superioare, urban)

- situație penibilă

Povestind despre certurile în spațiul public, unul dintre subiecții intervievați le definește ca:

...scenă de circ...

Mie mi se par niște momente foarte penibile. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

Totuși, nu lipsesc nici definițiile cu conotație pozitivă, precum:

- negociere

...un conflict nu este ceva care trebuie câștigat, nu este o competiție. Un conflict, până la urmă, este o negociere, asta ar și trebui să fie. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

- un aspect firesc al vieții

...probabil că face parte din situația noastră ca oameni, din viața noastră ca oameni pe Pământ. (Bărbat, 39 ani, studii superioare, urban)

- situație de învățare

Conflictele sunt de fapt ok, sunt bune, ne pot ajuta, putem învăța din ele. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

De asemenea, doresc să subliniez faptul că, în interviurile analizate, am întâlnit și **definiri ambivalente**, care cuprind atât conotații pozitive, cât și negative:

...uneori conflictele sunt benefice atunci când rezolvă o problemă, în majoritatea cazurilor, însă, ele sunt distructive, nu constructive. (Femeie, 29 ani, studii postuniversitare, urban)

Tot cu caracter ambivalent este și cea mai spectaculoasă definiție întâlnită în interviurile realizate. La prima vedere pare un fenomen dezgustător, termen încărcat doar de conotație negativă, dar, pe măsură ce pătrundem în semnificația profundă

a metaforei folosite, se poate descoperi și încărcătura pozitivă, referitoare la detensiune, la restabilirea echilibrului în relație:

Conflictul e, să spunem așa, o vomă a căsniciei. Ca și o pisică ce-și vomează ghemul de păr prin care și-a făcut curățirea. Deci, și noi trebuie să ne regurgităm ghemul ăsta de nervi, de tensiune, de nemulțumire. (Bărbat, 39 ani, studii superioare, urban)

b) Sursele de formare a atitudinii față de conflict și actorii sociali ai acestor situații de învățare

O altă dimensiune importantă desprinsă din interviuri s-a dovedit a fi reprezentată de sursele percepute de partenerii conjugali ca fiind semnificative în formarea și schimbarea atitudinii față de conflictul marital. Din relatările subiecților, am reușit să desprind o serie de situații specifice de învățare, principalele categorii fiind prezentate sintetic în rețeaua semantică 2. Certurile dintre părinți, la care au asistat ca martori în copilărie, sunt semnalate de toți subiecții studiului de față, ca situații ce au avut un impact major asupra raportării lor la momentele tensionate ulterioare în care au fost implicați ca actori. Dacă prezența conflictelor dintre părinți, ca sursă de formare a atitudinii, era mai ușor de anticipat, a fost interesant să descopăr din relatările intervievaților că și necunoscuții pot exercita o influență foarte puternică, prin impresia negativă pe care o lasă observatorului. Alți actori ai scenelor de ceartă în cuplu, observate și reamintite de respondenți, sunt: prietenii, vecinii, fratele/sora, bunicii, socrii.

Evaluând impactul pe care îl au diferitele situații de modelare, unul dintre subiecți consideră că: „principala sursă de învățare este familia”.

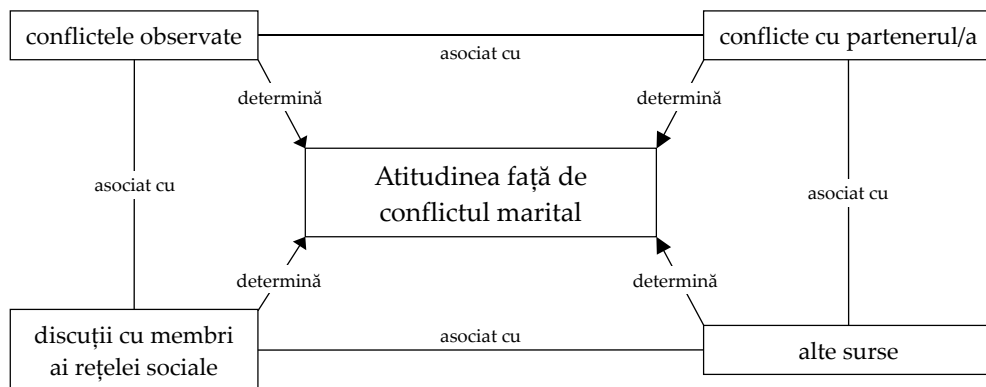

Fig. 6.2. Rețea semantică 2 – Percepția surselor de formare și schimbare a atitudinii față de conflictul marital

Pe lângă observarea certurilor altor cupluri, ca sursă de formare/schimbare a atitudinii față de conflictul marital, subiecții menționează și alte situații de învățare, precum cea directă (reprezentată de propriile conflicte conjugale și cele cu alte persoane), discuțiile purtate cu diferiți membri ai rețelei (părinți, bunici, alte rude, preot, prieteni), lecturile (cărți, articole din reviste, de pe Internet), vizionarea de emisiuni sau de filme, participarea la diferite cursuri de dezvoltare personală, apartenența la o biserică (doctrina religioasă).

În interviurile analizate, am descoperit la unii respondenți și încercări de a ierarhiza importanța acestor situații de învățare. Astfel, se pare că cea mai semnificativă sursă de învățare a modului în care să te raportezi la conflicte este învățarea directă, obținută din experiența personală nemijlocită de ceartă cu partenerul/a de cuplu:

Cred că cel mai bine e să înveți singur, exact ca mersul pe bicicletă. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

În viziunea unei alte persoane intervievate, lecturile nu produc efecte substanțiale asupra restructurării atitudinii față de conflict, mai exact, cititul unor cărți, articole despre conflictele interpersonale nu se reflectă în dimensiunea comportamentală din timpul propriilor situații tensionate:

...teoria e teorie, practica e practică ... am citit atâtea cărți despre comunicarea asertivă, despre empatie, despre cum să trăiești într-o relație armonioasă, dar teoria e teorie, practica ne omoară, cel puțin la nivelul meu. (Femeie, 29 ani, studii postuniversitare, urban)

c) Caracteristicile situațiilor de învățare socială, ce au generat schimbarea atitudinii față de conflict

Așa cum am arătat anterior, situațiile de formare sau schimbare a atitudinii față de conflictul conjugal pot fi reprezentate de învățarea directă (din experiența proprie de cuplu), observarea și interpretarea certurilor altor cupluri, de discuțiile despre momentele tensionate de cuplu cu diferiți membri ai rețelei, lecturări, vizionări de emisiuni, filme.

În universul investigației de față, am putut desprinde din declarațiile respondenților informații bogate și profunde despre *caracteristicile situațiilor de învățare observatională* (ca martori la certurile altor cupluri). Principalele categorii sunt reprezentate de: locul desfășurării conflictului, numărul scenelor observate, frecvența lor, cauze percepute, comportamente observate la actorii sociali, intervenția altora în cearta de cuplu, consecințele certurilor din cuplu, atitudinea față de actori, emoții resimțite de

către observator, ce l-a impresionat pe martor, învățăminte desprinse din această situație de învățare (rețeaua semantică 3).

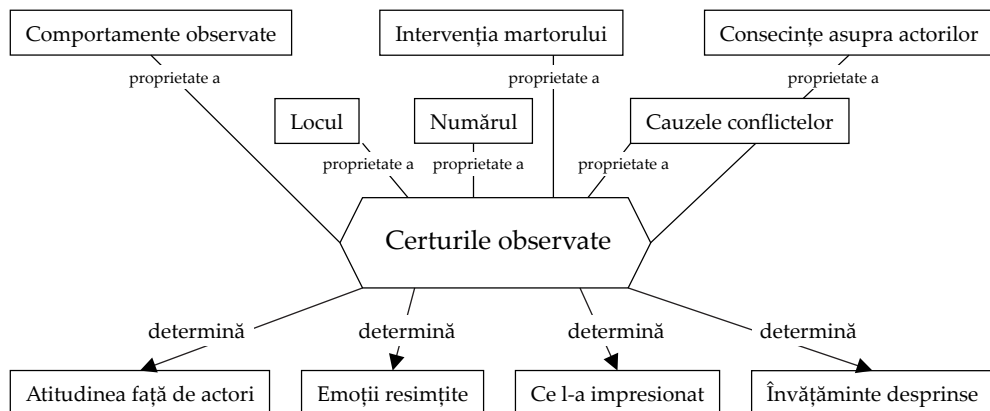

Fig. 6.3. Rețea semantică 3 – Caracteristici ale conflictelor observate

Conflictele la care au participat ca martori subiecții acestui studiu s-au desfășurat și în **spațiul** privat al actorilor scenei (în casă, la ei acasă, în vizită, în curte) și în spațiul public (în magazin, pe stradă, la metrou, în fața lumii).

Certurile desfășurate în spațiul public, la care au asistat ca martori fără să vrea, (fie dintre persoane cunoscute, fie cu actori sociali necunoscuți) sunt puternic dezavuate și etichetate negativ. Răspunsurile intervievaților la acest capitol sunt deosebit de elocvente nu doar prin duritatea cuvintelor și expresiilor folosite, ci, mai ales, prin tonul pe care sunt declarate și prin mimica expresivă:

În cadrul interviurilor realizate, unii subiecți investigați precizează faptul că **numărul** scenelor conflictuale observate de-a lungul timpului este mare.

Dintre **cauzele** care, conform percepției observatorilor, au generat „aprinderea spiritelor”, cei intervievați menționează: băutura și gelozia bărbatului (a tatălui), ne-supunerea (neascultarea ordinelor primite), încercarea de a-l controla pe celălalt (fiecare vrea să se impună), gospodărirea timpului, a locului, inechitatea (impresia că unul primește prea puțin), competiția/lupta pentru putere (niciunul nu vrea să piardă), frustrările (ceva nu le iese bine), neînțelegeri pe partea intelectuală. Sau nu își amintesc motivele concrete de ceartă, ci doar manifestările comportamentale.

Comportamentele observate au un grad mai ridicat sau mai scăzut de activism și acoperă o paletă variată de manifestări: lovituri, violență, împingeri, vorbe urâte (vulgare), șicanări, injurii, plânsul sau riposta victimei, acceptarea de către victimă a

acuzelor nedrepte formulate de agresor, ascunderea conflictului față de străini, ne-implicarea victimei în conflict.

Subiecții interpelați în cadrul acestei investigații au vorbit și despre activismul sau pasivitatea martorului în ceea ce privește implicarea sau dorința de **implicare a observatorului** în derularea scenei conflictuale la care a luat parte involuntar. În unele interviuri, am întâlnit detalii consistente referitoare la această categorie, identificând și tactici de intervenție folosite de către martor (plânsul copilului pentru a-și domoli părinții ce se ceartă, exprimarea dezacordului, compararea agresorului cu persoane cunoscute/semnificative lui etc.), tipul intervențiilor verbale (pentru stabilitatea relației sau pro despărțire), precum și efectele produse de intervenție. Implicarea observatorului în conflictul marital al altor actanți sociali poate genera fie consecințe negative (observatorul – copil poate avea parte de corecții fizice sau verbale agresive: palme, împins, înjurături), fie pozitive (agresorul „parcă se îmbuna”) sau poate rămâne fără niciun efect.

...nu știu dacă am reușit să fac ceva care să aibă efecte vreodată pentru că nu erau dispuși să asculte.

...eu cred că și dacă intervii, nu reușești să faci mare scofală. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

Persoanele căsătorite cu care am discutat nu s-au oprit la a descrie cauzele percepute și comportamentele observate din calitate de martori la scene tensionale ale altor cupluri, ci au mers mai departe, manifestând disponibilitate de a vorbi despre **consecințele produse de conflictele maritale asupra persoanelor implicate** (asupra martorului – copil, asupra observatorului – adult, asupra victimei și a agresorului). Efectele produse asupra victimei pot fi de ordin fiziologic (sânge pe față, vânătăi etc.) sau psihologic (frică de agresor, autoînvinovățire, autoizolare etc.), agresorul resimte în etapa post-conflict, conform părerii unor respondenți, păreri de rău pentru manifestarea sa agresivă, pentru pierderea autocontrolului, iar martorul trăiește o stare de jenă, de rușine, de disconfort (față de cele văzute și auzite). Dintre persoanele care resimt efectele negative ale certurilor de cuplu, respondenții acestui studiu consideră că cei mai afectați, cei mai traumatizați pe termen lung, sunt copiii care asistă la scene abuzive între părinții lor.

...copiii rămân cu niște sechele majore dintr-o scenă de genul ăsta și, categoric, o să fie afectați pentru o bună perioadă a vieții lor. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

Atitudinea față de actorii scenelor de conflict observate poate varia în funcție de rolul acestora (de agresor sau de victimă). Astfel, observatorul tinde fie să eticheteze

negativ agresorul, să îl acuze pentru comportamentul său, fie găsește, în timp, circumstanțe atenuante pentru felul în care se manifestă:

Îi spuneam: „tu ești un om foarte rău, ai un suflet rău!”

...și atunci am înțeles ce-l măcina pe tatăl meu, cât de dureroasă era această boală [gelozia]... (Femeie, 40 ani, liceu, urban)

În ceea ce privește atitudinea față de victimă, am întâlnit două categorii de situații descrise, cu raportări diferite din partea observatorului. Dacă victima comportamentelor abuzive nu reacționează, observatorul scenei adoptă o atitudine de compasiune, de milă față de situația acesteia.

...probabil aveam în sufletul meu faptul că mama mă îngrijea, mama îmi dădea să mă-nânc, ea avea grijă de noi toți... Și nu puteam să dau nicio clipă vina pe mama. (Femeie, 40 ani, liceu, urban)

În schimb, dacă victima reacționează la atacurile agresorului, martorul caută circumstanțe atenuante pentru comportamentul atipic al victimei.

...și mama riposta câteodată și i le întorcea înapoi și, la un moment dat, chiar m-am întrebat „uite că și mama folosește aceleași cuvinte ... de ce? Că până acum nu le folosea” ... pur și simplu cred că vine așa, ca o forță, și vrei să te aperi și atunci spui și tu aceleași tâmpenii. (Femeie, 40 ani, liceu, urban)

...el mai înjură, trebuia să spună și el ceva, probabil e și părerea fetei care ține mai mult la tata. (Femeie, 29 ani, studii superioare, urban)

Un alt tip de atitudine față de partenerii de viață, la ale căror certuri au asistat ca martori, constă în dezaprobarea nediferențiată a ambilor actori:

...sunt atât de egoiști și de individualiști ... încât nu-i interesează dacă familia pierde. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

Tensiunea dintre partenerii de cuplu, în timpul unui conflict, nu îi afectează doar pe aceștia, ci și pe observatori, fie ei copii sau adulți, care resimt o paletă largă de **emoții** negative în această ipostază de martor fără voce: frică față de agresor, compasiune/durere față de victimă și copiii ei, dispreț față de comportamentul celor ce se ceartă în fața unor cunoscuți, durere sau disconfort provocate de situație, teama continuă față de certuri.

...mă tulburau sufletește...

...nu mi-au plăcut... (Bărbat, 39 ani, studii superioare, urban)

În strânsă legătură cu emoțiile resimțite, observatorul este **impresionat negativ** de următoarele aspecte desprinse din scenele la care a asistat: suferința victimei (în special dacă este vorba de mama sa), comportamentul atipic al victimei (de a riposta,

comportându-se în același mod ca și agresorul), cât de ușor se poate naște o scenă de conflict („cât de repede se încing spiritele”), cât de minore pot fi motivele, pot apărea în orice loc („se nasc oriunde”), inflexibilitatea actorilor (îndârjire, încăpățănare, stăruință) și pierderea autocontrolului:

...m-a marcat același lucru, faptul că oamenii nu se mai opresc, când se încing nu mai raționează, le dispare abilitatea să mai reacționeze normal în momentul ăla. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

Scenele conflictuale observate de-a lungul timpului, fie în copilărie, fie în perioadele următoare, produc reflecții asupra celor întâmplate și, în urma acestor analize subiective spontane, persoanele intervievate au sintetizat o serie vastă de **învățăminte desprinse**, principalele subcategorii întâlnite în declarații fiind: contramodel de acțiune, model pozitiv de acțiune (și adaptarea modelelor pozitive la propria ta individualitate), atitudine negativă sau pozitivă față de conflicte, desprinderea unor criterii de alegere a partenerului de viață, a unor strategii eficiente de acțiune (compromisul, autocontrolul, amânarea discuției până te calmezi, rezolvarea problemelor, comunicarea despre problemele apărute) precum și a unor efecte produse de comportamentele agresive.

În toate descrierile oferite de respondenții acestui studiu se regăsește ideea de contramodel de acțiune, astfel, din certurile la care au fost martori, au învățat cum să nu se comporte:

...în general, încerc să aplic contramodelul lor, al părinților. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

...eu sunt pe principiul invers: ceea ce vezi și nu ți-a plăcut, să nu faci. (Femeie, 40 ani, liceu, urban)

...să nu te cerți, să nu te bați, să nu calci strâmb. (Femeie, 48 ani, 5 clase, rural)

Identificarea unor modele pozitive de manifestări comportamentale este, de asemenea, întâlnită în interviurile realizate, dar la mai puțini subiecți:

Au existat cupluri care mi-au fost model, de la care am decis să împrumut anumite lucruri, anumite metode de a rezolva conflicte, anumite comportamente prin care să eviți explodarea conflictului. Știu un cuplu care mi s-a părut cuplul perfect, dar, în timp, mi-am dat seama că nu sunt nici ei un cuplu perfect, dar am putut să învăț multe lucruri de la ei. Am observat îndeosebi interacțiuni și felul în care se simt unul pe celălalt, cum își dau seama când se apropie de un conflict, cum să evite declanșarea lui imediată. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

...Mi s-a părut fabulos felul în care a reacționat el și cât de repede s-a stins un foc ce ar fi putut izbucni. De multe ori, când avem momente asemănătoare, îmi vine în minte felul în care a reacționat prietenul meu. Mi-a plăcut! (Bărbat, 34 ani, școala postliceală, urban)

Analizând mecanismele de preluare a acestor pattern-uri pozitive de acțiune, o persoană intervievată subliniază importanța adaptării modelelor la propria individualitate:

...se întâmplă să întâlnești pe cineva, un cuplu să zicem, care ți se pare absolut nemaipomenit și care face totul după carte, să zic așa, și zici „asta aș vrea și eu”, dar îți dai seama că tu nu ești, de fapt, aceeași persoană, nu te identificezi în realitate cu nici unul dintre ei, nu ai același temperament, nu ai aceleași înclinații; poate ei sunt artiști, tu ești strungar și tu ești persoana ta și, până la urmă, nici nu ai cum să copiezi pe cineva. Trebuie să ai resurse proprii și trebuie să te desfășori independent, să fii propriul tău individ. Sunt lucruri pe care le-am văzut și am zis „uite ce frumos” și mi-am zis că mi-ar plăcea să fac și eu lucrul ăsta. Le poți lua, nu e nicio problemă, le adaptezi la cine ești tu și le poți folosi. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

În universul investigației de față, analizând descrierile respondenților, am putut constata că expunerea la diverse scene conflictuale ale celor din jur și meditare individului asupra celor observate conturează unele asumptions referitoare la conflictul marital. Astfel, am întâlnit ideea de inevitabilitate a conflictului în viața de cuplu, exprimată fie ca o zicătoare, fie într-o manieră mai filosofică:

...nici casă fără fum nu e, nici familie fără discuții nu există. (Femeie, 48 ani, 5 clase, rural)

Conflictul este inerent, este clar: e conflict zi – noapte, cald – rece; deci trăim într-o lume a conflictelor. (Bărbat, 39 ani, studii superioare, urban)

Alt subiect menționează că a învățat ce nu e un conflict, cum să nu te raportezi la el, subliniind faptul că nu e important să câștigi confruntarea, ci să rezolvi problema ce a generat tensiune între cele două părți:

Am învățat, de asemenea, că un conflict nu este ceva care trebuie câștigat, nu este o competiție. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

Din experiențele mele de viață, din unele dintre ele cel puțin, am învățat că nu întotdeauna este important să ieși pe locul unu. Și sunt situații când te zbați atât de mult să ieși pe locul unu și, chiar dacă ai obținut lucrul ăsta, nu mai înseamnă foarte mult. Îți dai seama că l-ai obținut și este o nimica toată... Nu este important să ieși victorios dintr-un conflict, în fapt, dacă ți se pare că ai ieșit victorios dintr-un conflict, conflictul nu este nici pe departe rezolvat. Probabil că nici nu ai început să îl rezolvi, nu ai făcut decât să îți rănești partenerul

în acest conflict și să arunci o umbră neplăcută asupra ta. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

Sau, în urma observațiilor desprinse, unii dintre subiecții intervievați și-au construit, în general, o atitudine negativă față de conflicte:

...îmi vine să-mi astup urechile...

...taci și rabdă... (Femeie, 40 ani, liceu, urban)

Sau sunt dezavuate doar anumite aspecte ale conflictelor de cuplu:

...cearta în public e penibilă. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

Un alt lucru e să nu te manifesti față de copii. Ei nu au nicio vină că părinții lor au conflicte și nu trebuie și ei să fie parte. Iar să te folosești de copiii tăi pentru a-ți rezolva conflictele în cuplu mi se pare josnic. (Bărbat, 34 ani, școala postliceală, urban)

Un alt aspect desprins din certurile observate de către o persoană interviuată constă în creionarea unor criterii proprii de alegere a partenerului de viață. Această dimensiune consider că a apărut în urma unui demers analitic mai complex în care observatorul a desprins un pattern comportamental indezirabil (comportamentul violent), apoi a identificat cauzele repetării manifestărilor comportamentale nedorite (consumul de alcool), găsind o caracteristică individuală pe care să nu o aibă viitorul său soț (*„...soțul meu o să-l găsesc să nu bea.”*).

Cele mai numeroase mențiuni referitoare la învățămintele desprinse din conflictele observate se regăsesc sub forma exemplelor de strategii considerate de către intervievați ca fiind eficiente:

- compromisul (*„să lase soția după soț și soțul după soție”*),
- autocontrolul (*„un prim lucru pe care l-am învățat a fost să nu-mi pierd capul”*),
- amânarea discuției până te calmezi (*„să caut să nu-mi exprim sentimentele exact așa cum sunt la momentul ăla. Să iau o pauză dacă se poate, să respir, asta am mai citit și în cărți, de fapt. Iei o pauză, respiri de câteva ori, mergi și te calmezi, te răcești un minut, vii înapoi discuți dacă încă mai vrei să discuți [...] Deci asta am învățat: să nu reacționez neapărat pe moment și nu neapărat cu sentimentele pe care le am la momentul ăla”*),
- rezolvarea atentă a problemelor (*„nu e bine niciodată să lași conflicte nerezolvate, conflictele trebuiesc rezolvate.”*),
- comunicarea despre problemele apărute. (*„Am învățat că este bine să vorbești despre ceea ce s-a întâmplat, despre ceea ce te deranjează, este important să comunici. Indiferent*

ce este, indiferent cât de rău ți se pare, este important să comunici. Și poți să spui lucrurilor pe nume, nu neapărat într-o manieră ofensivă, nu neapărat într-o manieră însoțită de insulte, dar e bine să spui. Nu este neapărat bine să aștepți, dacă este un lucru care tinde să se repete, care te deranjează și tinde să se repete, nu trebuie să-l lași să se repete de o mie de ori până când îți ajunge cuțitul la os și dup-aia să zici: gata, s-a terminat, nu mai pot să suport. Este bine să-l adresezi din timp, ajută foarte mult. Ți protejezi nervii și, eventual, persoana cu care ai un conflict.”)

Aceste modalități eficiente de acțiune în situațiile conflictuale de cuplu (și nu numai) sunt desprinse atât din scenele de ceartă care i-au impresionat negativ pe respondenți (prin intermediul mecanismului cognitiv de tip „așa nu”), cât și din cele în care comportamentele actorilor sociali au produs un impact pozitiv asupra martorilor („așa da”).

O ultimă subcategorie a învățămintelor desprinse constă în efectele produse de comportamentele agresive manifestate în timpul conflictelor de cuplu. Aceste consecințe negative se pot resimți la nivelul celor doi parteneri (și al agresorului și al victimei), precum și la nivel relațional.

Prin faptul că îți rănești partenerul, te rănești și pe tine indirect și poate nu imediat. Conflictele în care vrei să câștigi sau conflictele în care câștigi o să aibă un efect destul de negativ asupra relației. Poți să cauzești cuiva o trauma pur și simplu, o traumă care să dureze o perioadă lungă, poate nelimitată. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

Ceea ce mi s-a părut foarte interesant în descrierile câtorva subiecți a fost faptul că sunt analizate comparativ diferitele scene de ceartă la care au participat ca martori, identificând, prin comparare socială, asemănări și deosebiri între comportamentele actorilor observați.

Cea mai spectaculoasă descoperire, referitoare la comparările sociale efectuate în interviuri, consider că este identificarea de către un respondent a fenomenului de transmitere intergenerațională a modelelor comportamentale, atunci când descrie scene de conflict dintre părinții săi și încearcă să explice comportamentul violent al tatălui:

...a preluat modelul de la părinții lui.

...nu cred că el avea un suflet chiar atât de rău, pe cât moștenea din familia lui. E ca o ereditate, știi? Venea pe calea aia, ce-a văzut el, a făcut. (Femeie, 40 ani, liceu, urban)

Comparând pattern-ul de acțiune din timpul certurilor proprii de cuplu cu cel al părinților săi, un subiect identifică o similaritate între situațiile conflictuale menționate, concluzionând:

...era ca înainte. Atunci am început să înțeleg că mama degeaba vorbea cu el (cu tata), că tot nu rezolva nimic. (Femeie, 40 ani, liceu, urban)

Am întâlnit, de asemenea, și compararea de către intervievați a scenelor de ceartă în funcție de mediul de rezidență al soților. Astfel, sunt semnalate diferențe între cuplurile din urban și cele din rural în ceea ce privește modul de manifestare în timpul conflictelor conjugale. O posibilă explicație pentru aceste deosebiri ar fi următoarea: în mediul rural comunitatea socială este mult mai mică, mai omogenă, iar presiunea socială în vederea respectării normelor și ritualurilor este mai ridicată, generând inhibarea comportamentelor indezirabile.

Era la țară, unde parcă ... acolo lumea are mai multă rușine. Adică să nu te vadă vecinul și satul că te cerți, că vorbeau o zi întreagă ... și chiar dacă se întâmpla o ceartă, soacra mea întotdeauna mușamaliza totul, deci nu cumva să audă vecinul și vecina că noi ne-am certat. (Femeie, 40 ani, liceu, urban)

Situațiile de învățare complex-cognitivă întâlnite în descrierile subiecților intervievați în cadrul acestei investigații constau, în principal, în activități de împărtășire a problemelor de cuplu (relatări despre conflictele proprii de cuplu – fig. 6.4.). Alte situații, mai rar menționate, sunt: vizionările (de filme, de emisiuni), lecturile.

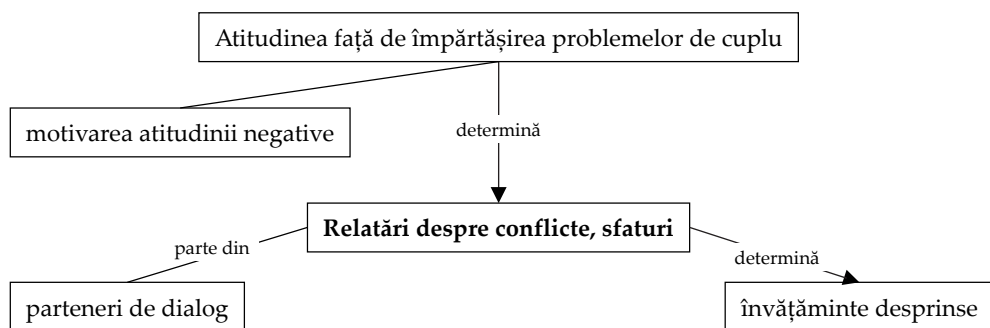

Fig. 6.4. Rețea semantică 4 – Caracteristici ale relatărilor despre conflictele de cuplu

Atitudinea față de acest tip de acțiune (de împărtășire a problemelor din cuplu) este pregnant negativă la bărbați, comparativ cu femeile. Excepție face doar situația discutării problemelor de cuplu cu duhovnicul („e nevoie de o viziune externă”).

...cred că e greșit

...e o porcărie

...doar o descărcare (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

Bărbații intervievați, își **motivează** în mod diferit această raportare negativă la activitatea de povestire a problemelor din cuplu propriu sau al celor apropiați.

Am primit sfaturi care nu m-au ajutat. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

Ai impresia ca ai dreptate, că ești înțeles. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

Nu se schimbă mai nimic, nimeni nu e un consultant. (Bărbat, 39 ani, studii superioare, urban)

Nu pot să-și dea cu părerea persoane, fie ele și apropiate, despre ceea ce nu știu, nu trăiesc ele. (Bărbat, 34 ani, școala postliceală, urban)

A încercat un prieten să-mi povestească odată ceva, nu știu ce vroia să-mi spună, și i-am zis frumușel: tăticule, nu sunt maica Tereza. Du-te acasă și vorbește cu nevastă-ta, nu cu mine. (Bărbat, 34 ani, școala postliceală, urban)

Persoanele cu care se discută despre momentele dificile din cuplu, despre probleme sau despre comportamentele din timpul conflictelor pot fi: membri ai familiei de origine (*părinții, maică-mea, surorile, bunica, bunicul*), prieteni apropiați sau preotul (*duhovnicul*).

Învățămintele desprinse în urma discuțiilor cu unii membri ai rețelei s-au concretizat în:

- identificarea unei strategii ineficiente de raportare la problemele de cuplu, și anume actul sexual de împăcare post-conflict:

Nu pot să cred că un act sexual poate să rezolve sechelele care ți-au rămas pe creier. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban);

- atenționări privind abilități de relaționare necesare în mariaj (*„să fiu bună, să nu mă cert cu soțul, să nu mă iau după vorbe.”*);
- locul în care e dezirabil să se producă certurile și rezolvarea problemelor:

Bunicul spunea mereu: rufele se spală în familie! Și cred că așa e cel mai bine. (Bărbat, 34 ani, școala postliceală, urban).

Când persoanele intervievate își opresc atenția asupra *altor surse de influență*, acestea sunt, de cele mai multe ori doar enumerate ca surse complementare de informații: emisiunile de televiziune, filmele, cărțile, revistele, Internet-ul, Biserica (doctrina, preotul). Faptul că nu sunt oferite prea multe detalii (sau chiar niciunul) poate sem-

nifica faptul că aceste modalități de informare au o importanță minoră asupra formării și schimbării atitudinii față de conflictul marital. Excepție fac relatările despre rolul Bisericii în construirea vieții de familie, în creionarea atitudinii față de conflictul marital, precum și unele idei citite și reținute în timp.

...faptul că aparțin unei Biserici ajută destul de mult, pentru că îți lărgeste puțin perspectiva. Cred că lucrul ăsta te ajută să te cunoști și să te evaluezi puțin mai bine pe tine însuși. De asemenea, creștinismul sau faptul că aparții unei Biserici cred că te ajută să-ți găsești o direcție. Oamenii, de multe ori umblă bezmetici, nu știu încotro se duc, nu știu în ce direcție se duce viața lor și, atunci, se încurcă într-o grămadă de nimicuri: se ceartă, se bat, se omoară, pentru că nu știu cine sunt ei, de fapt. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

Gandi parcă spunea „ce bine ar fi dacă ne-am dirija furia”. E, cam chestia asta încerc și eu, mai nou, și să-i dau furiei o direcție nu spre distrugere, ci spre altceva. (Bărbat, 39 ani, studii superioare, urban)

O altă situație de învățare menționată de subiecții intervievați este cea de *învățare directă, din experiența proprie de cuplu*, principalele categorii desprinse fiind cauzele conflictelor și comportamentele manifestate în timpul episoadelor tensionate cu partenerul/a.

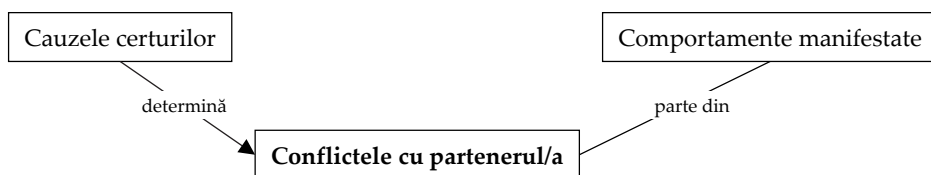

Fig. 6.5. Rețea semantică 5 – Caracteristici ale conflictelor proprii de cuplu

Din analiza interviurilor realizate, am desprins următoarele **motive de ceartă**:

1. aspecte neimportante ce țin de viața cotidiană:

Prostii, în general motive de ... nu știu ... nu-s motive importante. (Bărbat, 37 ani, studii superioare, urban)

...ne certăm din lucruri minore, niciodată pe lucruri grave... Motive copilărești. (Bărbat, 34 ani, școala postliceală, urban)

Din prostii. Deci nimic serios ... eu vreau să merg mai întâi la un magazin, el vrea la altul sau de ce nu am luat roșii și am luat castraveți... (Femeie, 35 ani, studii superioare, urban)

Experiența spune că, în general, doi oameni se ceartă când vin stresați de la serviciu, ba nu găsesc aia, ba nu știu ce, și apar motive ... unde mi-ai pus ochelarii, unde mi-ai pus pardesiul, și de aici încep discuțiile. (Bărbat, 39 ani, școală profesională, urban)

...nu îmi place cum conduce și întotdeauna trebuie să îi spun câte ceva. Dar nu sunt certuri. (Bărbat, 37 ani, studii superioare, urban)

Un exemplu foarte interesant de motiv „neserios” de ceartă este cel legat de controlul telecomenzii, al programului urmărit la televizor:

Pe televizor ne-am certat... (Bărbat, 25 ani, școala profesională, rural)

...că nu ne înțelegem cu televizorul, cu telecomanda... Eu aș vrea să văd anumite programe, soțul e cu sportul, cu știrile... (Femeie, 48 ani, studii elementare, rural)

2. lipsa informării partenerului, lipsa comunicării:

Faptul că nu-ți consulți partenerul. Eu zic că de acolo pornește. Comunicarea. Faptul că nu vorbești cu partenerul. (Femeie, 37 ani, studii elementare, rural)

3. aspectele financiare/modul de cheltuire a banilor:

Acuma nu prea ... nu ...Poate înainte ne certam tot de la bani. Că nu ajungeau banii sau așa, dar din alte motive nu. (Femeie, 45 ani, liceu, urban)

...tot din cauza situației financiare sau plecat, no, undeva, vin mai târziu acasă și bineînțeles că a fost un pic de ceartă. (Bărbat, 39 ani, școala profesională, urban)

4. viziuni diferite privind creșterea, îngrijirea și educarea copiilor:

...copilul, eu îi iau apărarea copilului și el e mai sever un pic cu el. (Femeie, 40 ani, liceu, urban)

Ne certăm de obicei din cauza ... părerilor diferite privind creșterea copiilor... (Femeie, 45 ani, liceul, urban)

...cred că de vină ar fi că sunt prea indulgentă cu fiul nostru. Încă încerc să îl protejez și soțul spune că ar trebui să-l mai las să-și rezolve și singur problemele. (Femeie, 48 ani, studii elementare, rural)

Probabil făcea copilul prea multă gălăgie... (Bărbat, 34 ani, școala postliceală, urban)

5. viziuni diferite legate de planurile de viitor:

...ne-am mai certat că eu vreau să ne apucăm să construim o casă și el îmi tot spune că n-avem bani, și într-adevăr n-avem bani, dar putem lua un împrumut de la bancă ... deci din cauza banilor... (Femeie, 40 ani, liceul, urban)

6. (ne)îndeplinirea unor sarcini domestice:

În general nu ne certăm. Poate legat de micile sarcini pe care le are de îndeplinit fiecare în cadrul familiei și pe care câteodată n-am reușit să le rezolvăm la timp. (Bărbat, 37 ani, studii superioare, urban)

Faptul că eu nu prea mai am prea mult timp fizic, lucrez foarte mult, sunt foarte obosită și ... timpul fizic de acasă nu-mi permite să le pun pe toate la punct. Și el e mai comod de fel, așa a fost învățat, na, băiat fiind n-o să pună aspiratorul, n-o să facă curat, n-o să facă nimic ... nu le consider certuri, sunt dezacorduri... Dacă nu-i de acord cu ce zic eu. (Femeie, 35 ani, studii superioare, urban)

...motive copilărești, în general, nu motive serioase ... că n-ai spălat vasele sau de ce ai lăsat șosetele nu știu unde ... da nu sunt motive serioase. (Femeie, 45 ani, liceu, urban)

...ăăă ... ne-am certat că am uitat să duc gunoiul. (Bărbat, 25 ani, școala profesională, rural)

...în primul rând, lipsa banilor, în al doilea rând activitate insuficientă acasă, a mea,... în al treilea rând mie nici nu-mi place să fiu cicălit, atunci când mă cicăle nu fac ... când nu e ea acasă le fac că știu că nu are cine să mă controleze. (Bărbat, 34 ani, școala postliceală, urban)

7. viciile (fumatul, consumul exagerat de alcool):

Păi nu ne certăm prea des, dar când ne certăm, principalul subiect este excesul de alcool. Da ... și probleme financiare, diverse probleme care apar în orice căsnicie. (Femeie, 45 ani, liceu, urban)

Mai sunt și fumător, îmi zice nu mai fuma..., mai întârziu câte odată stau la un șpriț cu frate-miu, la un pahar de vin cu el. Zice unde ai stat, cu cine și îi zic am fost să văd ce face maică-mea, cum se simte, cam astea sunt. (Bărbat, 39 ani, școala profesională, urban)

Din descrierile dense, culese de la respondenți, am descoperit faptul că actele comportamentale din timpul certurilor cu partenerul/a de cuplu pot îmbrăca diferite forme de manifestare, cu un grad mai intens sau mai redus de agresivitate: agresare verbală (înjurături, injurii, adjective vulgare, ton ridicat, răstire, țipăt), tăcere, abuz psihic („ești o proastă, ce dacă ai venit de la oraș [...] ești o leneșă, nu vrei să faci nimic!”), violențe fizice (împins, palme). Comportamentele fără încărcătură de agresivitate sunt rar întâlnite în descrierile subiecților investigați („pur și simplu ne exprimăm punctul de vedere cu calm și luăm lucrurile așa cum sunt”)

La noi conflictul se rezumă la „lasă-mă în pace”, „tu lasă-mă în pace”, până seara nu mai vorbim și dimineța e totul normal ... păi asta e, lasă-mă în pace ... ea spune: „nu mai vorbesc cu tine”. (Bărbat, 37 ani, școala postliceală, urban)

d) Efectele produse de conflictele conjugale

Din declarațiile subiecților, am reușit să sintetizez faptul că efectele propriilor lor conflicte de cuplu pot fi atât pozitive, cât și negative, putând fi identificate fie la nivel individual, fie la nivel de relație maritală.

În ceea ce privește dimensiunea individuală, consecințele produse de conflictele maritale asupra partenerilor de cuplu pot fi următoarele:

Unii subiecți menționează rolul momentelor conflictuale în descoperirea sinelui, acestea având un aport substanțial în procesul de **autocunoaștere**.

Învăț să mă cunosc, acesta e principalul meu resort în lumea asta de conflicte [...] Încerc să învăț din prostia mea. (Bărbat, 39 ani, studii superioare, urban)

De asemenea, vorbitorul (inițiator al unor acte agresive) menționează un puternic **sentiment de dispreț**, de dezavuare față de propria persoană în perioada post-conflict, regretând modul în care s-a comportat.

Ai o reacție dezagreabilă față de persoana ta, simți că nu ești tu și că, practic, tot ce înseamnă bun simț se clatină. Sentimentul e groaznic, nu e de trăit, e de evitat. [...] M-a șocat reacția mea, că sunt capabil de niște acțiuni care merg către iresponsabilitate ... te și macină după aia... (Bărbat, 39 ani, studii superioare, urban)

Sentimentul de autodesconsiderare poate fi regăsit și la nivelul celeilalte părți din conflict (victima agresiunilor), ca efect al comportamentului disprețuitor al partenerului de cuplu.

Plângeam ... plângeam și mă consideram o proastă ... în capul meu parcă se derula același film: ești o proastă, nu știi să faci nimic ... nu te mai ține pe sus, că ești degeaba, degeaba ai școală. (Femeie, 40 de ani, liceu, urban)

Persoana agresată verbal constant poate dezvolta și sentimentul de **autoînvinovățire** („nu știu cum să-ți explic ... eu mă simțeam vinovată că ziceam că-i pata mea”), de **neputință** („nu aveam cum să mă descurc”) și se poate confrunta, în continuare cu alte forme de **abuz**, de exemplu de tip **economic** („nu-mi lăsa un ban, poate aveam nevoie de ceva, nu știu...”).

Trăirea emoțiilor negative din timpul conflictelor de cuplu poate fi resimțită și la nivel fiziologic, menționându-se și posibile **alterări ale stării de sănătate fizică**.

La ultimul conflict am simțit cum mi se desprind organele pe interior... Sunt încă sănătos, dar nu știu cât timp voi mai fi dacă mai am parte de astfel de faze. (Bărbat, 39 ani, studii superioare, urban)

În ceea ce privește ansamblul efectelor produse de conflict asupra relației conjugale, din relatările persoanelor intervievate, se delimitează, de asemenea, atât consecințe negative, cât și unele pozitive.

Efectele negative ale conflictelor maritale distructive se concretizează în **degradarea legăturii de cuplu**, mai exact: înstrăinarea, îndepărtarea celor doi parteneri, diminuarea sentimentelor pozitive față de celălalt și față de viitorul mariajului.

Îmi ziceam: se rupe, gata ... începe să se rupă. (Femeie, 40 de ani, liceu, urban)

Absența violenței fizice și a certurilor pe motive minore o determină pe o respondentă să-și autoevalueze starea relației ca fiind mulțumitoare deoarece „*nu ne certăm așa din orice, nu ne batem*”.

Pe lângă efectele distructive asupra mariajului, am desprins din interviurile realizate și analizate și rolul constructiv pe care îl au momentele tensionate din cuplu în procesul de **dezvoltare, de evoluție a relației maritale**.

Au un sens, mai detonează relația, îi mai dă un impuls. [...] După o tensiune urmează o apropiere și fizică, urmează o acalmie; ca după o furtună pe mare, urmează soarele, valurile sunt liniștite, corabia primește vânt de la pupa, direcția se restabilizează. [...] Dacă refuzăm dialogul, chestiile se acutizează și oricum explodează. (Bărbat, 39 ani, studii superioare, urban)

De asemenea, conflictele pot, în viziunea unor respondenți, să sprijine procesul de **intercunoaștere**, necesar pentru buna funcționare a vieții de cuplu și evoluția relației.

...ne pot ajuta, putem învăța despre celălalt și despre noi înșine, poți să clădești relația. (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

La început ne-au fost utile, în sensul că abia după câteva certuri am început să ne punem anumite întrebări de genul: ce a vrut, de fapt să spună prin asta? Ce așteptări am eu/ea?... Și cred că ne-au ajutat. Ne-am apropiat mai mult, am fost dispuși să învățăm din ele. Da, cred că sunt indispensabile la un moment dat. Cel puțin pentru noi au fost. Acum nu mai avem nevoie să ne certăm, ne cunoaștem destul de bine. (Bărbat, 34 ani, școala postliceală, urban)

Un alt efect pozitiv al conflictului marital, ce își pune amprenta asupra raportării la mariaj constă în dezvoltarea încrederii în celălalt și în capacitatea amândurora de

a depăși obstacolele care apar, conturarea unei **atitudini optimiste în ceea ce privește viitorul** relației conjugale.

Ce mă face să fiu mulțumit este felul în care rezoluționăm conflicte, mi se pare că ăsta este un lucru extraordinar într-o relație... Felul cum soluționăm conflictele îmi dă curaj și speranță pentru viitor, pentru că știu, observ că intențiile noastre sunt să ne înțelegem și să ne facem bine unul altuia și atunci când vezi că partenerul tău, de fapt, nu are intenția să te prindă, să te atace, când îți dai seama că, de fapt, relația ta din punctul acesta de vedere este foarte lejeră, partenerul tău nu este împotriva ta, nu vrea să te schimbe, nu vrea să te transforme într-o alta persoană, ci vrea numai să te înțeleagă, atunci este foarte bine.” (Bărbat, 38 ani, studii superioare, urban)

6.2.5 Concluzii

În ceea ce privește definirea conflictului conjugal, credințele actorilor sociali investigați față de conflict sunt predominant negative (ceartă, probleme, păreri diferite), dar am regăsit în percepția unora dintre ei și credințe pozitive sau ambivalente. Aceste rezultate obținute sunt în acord cu cele evidențiate de alte cercetări desfășurate în spațiul nord-american. De exemplu, Wilmot și Hocker (1998) subliniază faptul că oamenii tind să menționeze aspecte precum: tensiune, diferențe, competiție, amenințare, ostilitate, mânie, violență, distrugere etc. (cuvinte cu o conotație negativă). Identificarea laturii pozitive a conflictului nu este foarte răspândită, foarte rar sunt enumerate și cuvinte cu conotație pozitivă de tipul: oportunitate, creativitate, evoluție, progres, stimulare, îmbogățire, clarificare, intimitate, curaj etc.

Sursele de formare și schimbare a atitudinii față de conflictul conjugal, descrise de respondenți, pot fi încadrate, așa cum arată și teoria învățării sociale în trei categorii principale: situații de învățare directă, de învățare indirectă/observațională și cele de tip complex-cognitiv (discuții despre conflicte, lecturi etc.). Cea mai importantă situație de învățare dintre cele menționate este considerată, de unii respondenți, a fi cea în care ești actor, cu alte cuvinte învățarea directă, din conflictele proprii de cuplu.

În cazul învățării observaționale (prin modelare), cele mai semnificative situații sunt cele reprezentate de asistarea la certurile de cuplu ale propriilor părinți. Subiecții investigați menționează și alți actori observați în timp ce se certau cu partenerul/a de cuplu, cum ar fi: persoane necunoscute, prieteni, vecini, frate/soră, bunici,

socri. Copiii care participă involuntar la scene abuzive între părinții lor sunt, conform declarațiilor respondenților acestui studiu, traumatizați pe termen lung, pentru că le este perturbată armonia universului lor de referință, pentru că nu înțeleg ce se întâmplă sau se simt neputincioși și vulnerabili. Alte emoții negative resimțite atât în ipostaza de observator – copil, cât și în cea de martor – adult, sunt cele de frică față de agresor, compasiune față de victimă și copiii ei, dispreț pentru cei doi parteneri de viață, disconfort, teamă.

În ceea ce privește conținutul învățării observaționale de-a lungul timpului, am constatat că, în urma unor analize subiective spontane asupra acestor episoade la care au participat ca martori, persoanele intervievate au desprins o serie vastă de învățăminte, precum: contramodelle de acțiune (cum să nu se comporte în situații tensionate), modele pozitive de acțiune (cum să se raporteze la certurile de cuplu), atitudine negativă sau pozitivă față de conflicte, desprinderea unor criterii de alegere a partenerului de viață, strategii eficiente de acțiune (compromisul, autocontrolul, amânarea discuției până te calmezi, rezolvarea problemelor, comunicarea despre problemele apărute) și care sunt efectele produse de comportamentele agresive asupra celor implicați. Diversitatea acestor elemente desprinse poate constitui o bază pentru a sublinia rolul important pe care au modelele comportamentale ale membrilor rețelei sociale în construirea și reconstruirea atitudinii individuale față de conflictul marital.

În plus, în analiza relatărilor oferite de unele persoane intervievate, am identificat demersul acestora de a prezenta comparativ diferite scene conflictuale observate, subliniind asemănările și deosebirile în ceea ce privește comportamentul actorilor sociali observați.

Situațiile de învățare socială complex-cognitivă desprinse din interviurile realizate sunt: discuțiile purtate cu diferiți membri ai rețelei (părinți, bunici, alte rude, preot, prieteni), lecturile (cărți, articole din reviste, de pe Internet), vizionarea de emisiuni sau de filme, participarea la diferite cursuri de dezvoltare personală, apartenența la o biserică (doctrina religioasă). În viziunea respondenților din studiul de față, acest tip de învățare are o pondere mult mai redusă comparativ cu învățarea directă și cea observațională, producând, de asemenea, în mai mică măsură, restructurări atitudinale.

Demersul analitic prezent a dus și la identificarea efectelor produse de situațiile conflictuale la nivel individual și la cel relațional, aceste consecințe fiind atât negative, cât și pozitive. Astfel, în ceea ce privește dimensiunea individuală, respondenții

menționează preponderent efectele negative, precum: sentimentul de autodesconsiderare, de autoînvinovățire, de neputință, alterarea stării de sănătate fizică, singurul element pozitiv regăsit în descrieri fiind reprezentat de autocunoaștere. În ceea ce privește consecințele conflictelor conjugale la nivel relațional, am regăsit, de asemenea, tendința respondeților de a le ilustra pe cele negative, de degradare a relației de cuplu (înstrăinarea, diminuarea sentimentelor pozitive față de celălalt, neîncredere în viitorul relației). Unii subiecți bărbați vorbesc și de rolul pozitiv al situațiilor conflictuale în viața lor de cuplu, considerându-le oportunități pentru intercunoaștere, pentru evoluția intimității relației, pentru conturarea unei viziuni optimiste asupra viitorului alături de partenera de viață.

Investigațiile calitative descrise mai sus reprezintă doar o etapă din studiul referitor la problematica influenței rețelei sociale asupra atitudinii față de conflictul marital, urmând ca în următoarele paragrafe să completez aceste rezultate cu cele obținute printr-o abordare de tip cantitativ.

6.3 Cercetarea cantitativă

6.3.1 *Perspectiva teoretică*

Construirea socială a atitudinii față de conflictul marital se referă la felul în care individul selectează, interpretează și evaluează informațiile vehiculate în interacțiunile cu partenerul său de cuplu și cu membrii rețelei sale sociale.

În cadrul paradigmei interacționiste, teoriile potrivite, din punctul meu de vedere, pentru a studia formarea și schimbarea atitudinii față de conflictul de cuplu sunt interacționismul simbolic și teoria învățării sociale.

Interacționismul simbolic susține că ceea ce cred oamenii despre ei și despre ceilalți se bazează pe interacțiunile lor. Interacțiunea apare ca un ansamblu de strategii prin care sinele și altul se acomodează reciproc și realizează o bază comună de simboluri. Această teorie pune accentul pe individul activ, creator, iar reprezentatul ei de marcă, George Herbert Mead a subliniat locul central pe care îl ocupă limbajul și simbolurile în viața socială umană.

Așa cum se regăsește și în numele ei, această teorie este focalizată pe *interacțiune*, pe întâlnirile față-în-față sau pe relațiile în care indivizii acționează fiind conștient de existența celuilalt. Astfel, familia poate fi privită ca „un tot în care personalitățile

interacționează” (Burgess și Locke, 1953), subliniind impactul pe care îl au membrii familiei unul asupra celuilalt.

Lamanna și Riedmann (1991) consideră că un concept important în teoria interacționismului simbolic este conceptul de sine (self-concept), ideea individului despre ce tip de persoană este. Sinele este dezvoltat inițial în cadrul familial. Părinții, frații și alte rude reprezintă figurile cele semnificative ce exercită influență în viața copilului. Reacția, răspunsurile acestor persoane canalizează dezvoltarea conceptului de sine la copil pe o anumită direcție. De exemplu, un copil care este iubit și îmbrățișat cu căldură ajunge să se considere o persoană valoroasă. Un copil cărui i se dau anumite sarcini și este încurajat să acționeze se va considera drept competent. De asemenea, ne putem imagina și ce se întâmplă în cazul în care familia oferă copilului feedback negativ și ce efecte ar avea aceasta.

Mead (1934 *apud* Lamanna și Riedmann, 1991) a examinat astfel felul în care concepțiile despre sine se formează în cursul interacțiunii și felul în care ne modelăm comportamentul în baza feed-back-ului furnizat de ceilalți.

Conceptul de sine nu se referă doar la stima și încrederea generală, ci implică și dezvoltarea unor trăsături specifice. De exemplu, o fetiță care se retrage când un adult necunoscut o întreabă cum o cheamă și care aude constant comentariul respectivului către mama sa „este timidă, nu-i așa?”, în timp ce va autodefini ca fiind timidă. Această caracteristică a devenit parte din propriul concept de sine. Încorporarea răspunsurilor celorlalți în conceptul de sine este numită internalizare.

Pe măsură ce copilul crește, apar interacțiuni cu persoane din afara familiei, în special cu prieteni, colegi, profesori, rude mai îndepărtate etc. O varietate mai largă de persoane vor influența în această etapă sinele și comportamentul, copilul fiind nevoit să facă față mai multor relații în același timp.

Sinele și interacțiunea sunt strâns legate de rolurile sociale, asociate cu așteptări comportamentale. Chiar și copiii asociază diferite comportamente cu diferitele roluri precum cel de mamă, tată, profesor, polițist, doctor – și în multe momente de joc sunt imitate aceste roluri vizibile. Asumarea rolului, adică a te comporta conform așteptărilor asociate cu o poziție socială, reprezintă modul în care copiii învață comportamentele adecvate rolurilor pe care le-ar putea juca în viața de adult. Chiar și ca adulți învățăm ce trebuie să facem în cazul unor roluri specifice prin interacțiune cu ceilalți.

Sociologia familiei este interesată în mod particular de rolurile familiale. Când analizăm rolul de soț sau de soție din perspectivă interacționist-simbolică, nu ne interesează doar prescripțiile sociale pentru aceste roluri, ci și modul în care soțul sau soția își joacă în realitate rolul, cât de mult se vor îndepărta indivizii de aceste așteptări atunci când pun în scenă propria lor versiune despre ce trebuie să facă un soț sau o soție.

Interacțiunea presupune pe lângă propriul rol pe care îl joci și să acționezi fiind conștient de personalitatea și acțiunile celuilalt. Astfel se nasc următoarele întrebări: cum se percep membrii unei familii?; cum percep rolul pe care îl joacă celălalt?; ce așteptări au legate de comportamentul celuilalt?

H. Blumer (1969), continuatorul lui Mead, statuează următoarele premise fundamentale ale interacționismului simbolic:

1. Oamenii se raportează la lucruri pe baza semnificațiilor pe care acestea le au pentru ei.
2. Semnificațiile se formează în procesul interacțiunii sociale.
3. Semnificațiile sunt modificate de interpretările utilizate de oameni în situațiile sociale concrete.

Privind conflictul conjugal din perspectiva interacționismului simbolic, am urmărit nu doar ceea ce fac sau spun membrii unei familii, ci și ce cred despre conflictele altor cupluri, căutând și semnificații: ce intenționează actorul social prin acțiunea sa, cum e interpretată de ceilalți. Termenul de simbolic se referă la înțelegeri, semnificații asociate acțiunii, la interpretările acțiunilor. De exemplu, ce semnifică pentru soț faptul că soția sa joacă un alt rol la vârsta mijlocie? Simbolizează diminuarea iubirii? Simbolizează creativitatea și energia? Sau nevoi economice?

Teoria interacționalismului simbolic nu poate oferi concluzii precise deoarece implică ideea că fiecare familie este diferită, unică și că un anumit comportament nu are o singură semnificație, ci poate fi interpretat diferit în funcție de indivizii implicați. Acest fapt generează dificultăți în efectuarea cercetărilor. Cu toate acestea, multe studii de sociologia familiei au utilizat această încadrare teoretică și s-au concentrat pe aspecte din interiorul familiei, pe interacțiunile și relațiile dintre soți, soții și copii. În general, membrii familiei au fost mai degrabă întrebați despre gândurile și comportamentele lor, decât să fie observați, deși metoda observației participative este în mod obișnuit asociată acestei teorii.

O explicație generală a modului în care oamenii dobândesc noi forme de comportament o regăsim în *teoria învățării sociale*, formulată inițial de Albert Bandura și asociații săi. Este numită „socială” deoarece încearcă să explice modul în care indivizii, în urma interacțiunii cu alții, adoptă anumite pattern-uri de acțiune ca moduri personale de reacție la diverse probleme, condiții sau evenimente din propria lor viață. Această teorie poate fi de un real ajutor în explicarea modului în care părinții, rudele, apropiații, prietenii, colegii își pun amprenta asupra formării atitudinilor, modelelor comportamentale, inclusiv în ceea ce privește raportarea partenerilor dintr-un cuplu la situațiile conflictuale ce se ivesc în viața lor cotidiană. Dacă un pattern de acțiune, folosit ca reacție la stimuli, este consolidat, atunci crește probabilitatea ca acel pattern să devină modul obișnuit prin care individul reacționează la acele condiții de stimuli. Consolidarea conexiunii între stimul și reacție are loc de obicei atunci când adoptarea de către individ a pattern-ului de acțiune conduce la o gratificație, inclusiv rezolvarea unei situații stresante. Dar teoria învățării sociale recunoaște că procesul de consolidare și învățare poate apărea în multe moduri, chiar și accidental.

În centrul teoriei învățării sociale există un proces care este foarte apropiat de ideea de imitație comportamentală, dar acesta este asociat cu consolidarea amintită mai sus. „Imitarea modelului este un fenomen psihosocial important, cu deosebire în lumea copiilor, chiar atunci când efectele conduitei celui considerat model nu sunt foarte vizibile în termeni de recompensă – pedeapsă” (Iluț, 2000, p. 37). De exemplu, dacă o persoană o vede pe alta folosind o anumită tehnică de a rezolva cu succes o problemă cu care observatorul se confruntă din când în când, el sau ea ar putea încerca acel pattern de acțiune ca o posibilă soluție personală într-o situație concretă. Dacă funcționează, experiența de a fi rezolvat mai eficient acea problemă va constitui o recompensă. Astfel, legătura dintre stimul (problema respectivă) și reacție (acțiunea care o soluționează) este consolidată.

O arenă vastă pentru învățarea socială este adesea căminul, dar nu numai acesta. De-a lungul vieții, avem posibilitatea de a fi observatori ai numeroaselor și variatelor modele comportamentale, dintre care alegem, mai mult sau mai puțin conștient. Iluț (2000, p. 37) menționează: „copiii tind să-și urmeze în reprezentări, atitudini și comportamente părinții, bunicii, profesorii, persoanele semnificative în general”. Dacă un anumit pattern comportamental este identificat la un model și dacă se consideră că acela rezolvă probleme și oferă recompense sau are consecințe plăcute, probabili-

tatea ca el să fie adoptat de către observator crește. Dacă adoptarea lui are într-adevăr consecințe pozitive, acel pattern va persista ca o reacție mai mult sau mai puțin permanentă. Deseori, oamenii recunosc cu exactitate, înțeleg și își amintesc comportamentul modelului lor, sunt conștienți că adoptă pattern-uri acționale pe care le-au observat în prealabil. Aceasta nu înseamnă, însă, că ei își dau seama în totalitate de toate motivele care-i determină să acționeze într-un anumit fel. Dar oare orice expunere la un model generează observații conștiente sau preluăm și pattern-uri disfuncționale?

Teoreticienii învățării sociale susțin că adoptarea comportamentului preluat de la model se face adesea prin alegere deliberată, argumentând-o prin faptul că oamenii folosesc limbajul. Teoria postulează următoarea idee: comportamentul simbolic este un factor semnificativ în comportamentul general al oamenilor și este foarte important pentru a înțelege modul în care ei dobândesc noi obiceiuri. Cu alte cuvinte, prin intermediul limbajului, oamenii au posibilitatea să gândească, să-și amintească și să planifice.

Teoria învățării sociale pune accentul pe dobândirea noului comportament în urma unei experiențe unice, dar nu exclude învățarea ca rezultat al repetiției stimulului. Adaptarea poate fi rezultatul observării constante a modului de comportament care constituie modelul. Astfel, această teorie furnizează atât o perspectivă pe termen scurt, cât și una pe termen lung asupra dobândirii de noi reacții.

În ceea ce privește cercetarea de față, primul set de ipoteze derivă din teoria transmiterii intergeneraționale a valorilor, atitudinilor, modelelor comportamentale și din teoria învățării sociale, în vreme ce setul trei se bazează pe teoria interacționismului simbolic.

Primul set de ipoteze analizează legătura dintre influența socială a rețelei și conflictul conjugal și cuprinde următoarele propoziții ce urmează a fi testate:

Ipoteza 1a – stilul familiei de origine de abordare a conflictelor (întrebarea B.1) este asociat cu capacitatea de rezolvare a problemelor (A.2).

Ipoteza 1b – stilul familiei de origine de abordare a conflictelor (B.1) este asociat cu credințele subiecților față de conflictul în cuplu (A.3).

Ipoteza 1c – stilul familiei de origine de abordare a conflictelor (întrebarea B.1) este asociat cu strategia proprie de raportare la conflictele cu partenerul de viață (A.5).

Ipoteza 1d – cu cât numărul modelelor negative este mai mare (B.3), cu atât credințele față de conflict sunt mai defavorabile (A.3).

Ipoteza 1e – strategia de raportare la conflictele proprii cu partenerul de viață (A.5) este asociată cu numărul de modele pozitive pe care le observăm la cupluri din jurul nostru (B.4).

Ipoteza 1f – cu cât învățarea din diferite situații (B.5) este mai intensă, cu atât capacitatea de rezolvare a problemelor este mai dezvoltată (A.2).

Ipoteza 1g – cu cât învățarea din diferite situații (B.5) este mai intensă, cu atât credințele față de conflictul marital sunt mai favorabile (A.3).

Ipoteza 1h – strategia proprie de raportare la conflictele cu partenerul de viață (A.5) este asociată cu intensitatea învățării spontane din diferite situații (B.5)

Setul al doilea de ipoteze analizează legătura dintre diferiți indicatori ai conflictului conjugal:

Ipoteza 2a – cei care adoptă ca principală strategie de abordare a conflictelor pe cea de rezolvare a acestora (A.5), au o capacitate de rezolvare a problemelor de cuplu (A.2) mai dezvoltată.

Ipoteza 2b – cei care adoptă ca principală strategie de abordare a conflictelor pe cea de rezolvare a acestora (A.5) au credințe favorabile față de conflictul marital (A.3), iar cei care adoptă strategia de evitare (A.5) au credințe negative intense (A.3).

Al treilea set de ipoteze testează relația dintre conflictul conjugal și calitatea relației maritale:

Ipoteza 3a – cu cât capacitatea de rezolvare a problemelor (A.2) este mai dezvoltată, cu atât calitatea relației maritale (măsurată prin indicele C) este mai ridicată.

Ipoteza 3b – cu cât credințele față de conflictul conjugal sunt mai favorabile (A.3), cu atât calitatea relației maritale (indicele C) este mai înaltă.

Ipoteza 3c – nivelul calității maritale (indicele C) variază în funcție de strategia de abordare a conflictului (A.5). Strategia proprie de raportare la conflictele de cuplu (A.5) este asociată cu satisfacția maritală comparativ cu alte cupluri (C.2).

Pe lângă testarea ipotezelor enunțate, am realizat comparații pe genuri, categorii de vârstă, nivel de educație, durata relației și mediu de rezidență pentru a descoperi eventualele diferențe. Comparația între femei și bărbați este sugerată de unele studii

(în Bird și Melville, 1994; în Impett și Peplau, 2006) care arată că există diferențe de raportare la conflictul marital, în vreme ce comparația urban – rural este justificată datorită diferențelor socio-economice foarte mari între aceste două medii; cea între persoane cu diferite grade de școlaritate este importantă pentru că schimbarea atitudinală este legată de experiențe noi de viață, de cunoașterea a noi medii sociale, de identificare a noi modele sociale. Compararea pe categorii de vârstă poate reflecta diferențe de mentalitate între generații, iar cea în funcție de durata relației este justificată deoarece atât calitatea relației de cuplu, cât și atitudinea față de conflictul de cuplu sunt dinamice de-a lungul timpului.

6.3.2 Metodologie

Metoda de culegere a datelor este ancheta sociologică, tehnicile folosite fiind cea a aplicării de chestionare cu ajutorul operatorilor de teren și tehnica autoadministrării chestionarului.

În alegerea metodologiei de cercetare m-am raportat la obiectivele investigației de față, la perspectivele teoretice menționate în subcapitolul anterior, la aceste motivații adăugându-se și altele mai practice: „Alegerea tehnicii se face în funcție de considerentele științifice dar și de elementele constrângătoare de natură practică: bugetul cercetării, timpul avut la dispoziție, cantitatea și calitatea operatorilor etc. Fi-rește că în nenumărate situații aceste constrângeri materiale sunt decisive” (Rotariu și Iluț, 1997, p. 181).

Eșantion: Culegerea datelor s-a realizat în perioada martie-mai 2011 pe un eșan-tion de 324 persoane căsătorite, din județul Brașov și din județe limitrofe.

Opțiunea pentru un tip sau altul de eșantionare se bazează, în special, pe speci-ficul problemei investigate, pe luarea în considerare a caracteristicilor populației de referință și pe diverse criterii de eficiență practică și a estimării parametrilor (Coman, Medianu, 2003).

Pentru cercetarea cantitativă asupra atitudinilor față de conflictul conjugal și sur-sele sociale de formare și schimbare a acestora, principiul eșantionării folosite a fost *nonprobabilistic*, strategia de eșantionare utilizată fiind eșantionarea pe cote din ur-mătoare motive: costuri mai reduse; sunt mai ușor de stabilit.

Astfel, ca și la cercetarea calitativă, cotele urmărite au fost următoarele:

- persoane căsătorite;
- sex: femei și bărbați

- vârsta 18–65 ani (vârsta minimă pentru căsătorie este de 18 ani; limita maximă a intervalului a fost stabilită la 65 de ani deoarece, în psihologia vârstelor se consideră că după 65 de ani încep etapele de regresie, de involuție fizică și/sau psihică – în Șchiopu și Verza, 1995);
- nivel de educație: elementar, mediu, superior
- mediul de rezidență: urban și rural
- domiciliul: județul Brașov (dar am primit răspunsuri și din alte județe).

În etapa de culegere a datelor cercetării cantitative au participat ca operatori de teren și studenți de la Universitatea „Transilvania” din Brașov, din anul I, specializarea Asistență Socială.

Instrumentul cercetării:

Instrumentul cercetării a fost elaborat având ca reper atât bibliografia parcursă cât și specificul social – cultural al spațiului românesc. Pentru cercetarea cantitativă realizată pe tema influenței rețelei sociale asupra atitudinii față de conflictul în cuplu a persoanelor căsătorite, design-ul chestionarului a fost structurat pe trei dimensiuni: conflictul conjugal, influența socială și calitatea relației maritale.

A. Conflictul conjugal a fost măsurat prin intermediul următoarelor constructe: problemele conjugale, credințele față de conflictul marital, emoțiile resimțite în timpul certurilor, strategiile de abordare a conflictului în cuplu, dinamica comportamentelor manifestate în timpul certurilor.

Pentru *problemele conjugale*, am folosit doi indicatori: severitatea problemelor relaționale (A.1 – subiecții trebuiau să indice dacă se confruntă sau nu cu o listă de 13 probleme, precum infidelitatea, consumul exagerat de alcool, distribuirea inechitabilă a sarcinilor domestice etc.) și capacitatea autopercepută de a depăși problemele relaționale (A.2 – subiecții își autoevaluau capacitatea de a-și rezolva problemele din aceeași listă ca și la A.1). Întrebările A.1 și A.2 sunt adaptate după Notarius și Vanzetti (1983) și Tallman et al. (1999), listele cu probleme propuse de aceștia fiind comparate, sintetizate și completate în noile formulări propuse.

Credințele față de conflictul conjugal au fost măsurate printr-o scală de tip Lickert, compusă dintr-un set de doisprezece itemi (șase favorabili și șase defavorabili conflictului marital), pe care respondenții îi evaluau utilizând o scală în cinci puncte mergând de la „dezacord puternic” la „acord puternic” (întrebarea A.3). Pentru

această scală am testat consistența internă, calculând valoarea coeficientului Cronbach alpha. Valoarea de 0,66 a acestui coeficient îmi permite să afirm că această scală are o fidelitate internă acceptabilă, indicii măsurând același concept; Popa (2011) notează că valorile între 0,60 și 0,70 ale lui Cronbach alpha pot fi considerate adecvate pentru studii cu caracter exploratoriu.

Pentru a măsura *emoțiile resimțite în timpul certurilor* cu partenerul/a de viață am construit o listă cu optsprezece itemi, din care respondenții puteau alege maxim trei variante (întrebarea A.4.), cum ar fi: frică, furie, tristețe, frustrare, singurătate, dezamăgire etc.

Strategiile de abordare a conflictelor au fost măsurate utilizând cinci seturi de itemi, fiecare caracterizând un stil de raportare la momentele conflictuale (A.5). Aceste strategii, descrise de Blake și Mouton (1970), sunt: retragerea/evitarea (setul 1), lupta (setul 2), acomodarea/renunțarea (setul 3), compromisul (setul 4) și rezolvarea problemei (setul 5).

Dinamica comportamentelor manifestate în timpul certurilor a fost măsurată întrebând subiecții dacă, de-a lungul timpului, s-a schimbat ceva în modul lor de comportare în timpul episoadelor de ceartă cu soțul său/soția sa (A.6).

B. Influența socială a fost măsurată prin următorii indicatori: stilul familiei de origine de raportare la conflictul interpersonal, disponibilitatea de a solicita suportul emoțional al rețelei, activitățile de influență socială a rețelei, sursele de modelare (și negativă și pozitivă) a atitudinii față de conflict și situațiile de învățare spontană (de schimbare a atitudinii față de conflict).

Pentru a măsura *stilul familiei de origine de raportare la conflict*, subiecții au fost întrebați care set de afirmații descrie cel mai bine mentalitatea familiei din care provin (B.1). Setul B.1.1. descria familiile care evită conflictele, setul B.1.2. caracterizează familiile în care membrii utilizează colaborarea în soluționarea problemelor apărute, iar setul B.1.3 reflectă familiile agresive, în care membrii se implică într-un număr ridicat de certuri „aprinse”, țipete, etichetări și alte asemenea acțiuni negative. Această clasificare a familiilor de origine în funcție de modul de raportare la situațiile conflictuale a fost preluată din Wilmot și Hocker (1998).

Disponibilitatea de a solicita suportul emoțional al rețelei a fost măsurată prin frecvența cu care respondenții discută cu diferiți membri ai rețelei lor (părinți, frați, socrii, prieteni etc.) despre problemele lor de cuplu (B.2.a).

Pentru a măsura *activitățile de influență socială a rețelei*, respondenții au fost întrebați cât de des le sunt relatate problemele de cuplu ale diferiților membri ai rețelei

lor sociale (B.2.b – activitate de învățare complex-cognitivă) și cât de des au participat ca martori la certurile altor cupluri din rețeaua lor (B.2.c – activitate de învățare observațională, de modelare).

Întrebarea B.3 măsoară *sursele de modelare negativă a atitudinii față de conflict*, iar întrebarea B.4 – *sursele de modelare pozitivă*, adică certurile căror persoane le-au oferit contramodelle sau modele pozitive de acțiune și de raportare la momentele conflictuale din cuplu.

În cazul *situațiilor de învățare spontană* (B.5), respondenții au evaluat în ce măsură au avut ceva de învățat, din fiecare tip de situație, despre cum să se raporteze la propriile conflicte de cuplu, răspunsurile variind de la „în foarte mică măsură” la „în foarte mare măsură”.

C. Calitatea relației conjugale a fost măsurată prin intermediul a două constructe: satisfacția maritală și instabilitatea conjugală.

Satisfacția maritală a fost măsurată cu trei indicatori: satisfacția maritală generală (întrebarea C.1 – adaptare după Hendrick, 1988, cu altă scală de răspunsuri propusă), evaluarea mariajului comparativ cu alte cupluri (C.2) evaluarea mariajului comparativ cu idealul de relație al respondentului (C.3) (C.2 și C.3 sunt adaptate după Kluwer și Johnson, 2007).

Instabilitatea conjugală a fost măsurată întrebând respondenții dacă și-au pus vreodată problema separării (C.4 – adaptare după Spanier, 1976 și Widmer et al., 2004), răspunsurile variind pe o nouă scală propusă cu șapte trepte de la „niciodată” la „tot timpul”.

6.3.3 Prezentarea și interpretarea rezultatelor cercetării

În ceea ce privește primul set de ipoteze, care analizează legătura dintre influența socială a rețelei și conflictul conjugal, am aplicat diferite teste (testul t , testul χ^2 , corelația), în funcție de tipul variabilelor, și am obținut următoarele rezultate:

Pentru a analiza relația dintre stilul familiei de origine de abordare a conflictelor (întrebarea B.1) și capacitatea de rezolvare a problemelor (A.2) – idee formulată în ipoteza 1a – primul pas a constat în construirea unui indice sintetic (indice al capacității de rezolvare a problemelor), ce putea lua valori între 0 = lipsa capacității de rezolvare a problemelor și 10 = capacitate maximă de rezolvare a problemelor. Apoi am aplicat testul t pentru fiecare pereche de itemi de la B1 (stilul de evitare, cel de colaborare și cel agresiv). Astfel, au rezultat trei teste t , prezentate mai jos, prin care

am încercat să determin dacă diferențele dintre mărimile mediilor indicelui A2 pentru fiecare stil al familiei de origine sunt suficient de mari pentru a permite respingerea ipotezei nule.

Tabelul 6.2. Compararea mediilor capacității de rezolvare a problemelor după stilul familiei de origine de raportare la conflicte (stilul evitativ și stilul de colaborare)

	Stilul de abordare a conflictului în familia de origine	Număr	Medie
capacitatea de rezolvare a problemelor	familie ce evită conflictele	72	7,5865
	familie care colaborează în rezolvarea conflictelor	185	7,9222

$$t = -1,211, df = 255, p = 0.227.$$

Comparând mediile capacității de rezolvare a problemelor pentru cei proveniți din familii ce evită și cei din familii de origine care colaborează în situații conflictuale, nivelul de semnificație este p (two-tailed) = $0,227 > 0,05$. Prin urmare, nu putem respinge ipoteza nulă, variabilele nefiind legate între ele la un nivel statistic semnificativ. Astfel, capacitatea de rezolvare a problemelor la nivelul persoanelor provenite din familii care evitau conflictele nu este semnificativ diferită din punct de vedere statistic de capacitatea celor crescuți în familii care au colaborat în rezolvarea situațiilor tensionate.

Tabelul 6.3. Compararea mediilor capacității de rezolvare a problemelor după stilul familiei de origine de raportare la conflicte (stilul evitativ și stilul agresiv)

	Stilul de abordare a conflictului în familia de origine	Număr	Medie
capacitatea de rezolvare a problemelor	familie ce evită conflictele	72	7,5865
	familie cu stil agresiv de abordare a conflictelor	67	7,2021

$$t = 1,060, df = 137, p = 0.291$$

În ceea ce privește mediile capacității de rezolvare a problemelor pentru cei proveniți din familii ce evită și cei din familii de origine cu un stil agresiv în situații conflictuale, nivelul de semnificație (p two-tailed) este $p = 0,291 > 0,05$. Deci, nici pentru această analiză nu putem respinge ipoteza nulă, variabilele nefiind legate între ele la un nivel statistic semnificativ. Altfel spus, capacitatea de rezolvare a problemelor la persoanele provenite din familii care evitau conflictele nu este

semnificativ diferită din punct de vedere statistic de capacitatea celor crescuți în familie cu stil agresiv de abordare a conflictelor.

Tabelul 6.4. Compararea mediilor capacității de rezolvare a problemelor după stilul familiei de origine de raportare la conflicte (stilul de colaborare și stilul agresiv)

	Stilul de abordare a conflictului în familia de origine	Număr	Medie
capacitatea de rezolvare a problemelor	familie care colaborează în rezolvarea conflictelor	185	7,9222
	familie cu stil agresiv de abordare a conflictelor	67	7,2021

$$t = 2,510, df = 250, p = 0,013$$

Cel de-al treilea pas a constat în compararea mediilor capacității de rezolvare a problemelor pentru cei proveniți din familii care colaborează în situații conflictuale și cei crescuți în familii agresive, iar în acest caz nivelul de semnificație pentru testul nedirecționat (sig. two-tailed) este de 0,013. Am comparat valoarea lui t calculat (2,510) cu valoarea critică la nivel de semnificație 0,02 pentru o ipoteză nedirecționată (nu am specificat direcția legăturii dintre variabile) și la 250 grade de libertate ($df = 250$) și observăm că $2,510 > 2,326$ – ceea ce înseamnă că valoarea t obținută din calcule este semnificativă (fiind mai mare decât valoarea listată în tabelul consultat al valorilor critice pentru testul t) Prin urmare, aceste valori ne permit respingerea ipotezei nule, variabilele testate fiind legate între ele la un nivel statistic semnificativ. Astfel, capacitatea celor crescuți în familii care au colaborat în rezolvarea situațiilor tensionale este semnificativ diferită din punct de vedere statistic de capacitatea de rezolvare a problemelor înregistrată la nivelul persoanelor provenite din familii cu stil agresiv de abordare a conflictelor. În plus, trebuie subliniat faptul că indivizii ce provin din familii care au colaborat în rezolvarea conflictelor au un nivel mai ridicat al capacității autopercepute de rezolvare a problemelor de cuplu, comparativ cu cei proveniți din familii cu un stil agresiv de abordare a conflictelor.

Pentru a testa ipoteza 1b – stilul familiei de origine de abordare a conflictelor (întrebarea B.1) este asociat cu credințele subiecților față de conflictul în cuplu (A.3) – am aplicat aceeași procedură descrisă la ipoteza anterioară: am construit un indice sintetic al credințelor față de conflict (indice A3, ale cărui valori puteau fi între 1 = credințe defavorabile și 5 = favorabile față de conflict); după aceea am aplicat testul

t pentru fiecare pereche de itemi de la B1 (stilul de evitare, cel de colaborare și cel agresiv).

Tabelul 6.5. Compararea mediilor credințelor față de conflict după stilul familiei de origine de raportare la conflicte (stilul evitativ și stilul de colaborare)

	Stilul de abordare a conflictului în familia de origine	Număr	Medie
credințele față de conflict	familie ce evită conflictele	72	2,8704
	familie care colaborează în rezolvarea conflictelor	185	3,0113

$$t = -2,539, df = 255, p = 0,012$$

Coeficientul p calculat este de 0,012, mai mic decât 0,05, prin urmare se respinge ipoteza nulă (cea care spune că nu există relație între variabile), valoarea lui t fiind semnificativă din punct de vedere statistic. Pe această bază, putem afirma faptul că indivizii proveniți din familii ce au evitat conflictele au credințe față de conflictul marital semnificativ diferite comparativ cu cei proveniți din familii care au colaborat în rezolvarea tensiunilor apărute. Dacă ne uităm și la semnificația valorilor minime și maxime ale indicelui sintetic al credințelor față de conflict, observăm că cei crescuți în familiile cu stil evitativ au credințe mai negative, mai defavorabile față de conflictul conjugal, decât cei ce au avut parte, în familia de origine, de un stil de cooperare în tratarea problemelor.

Tabelul 6.6. Compararea mediilor credințelor față de conflict după stilul familiei de origine de raportare la conflicte (stilul evitativ și stilul agresiv)

	Stilul de abordare a conflictului în familia de origine	Număr	Medie
credințele față de conflict	familie ce evită conflictele	72	2,8704
	familie cu stil agresiv de abordare a conflictelor	66	2,9747

$$t = -1,454, df = 136, p = 0,148$$

Diferența mediilor indicelui credințelor față de conflictul conjugal între cei proveniți din familii de origine cu stil evitativ și cele cu stil agresiv de raportare la tensiuni este nesemnificativă statistic deoarece p calculat este $0,148 > 0,05$. Sintetic spus, credințele față de conflictul marital nu sunt semnificativ diferite (nu sunt mai favorabile sau nefavorabile) la cei crescuți în familii evitative, comparativ cu cei proveniți din familii agresive.

Tabelul 6.7. Compararea mediilor credințelor față de conflict după stilul familiei de origine de raportare la conflicte (stilul de colaborare și stilul agresiv)

	Stilul de abordare a conflictului în familia de origine	Număr	Medie
credințele față de conflict	familie care colaborează în rezolvarea conflictelor	185	3,0113
	familie cu stil agresiv de abordare a conflictelor	66	2,9747

$$t = 0,698, df = 249, p = 0,486$$

Legătura dintre credințele față de conflict și stilul familiei de origine de raportare la certuri nu se confirmă nici în cazul comparării mediilor dintre cei veniți din familii bazate pe colaborare și cei din familiile de orientare agresive. Valoarea lui p calculat este $0,486 > 0,05$, în aceste condiții trebuie să acceptăm ipoteza nulă care spune că mediile credințelor față de conflict nu sunt semnificativ diferite între cei din familii cooperante și cei din familii agresive de origine.

Ipoteza 1c – stilul familiei de origine de abordare a conflictelor (întrebarea B.1) este asociat cu strategia proprie de raportare la conflictele cu partenerul de viață (A.5) – a fost testată prin procedeul asocierii, aplicând testul χ^2 , variabila independentă fiind B1, iar cea dependentă A5.

Tabelul 6.8. Strategiile de abordare a conflictului în cuplu după stilul familiei de origine de raportare la conflicte (tabel de asociere)

Stilul familiei de origine de raportare la conflicte		Strategiile de abordare a conflictului în cuplu					Total
		evitarea	lupta	acomodarea	compromisul	rezolvarea problemei	
familie ce evită conflictul	număr	24	4	17	10	17	72
	procent	33,3%	5,6%	23,6%	13,9%	23,6%	100,0%
familie care colaborează	număr	28	4	48	35	70	185
	procent	15,1%	2,2%	25,9%	18,9%	37,8%	100,0%
familie cu stil agresiv	număr	17	9	6	8	27	67
	procent	25,4%	13,4%	9,0%	11,9%	40,3%	100,0%
Total	număr	69	17	71	53	114	324
	procent	21,3%	5,2%	21,9%	16,4%	35,2%	100,0%

$$\chi^2 = 32,664, df = 8, p = 0.000 < 0.0005$$

Pentru testarea ipotezelor nedirecționale, nivelul de semnificație de 0,001 este unul impresionant, iar valoarea lui p calculat prin testul χ^2 de față este $0 < 0,001$.

Aceasta înseamnă că diferențele dintre frecvențele observate și cele așteptate au fost mari, existând un argument foarte solid pentru a respinge ipoteza nulă. Astfel, putem afirma că există o legătură statistic semnificativă între cele două variabile, ipoteza de mai sus fiind confirmată de aceste date. În două celule (13,3% din totalul celulelor tabelului) valorile așteptate sunt mai mici decât 5; astfel este îndeplinită condiția folosirii acestui test, care ne spune că celulele cu valori așteptate mai mici de 5 nu trebuie să depășească 20% din total. Așadar există diferențe semnificative între stilul evitativ, cel de cooperare și cel agresiv al familiilor de origine în raport cu strategia adoptată de copilul devenit adult în abordarea momentelor conflictuale din propriul său cuplu marital.

Privind direct datele din celulele tabelului de asociere de mai sus, putem afirma că cei crescuți în familii caracterizate printr-un stil de evitare a conflictului interpersonal adoptă, în conflictele maritale proprii, în cea mai mare măsură, strategia de evitare (33,3%) și, în cea mai mică măsură, strategia de luptă (5,6%).

Tot din același tabel, desprindem faptul că indivizii proveniți din familii care colaborau în soluționarea momentelor tensionate adoptă în propriul cuplu, în cea mai mare măsură, strategia de rezolvare a problemelor (37,8%) și, în cea mai mică măsură, strategia de luptă (2,2%).

Cele două concluzii, obținute din datele prelucrate în cercetarea de față și prezentate mai sus, referitoare la predispoziția de a adopta anumite strategii de abordare a conflictelor maritale în funcție de tipul de familie de origine, constituie argumente pentru ideea de continuitate între modelele comportamentale din familia de origine și cele ale copiilor deveniți adulți implicați în parteneriate intime și sunt în acord cu asumptiile de bază susținute de teoria transmiterii intergeneraționale a pattern-urilor comportamentale.

Aceste date ne arată că există o discontinuitate între pattern-urile comportamentale ale membrilor familiei de origine și adultul provenit din acel mediu familial caracterizat de agresivitate în raportarea la problemele ce apar. În plus, această ruptură este una în direcție pozitivă, subiecții din cercetarea de față, care au asistat la scene dure de ceartă între părinții lor, au reușit să iasă, în mare măsură, din spirala violenței (fie și doar verbale) și să adopte, cei mai mulți dintre ei, o strategie constructivă de raportare la conflictul marital, și anume cea de rezolvare a conflictelor. Faptul că, pentru această situație, nu se confirmă teoria transmiterii intergeneraționale a conflictelor, ne determină să ne uităm și spre rolul altor membri ai rețelei sociale în remodelare, în schimbarea atitudinii față de conflictul interpersonal, în general, și

cel conjugal, în particular. Astfel, celebra teorie amintită suportă anumite completări: cei care, în copilărie, au fost expuși la modele distructive de abordare a conflictelor pot adopta alte strategii decât părinții lor în urma interacțiunii cu alți membri ai rețelei lor și a expunerii la alte pattern-uri de comportament manifestat în timpul episoadelor de ceartă.

Ipoteza 1d – cu cât numărul modelelor negative este mai mare (B.3), cu atât credințele față de conflict sunt mai defavorabile (A.3) – a fost testată prin calcularea indicatorului statistic numit coeficient de corelație r . Primul pas a constat în calcularea unui indice de tip count (care arată numărul de răspunsuri, de alegeri la întrebarea B.3), apoi am aplicat procedura analizei de corelație între indicele B3 și indicele sintetic A3 (construit anterior pentru a testa o altă ipoteză prezentată mai sus).

Pentru această corelație, valoarea lui p calculat este de 0,442 (mai mare decât 0,05), ceea ce înseamnă că nu putem respinge ipoteza nulă, legătura dintre cele două variabile nu este semnificativă statistic. În plus, valoarea coeficientului de corelație între numărul de modele negative și credințele față de conflict este -0.043 , foarte aproape de valoarea 0 (care ne indică lipsa corelației), astfel că putem concluziona că între cele două variabile nu există corelație, ipoteza de mai sus nefiind confirmată de analiza datelor culese în studiul de față.

În continuare prezint testarea ipotezei 1e: strategia de raportare la conflictele proprii cu partenerul de viață (A.5) este asociată cu numărul de modele pozitive pe care le observăm la cupluri din jurul nostru (B.4).

În prima etapă am aplicat analiza varianței (ANOVA), testul Bonferroni, obținând indicatorul F de 1,804 la un nivel de semnificație de $0,128 > 0,05$, ceea ce ne împiedică să respingem ipoteza nulă. Astfel, concluzia este că mediile numărului de modele pozitive nu sunt semnificativ diferite în funcție de strategiile de abordare a conflictului în cuplu, în ansamblul lor, ipoteza testată nefiind validată de datele de față.

Privind tabelul de comparații multiple rezultat în urma testului Bonferroni, am observat niveluri de semnificație mai scăzute decât restul în compararea mediilor între strategia de luptă și cea de rezolvare a problemelor, pe de-o parte, și acomodare și rezolvarea problemei, pe de altă parte. Separat, pentru aceste două situații am aplicat testul t , iar rezultatele obținute sunt următoarele:

Tabelul 6.9. Compararea mediilor numărului de modele pozitive după strategiile de abordare a conflictelor (strategia de luptă și cea de rezolvare a problemei)

	Strategii de abordare a conflictului în cuplu	Număr	Medie
numărul de modele pozitive	lupta	17	0,2941
	rezolvarea problemei	114	0,7193

$$t = -2,936, df = 39,66, p = 0,006$$

Valoarea lui t este $-2,936$, la un nivel de semnificație $p = 0,006$, în intervalul de confidență pentru diferența mediilor nu apare valoarea 0, așadar există o diferență semnificativă între cei care luptă și cei care adoptă strategia de rezolvare a problemelor în ceea ce privește numărul de modele pozitive pe care le observă în jurul lor.

Tabelul 6.10. Compararea mediilor numărului de modele pozitive după strategiile de abordare a conflictelor (strategia de acomodare și cea de rezolvare a problemei)

	Strategii de abordare a conflictului în cuplu	Număr	Medie
numărul de modele pozitive	acomodarea	71	0,4507
	rezolvarea problemei	114	0,7193

$$t = -2,242, df = 180,232, p = 0,026$$

În intervalul de confidență pentru diferența mediilor nu apare valoarea 0, iar coeficientul t este $-2,242$, la un nivel de semnificație $p = 0,026$ (mai mic decât 0,05), așadar există o diferență semnificativă între cei care cedează (strategia de acomodare) și cei care adoptă strategia de rezolvare a problemelor în ceea ce privește numărul de modele pozitive pe care le observă în jurul lor.

Pentru a testa legătura între variabilele din ipoteza 1f (cu cât învățarea din diferite situații – B.5 – este mai intensă, cu atât capacitatea de rezolvare a problemelor este mai dezvoltată – A.2) am aplicat procedura analizei de corelație.

Valoarea coeficientului de corelație dintre învățarea din diferite situații și capacitatea de rezolvare a problemelor este $-0,218$, la un nivel de semnificație $p = 0,00$ mai mic de 0,01. Pe baza acestor date putem respinge ipoteza nulă, între cele două variabile existând corelație. În ceea ce privește direcția corelației, se poate observa că această relație este una negativă, cele două variabile fiind invers proporționale: valorile înalte ale intensității învățării din diferite situații sunt asociate cu valorile scăzute ale capacității de rezolvare a problemelor de culu și vice-versa. Totuși, legătura dintre ele este una, mai degrabă, slabă, deoarece valoarea coeficientului r este mai

aproape de 0 decât de valorile extreme (-1 sau $+1$) ale intervalului în care variază coeficientul de corelație.

Ipoteza 1g – cu cât învățarea din diferite situații (B.5) este mai intensă, cu atât credințele față de conflictul marital sunt mai favorabile (A.3) – am testat-o folosind tot procedura analizei de corelație între indicii învățării din diferite situații și indicii credințelor față de conflict. Valoarea coeficientului de corelație r este 0,014 (foarte aproape de 0, caz ce arată că nu există corelație), cu un coeficient de risc de 0,798 (mai mare decât 0,05). Folosind ca punct de referință nivelul de semnificație amintit, concluzia desprinsă e că nu putem respinge ipoteza nulă, cu alte cuvinte, între cele două variabile nu există corelație semnificativă din punct de vedere statistic.

Pentru a analiza legătura dintre strategia proprie de raportare la conflicte (variabila A5) intensitatea învățării spontane din diferite situații (B.5), formulată în ipoteza 1h, am utilizat analiza varianței (ANOVA), testul Bonferroni, obținând indicatorul F de 2,103, $df = 4$, la un nivel de semnificație de $0,080 > 0,05$, ceea ce mă determină să accept ipoteza nulă.

Tabelul 6.11. Comparații multiple ale mediilor intensității de învățare în funcție de strategiile de abordare a conflictului

Variabila dependentă: intensitatea învățării din situații diferite

Testul Bonferroni

(I) Strategii de abordare a conflictului în cuplu	(J) Strategii de abordare a conflictului în cuplu	Diferența mediilor (I-J)	Eroarea standard	Nivel de semnificație (p calculat)	Interval de confidență 95%	
					Minim	Maxim
evitarea	lupta	-0,44270	0,20795	0,340	-1,0305	0,1451
	acomodarea	0,05523	0,12983	1,000	-0,3118	0,4222
	compromisul	0,05770	0,14028	1,000	-0,3388	0,4542
	rezolvarea problemei	-0,13207	0,11714	1,000	-0,4632	0,1991
lupta	evitarea	0,44270	0,20795	0,340	-0,1451	1,0305
	acomodarea	0,49793	0,20737	0,169	-0,0883	1,0841
	compromisul	0,50040	0,21407	0,200	-0,1047	1,1055
	rezolvarea problemei	0,31063	0,19967	1,000	-0,2538	0,8750
acomodarea	evitarea	-0,05523	0,12983	1,000	-0,4222	0,3118
	lupta	-0,49793	0,20737	0,169	-1,0841	0,0883
	compromisul	0,00247	0,13941	1,000	-0,3916	0,3965
	rezolvarea problemei	-0,18730	0,11611	1,000	-0,5155	0,1409
compromisul	evitarea	-0,05770	0,14028	1,000	-0,4542	0,3388
	lupta	-0,50040	0,21407	0,200	-1,1055	0,1047
	acomodarea	-0,00247	0,13941	1,000	-0,3965	0,3916
	rezolvarea problemei	-0,18977	0,12768	1,000	-0,5507	0,1712

(I) Strategii de abordare a conflictului în cuplu	(J) Strategii de abordare a conflictului în cuplu	Diferența mediilor (I-J)	Eroarea standard	Nivel de semnificație (p calculat)	Interval de confidență 95%	
					Minim	Maxim
rezolvarea problemei	evitarea	0,13207	0,11714	1,000	-0,1991	0,4632
	lupta	-0,31063	0,19967	1,000	-0,8750	0,2538
	acomodarea	0,18730	0,11611	1,000	-0,1409	0,5155
	compromisul	0,18977	0,12768	1,000	-0,1712	0,5507

Datele din tabelul obținut prin testul Bonferroni au un coeficient de risc mai scăzut pentru patru combinații între care ar putea exista o legătură (evitare – luptă, luptă – acomodare, luptă – compromis și acomodare – rezolvarea problemei), dar în cercetarea de față nu avem suport pentru a afirma că legătura este semnificativă statistic (nivelul de semnificație fiind mai mare decât 0,05).

Setul al doilea de ipoteze analizează legătura dintre diferiți indicatori ai conflictului conjugal:

Ipoteza 2a este formulată astfel: cei care adoptă ca principală strategie de abordare a conflictelor pe cea de rezolvare a acestora (A.5), au o capacitate de rezolvare a problemelor de cuplu (A.2) mai dezvoltată.

Pentru a testa această relație, în primă fază am calculat mediile indicelui capacității de rezolvare a problemelor pentru fiecare strategie de abordare a conflictelor în cuplu.

Tabelul 6.12. Mediile capacității de rezolvare a problemelor în funcție de strategiile de abordare a conflictelor în cuplu

Strategia de abordare a conflictelor în cuplu	Media
evitarea	7,3077
lupta	6,1312
acomodarea	7,8765
compromisul	7,3585
rezolvarea problemei	8,2166
Total	7,6987

Datele din tabelul de mai sus ne arată că cea mai dezvoltată capacitate de soluționare a problemelor apărute în cuplu este înregistrată la cei care abordează conflictele conjugale prin strategia de rezolvare a problemelor, iar cei care se raportează la conflicte printr-o strategie de confruntare/luptă, au cea mai puțin dezvoltată competență de rezolvare a cauzelor disensiunilor.

Pentru a vedea dacă diferențele între medii sunt semnificative statistic pentru p mai mic sau cel mult egal cu 0,05 – am efectuat analiza varianței (ANOVA). Am construit ipoteza nulă în termeni: între mediile grupurilor (Between Groups) nu există diferențe semnificative. În urma analizei ANOVA, nivelul de semnificație al diferențelor între grupuri este $0,00 < 0,001$ – pe baza acestuia, putând respinge ipoteza nulă și afirma că cel puțin una dintre medii este diferită semnificativ de celelalte. În urma acestei operații, am obținut valoarea lui F egală cu 5,766 ce este semnificativă pentru un coeficient de risc $p < 0,001$. În concluzie, mediile capacității de rezolvare a problemelor (cauze ale certurilor) sunt semnificativ diferite în funcție de strategia de abordare a conflictelor din cuplu.

În cadrul analizei varianței, am aplicat testul Bonferroni, obținând următoarele rezultate:

Tabelul 6.13. Comparații multiple ale mediilor capacității de rezolvare a problemelor în funcție de strategiile de abordare a conflictului

Variabila dependentă: capacitatea de rezolvare a problemelor

Testul Bonferroni

(I) Strategii de abordare a conflictului în cuplu	(J) Strategii de abordare a conflictului în cuplu	Diferența mediilor (I-J)	Eroarea standard	Nivel de semnificație (p calculat)	Interval de confidență 95%	
					Minim	Maxim
evitarea	lupta	1,1765	0,539	0,297	-0,3461	2,6991
	acomodarea	-0,5688	0,336	0,917	-1,5194	0,3818
	compromisul	-5,0798E-02	0,363	1,000	-1,0779	0,9763
	rezolvarea problemei	-0,9089(*)	0,303	0,030	-1,7666	-5,1213E-02
lupta	evitarea	-1,1765	0,539	0,297	-2,6991	0,3461
	acomodarea	-1,7453(*)	0,537	0,013	-3,2636	-0,2269
	compromisul	-1,2273	0,554	0,276	-2,7946	0,3401
	rezolvarea problemei	-2,0854(*)	0,517	0,001	-3,5474	-0,6234
acomodarea	evitarea	0,5688	0,336	0,917	-0,3818	1,5194
	lupta	1,7453(*)	0,537	0,013	0,2269	3,2636
	compromisul	0,5180	0,361	1,000	-0,5028	1,5388
	rezolvarea problemei	-0,3401	0,301	1,000	-1,1902	0,5100
compromisul	evitarea	5,080E-02	0,363	1,000	-0,9763	1,0779
	lupta	1,2273	0,554	0,276	-0,3401	2,7946
	acomodarea	-0,5180	0,361	1,000	-1,5388	0,5028
	rezolvarea problemei	-0,8581	0,331	0,099	-1,7930	7,676E-02
rezolvarea problemei	evitarea	0,9089(*)	0,303	0,030	5,121E-02	1,7666
	lupta	2,0854(*)	0,517	0,001	0,6234	3,5474
	acomodarea	0,3401	0,301	1,000	-0,5100	1,1902
	compromisul	0,8581	0,331	0,099	-7,6763E-02	1,7930

(*) Diferența mediilor este semnificativă la un nivel de 0.05

Rezultatele din tabel constituie punct de fundamentare a câtorva concluzii. O primă observație constă în faptul că cei care adoptă rezolvarea problemei ca principală strategie de raportare la momentele conflictuale de cuplu își dezvoltă o capacitate mai ridicată de soluționare a cauzelor certurilor față de cei care evită conflictele.

Pe de altă parte, cei care au ca strategie predominantă pe cea de acomodare (de cedare) își autoevaluează capacitatea de rezolvare a problemelor cotidiene ca fiind mai dezvoltată decât cei care se raportează la conflicte prin tactica de confruntare (luptă).

În al treilea rând, cei care adoptă rezolvarea problemei ca principală strategie de raportare la momentele conflictuale de cuplu își dezvoltă o capacitate mai ridicată de soluționare a problemelor comparativ cu cei care au un stil ofensiv (luptă).

În concluzie, ipoteza testată a fost validată de rezultatele obținute în urma aplicării testului prezentat.

Ipoteza 2b – cei care adoptă ca principală strategie de abordare a conflictelor pe cea de rezolvare a acestora (A.5) au credințe favorabile față de conflictul marital (A.3), iar cei care adoptă strategia de evitare (A.5) au credințe negative intense (A.3).

Tabelul 6.14. Mediile credințelor față de conflictul marital în funcție de strategiile de abordare a conflictelor în cuplu

Strategia de abordare a conflictelor în cuplu	Media
evitarea	2,8853
lupta	3,0245
acomodarea	3,0211
compromisul	2,9513
rezolvarea problemei	2,9971
Total	2,9724

Pentru a testa această ipoteză, în primă fază am calculat mediile indicelui credințelor (a atitudinii) față de conflictul marital pentru fiecare strategie de abordare a conflictelor în cuplu. Valoarea minimă a indicelui este 1 (credințe intens nefavorabile), iar cea maximă este 5 (credințe pozitive, puternic favorabile).

Chiar din analiza acestui tabel se poate spune că ipoteza de față nu se confirmă în cazul celor care adoptă strategia de rezolvare a problemelor.

Dar pentru a vedea dacă diferența mediilor între grupuri este semnificativă, am realizat și analiza varianței (ANOVA). În urma acestei operații, am obținut un coeficient de risc p egal cu 0,254 (mai mare decât 0,05), valoarea lui F egală cu 1,343, iar

$df = 4$. În concluzie, ipoteza nulă se acceptă, mediile credințelor față de conflict nu sunt semnificativ diferite în funcție de strategiile de abordare a conflictelor din cuplu.

Al treilea set de ipoteze testează relația dintre conflictul conjugal și calitatea relației maritale:

Ipoteza 3a – cu cât capacitatea de rezolvare a problemelor (A.2) este mai dezvoltată, cu atât calitatea relației maritale (C) este mai ridicată.

Pentru a măsura unitar calitatea relației maritale, am recodat variabila C4 referitoare la instabilitatea cuplului și am construit un indice sintetic C, compus din C1, C2, C3 și C4, acesta luând valori între 1 = calitate foarte scăzută (satisfacție minimă) și 6 = calitate foarte înaltă (satisfacție maximă).

Apoi am aplicat procedura analizei de corelație și am obținut un coeficient r egal cu 0,499 (mai mare decât 0), la un nivel de semnificație 0 (mai mic decât 0,01). Prin urmare, există suport statistic considerabil pentru a respinge ipoteza nulă, între cele două variabile existând corelație. În al doilea rând, valoarea lui r este la mijlocul semi-intervalului (0, +1) ceea ce înseamnă că puterea acestei relații este una medie. În al treilea rând, coeficientul de corelație este pozitiv, adică cele două variabile au aceeași direcție de evoluție, sunt direct proporționale.

În concluzie, ipoteza este confirmată de date – capacitatea de rezolvare a problemelor fiind corelată pozitiv cu calitatea relației maritale.

Ipoteza 3b – cu cât credințele față de conflictul conjugal sunt mai favorabile (A.3), cu atât calitatea relației maritale (C) este mai ridicată – a fost testată tot prin analiza de corelație, ambele variabile fiind cantitative.

Coeficientul de corelație obținut este 0,086 la un nivel de semnificație de 0,121 (mai mare decât 0,05), ceea ce înseamnă că nu putem respinge ipoteza nulă. În concluzie, conform acestui studiu, credințele față de conflictul conjugal nu sunt semnificativ corelate cu calitatea relației maritale, astfel că ipoteza 3b nu a fost validată.

Relația presupusă în ipoteza 3c – nivelul calității mariajului (indicele C) variază în funcție de strategia de abordare a conflictului (A5) – am testat-o calculând mediile calității relației maritale (valoarea minimă a lui C e 1 și maximă e 6) în funcție de strategiile de abordare a conflictului, iar apoi prin analiza ANOVA.

Tabelul 6.15. Mediile calității relației conjugale în funcție de strategiile de abordare a conflictelor în cuplu

Strategia de abordare a conflictelor în cuplu	Media
evitarea	4,7464
lupta	3,8971
acomodarea	5,0915
compromisul	4,6509
rezolvarea problemei	5,0285
Total	4,8611

Media calității relației are cele mai înalte valori pentru cei care adoptă strategia de acomodare și cea de rezolvare a problemelor în tratarea momentelor conflictuale, cea mai scăzută valoare fiind înregistrată în cazul celor care au ca stil predominant lupta.

Analiza ANOVA ne arată un nivel de semnificație al diferențelor între grupuri de 0,00 (care e mai mic decât 0,01) – pe baza acestuia, putând respinge ipoteza nulă și afirma că cel puțin una dintre medii este diferită semnificativ de celelalte. În urma acestei operații, am obținut valoarea lui F egală cu 6,968 și $df = 4$ ce este semnificativă pentru un coeficient de risc $p < 0,001$. În concluzie, mediile calității relației conjugale sunt semnificativ diferite în funcție de strategia de abordare a conflictelor din cuplu.

Din tabelul următor se pot desprinde mai multe observații. Astfel, cei care adoptă rezolvarea problemei ca principală strategie de raportare la momentele conflictuale de cuplu au o calitate a relației maritale mai ridicată față de cei care aplică în mod frecvent tactica de confruntare/de luptă (la un nivel de semnificație $p = 0,00 < 0,01$).

În cadrul analizei varianței, am aplicat testul Bonferroni, obținând următoarele rezultate:

Tabelul 6.16. Comparații multiple ale mediilor calității relației conjugale în funcție de strategiile de abordare a conflictului

Variabila dependentă: calitatea relației conjugale

Testul Bonferroni

(I) Strategii de abordare a conflictului în cuplu	(J) Strategii de abordare a conflictului în cuplu	Diferența mediilor (I-J)	Eroarea standard	Nivel de semnificație (p calculat)	Interval de confidență 95%	
					Minim	Maxim
evitarea	lupta	0,8493(*)	0,262	0,013	0,1099	1,5888
	acomodarea	-0,3452	0,163	0,353	-0,8068	0,1165
	compromisul	9,543E-02	0,176	1,000	-0,4034	0,5942
	rezolvarea problemei	-0,2821	0,147	0,564	-0,6987	0,1344
lupta	evitarea	-0,8493(*)	0,262	0,013	-1,5888	-0,1099
	acomodarea	-1,1945(*)	0,261	0,000	-1,9319	-0,4571
	compromisul	-0,7539	0,269	0,054	-1,5151	7,293E-03
	rezolvarea problemei	-1,1314(*)	0,251	0,000	-1,8414	-0,4215
acomodarea	evitarea	0,3452	0,163	0,353	-0,1165	0,8068
	lupta	1,1945(*)	0,261	0,000	0,4571	1,9319
	compromisul	0,4406	0,175	0,125	-5,5122E-02	0,9363
	rezolvarea problemei	6,304E-02	0,146	1,000	-0,3498	0,4759
compromisul	evitarea	-9,5433E-02	0,176	1,000	-0,5942	0,4034
	lupta	0,7539	0,269	0,054	-7,2929E-03	1,5151
	acomodarea	-0,4406	0,175	0,125	-0,9363	5,512E-02
	rezolvarea problemei	-0,3776	0,161	0,193	-0,8316	7,645E-02
rezolvarea problemei	evitarea	0,2821	0,147	0,564	-0,1344	0,6987
	lupta	1,1314(*)	0,251	0,000	0,4215	1,8414
	acomodarea	-6,3041E-02	0,146	1,000	-0,4759	0,3498
	compromisul	0,3776	0,161	0,193	-7,6446E-02	0,8316

(*) Diferența mediilor este semnificativă la un nivel de 0.05

Pe de altă parte, cei care au ca strategie predominantă pe cea de acomodare își autoevaluează calitatea relației conjugale ca fiind mai înaltă decât cei care se raportează la conflicte prin strategia de luptă (la un nivel de semnificație $p = 0,00 < 0,01$).

În al treilea rând, cei care evită conflictele, ca principală strategie de raportare la momentele tensionate de cuplu, au o calitate maritală mai ridicată comparativ cu cei care au un stil ofensiv, de luptă (la un nivel de semnificație $p = 0,013 < 0,05$).

Pentru a doua parte a ipotezei 3c – strategia proprie de raportare la conflictele de cuplu (A.5) este asociată cu satisfacția maritală în raport cu alte cupluri (C.2) – am utilizat procedeul asocierii, testul χ^2

Tabelul 6.17. Satisfacția maritală (în raport cu alte cupluri)
după strategiile proprii de abordare a conflictului

Comparativ cu alte cupluri căsătorite pe care le cunoașteți, cum credeți că este relația dvs. conjugală?						
			nu la fel de fericită ca majoritatea	la fel ca majoritatea	mai fericită ca majoritatea	Total
Strategii de abordare a conflictului în cuplu	evitarea	Număr	9	40	20	69
		Procent	13,0%	58,0%	29,0%	100,0%
	lupta	Număr	4	12	1	17
		Procent	23,5%	70,6%	5,9%	100,0%
	acomodarea	Număr	4	31	36	71
		Procent	5,6%	43,7%	50,7%	100,0%
	compromisul	Număr	9	28	16	53
		Procent	17,0%	52,8%	30,2%	100,0%
	rezolvarea problemei	Număr	8	46	60	114
		Procent	7,0%	40,4%	52,6%	100,0%
	Total	Număr	34	157	133	324
		Procent	10,5%	48,5%	41,0%	100,0%

$\chi^2 = 27,745$, $df = 8$, $p = 0,001$.

O celulă (6,7%) are valori așteptate mai mici decât 5, valoarea minimă așteptată fiind 1,78.

Valoarea lui p calculat prin testul χ^2 de față este egală cu 0,001, ceea ce semnifică faptul că diferențele dintre frecvențele observate și cele așteptate au fost mari, existând un argument foarte solid pentru a respinge ipoteza nulă. Astfel, putem afirma că există o legătură statistic semnificativă între cele două variabile, adică există diferențe semnificative ale nivelului satisfacției maritale (comparativ cu alte cupluri căsătorite) în raport cu strategia adoptată în abordarea momentelor conflictuale. Comparând datele din tabelul de mai sus, se observă asemănări ale autoevaluării calității relației maritale pentru cei care au anumite strategii de raportare la conflicte. Astfel, majoritatea celor care adoptă strategia de rezolvare a problemelor și cei care adoptă acomodarea se declară ca fiind mai fericiți decât alte cupluri căsătorite, cei mai puțini dintre ei considerându-se mai nefericiți. Iar majoritatea celor care adoptă fie strategia de evitare, fie pe cea de compromis consideră că sunt la fel de fericiți ca majoritatea cuplurilor, cei mai puțini dintre ei considerându-se mai nefericiți.

În concluzie, ipoteza analizată mai sus (Ipoteza 3c) a fost validată de rezultatele obținute prin analiza varianței și prin procedeul asocierii.

Pentru a fi mai ușor de urmărit rezultatele obținute, în final am construit un tabel sintetic în care am inclus fiecare set de ipoteze testate, precizând care sunt variabilele independente și dependente, ce procedură/test statistic am utilizat și dacă relația testată este sau nu semnificativă din punct de vedere statistic.

Tabelul 6.18. Sinteza relațiilor dintre variabilele dependente și variabilele independente

Ipoteza testată	Variabila independentă	Variabila dependentă	Procedura/ testul statistic	Semnificația statistică
1a	B1	A2	Compararea mediilor/testul t	SS (pentru o pereche)
1b	B1	A3	Compararea mediilor/testul t	SS (pentru o pereche)
1c	B1	A5	Asociere – testul χ^2	SS
1d	B3	A3	Corelație	NS
1e	A5	B4	Compararea mediilor/ testul t și ANOVA	SS (pentru câteva perechi)
1f	B5	A2	Corelație	SS
1g	B5	A3	Corelație	NS
1h	A5	B5	Compararea mediilor/ testul t și ANOVA	NS
2a	A5	A2	Compararea mediilor/ testul t și ANOVA	SS (pentru câteva perechi)
2b	A5	A3	Compararea mediilor/ testul t și ANOVA	NS
3a	A2	C	Corelație	SS
3b	A3	C	Corelație	NS
3c	A5	C	Corelație	SS

Notă: NS = nesemnificativ statistic

SS = semnificativ statistic

Pe lângă testarea ipotezelor enunțate, am realizat comparații pe genuri, categorii de vârstă, nivel de educație, durata relației și mediu de rezidență pentru a descoperi eventualele diferențe. În demersul analitic, toate aceste caracteristici socio-demografice sunt variabile independente, de tip calitativ. Pentru a selecta procedeele și testele oportune pentru analiză, variabilele dependente au fost clasificate în variabile cantitative (indicii A2, A3, B3, B4, B5 și C) și variabile calitative (A4, A5 și A6).

Analiza legăturii dintre caracteristicile socio-demografice și variabilele dependente de tip cantitativ am realizat-o aplicând testul *t* (pentru variabilele independente care ne dau două subpopulații) și analiza ANOVA – testul Bonferroni (pentru

variabilele independente cu trei subpopulații de comparat), iar rezultatele obținute sunt prezentate în secțiunea următoare.

Tabelul 6.19. Compararea mediilor capacității de rezolvare a problemelor după sexul respondenților

	Sex	Număr	Medie
capacitatea de rezolvare a problemelor	masculin	159	7,6434
	feminin	165	7,7520

$$t = -0,477, df = 322, p = 0,634$$

Coeфициentul p calculat este de 0,634, mai mare decât 0,05, prin urmare se acceptă ipoteza nulă (cea care spune că nu există relație între variabile), valoarea lui t fiind ne semnificativă din punct de vedere statistic. Sintetic spus, capacitatea de rezolvare a problemelor nu este semnificativ diferită la bărbați, comparativ cu femeile.

Tabelul 6.20. Compararea mediilor credințelor față de conflict după sex

	Sex	Număr	Medie
credințele față de conflict	masculin	158	2,9467
	feminin	165	2,9970

$$t = -1,146, df = 321, p = 0,253$$

Comparând mediile indicelui credințelor față de conflict între bărbați și femei, nivelul de semnificație este p (two-tailed) $p = 0,253 > 0,05$. Prin urmare, nu putem respinge ipoteza nulă, variabilele nefiind legate între ele la un nivel statistic semnificativ. Astfel, credințele față de conflict la nivelul femeilor nu sunt semnificativ diferite din punct de vedere statistic de credințele față de conflict ale bărbaților.

Tabelul 6.21. Compararea mediilor numărului de modele negative după sex

	Sex	Număr	Medie
numărul de modele negative	masculin	159	1,8742
	feminin	165	1,8424

$$t = 0,211, df = 322, p = 0,833$$

În ceea ce privește mediile numărului de modele negative pentru bărbați și pentru femei, nivelul de semnificație (p two-tailed) este $p = 0,833 > 0,05$. Deci, nici pentru această analiză nu putem respinge ipoteza nulă, variabilele nefiind legate între ele. Altfel spus, numărul de modele negative menționate de bărbați nu este semnificativ diferit, din punct de vedere statistic, de cel al femeilor.

Tabelul 6.22. Compararea mediilor numărului de modele pozitive după sex

	Sex	Număr	Medie
numărul de modele pozitive	masculin	159	0,5535
	feminin	165	0,5939

$$t = -0,440, df = 322, p = 0,661$$

Diferența mediilor indicelui numărului de modele pozitive în funcție de sexul respondentului este nesemnificativă statistic deoarece p calculat este $0,661 > 0,05$. Cu alte cuvinte, numărul de modele pozitive nu este semnificativ diferit (nu sunt mai multe sau mai puține modele) la femei, comparativ cu bărbații.

Tabelul 6.23. Compararea mediilor intensității învățării spontane din diferite situații după sexul respondenților

	Sex	Număr	Medie
intensitatea învățării spontane din diferite situații	masculin	159	1,9182
	feminin	165	2,0961

$$t = -2,081, df = 322, p = 0,038$$

Aceste valori îmi permit respingerea ipotezei nule, variabilele testate fiind legate între ele la un nivel statistic semnificativ. Astfel, intensitatea învățării spontane din diferite situații la nivelul femeilor este semnificativ diferită din punct de vedere statistic de intensitatea învățării înregistrată la nivelul bărbaților. În plus, trebuie subliniat faptul că, la femei, învățarea spontană privind îmbunătățirea raportării la situațiile conflictuale este mai intensă, comparativ cu bărbații.

Tabelul 6.24. Compararea mediilor calității relației de cuplu după sex

	Sex	Număr	Medie
calitatea relației de cuplu	masculin	159	4,8821
	feminin	165	4,8409

$$t = 0,370, df = 322, p = 0,712$$

Legătura dintre calitatea relației de cuplu și sexul subiecților investigați nu se confirmă în studiul de față, deoarece valoarea lui p calculat este $0,712 > 0,05$. În aceste condiții trebuie să accept ipoteza nulă care spune că mediile indicelui calității relației de cuplu nu sunt semnificativ diferite între persoanele de sex masculine și cele de sex feminin.

Tabelul 6.25. Compararea mediilor capacității de rezolvare a problemelor după vârsta respondenților

	Vârstă	Număr	Medie
capacitatea de rezolvare a problemelor	între 18–36 ani	136	8,0792
	între 37–65 ani	188	7,4235

$$t = 2,877, df = 322, p = 0,004$$

Coeficientul p calculat este de 0,004, mai mic decât 0,05, prin urmare se respinge ipoteza nulă (cea care spune că nu există relație între variabile), valoarea lui t fiind semnificativă din punct de vedere statistic. Pe această bază, putem afirma faptul că indivizii cu vârste între 18 și 36 de ani au capacități de rezolvare a problemelor semnificativ diferite comparativ cu cei între 37 și 65 de ani. Dacă ne uităm și la semnificația valorilor minime și maxime ale indicelui sintetic al capacității de rezolvare a problemelor, observăm că cei din primul interval de vârstă au o capacitate mai dezvoltată de rezolvare a problemelor decât cei care au peste 37 de ani.

Tabelul 6.26. Compararea mediilor credințelor față de conflict după vârsta respondenților

	Vârstă	Număr	Medie
credințele față de conflict	între 18–36 ani	136	3,0331
	între 37–65 ani	187	2,9283

$$t = 2,377, df = 321, p = 0,018$$

Diferența mediilor indicelui credințelor față de conflictul conjugal între cei cu vârste între 18–36 ani și cei cu vârste între 37–65 ani este semnificativă statistic deoarece p calculat este $0,018 < 0,05$, această valoare permițându-mi să resping ipoteza nulă. Pe această bază, putem afirma faptul că cei din al doilea interval de vârstă au credințe mai negative, mai defavorabile față de conflictul conjugal, decât cei cu vârste până la 36 de ani.

Tabelul 6.27. Compararea mediilor numărului de modele negative după vârstă

	Vârstă	Număr	Medie
numărul de modele negative	între 18–36 ani	136	1,6250
	între 37–65 ani	188	2,0265

$$t = -2,762, df = 320,014, p = 0,006$$

În intervalul de confidență pentru diferența mediilor nu apare valoarea 0, iar coeficientul t este $-2,762$, la un nivel de semnificație $p = 0,006$ (mai mic decât $0,05$), așadar există o diferență semnificativă între cei cu vârste cuprinse între 18–36 de ani și cei care au peste 37 de ani în ceea ce privește numărul de modele negative pe care le observă în jurul lor. Persoanele din al doilea interval de vârstă menționează un număr mai ridicat de modele negative de comportare în situații conflictuale la care au fost expuși, comparativ cu cei care au vârsta până la 36 de ani.

Tabelul 6.28. Compararea mediilor numărului de modele pozitive după vârstă

	Vârstă	Număr	Medie
numărul de modele pozitive	între 18–36 ani	136	0,6471
	între 37–65 ani	188	0,5213

$$t = 1,352, df = 322, p = 0,177$$

Diferența mediilor indicelui numărului de modele pozitive între cele două grupe de vârstă este nesemnificativă statistic deoarece p calculat este $0,177 > 0,05$. Sintetic spus, numărul de modele pozitive nu este semnificativ diferit (nu sunt mai multe sau mai puține situații de modelare pozitivă) la cei cu vârsta între 18–36 de ani, comparativ cu cei de vârste cuprinse între 37–65 de ani.

Tabelul 6.29. Compararea mediilor intensității învățării spontane din diferite situații după vârsta respondenților

	Vârstă	Număr	Medie
intensitatea învățării spontane din diferite situații	între 18–36 ani	136	1,9538
	între 37–65 ani	188	2,0486

$$t = -1,090, df = 322, p = 0,277$$

Comparând mediile intensității învățării spontane din diferite situații pentru cele două subpopulații de vârstă, datele obținute ne indică un nivel de semnificație p (two-tailed) $p = 0,277 > 0,05$. Prin urmare, nu poate fi respinsă ipoteza nulă, variabi-

lele nefiind legate între ele la un nivel statistic semnificativ. Astfel, intensitatea învățării spontane din diferite situații la nivelul persoanelor cu vârste între 18–36 de ani nu este semnificativ diferită din punct de vedere statistic de intensitatea învățării spontane a celor cu vârste peste 37 de ani.

Tabelul 6.30. Compararea mediilor calității relației de cuplu după vârstă

	Vârstă	Număr	Medie
calitatea relației de cuplu	între 18–36 ani	136	5,1066
	între 37–65 ani	188	4,683

$$t = 4,001, df = 321,172, p = 0,00$$

Coeficientul de risc p este 0,00 mai mic decât 0,01, valoare ce constituie o bază consistentă pentru a respinge ipoteza nulă. Astfel, se poate susține ideea că mediile indicelui calității maritale sunt semnificativ diferite pentru cele două grupuri de vârstă comparate, calitatea autoevaluată a relației fiind mai ridicată pentru cei cu vârste până la 36 de ani, față de cei peste 37 de ani.

Tabelul 6.31. Compararea mediilor capacității de rezolvare a problemelor după mediu de rezidență

	Mediu	Număr	Medie
capacitatea de rezolvare a problemelor	urban	240	7,8221
	rural	84	7,3462

$$t = 1,696, df = 126,688, p = 0,092$$

Nivelul de semnificație este p (two-tailed) = 0,092 > 0,05, prin urmare, nu se poate respinge ipoteza nulă, variabilele nefiind legate între ele la un nivel statistic semnificativ. Astfel, capacitatea de rezolvare a problemelor la nivelul persoanelor provenite din mediul urban nu este semnificativ diferită din punct de vedere statistic de capacitatea celor din mediul rural.

Tabelul 6.32. Compararea mediilor credințelor față de conflict după mediu de rezidență

	Mediu	Număr	Medie
credințele față de conflict	urban	240	2,9930
	rural	84	2,9137

$$t = 1,591, df = 321, p = 0,113$$

Legătura dintre credințele față de conflict și mediul de rezidență a subiecților investigați în studiul empiric de față nu se confirmă nici în cazul comparării mediilor celor din urban și ale celor din rural. Valoarea lui p calculat este $0,113 > 0,05$, în aceste condiții trebuie acceptată ipoteza nulă care spune că mediile credințelor față de conflict nu sunt semnificativ diferite între cei din urban și cei din rural.

Tabelul 6.33. Compararea mediilor numărului de modele negative după mediu de rezidență

	Mediu	Număr	Medie
numărul de modele negative	urban	240	1,7250
	rural	84	2,2381

$$t = -2,634, df = 117,072, p = 0,010$$

Coeficientul p calculat este de 0,010, mai mic decât 0,05, prin urmare se respinge ipoteza nulă, valoarea lui t fiind semnificativă din punct de vedere statistic. Pe baza acestor date, pot afirma faptul că indivizii proveniți din urban au un număr de modele negative semnificativ diferit comparativ cu cei din mediul rural. Privind mediile din tabelul de mai sus, concluzia desprinsă este că cei din a doua subpopulație menționată au raportat un număr mai ridicat de astfel de modele față de cei din urban.

Tabelul 6.34. Compararea mediilor numărului de modele pozitive după mediu de rezidență

	Mediu	Număr	Medie
numărul de modele pozitive	urban	240	0,6208
	rural	84	0,4405

$$t = 1,724, df = 322, p = 0,086$$

Diferența mediilor numărului de modele pozitive între cele două medii de rezidență este nesemnificativă statistic deoarece p calculat este $0,086 > 0,05$. Altfel spus, conform datelor de față, numărul de modele pozitive nu este semnificativ diferit la cei din urban, comparativ cu cei din rural.

Tabelul 6.35. Compararea mediilor intensității învățării spontane din diferite situații după mediu de rezidență

	Mediu	Număr	Medie
intensitatea învățării spontane din diferite situații	urban	240	2,0208
	rural	84	1,9745

$$t = 0,425, df = 122,331, p = 0,672$$

În ceea ce privește mediile intensității învățării spontane din diferite situații pentru cei din urban și cei din rural, nivelul de semnificație este p (two-tailed) = 0,672 > 0,05. Deci, nici pentru această analiză nu putem respinge ipoteza nulă, variabilele nefiind legate între ele la un nivel statistic semnificativ, în studiul desfășurat. În concluzie, intensitatea învățării spontane din diferite situații la persoanele provenite din mediul urban nu este semnificativ diferită din punct de vedere statistic de intensitatea învățării spontane a celor ce locuiesc în mediul rural.

Tabelul 6.36. Compararea mediilor calității relației de cuplu după mediu de rezidență

	Mediu	Număr	Medie
calitatea relației de cuplu	urban	240	4,9229
	rural	84	4,6845

$$t = 1,886, df = 322, p = 0,060$$

Diferența mediilor indicelui calității relației conjugale între persoanele din urban și cele din rural este ne semnificativă statistic deoarece p calculat este 0,060 > 0,05. Astfel, se poate afirma că mariajele din mediul urban și cele din mediul rural nu sunt semnificativ diferite în ceea ce privește calitatea relației de cuplu.

Pentru a vedea dacă diferențele între mediile indicilor construiți sunt semnificative statistic, comparându-le după nivelurile de educație – am efectuat analiza varianței (ANOVA). Am construit ipotezele nule în termenii: între mediile grupurilor (Between Groups) nu există diferențe semnificative. Datele obținute sunt prezentate sintetic în tabelul de mai jos.

În urma analizei ANOVA în funcție de educație, coeficienții de risc ai diferențelor între grupuri sunt statistic semnificativi pentru:

- capacitatea de rezolvare a problemelor (valoarea lui F este egală cu 3,689 și este semnificativă pentru un coeficient de risc $p = 0,026 < 0,05$)
- intensitatea învățării spontane din diferite situații ($F = 4,602$ – fiind semnificativ pentru un coeficient de risc $p = 0,011 < 0,05$)
- calitatea relației de cuplu (valoarea lui F este egală cu 7,259 și este semnificativă pentru un coeficient de risc $p = 0,001 < 0,05$).

Tabelul 6.37. Analiza varianței mediilor variabilelor dependente (capacitatea de rezolvare a problemelor, credințele față de conflictul conjugal, numărul de modele negative și de modele pozitive, intensitatea învățării spontane și calitatea relației) în funcție de nivelul de educație

ANOVA - nivelul de educație

		Suma patratelor	df	Media patratelor	F	Nivel de semnificație (p calculat)
capacitatea de rezolvare a problemeilor	dintre grupuri	30,418	2	15,209	3,689	,026
	in interiorul grupurilor	1323,266	321	4,122		
	Total	1353,685	323			
credintele fata de conflict	dintre grupuri	,350	2	,175	1,127	,325
	in interiorul grupurilor	49,661	320	,155		
	Total	50,011	322			
numarul de modele negative	dintre grupuri	2,015	2	1,007	,547	,579
	in interiorul grupurilor	591,454	321	1,843		
	Total	593,469	323			
numarul de modele pozitive	dintre grupuri	2,893	2	1,447	2,127	,121
	in interiorul grupurilor	218,329	321	,680		
	Total	221,222	323			
intensitatea invatarii spontane din diferite situatii	dintre grupuri	5,383	2	2,692	4,602	,011
	in interiorul grupurilor	187,734	321	,585		
	Total	193,118	323			
calitatea relatiei maritale	dintre grupuri	14,008	2	7,004	7,259	,001
	in interiorul grupurilor	309,742	321	,965		
	Total	323,750	323			

Pe baza acestor date obținute, putem respinge ipotezele nule aferente celor trei indici de mai sus și afirma că, pentru fiecare variabilă dependentă, cel puțin una dintre mediile pe subgrupuri este diferită semnificativ de celelalte.

Pentru celelalte trei variabile dependente din tabel (credințele față de conflictul conjugal, numărul de modele negative și cel de modele pozitive), nivelurile de semnificație sunt mai mari decât 0,05. În aceste trei cazuri, trebuie acceptate ipotezele nule care menționează faptul că, între mediile subpopulațiilor fiecărei variabile, nu există diferențe semnificative.

În cadrul analizei varianței, am aplicat testul Bonferroni, obținând următoarele rezultate:

Tabelul 6.38. Comparații multiple ale mediilor variabilelor dependente (capacitatea de rezolvare a problemelor, credințele față de conflictul conjugal, numărul de modele negative și de modele pozitive, intensitatea învățării spontane și calitatea relației) în funcție de nivelul de educație a respondentului – Testul Bonferroni

Variabila dependentă	(I) educație	(J) educație	Diferența mediilor (I-J)	Eroarea standard	Nivel de semnificație (p calculat)	Interval de confidență 95%	
						Minim	Maxim
capacitatea de rezolvare a problemelor	studii elementare	studii medii	,5505	,456	,685	-,5473	1,6483
		studii superioare	-,9,3829E-02	,477	1,000	-,1,2415	1,0538
	studii medii	studii elementare	-,5505	,456	,685	-,1,6483	,5473
		studii superioare	-,6443*	,246	,028	-,1,2374	-,5,12E-02
	studii superioare	studii elementare	9,383E-02	,477	1,000	-,1,0538	1,2415
		studii medii	,6443*	,246	,028	5,120E-02	1,2374
credințele față de conflict	studii elementare	studii medii	2,962E-02	,089	1,000	-,1834	,2426
		studii superioare	-,2,2335E-02	,093	1,000	-,2652	,1805
	studii medii	studii elementare	-,2,9618E-02	,089	1,000	-,2426	,1834
		studii superioare	-,7,1953E-02	,048	,404	-,1874	4,350E-02
	studii superioare	studii elementare	4,234E-02	,093	1,000	-,1805	,2652
		studii medii	7,195E-02	,048	,404	-,4,35E-02	,1874
numărul de modele negative	studii elementare	studii medii	,1560	,305	1,000	-,5779	,8900
		studii superioare	,2882	,319	1,000	-,4791	1,0554
	studii medii	studii elementare	-,1560	,305	1,000	-,8900	,5779
		studii superioare	,1322	,165	1,000	-,2644	,5287
	studii superioare	studii elementare	-,2882	,319	1,000	-,1,0554	,4791
		studii medii	-,1322	,165	1,000	-,5287	,2644
numărul de modele pozitive	studii elementare	studii medii	8,840E-02	,185	1,000	-,3575	,5343
		studii superioare	-,1178	,194	1,000	-,5840	,3483
	studii medii	studii elementare	-,8,8397E-02	,185	1,000	-,5343	,3575
		studii superioare	-,2062	,100	,121	-,4471	3,469E-02
	studii superioare	studii elementare	,1178	,194	1,000	-,3483	,5840
		studii medii	,2062	,100	,121	-,3,47E-02	,4471
intensitatea învățării spontane din diferite situații	studii elementare	studii medii	-,4869*	,172	,015	-,9004	-,7,34E-02
		studii superioare	-,5373*	,180	,009	-,9696	-,1,051
	studii medii	studii elementare	,4869*	,172	,015	7,338E-02	,9004
		studii superioare	-,5,0439E-02	,093	1,000	-,2738	,1730
	studii superioare	studii elementare	,5373*	,180	,009	,1051	,9696
		studii medii	5,044E-02	,093	1,000	-,1730	,2738
calitatea relației de cuplu	studii elementare	studii medii	-,5,4420E-02	,221	1,000	-,5856	,4767
		studii superioare	-,4946	,231	,098	-,1,0498	6,064E-02
	studii medii	studii elementare	5,442E-02	,221	1,000	-,4767	,5856
		studii superioare	-,4402*	,119	,001	-,7,271	-,1,532
	studii superioare	studii elementare	,4946	,231	,098	-,6,06E-02	1,0498
		studii medii	,4402*	,119	,001	,1532	,7271

*. Diferența mediilor este semnificativă la un nivel de 0,05

Rezultatele din tabel constituie punct de fundamentare a câtorva concluzii.

O primă observație constă în faptul că cei care au studii superioare își dezvoltă o capacitate mai ridicată de soluționare a problemelor față de cei care au studii medii.

Pe de altă parte, la cei care au studii elementare se înregistrează o intensitate mai scăzută a învățării din diferite situații decât cei care au studii medii, iar cei cu studii

superioare au o intensitate mai ridicată a învățării spontane comparativ cu cei cu un nivel elementar de educație.

În al treilea rând, cei care au studii superioare își autoevaluează relația de cuplu ca având o calitate mai înaltă comparativ cu cei care au studii medii.

Și în cazul testării legăturilor dintre variabila independentă numită durata relației maritale și variabilele dependente cantitative (capacitatea de rezolvare a problemelor, credințele față de conflictul conjugal, numărul de modele negative și de modele pozitive, intensitatea învățării spontane și calitatea relației) am aplicat tot analiza varianței și testul Bonferroni.

Tabelul 6.39. Analiza varianței mediilor variabilelor dependente (capacitatea de rezolvare a problemelor, credințele față de conflictul conjugal, numărul de modele negative și de modele pozitive, intensitatea învățării spontane și calitatea relației) în funcție de durata mariajului

ANOVA - durata relației maritale

		Suma patratelor	df	Media patratelor	F	Nivelul de semnificație (p calculat)
capacitatea de rezolvare a problemelor	dintre grupuri	18,541	2	9,270	2,229	,109
	in interiorul grupurilor	1335,144	321	4,159		
	Total	1353,685	323			
credințele fata de conflict	dintre grupuri	1,042	2	,521	3,404	,034
	in interiorul grupurilor	48,969	320	,153		
	Total	50,011	322			
numarul de modele negative	dintre grupuri	7,472	2	3,736	2,047	,131
	in interiorul grupurilor	585,997	321	1,826		
	Total	593,469	323			
numarul de modele pozitive	dintre grupuri	3,843	2	1,922	2,838	,060
	in interiorul grupurilor	217,379	321	,677		
	Total	221,222	323			
intensitatea invatarii spontane	dintre grupuri	1,715	2	,857	1,438	,239
	in interiorul grupurilor	191,403	321	,596		
	Total	193,118	323			
calitatea relatiei maritale	dintre grupuri	4,635	2	2,317	2,331	,099
	in interiorul grupurilor	319,115	321	,994		
	Total	323,750	323			

În urma analizei ANOVA în funcție de durata relației maritale, nivelul de risc al diferențelor între grupuri este statistic semnificativ doar pentru variabila credințele față de conflictul conjugal. Valoarea lui F este egală cu 3,404 și este semnificativă pentru un coeficient de risc $p = 0,034 < 0,05$. Astfel, se poate susține ideea că cel puțin

una dintre mediile credințelor față de conflictul conjugal, calculate pe subgrupurile duratei mariajului, este diferită semnificativ de celelalte.

Pentru celelalte cinci variabile dependente din tabel (capacitatea de rezolvare a problemelor, numărul de modele negative, numărul de modele pozitive, intensitatea învățării spontane din diferite situații și calitatea relației de cuplu), nivelurile de semnificație sunt mai mari decât 0,05. În aceste cazuri, trebuie acceptate ipotezele nule care menționează faptul că, între mediile subpopulațiilor fiecărei variabile, nu există diferențe semnificative.

Tabelul 6.40. Comparații multiple ale mediilor variabilelor dependente
în funcție de durata căsătoriei Testul Bonferroni

Dependent Variable	(I) durata casătoriei	(J) durata casătoriei	Diferența mediilor (I-J)	Er. std.	p	Interval de confidență 95%	
						Mnim	Maxim
capacitatea de rezolvare a problemei	sub 10 ani	11-20 ani	,4968	,268	,195	-,1492	1,1428
		peste 21 ani	,4866	,281	,252	-,1888	1,1620
	11-20 ani	sub 10 ani	-,4968	,268	,195	-,1428	,1492
		peste 21 ani	-1,0188E-02	,289	1,000	-,7065	,6862
	peste 21 ani	sub 10 ani	-,4866	,281	,252	-,1620	,1888
		11-20 ani	1,019E-02	,289	1,000	-,6862	,7065
credințele fata de conflict	sub 10 ani	11-20 ani	2,572E-02	,052	1,000	-9,8502E-02	,1499
		peste 21 ani	,1354*	,054	,037	5,887E-03	,2650
	11-20 ani	sub 10 ani	-2,5720E-02	,052	1,000	-,1499	9,850E-02
		peste 21 ani	,1097	,056	,148	-2,4144E-02	,2436
	peste 21 ani	sub 10 ani	-,1354*	,054	,037	-,2650	-5,8873E-03
		11-20 ani	-,1097	,056	,148	-,2436	2,414E-02
numarul de modele negative	sub 10 ani	11-20 ani	-,2300	,178	,591	-,6580	,1980
		peste 21 ani	-,3661	,186	,149	-,8135	8,137E-02
	11-20 ani	sub 10 ani	,2300	,178	,591	-,1980	,6580
		peste 21 ani	-,1361	,192	1,000	-,5974	,3253
	peste 21 ani	sub 10 ani	,3661	,186	,149	-8,1366E-02	,8135
		11-20 ani	,1361	,192	1,000	-,3253	,5974
numarul de modele pozitive	sub 10 ani	11-20 ani	-2,8375E-02	,108	1,000	-,2890	,2323
		peste 21 ani	,2269	,113	,138	-4,5651E-02	,4994
	11-20 ani	sub 10 ani	2,838E-02	,108	1,000	-,2323	,2890
		peste 21 ani	,2552	,117	,089	-2,5742E-02	,5362
	peste 21 ani	sub 10 ani	-,2269	,113	,138	-,4994	4,565E-02
		11-20 ani	-,2552	,117	,089	-,5362	2,574E-02
intensitatea învățării spontane din diferite situații	sub 10 ani	11-20 ani	-,1304	,102	,602	-,3749	,1142
		peste 21 ani	4,488E-02	,106	1,000	-,2108	,3006
	11-20 ani	sub 10 ani	,1304	,102	,602	-,1142	,3749
		peste 21 ani	,1752	,110	,332	-8,8418E-02	,4389
	peste 21 ani	sub 10 ani	-4,4881E-02	,106	1,000	-,3006	,2108
		11-20 ani	-,1752	,110	,332	-,4389	8,842E-02
calitatea relației de cuplu	sub 10 ani	11-20 ani	,2025	,131	,371	-,1133	,5183
		peste 21 ani	,2798	,137	,127	-5,0373E-02	,6100
	11-20 ani	sub 10 ani	-,2025	,131	,371	-,5183	,1133
		peste 21 ani	7,729E-02	,141	1,000	-,2631	,4177
	peste 21 ani	sub 10 ani	-,2798	,137	,127	-,6100	5,037E-02
		11-20 ani	-7,7295E-02	,141	1,000	-,4177	,2631

*. Diferența mediilor este semnificativă la un nivel de 0,05

Analizând datele de mai sus, se poate desprinde concluzia că cei care au o durată a mariajului sub 10 ani au credințe mai favorabile față de conflictul conjugal, comparativ cu cei care sunt căsătoriți de peste 21 de ani.

Variabilele dependente calitative pe care le-am analizat în funcție de caracteristicile socio-demografice ale respondenților sunt: emoțiile resimțite în timpul certurilor (A4), strategiile de abordare a conflictului în propriul cuplu (A5) și dinamica de-a lungul vieții a comportamentelor din timpul certurilor (A6).

Pentru a afla dacă emoțiile resimțite diferă în funcție de sex, vârstă, educație, durata relației și mediu de rezidență, am realizat comparații cu răspunsuri multiple (Multiple Response – Crosstabs), dar diferențele nu sunt semnificative pentru nicio caracteristică socio-demografică amintită.

Legătura dintre variabilele calitative socio-demografice și strategiile de abordare a conflictului în cuplu (A5) am testat-o prin intermediul analizei de asociere, calculând valoarea coeficientului hi pătrat – χ^2 (*Chi square*).

Tabelul 6.41. Strategiile de abordare a conflictului în cuplu după sexul respondenților (tabel de asociere)

			Strategii de abordare a conflictului in cuplu					Total
			evitarea	lupta	acomodarea	compromisul	rezolvarea problemei	
sex	masculin	numar	31	10	29	33	56	159
		procent	19,5%	6,3%	18,2%	20,8%	35,2%	100%
	feminin	numar	38	7	42	20	58	165
		procent	23,0%	4,2%	25,5%	12,1%	35,2%	100%
Total	numar	69	17	71	53	114	324	
	procent	21.3%	5.2%	21.9%	16.4%	35.2%	100%	

$$\chi^2 = 6,735, df = 4, p = 0,151.$$

Nicio celulă nu are valoare așteptată mai mică decât 5. Valoarea minimă așteptată este 8,34.

Valoarea lui p calculat prin testul χ^2 de față este egală cu 0,151, ceea ce semnifică faptul că nu avem argumente consistente pentru a respinge ipoteza nulă. Astfel, putem afirma că nu există o legătură statistic semnificativă între cele două variabile, adică nu există diferențe semnificative între femei și bărbați în utilizarea preponderentă a unor anumite strategii de abordare a conflictului.

Tabelul 6.42. Strategiile de abordare a conflictului în cuplu după vârstă (tabel de asociere)

			Strategii de abordare a conflictului în cuplu					Total
			evitarea	lupta	acomodarea	compromisul	rezolvarea problemei	
varsta	între 18 - 36 ani	numar	22	3	34	22	55	136
		procent	16,2%	2,2%	25,0%	16,2%	40,4%	100,0%
	între 37 - 65 ani	numar	47	14	37	31	59	188
		procent	25,0%	7,4%	19,7%	16,5%	31,4%	100,0%
Total		numar	69	17	71	53	114	324
		procent	21,3%	5,2%	21,9%	16,4%	35,2%	100,0%

$$\chi^2 = 9,880, df = 4, p = 0,043.$$

Nicio celulă nu are valoare așteptată mai mică decât 5. Valoarea minimă așteptată este 7,14.

Valoarea lui χ^2 este egală cu 9,880, la un nivel de încredere de 95% (p calculat = $0,043 < 0,05$). Prin urmare, există temei pentru a considera că avem o legătură statistic semnificativă între cele două variabile, adică sunt diferențe semnificative între cei cu vârste până la 36 ani și cei peste 37 de ani în ceea ce privește strategiile de abordare a momentelor conflictuale. Comparând datele din tabelul de mai sus, se observă că cei din a doua categorie de vârstă utilizează în mai mare măsură evitarea comparativ cu cei cu vârste între 18 și 36 de ani. Totodată, la cei din primul interval de vârstă se întâlnește în mai mare măsură strategia de rezolvare a problemei față de cei de peste 37 de ani. Pe de altă parte, clasamentele frecvențelor strategiilor adoptate pentru cele două subpopulații înregistrează diferențe la pozițiile intermediare. Astfel, cel mai mare procent din totalul celor cu vârste până la 36 de ani adoptă strategia de rezolvare a problemei, următoarele poziții fiind ocupate, în ordine, de acomodare, compromisul și evitarea (pe același loc) și cei mai puțini utilizează confruntarea. În cazul celor peste 37 de ani, cei mai mulți utilizează tot rezolvarea problemei, apoi, în ordine descrescătoare, întâlnim evitarea, acomodarea, compromisul și lupta.

Nivelul de risc de 0,001 este unul foarte scăzut, șansa de a respinge greșit ipoteza nulă fiind extrem de mică. Prin urmare, strategiile de abordare a conflictului în cuplu sunt semnificativ asociate cu nivelul de educație. Comparând procentele obținute pe linii și pe coloane, se pot desprinde mai multe observații. În momentele conflictuale din cuplu, cei cu studii elementare utilizează cel mai frecvent strategia compromisului, apoi pe cea de evitare, de rezolvare a problemei, ultimele poziții fiind ocupate la egalitate de luptă și acomodare. Persoanele cu un nivel mediu de educație adoptă, în cea mai mare măsură, strategia de rezolvare a problemelor, pe umătoarele locuri fiind evitarea, acomodarea, compromisul și – cel mai puțin utilizată – confruntarea.

În cercetarea derulată, cei care au studii superioare și-au dezvoltat ca strategie obișnuită de raportare la conflictele maritale cel mai frecvent pe cea de rezolvare a problemei, apoi pe cea de acomodare, compromisul ocupă locul al III-lea, urmează evitarea și apoi lupta.

Tabelul 6.43. Strategiile de abordare a conflictului în cuplu după nivelul de educație (tabel de asociere)

			Strategii de abordare a conflictului in cuplu					Total
			ev itarea	lupta	acomodarea	compromisul	rezolv area problemei	
educatie	studii elementare	numar	7	1	1	9	4	22
		procent	31,8%	4,5%	4,5%	40,9%	18,2%	100,0%
	studii medii	numar	53	11	43	29	63	199
		procent	26,6%	5,5%	21,6%	14,6%	31,7%	100,0%
	studii superioare	numar	9	5	27	15	47	103
		procent	8,7%	4,9%	26,2%	14,6%	45,6%	100,0%
Total		numar	69	17	71	53	114	324
		procent	21.3%	5.2%	21.9%	16.4%	35.2%	100.0%

$$\chi^2 = 29,822, df = 8, p = 0,000.$$

Patru celule (26,7%) au valoare așteptată mai mică decât 5. Valoarea minimă așteptată este 1,15.

Pe de altă parte, strategia de evitare este cel mai puțin întâlnită în cazul celor cu studii superioare comparativ cu celelalte două subpopulații. Strategia de acomodare este, în cea mai mică măsură, adoptată de persoanele cu studii elementare față de cei cu studii medii și cei cu studii superioare. Compromisul este în foarte mare măsură utilizat de cei cu un nivel elementar de educație, în comparație cu celelalte subgrupuri de analiză. Abordarea conflictelor din cuplu prin strategia de rezolvare a problemei este, în cea mai mare măsură, regăsită la cei cu studii superioare și, în cea mai mică măsură, la cei cu studii elementare.

Strategiile de abordare a conflictului în cuplu sunt asociate cu durata relației maritale deoarece nivelul de semnificație este mai mic decât 0,05. Clasamentele frecvenței utilizării acestor stiluri de raportare la situațiile conflictuale sunt diferite între ele în funcție de durata relației maritale. Cei care au mai puțin de 10 ani de căsătorie utilizează, în principal strategia de rezolvare a problemei (intervin asupra cauzei ce a generat disensiuni), pe următoarea poziție se regăsește acomodarea (redobândirea armoniei relației este pusă mai presus decât interesele personale diferite), evitarea și compromisul au procente egale, pe ultima poziție fiind lupta. Pentru cei care au între 11 și 20 de ani de mariaj, ordinea este aproape la fel, locul III fiind ocupat de strategia

de evitare, locul IV de cea a compromisului; în plus se observă scăderi sau creșteri ale frecvenței adoptării acestor pattern-uri comportamentale. În schimb, cei care au peste 21 de ani de relație conjugală adoptă cel mai frecvent evitarea ca modalitate de raportare la conflicte (mecanismul cognitiv fiind „de ce să mai deschid subiectul că oricum nu rezolv nimic, i-am spus deja de nenumărate ori și nu s-a schimbat nimic”), apoi rezolvarea problemei, compromisul, acomodarea și lupta.

Tabelul 6.44. Strategiile de abordare a conflictului în cuplu după durata relației maritale (tabel de asociere)

			Strategii de abordare a conflictului in cuplu					Total
			evitarea	lupta	acomodarea	compromisul	rezolvarea problemei	
durata casatoriei	sub 10 ani	numar	20	2	32	20	50	124
		procent	16,1%	1,6%	25,8%	16,1%	40,3%	100%
	11-20 ani	numar	21	8	25	16	38	108
		procent	19,4%	7,4%	23,1%	14,8%	35,2%	100%
	peste 21 ani	numar	28	7	14	17	26	92
		procent	30,4%	7,6%	15,2%	18,5%	28,3%	100%
Total		numar	69	17	71	53	114	324
		procent	21.3%	5.2%	21.9%	16.4%	35.2%	100%

$\chi^2 = 15,809$, $df = 8$, $p = 0,045$.

O celulă (6,7%) are valoare așteptată mai mică decât 5. Valoarea minimă așteptată este 4,83.

Făcând comparații pe coloane pentru fiecare stil de raportare la conflictele din cuplu, am observat că strategia de evitare și cea de luptă înregistrează o creștere a frecvenței odată cu mărirea duratei relației, iar strategia de acomodare și cea de rezolvare a problemei se plasează pe un trend descendent. Cu cât istoria comună a celor doi parteneri de viață este mai îndelungată, cu atât scade optimismul de început în încercarea de a soluționa orice problemă apărută în relație și, în timpul momentelor conflictuale, crește, fie pasivitatea, fie agresivitatea. Aceste tendințe pot semnifica fie dinamica naturală de devitalizare, de eroziune a relației intime odată cu trecerea anilor, fie o diferență de mentalitate între generații (în funcție de ceea ce au învățat indivizii că este acceptabil și dezirabil să faci în timpul certurilor cu partenerul de cuplu), fie ambele explicații.

Valoarea lui p este mai mică decât 0,05, astfel că există asociere semnificativă statistic între strategiile de abordare a conflictului în cuplu și mediul de rezidență. Conform datelor obținute în această cercetare, în mediul urban cea mai utilizată strategie este rezolvarea problemei, urmează apoi cea de acomodare, evitarea, compromisul și lupta. În mediul rural cea mai frecvent întâlnită este strategia de evitare, apoi cea

de acomodare, de rezolvare a problemei, compromisul și lupta. Făcând comparații ale procentelor și pe coloane, cele mai evidente diferențe se înregistrează în cazul strategiei de evitare și a celei de rezolvare a problemelor. Cei din mediul urban folosesc în mai mică măsură (17,9% din totalul acestor respondenți) evitarea comparativ cu cei din rural (31% din totalul acestor respondenți). Pe de altă parte, cei din urban adoptă în mai mare măsură (39,6% din totalul acestor respondenți) strategia de rezolvare a problemei față de cei din rural.

Tabelul 6.45. Strategiile de abordare a conflictului în cuplu după mediul de rezidență (tabel de asociere)

			Strategii de abordare a conflictului in cuplu					Total
			ev itarea	lupta	acomodarea	compromisul	rezolv area problemei	
mediul de rezidenta	urban	numar	43	10	50	42	95	240
		procent	17,9%	4,2%	20,8%	17,5%	39,6%	100,0%
	rural	numar	26	7	21	11	19	84
		procent	31,0%	8,3%	25,0%	13,1%	22,6%	100,0%
Total		numar	69	17	71	53	114	324
		procent	21,3%	5,2%	21,9%	16,4%	35,2%	100,0%

$$\chi^2 = 13,344, df = 4, p = 0,010.$$

O celulă (10%) are valoare așteptată mai mică decât 5. Valoarea minimă așteptată este 4,41.

Testarea legăturii dintre dinamica comportamentelor manifestate în timpul conflictelor (A6) și caracteristicile socio-demografice s-a validat doar în cazul asocierii cu mediul de rezidență. Este nesemnificativă statistic asocierea dintre: sex și A6 (nivelul de semnificație este $0,587 > 0,05$, $\chi^2 = 1928$, $df = 3$), vârstă și A6 ($p = 0,122$, $\chi^2 = 5,793$, $df = 3$), educație și A6 ($p = 0,142$, $\chi^2 = 9,618$, $df = 6$), durata relației și A6 ($p = 0,087$, $\chi^2 = 11,059$, $df = 6$).

Tabelul 6.46. Dinamica comportamentelor din timpul conflictului după mediul de rezidență a respondenților (tabel de asociere)

			Schimbări în timp ale comportamentului din timpul certurilor				Total
			ne comportam mai dur unul fata de celalalt	nu s-a schimbat nimic	ne comportam mai tolerant unul fata de celalalt	alta varianta	
mediul de rezidența	urban	numar	22	66	144	8	240
		procent	9,2%	27,5%	60,0%	3,3%	100,0%
	rural	numar	17	24	39	4	84
		procent	20,2%	28,6%	46,4%	4,8%	100,0%
Total		numar	39	90	183	12	324
		procent	12,0%	27,8%	56,5%	3,7%	100,0%

$\chi^2 = 8,734$, $df = 3$, $p = 0,033$.

O celulă (12,5%) are valori așteptate mai mici decât 5. Valoarea minimă așteptată este 3,11.

Privind datele de mai sus, se poate observa că nivelul de semnificație este de mai mic decât 0,05, astfel ipoteza nulă poate fi respinsă, între cele două variabile existând asociere semnificativă statistic. Compararea dintre urban și rural, în ceea ce privește evoluția de-a lungul timpului a comportamentelor manifestate în cadrul certurilor, ne arată că cei din mediul rural înregistrează într-un procent semnificativ mai ridicat (20,2%) decât cei din urban (9,2%) un traseu de creștere a intoleranței față de partenerul de viață în momentele tensionate. Cei din mediul urban raportează, în mai mare măsură (60% din cei ce locuiesc în acest mediu) că dinamica comportamentelor față de partener se plasează pe un trend de creștere a gradului de toleranță manifestată în timpul certurilor.

Tabelul 6.47. Sinteza diferențelor după caracteristicile socio-demografice

Variabila	Diferențe după gen	Diferențe după vârstă	Diferențe după mediu	Diferențe după nivelul de educație	Diferențe după durata mariajului
A2 Capacitatea de rezolvare a problemelor	Compararea mediilor (testul t) NS	Compararea mediilor (testul t) SS	Compararea mediilor (testul t) NS	Analiza varianței (ANOVA) (testul Bonferroni) SS	Analiza varianței (ANOVA) (testul Bonferroni) NS

Variabila	Diferențe după gen	Diferențe după vârstă	Diferențe după mediu	Diferențe după nivelul de educație	Diferențe după durata mariajului
A3 Credințele față de conflictul conjugal	Compararea mediilor (testul t) NS	Compararea mediilor (testul t) SS	Compararea mediilor (testul t) NS	Analiza varianței (ANOVA) (testul Bonferroni) NS	Analiza varianței (ANOVA) (testul Bonferroni) SS
A4 Emoțiile resimțite în timpul certurilor	Comparații cu răspunsuri multiple (Multiple Response – Crosstabs) NS	Compar. cu răspunsuri multiple (Multiple Response – Crosstabs) NS	Comparații cu răspunsuri multiple (Multiple Response – Crosstabs) NS	Comparații cu răspunsuri multiple (Multiple Response – Crosstabs) NS	Comparații cu răspunsuri multiple (Multiple Response – Crosstabs) NS
A5 Strategiile de abordare a conflictului în cuplu	Asociere (testul χ^2) NS	Asociere (testul χ^2) SS	Asociere (testul χ^2) SS	Asociere (testul χ^2) SS	Asociere (testul χ^2) SS
A6 Dinamica comportamente-lor din timpul certurilor	Asociere (testul χ^2) NS	Asociere (testul χ^2) NS	Asociere (testul χ^2) SS	Asociere (testul χ^2) NS	Asociere (testul χ^2) NS
B3 Numărul de modele negative	Compararea mediilor (testul t) NS	Compararea mediilor (testul t) SS	Compararea mediilor (testul t) SS	Analiza varianței (ANOVA) (testul Bonferroni) NS	Analiza varianței (ANOVA) (testul Bonferroni) NS
B4 Numărul de modele pozitive	Compararea mediilor (testul t) NS	Compararea mediilor (testul t) NS	Compararea mediilor (testul t) NS	Analiza varianței (ANOVA) (testul Bonferroni) NS	Analiza varianței (ANOVA) (testul Bonferroni) NS

Variabila	Diferențe după gen	Diferențe după vârstă	Diferențe după mediu	Diferențe după nivelul de educație	Diferențe după durata mariajului
B5 Intensitatea învățării din diferite situații	Compararea mediilor (testul t) SS	Compararea mediilor (testul t) NS	Compararea mediilor (testul t) NS	Analiza varianței (ANOVA) (testul Bonferroni) SS	Analiza varianței (ANOVA) (testul Bonferroni) NS
C Calitatea relației maritale	Compararea mediilor (testul t) NS	Compararea mediilor (testul t) SS	Compararea mediilor (testul t) NS	Analiza varianței (ANOVA) (testul Bonferroni) SS	Analiza varianței (ANOVA) (testul Bonferroni) NS

Notă: NS = nesemnificativ statistic

SS = semnificativ statistic

6.3.4 Concluzii. Plasarea rezultatelor obținute în contextul altor cercetări

Deși nu am mai întâlnit nicio cercetare care să investigheze simultan aceste dimensiuni de analiză, unele dintre concluziile obținute coincid cu cele ale unor studii pe teme apropiate.

Astfel, în ceea ce privește *severitatea problemelor* cu care se confruntă cuplul, analiza datelor a arătat că pe prima poziție se află situația financiară, urmată de timpul petrecut împreună, comunicarea, ultimele poziții fiind ocupate de infidelitate și religie. Totuși, nivelul de severitate al acestor dimensiuni nu este unul alarmant în viziunea populației investigate (cea mai mare medie a notelor fiind 4,05, nota pentru gravitatea maximă fiind de 10). Tipuri de probleme menționate de respondenți pot deveni subiecte frecvente și predilecte ale certurilor dintre partenerii de viață. Aceste date sunt în concordanță cu cele obținute de studiul numit „Barometrul de opinie publică. Mai 2007. Viața în cuplu”, realizat de Bădescu et al. (2007), în care se subliniază faptul că cea mai importantă cauză a apariției problemelor în căsnicie este reprezentată de lipsurile materiale sau lipsa de bani: 70% dintre cei care au admis că au probleme în cuplu au menționat ca motiv lipsurile materiale, 42% treburile casnice și 20% comportamentul copiilor. Aceste trei categorii de motive tind să devină probleme din ce în ce mai importante generatoare de neînțelegeri între parteneri pe

măsură ce înaintează în vârstă. Dimpotrivă, cu vârsta, relațiile cu părinții/socrii, neglijarea de către partener, infidelitatea sau nepotrivirea sexuală sunt din ce în ce mai puțin importante în apariția conflictelor (Bădescu et al., 2007).

Subiecții investigației de față își autoevaluează *capacitatea propriului cuplu de rezolvare a problemelor* la un nivel ridicat (mediile având valori între 7,19 și 8,53 capacitatea cea mai ridicată putea fi notată cu 10), cea mai mare valoare o înregistrează capacitatea de rezolvare a problemelor ce țin de religie (aspectul cel mai puțin problematic semnalat anterior), iar cea mai mică valoare medie o are capacitatea de rezolvare a problemelor ce țin de situația financiară (problema cea mai gravă semnalată anterior).

În urma demersului analitic de comparare, după variate caracteristici socio-demografice, a capacității autopercepute de rezolvare a problemelor de cuplu am descoperit diferențe semnificative statistic în cazul categoriilor de vârstă și în funcție de nivelul de educație a respondenților. Astfel, cei cu vârste între 18 și 36 de ani tind să-și autoevalueze capacitatea de rezolvare a problemelor ca fiind mai dezvoltată decât cei care au între 37 de ani și 65 de ani. O posibilă explicație ar putea fi legată de dinamica satisfacției maritale, a percepției asupra calității relației conjugale, care înregistrează un nivel mai ridicat în primele etape ale vieții de familie, comparativ cu alte faze. În același timp, persoanele mai tinere pot avea o raportare mai optimistă față de relația de cuplu, fiind încă prezent fenomenul de idealizare a partenerului/ei de cuplu. Analizând capacitatea de rezolvare a problemelor după nivelul de educație, datele obținute au arătat că există diferențe semnificative statistic între cei care au studii superioare și cei care au studii medii, în sensul că persoanele din prima categorie menționată consideră că au o capacitate mai ridicată de soluționare a problemelor față de cei cu un nivel mediu de educație. Educația ne poate dezvolta în mod real abilitățile interpersoanale, prin oportunitatea de a interacționa cu persoane noi, de a identifica modele comportamentale noi, de a avea acces la informații ce duc la restructurări personale. Sau poate unora le dezvoltă doar capacitatea de a disimula, de a se minți pe ei și/sau pe ceilalți că sunt fericiți și împliniți.

În ceea ce privește *credințele față de conflictul marital*, acestea tind să fie, mai degrabă neutre, valorile indicelui sintetic fiind preponderent apropiate de 3 (în care 1 = credințe puternic defavorabile și 5 = credințe puternic favorabile).

Diferențe semnificative ale credințelor față de conflictul marital au apărut, conform acestui studiu, în funcție de vârstă și durata relației. Pe măsură ce înaintează în vârstă, subiecții investigați tind să aibă credințe mai negative, mai nefavorabile față

de conflictul conjugal, comparativ cu tinerii căsătoriți cu vârste până la 36 de ani. În același timp, cei care au o durată a mariajului sub 10 ani au credințe mai favorabile față de conflictul de cuplu, comparativ cu cei care sunt căsătoriți de peste 21 de ani. Aceste tendințe ar putea fi explicate de faptul că o istorie relațională mai îndelungată (un trecut comun mai consistent) produce un nivel mai ridicat de intercunoaștere între parteneri și, implicit, un grad mai înalt de realism în raportarea la celălalt și la relație, la ceea ce se poate schimba sau nu în viața de cuplu. În același timp, aceste rezultate se apropie de ideea susținută de Huston, McHale și Crouter (1986), care au arătat că interacțiunile negative dintre soți nu produc consecințe semnificative asupra relației maritale în primul an de căsătorie, datorită efectului „lunii de miere”, care presupune tendința noilor căsătoriți de a privi superficial problemele de cuplu.

Din paleta de *emoții resimțite în timpul episoadelor conflictuale* cu partenerul/a de viață, cel mai frecvent invocată este supărarea 15,4%, urmată de dezamăgire 14,1%, tristețe 10,9%, furie 9%, durere 8,2%, nedreptate 6,3%, pe ultimul loc situându-se vulnerabilitatea 1,2%. Sanford (2009) cataloghează emoțiile ce pot apărea în conflictele de cuplu în două mari categorii: emoții „tari” (hard emotion) și emoții „moi” (soft emotion). Emoțiile „tari” (de ex. supărarea, mânia, furia etc.) sunt asociate cu lupta pentru putere, cu apărarea împotriva atacurilor percepute și urmărirea obiectivelor proprii. Emoțiile „soft” (tristețea, rănirea etc.) sunt asociate cu exprimarea vulnerabilității, căutarea suportului social și urmărirea obiectivelor ce întăresc relațiile interpersonale. Ambele categorii de emoții sunt prezente în răspunsurile subiecților interogați în cercetarea efectuată, o pondere mai mare înregistrând cele de tip „soft”. Studiul de față a identificat faptul că nu există diferențe semnificative statistic între femei și bărbați în ceea ce privește emoțiile resimțite în timpul certurilor din cuplu. De asemenea, nu apar diferențe semnificative nici în funcție de vârstă, educație, mediu de rezidență sau durată a relației.

În cadrul populației investigate, cea mai răspândită *strategie de raportare la situațiile conflictuale din cuplu* este cea de rezolvare a problemelor 35,2%, pe pozițiile următoare (foarte apropiate) fiind acomodarea 21,9% și evitarea 21,3%, compromisul 16,4%, iar la o îndepărtare mare, cea mai puțin frecventă este strategia confruntării (a luptei) 5,2%.

Din analiza tendințelor de utilizare preponderentă a unei anumite strategii, date de caracteristicile socio-demografice, am descoperit că apar diferențe semnificative în funcție de vârstă, durata mariajului, nivel de educație și mediu de rezidență.

Astfel, datele obținute arată că cei peste 37 de ani utilizează în mai mare măsură strategia de evitare a conflictelor comparativ cu cei cu vârste între 18 și 36 de ani. Totodată, la cei cu vârsta până la 36 de ani se întâlnește în mai mare măsură strategia de rezolvare a problemei față de cei de peste 37 de ani. Pe de altă parte, clasamentele frecvențelor strategiilor adoptate pentru cele două subpopulații înregistrează diferențe la pozițiile intermediare. Astfel, cel mai mare procent din totalul celor cu vârste până la 36 de ani adoptă strategia de rezolvare a problemei, următoarele poziții fiind ocupate, în ordine, de acomodare, compromisul și evitarea (pe același loc) și cei mai puțini utilizează confruntarea. În cazul celor peste 37 de ani, cei mai mulți utilizează tot rezolvarea problemei, apoi, în ordine descrescătoare, întâlnim evitarea, acomodarea, compromisul și lupta.

Strategiile de abordare a conflictului în cuplu sunt asociate, în același timp, cu durata relației maritale, deoarece nivelul de semnificație obținut este mai mic decât 0,05. Clasamentele frecvenței utilizării acestor stiluri de raportare la situațiile conflictuale sunt diferite între ele în funcție de durata relației maritale. Cei care au mai puțin de 10 ani de căsătorie utilizează, în principal strategia de rezolvare a problemei (intervin asupra cauzei ce a generat disensiuni), pe următoarea poziție se regăsește acomodarea (redobândirea armoniei relației este pusă mai presus decât interesele personale diferite), evitarea și compromisul au procente egale, pe ultima poziție fiind lupta. Pentru cei care au între 11 și 20 de ani de mariaj, ordinea este aproape la fel, locul III fiind ocupat de strategia de evitare, locul IV de cea a compromisului; în plus se observă scăderi sau creșteri ale frecvenței adoptării acestor pattern-uri comportamentale. În schimb, cei care au peste 21 de ani de relație conjugală adoptă cel mai frecvent evitarea ca modalitate de raportare la conflicte (mecanismul cognitiv fiind „de ce să mai deschid subiectul că oricum nu rezolv nimic, i-am spus deja de nenumărate ori și nu s-a schimbat nimic”), apoi rezolvarea problemei, compromisul, acomodarea și lupta. Totodată, în urma comparațiilor între subpopulații pentru fiecare stil de raportare la conflictele din cuplu, am observat că strategia de evitare și cea de luptă înregistrează o creștere a frecvenței odată cu mărirea duratei relației, iar strategia de acomodare și cea de rezolvare a problemei se plasează pe un trend descendent. Cu cât istoria comună a celor doi parteneri de viață este mai îndelungată, cu atât scade optimismul de început în încercarea de a soluționa orice problemă apărută în relație și, în timpul momentelor conflictuale, crește, fie pasivitatea, fie agresivitatea. Aceste tendințe pot semnifica fie dinamica naturală de devitalizare, de eroziune a relației intime odată cu trecerea anilor, fie o diferență de mentalitate între

generații (în funcție de ceea ce au învățat indivizii că este acceptabil și dezirabil să faci în timpul certurilor cu partenerul de cuplu), fie ambele explicații.

Levenson, Carstensen și Gottman (1993) au descoperit în investigațiile lor faptul că, în comparație cu mariajele formate din parteneri de vârstă mijlocie, la cuplurile de vârstnici s-a observat un potențial mai scăzut de conflict.

Din analiza datelor obținute se confirmă ideea că strategiile de abordare a conflictului în cuplu sunt semnificativ asociate cu nivelul de educație și se pot desprinde mai multe observații. În momentele conflictuale din cuplu, cei cu studii elementare utilizează cel mai frecvent strategia compromisului, apoi pe cea de evitare, de rezolvare a problemei, ultimele poziții fiind ocupate la egalitate de luptă și acomodare. Persoanele cu un nivel mediu de educație adoptă, în cea mai mare măsură, strategia de rezolvare a problemelor, pe următoarele locuri fiind evitarea, acomodarea, compromisul și – cel mai puțin utilizată – confruntarea. În cercetarea derulată, am descoperit că cei care au studii superioare și-au dezvoltat ca strategie obișnuită de raportare la conflictele maritale cel mai frecvent pe cea de rezolvare a problemei, apoi pe cea de acomodare, compromisul ocupă locul al III-lea, urmează evitarea și apoi lupta. Pe de altă parte, strategia de evitare este cel mai puțin întâlnită în cazul celor cu studii superioare comparativ cu celelalte două subpopulații. Strategia de acomodare este, în cea mai mică măsură, adoptată de persoanele cu studii elementare față de cei cu studii medii și cei cu studii superioare. Compromisul este în foarte mare măsură utilizat de cei cu un nivel elementar de educație, în comparație cu celelalte subgrupuri de analiză. Abordarea conflictelor din cuplu prin strategia de rezolvare a problemei este, în cea mai mare măsură, regăsită la cei cu studii superioare și, în cea mai mică măsură, la cei cu studii elementare.

De asemenea, există asociere semnificativă statistic între strategiile de abordare a conflictului în cuplu și mediul de rezidență. Conform datelor obținute în această cercetare, în mediul urban cea mai utilizată strategie este rezolvarea problemei, urmează apoi cea de acomodare, evitarea, compromisul și lupta. În mediul rural cea mai frecvent întâlnită este strategia de evitare, apoi cea de acomodare, de rezolvare a problemei, compromisul și lupta. Făcând comparații pe subpopulații în cazul fiecărui stil de raportare la conflictele conjugale, datele prezente arată că cele mai evidente diferențe se înregistrează în cazul strategiei de evitare și a celei de rezolvare a problemelor. Cei din mediul urban folosesc în mai mică măsură (17,9% din totalul acestor respondenți) evitarea, comparativ cu cei din rural (31% din totalul acestor respondenți). Pe de altă parte, cei din urban adoptă în mai mare măsură (39,6% din

totalul acestor respondenți) strategia de rezolvare a problemei față de cei din rural. În mediul rural, comunitatea este mai mică și mai omogenă, controlul social mai ridicat, iar presiunea rețelei sociale pentru conformarea la regulile și normele grupului mai consistentă, ceea ce poate duce la o atenție mai sporită acordată de indivizi păstrării aparențelor în ochii celorlalți, a ceea ce este considerat comportament dezirabil.

Deși în cercetarea de față nu am identificat diferențe semnificative între femei și bărbați în ceea ce privește utilizarea preponderentă a unei strategii de raportare la conflictele de cuplu, alte studii arată că acestea există. Astfel, Klinetob și Smith (1996) au evidențiat tendințe diferite în funcție de gen în utilizarea pattern-urilor de comunicare în situații conflictuale. De exemplu, soții tind, în mai mare măsură, să transmită mesaje neutre sau să se retragă dintr-un conflict, comparativ cu soțiile lor. Conform viziunii lui Strong et al. (1998, p. 139), deși există diferențe între femei și bărbați în folosirea unor anumite pattern-uri comportamentale, totuși, aceste variații sunt, de obicei, reduse.

Modul în care se comportă partenerii de cuplu, unul față de celălalt, în timpul certurilor nu este static, ci înregistrează transformări generate de o serie de factori, dintre care am amintit deja o parte. În cazul subiecților investigați, *schimbările comportamentale* se înscriu preponderent pe un trend de creștere a toleranței, majoritatea respondenților declarând că se comportă mai tolerant unul față de celălalt (56,5%), pe următoarea poziție ca număr de răspunsuri se regăsește ideea că nu s-a schimbat nimic (27,8%), cei mai puțini considerând că se comportă mai dur în timpul conflictelor de cuplu (12%).

Dinamica comportamentelor din timpul episoadelor de ceartă cu partenerul de viață înregistrează, în cercetarea efectuată, diferențe semnificative doar în funcție de mediul de rezidență al respondenților. Compararea dintre urban și rural, în ceea ce privește evoluția de-a lungul timpului a comportamentelor manifestate în cadrul certurilor, ne arată că cei din mediul rural înregistrează într-un procent semnificativ mai ridicat (20,2%) decât cei din urban (9,2%) un traseu de creștere a intoleranței față de partenerul de viață în momentele tensionate. Cei din mediul urban raportează, în mai mare măsură (60% din cei ce locuiesc în acest mediu) că dinamica comportamentelor față de partener se plasează pe un trend de creștere a gradului de toleranță manifestată în timpul certurilor.

În ceea ce privește transformările pe diferite planuri în conflictul marital, alte studii menționează faptul că se poate consta: o dinamică a subiecților „fierbinți” (a cauzelor) de ceartă, în funcție de diferite etape din ciclul vieții de familie sau o predispoziție către un anumit tip de conflict în funcție de durata relației și vârsta soților, de exemplu persoanele tinere din cupluri experimentează mai curând conflictele deschise, comparativ cu cei vârstnici (Kline et al., 2006).

Intensitatea învățării spontane din diferite situații se diferențiază în funcție de genul social al respondenților și nivelul de educație. În acest sens, se poate susține că învățarea spontană privind îmbunătățirea raportării la situațiile conflictuale este semnificativ mai intensă la femei, comparativ cu gradul de intensitate a învățării înregistrată la nivelul bărbaților. Pe de altă parte, la cei care au studii elementare se înregistrează o intensitate mai scăzută a învățării din diferite situații decât cei care au studii medii, iar cei cu studii superioare au o intensitate mai ridicată a învățării spontane comparativ cu cei cu un nivel elementar de educație. Nivelul de educație pare să afecteze procesul de adaptare maritală, conform viziunii lui Strong et al. (1998), care consideră că educația ne poate oferi resurse suplimentare precum cunoștințe, reflecții asupra diferitelor dimensiuni ale vieții, venituri, status, ce contribuie la dezvoltarea abilității noastre de a juca mai eficient rolurile conjugale.

Analizând nivelul intensității învățării pe tipurile de situații sociale prezentate respondenților, am descoperit că pe primul loc se află învățarea din propriile certuri cu partenrul/a. Astfel, majoritatea subiecților (cumulat, 74%) consideră că au avut de învățat într-o oarecare măsură, în mare sau în foarte mare măsură din acest tip de situație. Pe locurile următoare, se poziționează descrescător situațiile de învățare spontană reprezentate de: certurile celor din jur la care au asistat ca martor, sfaturile primite de la cer apropiați în timpul discuțiilor despre problemele de cuplu, relațiile cunoscuților despre certurile lor de cuplu, viziunări de emisiuni/filme, articole/cărți citite despre conflictul în cuplu, programe de dezvoltare personală.

Așa cum am arătat în paragraful anterior, oamenii învătă noi pattern-uri acționale și prin procesul numit modelare (observându-i pe ceilalți ce fac și ce consecințe produc comportamentele lor). În formarea și schimbarea atitudinii față de conflictul conjugal și a modificării comportamentelor manifestate în timpul episoadelor conflictuale, datele obținute din acest studiu, arată că sunt prezente și influente atât modelele negative, cât și cele pozitive desprinse de la membrii rețelei. În plus, am descoperit că modelele negative de comportament observate de-a lungul timpului sunt mai numeroase comparativ cele pozitive. În acest sens, am remarcat faptul că

respondenți au menționat într-o foarte mică măsură (5,6% din răspunsurile cu alegere multiplă) absența scenelor de ceartă în cuplu la care au asistat ca martori și care i-au impresionat negativ. În schimb, 50,8% dintre răspunsurile de alegere multiplă au indicat lipsa scenelor de ceartă a cuplurilor observate care să reprezinte modelelor pozitive de comportare.

Cea mai semnificativă situație de *modelare negativă* este reprezentată de certurile dintre părinți, la care subiecții investigați au asistat ca martori în copilărie și la vârsta adultă (cumulat 33,3% din răspunsuri). Pe următoarele poziții se plasează, în ordine descrescătoare ca număr de scene vizionate (care au produs un impact negativ asupra observatorului): certurile dintre vecini (14,3%), dintre prieteni (12,1%), dintre frate/soră și partenerul/a de viață (10,8%), alte rude (9,2%), necunoscuți (8,6%), mai rar întâlnite fiind certurile de cuplu ale colegilor de serviciu (3,9%).

Strong et al. (1998) accentuează faptul că familiile de orientare (de origine) reprezintă mediul social în care oamenii învață primele lecții de viață (și uneori cele mai influente și semnificative lecții) despre intimitate și relații de cuplu. În același sens, poate fi inclusă și opinia lui Kapinus (2004), care sublinia faptul că procesul de socializare intrafamilială poate avea un efect mai puternic asupra indivizilor, comparativ cu cel produs de alți agenți precum profesorii, grupul de similaritate (peers), colegii de serviciu, șefii etc. Acest fenomen poate fi explicat prin faptul că părinții joacă un rol fundamental în perioada în care copiii sunt mai sensibili la influențele din jur (în timpul copilăriei, al pubertății și al adolescenței) și, în plus, ei interacționează cu copiii lor pe parcursul unei perioade extinse de timp (relațiile părinți – copii se caracterizează printr-o mare longevitate), fiind un model relativ constant pe parcursul diferitelor etape ale dezvoltării urmașilor.

Din analiza datelor obținute, am constat că modelarea negativă variază în funcție de vârstă și mediu de rezidență. Am observat că există o diferență semnificativă între cei cu vârste cuprinse între 18–36 de ani și cei care au peste 37 de ani în ceea ce privește numărul de modele negative pe care le observă în jurul lor. Persoanele din al doilea interval de vârstă menționează un număr mai ridicat de modele negative de comportare în situații conflictuale la care au fost expuși, comparativ cu cei care au vârsta până la 36 de ani. Pe de altă parte, indivizii proveniți din urban au un număr de modele negative semnificativ diferit comparativ cu cei din mediul rural, adică cei din a doua subpopulație menționată au raportat un număr mai ridicat de astfel de modele față de cei din urban.

Modelele negative sunt extrem de importante pentru că ne „spun” ce să nu facem, ce forme negative de manifestare să evităm pentru a ne construi o armonie de cuplu personalizată, individualizată. Notarius și Markman (1993) susțin că e mai important să învățăm cuplurile să evite semnele negative și să se raporteze constructiv la conflicte decât să le învățăm o formulă a succesului marital. Această recomandare schimbă dramatic modul de construire a intervențiilor terapeutice și cel de raportare la eficiența contramodelelor. Autorii menționați au descoperit că, surprinzător, interacțiunile negative dintre soți sunt un predictor mai puternic al consecințelor negative asupra relației lor decât interacțiunea pozitivă ca predictor pentru efectele pozitive.

Modelarea pozitivă a atitudinii față de conflictul în cuplu este mai rar întâlnită la subiecții chestionați, comparativ cu cea negativă. Principala sursă de influență socială este, și în acest caz, tot modelul de comportament al părinților în timpul scenelor lor de ceartă din cuplu (17,2% din răspunsuri). În schimb, următoarele poziții din clasament sunt ocupate diferit, comparativ cu cele menționate la nivelul modelării negative. Astfel, următoarea ca frecvență este situația de modelare pozitivă reprezentată de certurile de cuplu ale prietenilor (6,6%), apoi ale altor rude (6,1%), ale vecinilor (5%), ale necunoscuților (4,8%), ale fraților/surorilor (4,2%), ale colegilor de serviciu (3,4%).

În timpul socializării primare, părinții își învață copiii ce este bine, ce este rău, ce să mănânce, ce să nu consume, ce să păstreze pentru ei, ce să împartă cu ceilalți, cum să vorbească, ce să simtă și ce să gândească. Strong et al. (1998) consideră că principalele mecanisme prin care părinții își influențează copiii sunt reprezentate de: modelare (ei servesc drept modele pentru copiii lor) și definire (stabilesc și își fac cunoscute așteptările pe care le au față de copiii lor). Așa cum am văzut din datele prezentate anterior, părinții pot reprezenta atât modele pozitive de raportare la situațiile conflictuale din cuplu („cum să faci”), cât și modele negative („eu n-o să fac ca ei”); contramodelarele, fiind, se pare, mai răspândite în spațiul românesc investigat.

Dincolo de modelele oferite de părinți, teoria învățării sociale completează ideile lansate de behaviorism, susținând că individul are abilitatea interioară de a gândi și de a face alegeri pentru a-și schimba mediul (Schickedanz, Schickedanz, Hansen și Forsyth, 1993) pentru a-și restructura viața, atitudinile, comportamentele cotidiene. Totodată, expunerea la interacțiuni sociale diverse are un efect pozitiv asupra restructurărilor atitudinale disfuncționale și asupra învățării unor noi pattern-uri comportamentale de raportare constructivă la situațiile conflictuale de cuplu.

Calitatea vieții maritale, privită în ansamblu de respondenți, înregistrează niveluri ridicate ale satisfacției. Astfel, majoritatea subiecților se declară mulțumiți de relația lor de cuplu (52,8%), foarte mulțumiți (27,8%), nici mulțumiți/nici nemulțumiți (13,6%), pe când numărul celor nemulțumiți cumulat cu al celor foarte nemulțumiți este semnificativ mai mic (5,9%). Acest mod de evaluare a satisfacției maritale se apropie de raportarea românilor la viața de familie, în general. Analizând felul în care este evaluată satisfacția față de viața de familie în România, Mărginean și Precupețu (coords., 2010, pp. 37–38) sintetizează: „Satisfacția față de viața de familie, preponderent pozitivă în toată perioada investigată, înregistrează, în special după 1999, un trend ascendent. Dacă în 1990 numai două treimi erau mulțumiți și foarte mulțumiți de viața de familie și aproximativ un sfert se plasau pe o poziție neutră, în 1999 aprecierile neutre se înjumătățesc și aproape 80% fac aprecieri pozitive. Trendul ascendent de după 1999 s-a datorat, așadar, în principal transformării evaluărilor neutre în evaluări pozitive. În 2006 se înregistrează nivelul de satisfacție cel mai ridicat, trendul ușor descendent din 2010 datorându-se unei ușoare creșteri a aprecierilor neutre, cele negative rămânând constante”.

În plus, evaluarea de către subiecții chestionați a relațiilor de cuplu variază și în funcție de unele categorii socio-demografice analizate, diferențele semnificative descoperite fiind date de vârsta respondenților și nivelul de educație. Astfel, calitatea autoevaluată a relației este mai ridicată pentru cei cu vârste până la 36 de ani, față de cei peste 37 de ani și, totdată, cei care au studii superioare își autoapreciază relația de cuplu ca având o calitate mai înaltă comparativ cu cei care au studii medii.

Datele obținute în susținerea acestei idei sunt în concordanță cu rezultatele altor cercetări din spațiul euro-american, precum și ale studiilor realizate în România. Astfel, în literatura de specialitate, regăsim o serie numeroasă de studii desfășurate în spațiul nord-american care susțin că satisfacția maritală înregistrează un declin în timp, în special în primii zece ani sau dinamica acestei dimensiuni de-a lungul ciclului vieții familiale urmează un traseu în formă de U (în Strong et al., 1998). Acești autori subliniază că, totuși, trend descendent menționat nu este resimțit semnificativ la nivelul tuturor mariajelor: declinul poate fi unul minor sau satisfacția maritală poate să reapară după o perioadă relativ scurtă de timp. În ceea ce privește spațiul românesc, de exemplu, în raportul realizat de Institutul de cercetare a calității vieții (ICCV) privind calitatea vieții în România 2010, se subliniază faptul că factorii de

diferențiere a aprecierii calității relațiilor de familie sunt: starea civilă, educația, vârsta, venitul sau numărul de persoane din gospodărie (Mărginean și Precupețu, coord., 2010). Autorii acestei investigații au desprins următoarele concluzii:

- Cei mai satisfăcuți de relațiile din familie sunt cei care nu au fost căsătoriți nicio dată și cei căsătoriți (cu mențiunea că cei necăsătoriți se raportează la familia de origine, iar cei căsătoriți la cea proprie, toate categoriile putându-se raporta, în același timp și la familia extinsă).
- Cu cât nivelul de educație este mai ridicat, cu atât relațiile din familie sunt apreciate mai pozitiv (o cincime dintre cei fără școală sau cu educația primară neterminată apreciază relațiile din familie drept „foarte bune”, în schimb, în cazul celor cu studii superioare, ponderea este semnificativ mai mare – 44%).
- Vârsta este invers proporțională cu aprecierea relațiilor din familie (peste 40% dintre tinerii de 18–24 de ani evaluează relațiile din familie drept foarte bune, în timp ce mai puțin de jumătate – 18% – dintre cei de peste 65 de ani sunt de aceeași părere).
- Venitul are o influență pozitivă asupra evaluării relațiilor familiale (cu cât este mai ridicat, cu atât aprecierile sunt mai bune).
- Numărul de membri în familie influențează pozitiv evaluările (cu cât gospodăria este mai numeroasă, cu atât relațiile de familie sunt mai apreciate) (în Mărginean și Precupețu, coord., 2010).

În studiul efectuat, analiza datelor obținute a validat doar o parte dintre ipotezele formulate.

Astfel, prima ipoteză confirmată este cea care testa legătura dintre stilul predominant al familiei de origine de raportare la conflict și strategia proprie de abordare a situațiilor tensionate din cuplu. Datele obținute susțin afirmația că pattern-urile comportamentale utilizate în timpul conflictului marital sunt, parțial, preluate din familia de origine. Transmiterea intergenerațională a valorilor, atitudinilor, modelelor comportamentale este validată de rezultate ale numeroaselor cercetări pe diferite problematici, printre care pot fi amintite studiile privind continuitatea intergenerațională a atitudinii față de mariaj și coabitare, a instabilității maritale, a atitudinii față de divorț (în Kapinus, 2004), a individualizării și intimității (Lawson și Brossart, 2001), a calității maritale (Perren, von Wyl, Bürgin, Simoni și von Klitzing, 2005), a

opiniilor politice, a credințelor religioase (în Kapinus, 2004) etc. Potrivit perspectivei învățării sociale, copiii deveniți adulți au o atitudine mai tolerantă sau mai restrictivă față de diferite manifestări comportamentale din timpul certurilor conjugale deoarece doresc să se conformeze viziunii părinților lor. Pe de altă parte, urmașii celor care au manifestări agresive în situații conflictuale pot dezvolta un pattern comportamental ofensiv pentru a menține o consistență cognitivă. Consistența cognitivă reprezintă un proces prin care indivizii își schimbă atitudinile pentru că doresc să interpreteze experiențele trecute într-un mod constructiv, într-o lumină pozitivă și să le includă în sistemele lor cognitive (în Malim, 2003).

O altă ipoteză parțial validată de procedurile statistice a testat legătura dintre strategia de raportare la conflictele proprii cu partenerul de viață (A.5) și numărul de modele pozitive pe care le observăm la cupluri din jurul nostru (B.4). Datele ne arată că există o diferență semnificativă între cei care luptă și cei care adoptă strategia de rezolvare a problemelor în ceea ce privește numărul de modele pozitive pe care le observă în jurul lor. De asemenea, există o diferență semnificativă între cei care cedează (strategia de acomodare) și cei care adoptă strategia de rezolvare a problemelor în ceea ce privește numărul de modele pozitive pe care le observă în jurul lor.

Ipoteza în care se presupunea legătura dintre intensitatea învățării (B5) și capacitatea de rezolvare a problemelor (A2) a fost confirmată, între cele două variabile existând corelație negativă slabă. Cu alte cuvinte, valorile înalte ale intensității învățării din diferite situații sunt asociate cu valorile scăzute ale capacității de rezolvare a problemelor de cuplu și vice-versa.

Ipoteza 2a a fost formulată astfel: cei care adoptă ca principală strategie de abordare a conflictelor pe cea de rezolvare a acestora (A.5) au o capacitate de rezolvare a problemelor de cuplu (A.2) mai dezvoltată – și s-a validat. Analiza datelor obținute ne arată că cea mai dezvoltată capacitate de soluționare a problemelor apărute în cuplu este înregistrată la cei care abordează conflictele conjugale prin strategia de rezolvare a problemelor, iar cei care se raportează la conflicte printr-o strategie de confruntare/luptă, au cea mai puțin dezvoltată competență de rezolvare a cauzelor disensiunilor.

O altă ipoteză este confirmată de date este următoarea: cu cât capacitatea de rezolvare a problemelor (A.2) este mai dezvoltată, cu atât calitatea relației maritale (C) este mai ridicată. Capacitatea de rezolvare a problemelor este corelată pozitiv cu calitatea relației maritale. O idee asemănătoare regăsim în teoria disoluției maritale ca proces de eroziune, rediscutată de Kline et al. (2006), teorie care susține că abilitățile

slabe de management al conflictului există în cadrul relațiilor de cuplu încă de la început, dar ele devin tot mai importante pe măsură ce partenerii conjugali încearcă să-și negocieze așteptările, problemele, elementele stresante de-a lungul timpului.

De asemenea, s-a validat și ipoteza ce presupunea o legătură între calitatea maritală și strategia de abordare a conflictului în cuplu. Altfel spus, calitatea relației conjugale este semnificativ diferită în funcție de strategia de abordare a conflictelor din cuplu. Cele mai înalte valori se înregistrează pentru cei care utilizează strategia de acomodare și cea de rezolvare a problemelor în tratarea momentelor conflictuale, cea mai scăzută valoare fiind înregistrată în cazul celor care au ca stil predominant lupta. A doua parte a ipotezei 3c – strategia proprie de raportare la conflictele de cuplu (A.5) este asociată cu satisfacția maritală în raport cu alte cupluri (C.2) s-a confirmat, de asemenea. Există diferențe semnificative ale nivelului satisfacției maritale (comparativ cu alte cupluri căsătorite) în raport cu strategia adoptată în abordarea momentelor conflictuale. Astfel, majoritatea celor care adoptă strategia de rezolvare a problemelor și cei care adoptă acomodarea se declară ca fiind mai fericiți decât alte cupluri căsătorite, cei mai puțini dintre ei considerându-se mai nefericiți. Iar majoritatea celor care adoptă fie strategia de evitare, fie pe cea de compromis consideră că sunt la fel de fericiți ca majoritatea cuplurilor, cei mai puțini dintre ei considerându-se mai nefericiți.

Relația dintre conflictul conjugal și efectele asupra relației de cuplu reprezintă un subiect intens studiat. De exemplu, Kline et al. (2006) ne reamintesc ideea conform căreia situațiile conflictuale slab gestionate sunt un factor de risc pentru apariția dezamăgirii și a divorțului. Aceiași autori, consideră că, totuși, legătura dintre conflictul marital și rezultatele produse asupra relației de cuplu este complexă, bidirecțională sau chiar de cauzalitate circulară: satisfacția/insatisfacția duce la un anumit tip de management al conflictelor maritale și, totodată, managementul conflictului este asociat cu nivelul calității relației de cuplu

CONCLUZII ȘI DISCUȚII

Tema centrală a acestei cărți constă în ideea că dinamica interioară de la nivelul relațiilor interpersonale, inclusiv al celor maritale, este indisolubil legată de rețelele sociale (în special cele formate din familie și prieteni) din care fac parte indivizii, subliniind importanța luării în considerare a rolului jucat de factorii sociali contextuali în inițierea, dezvoltarea, precum și dizolvarea relațiilor personale.

Secțiunea finală este structurată pe următoarele coordonate: stadiul actual al cunoașterii temei abordate pe plan mondial și național, elementele de noutate teoretico-metodologică aduse prin studiul efectuat, aplicabilitatea rezultatelor, limitele investigațiilor realizate și posibilele direcții pentru cercetările viitoare.

Analizând *stadiul actual al cunoașterii temei abordate*, se poate afirma că ideea surprinderii procesului de învățare socială a atitudinii față de conflictul conjugal este originală. Astfel, nu se poate vorbi despre un stadiu actual al cunoașterii strict legat de acest subiect. La nivel internațional, o serie importantă de studii abordează problema conflictului interpersonal de cuplu sau marital (de exemplu, Cingöz-Ulu și Lalonde, 2007; Clark și Phares, 2004; Deal, Hagan, Bass, Hetherington și Clingempeel, 1999; Forgas și Cromer, 2004; Kaushal și Kwantes, 2006; Kluwer, Heesink și van de Vliert, 1996) și susțin legătura dintre conflictul conjugal și calitatea relației de cuplu (Cramer, 2002; Dickson, Hughes, Manning, Walker, Bollis-Pecchi și Gratson, 2002; Gottman și Levenson, 1999a; Gottman și Levenson, 1999b; Lavee și Ben-Ari, 2007; Roberts, 2000). De asemenea, a început să fie studiată relația dintre caracteristicile rețelelor sociale (în special, cele structurale) și interacțiunile maritale, inclusiv în cazul conflictelor (Erickson, 1988; Ishii-Kuntz și Maryanski, 2003; Widmer, 2004; Widmer, Kellerhals și Levy, 2004). La nivel național, există cercetări ce abordează viața de cuplu sau de familie în general, iar în ceea ce privește conflictul marital sunt descrise, de obicei, motivele neînțelegerilor dintre partenerii de viață.

Cercetarea de față a presupus două etape: investigațiile de tip calitativ, urmate de studiul cantitativ pe problematica influenței rețelei sociale asupra atitudinii față de conflictul marital.

Abordarea calitativă a temei propuse a constat în realizarea unor interviuri cu femei și bărbați căsătoriți. Interviurile au fost semistructurate, iar întrebările din

ghidul de interviu s-au concentrat pe identificarea traseelor de formare și schimbare a atitudinii față de conflictul marital, precum și pe descoperirea caracteristicilor și conținutului respectivelor situații de învățare socială.

Punctul forte al acestei investigații calitative este dat abordarea inovatoare a temei influenței sociale, cu o metodologie aparte față de alte studii, atenția fiind concentrată pe analiza influenței sociale percepute de actorul social „receptor”. De asemenea, un aspect ce aduce „un plus de cunoaștere” în problematica studiată este reprezentat de identificarea învățămintelor desprinse de subiecții intervievați din diferite situații de învățare care le-a format sau schimbat atitudinea față de conflictul marital (conținutul învățării sociale).

Cercetarea cantitativă a avut la bază perspectiva interacționismului simbolic, teoria învățării sociale și cea a transmiterii intergeneraționale a atitudinilor și pattern-urilor comportamentale. După operaționalizarea conceptelor, am construit ca instrument de cercetare un chestionar, care a fost completat de respondenți prin intermediul operatorilor de teren sau prin tehnica autoadministrării, metoda de culegere a datelor fiind ancheta sociologică.

Dintre *aspectele „tari” ale cercetării cantitative* de față voi aminti doar demersurile inovatoare de măsurare a credințelor referitoare la conflictul marital, precum și a influenței sociale asupra atitudinii față de conflictul în cuplu.

Conform datelor culese și analizate în cercetarea de față, am descoperit faptul că influența socială a rețelei asupra atitudinii față de conflictul marital se realizează prin intermediul a două mari mecanisme. Modelarea, ce se produce în urma asistării ca martor la scene de ceartă ale diferitelor cupluri, a trecerii printr-o situație de învățare observațională, ne permite identificarea unor pattern-uri comportamentale. Astfel, modelarea, ca formă de influență socială, poate produce schimbări la nivelul comportamentelor pe care le adoptăm sau intenționăm să le adoptăm în timpul propriilor noastre episoade conflictuale din cuplu marital. În calitate de observatori, subiecții investigați au menționat mai degrabă contramodelurile de acțiune, ca situații de învățare indirectă ce au produs un impact puternic asupra atitudinii lor.

Al doilea mecanism principal de influență socială a rețelei este reprezentat, în viziunea populației investigate, de discuțiile informale, în cadrul cărora se oferă informații de tipul sfaturilor, sugestiilor, părerilor, impresiilor etc. Acestea reprezintă un suport social al membrilor rețelei ce generează restructurări, în special, la nivel cognitiv, schimbându-se credințele, ideile despre conflictul conjugal. Chiar dacă la nivelul cognițiilor se produce, pe moment, o transformare, mai e cale lungă până să

fie transpuse și în plan comportamental și individul să adopte o nouă strategie de abordare a conflictelor maritale.

Putem învăța despre conflictul marital citind despre el, ascultându-i pe alții în timp ce vorbesc despre el, vizionând filme sau emisiuni despre el, observându-l în viața reală sau experimentându-l direct. Învățăm mai bine când vedem cum se face ceva decât atunci când citim sau auzim despre asta, dar învățăm și mai bine când o facem noi înșiși. Această ierarhizare a situațiilor de învățare am întâlnit-o și în cadrul unor interviuri realizate în investigația calitativă de față. În plus, la cursurile de formare continuă a profesorilor la care am participat, am aflat o idee încetățenită în psihologia învățării și anume că, în general, în urma unei activități de învățare reținem: 10% din ceea ce *citim*, 20% din ceea ce *auzim*, 30% din ceea ce *vedem*, 50% din ceea ce *vedem și auzim* în același timp, 80% din ceea ce *spunem* și 90% din ceea ce *spunem și facem* în același timp. Prin urmare, rezultatele obținute sunt în acord cu informațiile din alte studii ce analizează aceste aspecte: cel mai mult învățăm din experiența proprie, din certurile noastre de cuplu (aplicând), iar expunerea ca martor la certurile altora reprezintă o situație de învățare ce combină vizualul cu auditivul și produce transformări în mai mare măsură decât cele generate de discuții despre conflicte cu membrii rețelei (e implicată doar calea auditivă de asimilare a informațiilor).

Dacă privim diacronic procesul de influență socială a rețelei asupra atitudinii față de conflictul interpersonal (de-a lungul etapelor dezvoltării individuale), se poate afirma că această influență subsumează atât transmiterea intergenerațională a credințelor față de conflict și a pattern-urilor comportamentale, cât și restructurările atitudinale, ce rezultă în urma expunerii la noi modele de interacțiune în situații tensionate (ca observator al certurilor de cuplu ale celor din jur) și a informațiilor noi obținute din discuții cu membrii rețelei personale, din relatările celor din jur, din vizionarea unor emisiuni, filme, din lecturarea unor cărți, articole etc. În plus, rețeaua socială poate exercita și o influență nemijlocită asupra conflictelor maritale prin variatele interferențe în viața de cuplu, cum ar fi: sfaturile, sugestiile, criticile, presiunile etc.

Rezultatele obținute din această cercetare și discutate anterior se pot constitui în argumente pentru a determina schimbări în mediul social românesc. Sociologia contemporană își propune să treacă dincolo de nivelul descriptiv-interpretativ al cercetărilor realizate și, pe baza datelor empirice obținute, să vină cu propuneri de intervenții sociale. Pentru problematica studiată în lucrarea de față, pot creiona două

mari direcții de *aplicabilitate a rezultatelor desprinse* din investigațiile prezentate. Pe de-o parte, informațiile obținute pot fi utile în consilierea maritală, în proiectarea programelor individuale de terapie cognitiv-comportamentală, prin care se pot schimba atât pattern-urile disfuncționale de raportare a individului la conflictele sale de cuplu, cât și credințele de respingere, de negare manifestate față de această dimensiune firească a vieții relaționale. În acest fel, schimbările vizează procesele intracuplu, în special pentru familiile/cuplurile ce se confruntă cu probleme maritale severe.

Pe de altă parte, rezultatele cercetărilor de față pot oferi soluții pentru elaborarea unor noi politici sociale, mai suportive pentru familiile românești. Un mariaj fericit, o relație sănătoasă de cuplu reprezintă, pentru majoritatea oamenilor, o dorință imperativă în viețile lor. Efectele pozitive produse de o relație cu aceste caracteristici se resimt, așa cum arată și datele obținute, atât în sfera intrafamilială (la nivelul celor doi parteneri, al copiilor), cât și în cea extrafamilială (la nivelul celor din rețeaua socială a cuplului, al comunității în care trăiesc). Cercetători și factori de decizie din diverse state au subliniat faptul că mariajele fericite produc și importante consecințe asupra sănătății publice (în Markman și Halford, 2005). În urma analizei datelor empirice din studiile realizate și a modelelor de bune practici din alte țări, consider că și în România se impune necesitatea de a construi și implementa programe care să sprijine indivizii/cuplurile în atingerea aspirației lor de a avea mariaje stabile și pline de satisfacții, programe destinate, în special, cuplurilor cu risc ridicat de a se confrunta cu probleme maritale acute.

Prin urmare, o dimensiune importantă a restructurării politicilor familiale din țara noastră este reprezentată de stimularea inițiativelor și finanțarea programelor de educație pentru viața de cuplu/familie, destinate tuturor nivelurilor de școlarizare și nu numai. Acest tip de activități cu caracter preventiv sunt puternic sprijinite în state precum Australia, Germania, S.U.A., Marea Britanie, Singapore etc. (în Markman și Halford, 2005). În cadrul acestor programe, cuplurilor le sunt dezvoltate abilități relaționale și principii ce duc la relații maritale sănătoase, funcționale și stabile. O serie de cercetări, la care fac referire autorii de mai sus, subliniază faptul că tinerele cupluri pot învăța aceste abilități și principii de viață de familie, că aceste conținuturi pot fi asimilate într-o varietate de contexte (și informale și formale), pot fi transmise de o varietate de agenți de socializare secundară (consilieri, formatori, profesori, preoți, lideri de opinie etc.), iar cuplurile maritale ce și-au dezvoltat asemenea abilități sociale înregistrează o creștere a stabilității și satisfacției relației și un nivel mai scăzut al agresivității.

În plus, aceste demersuri sunt constructive și eficiente și pentru că educația pentru viața de familie este mai puțin stigmatizată comparativ cu terapia/consilierea maritală, iar disponibilitatea oamenilor de a participa la astfel de programe este mai ridicată.

Formarea/dezvoltarea abilităților sociale și transmiterea cunoștințelor referitoare la construirea și menținerea unor relații sociale armonioase poate fi începută din ciclul primar și menținută în atenție inclusiv la nivelul celor ce urmează programe de studii superioare. În sistemul românesc de învățământ este necesară o pondere mai ridicată și constantă a activităților formative destinate dezvoltării umane și nu doar profesionale. Schimbarea pattern-uri disfuncționale de relaționare (posibil preluate din familia de origine) nu poate fi lăsată doar în seama învățării spontane a persoanelor dornice să evolueze, preocupate să nu repete greșelile părinților. Aceste modificări atitudinale pot, și este recomandat, să se producă și în urma unei forme organizate de intervenție.

De asemenea, pot fi proiectate programe destinate dezvoltării abilităților relaționale ale partenerilor de cuplu. Cele mai eficiente rezultate ale acestui tip de demers sunt înregistrate (conform studiilor citate de Markman și Halford, 2005) în cazul cuplurilor aflate la începutul vieții lor relaționale, când nivelul satisfacției este ridicat. Aceste activități educative destinate partenerilor, pe de-o parte, reduc riscul apariției problemelor în cuplu, iar pe de altă parte îmbunătățesc accesul viitor la servicii specializate, în cazul apariției unui anumit tip de problemă maritală („cursanții” primesc liste cu posibile probleme de cuplu și resursele instituționale/organizaționale disponibile pentru fiecare tip de problemă).

Educația pentru viața de familie poate fi considerată o direcție de dezvoltare a unui nou curriculum, care are la bază cercetări științifice ce ies din spațiul laboratoarelor și al mediului academic și pătrund în spațiul comunității, al vieții cotidiene.

Dintre *limitele prezentei cercetări calitative* efectuate asupra influenței sociale, a construirii sociale a atitudinilor față de conflict, pot fi amintite următoarele:

- rezultatele investigației nu pot fi generalizate la o populație mare, ele având semnificație doar pentru subiecții intervievați;
- eșantionul din acest studiu calitativ poate ridica anumite probleme în descrierea și interpretarea datelor, datorită faptului că numărul cazurilor este mic, iar variația dintre cazuri este mare;

- studiul retrospectiv asupra influenței sociale poate genera bias-uri datorită lipsei acurateței în reamintirea unor secvențe, a unor detalii solicitate de cercetător (re-memorarea este selectivă);
- fiind discutat un subiect „sensibil” (cel al conflictului marital), există permanent riscul de a obține răspunsuri impregnate de dezirabilitate socială;
- subiecții investigați alocă semnificații diferite termenilor de conflict, influență socială, ceea ce face dificilă compararea rezultatelor din diferite studii.

În ceea ce privește *limitele studiului cantitativ*, realizat și prezentat în această lucrare, un punct slab constă în faptul că eșantionul este mic și nereprezentativ pentru a permite generalizări consistente, motivele fiind legate de raritatea resurselor financiare, umane și de timp. Semnificația statistică a asocierii dintre variabile poate fi completată de măsurători asupra intensității acestor legături de asociere (PHI și Cramer's V). De asemenea, scalele construite vor trebui retestate și restructurate pentru a deveni instrumente de încredere pentru alte demersuri de investigare. În analiza cantitativă nu au fost incluse ca variabile explicative caracteristici structurale (dimensiunea, densitatea, centralitatea, existența clicilor) ale rețelelor sociale în care este integrat cuplul conjugal. Iar dintre caracteristicile interacționale ale rețelei, au fost folosite doar cele referitoare la conținutul relațional și la forma relațională a rețelei. Cu ocazia unor cercetări viitoare, sper ca aceste neajunsuri să fie depășite.

Cercetările viitoare asupra problematicii expuse în această lucrare ar putea fi extinse și diversificate prin investigarea și a altor categorii de factori care determină atitudinea față de conflictul în cuplu, cum ar fi: caracteristicile de personalitate ale partenerilor de cuplu (de exemplu, dacă există o legătură între tipul de temperament și modul de raportare la situațiile conflictuale din cuplu), alte caracteristici socio-demografice ce nu au fost surprinse în lucrarea prezentă (etnia, religia etc.), caracteristicile situaționale ale episoadelor de ceartă etc. De asemenea, atitudinea față de conflictul de cuplu s-ar putea analiza comparativ la cei ce coabitează și cei căsătoriți, statutul legal al relației putând genera diferențe în ceea ce privește, în special, strategia de abordare a situațiilor conflictuale cu partenerul de viață. Apoi, de ce nu, s-ar putea urmări studierea comparativă a atitudinii față de conflictul marital la românii stabiliți în afara țării și la cei din România. Am încercat deja culegerea unor date de la românii din diasporă, însă, din păcate, nu am reușit să duc la bun sfârșit această direcție de cercetare, deoarece numărul răspunsurilor a fost unul relativ scăzut. Con-

sider că ar putea exista diferențe semnificative și relevante între aceste două subpopulații, datorită contextelor socio-culturale diferite. De asemenea, ar fi interesant de studiat și legătura dintre tipurile de interacțiuni pe care le-am avut în copilărie cu frații/surorile și strategiile noastre tipice de raportare la situațiile conflictuale din cuplu. În plus, acest studiu poate fi extins și prin analiza aprofundată a procesului de formare a atitudinii față de conflict prin învățarea directă, produsă în urma propriilor situații conflictuale cu diverse persoane (din certurile cu părinții, cu frații, cu prietenii, cu colegii de serviciu, cu șefii, cu vecinii etc.), experiențe directe care presupun că își pun amprenta și asupra specificului abordării certurilor din cuplul marital.

Studierea subiectului de față s-ar putea extinde și din punctul de vedere al metodologiei aplicate. Spre exemplu ar putea fi folosite noi strategii de culegere a datelor, prin realizarea de interviuri cu toți membrii apropiați ai rețelei conjugale, prin metoda observației participative. De asemenea, cercetări viitoare ar putea fi proiectate și derulate sub forma unor studii longitudinale, care să surprindă dinamica strategiilor de abordare a conflictului marital de-a lungul diferitelor etape ale vieții de familie, precum și dinamica surselor de influență socială asupra partenerilor conjugali.

În concluzie, consider că mi-am atins finalitățile, identificând atât sursele sociale și mecanismele de influență, cât și conținutul procesului de învățare socială și efectele produse de diferite atitudini și strategii de abordare a situațiilor tensionate din cuplul conjugal asupra relației maritale.

Prezenta lucrare confirmă faptul că situațiile conflictuale din cuplu au un rol disfuncțional, dar, totodată, pot fi privite și ca o resursă valoroasă pentru familie și societate. Ceea ce conturează diferențele în ceea ce privește tipul de consecințe produse de conflictul marital este modul în care ne comportăm în astfel de situații. Iar stilul de raportare la episoadele conflictuale este învățat pe parcursul procesului nostru de socializare și prin experiența interacțională directă. Cuplurile maritale nu funcționează izolate sub o cupolă de sticlă, ci își desfășoară viața într-o anumită rețea socială, cu anumite caracteristici structurale și interacționale, care își pun amprenta asupra relației conjugale, inclusiv asupra felului în care cei doi se raportează la propriile situații tensionate din cuplu. Astfel, modelele comportamentale disfuncționale pot fi înlocuite de strategii constructive de abordare a conflictelor interpersonale și a celor conjugale, în particular.

BIBLIOGRAFIE

- Agnew, C.R., Loving, T.J. și Drigotas, S.M. (2001). Substituting the forest for the trees: social networks and the prediction of romantic relationship state and fate. În *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(6), 1042–1057.
- Argyle, M. (1998). Competențele sociale. În Moscovici, S. (coord.) *Psihologia socială a relațiilor cu celălalt*. Iași: Editura Polirom.
- Atkinson, R. (2006). *Povestea vieții: interviul*. Iași: Editura Polirom.
- Bădescu, G., Kivu, M., Popescu, R., Rughiniș, C., Sandu, D. și Voicu, O. (2007). *Barometrul de opinie publică. Mai 2007. Viața în cuplu*. Fundația Soros Romania, raport disponibil la adresa <http://www.soros.ro/ro/publicatii.php?cat=2>.
- Bidart, C. și Lavenu, D. (2005). Evolutions of personal networks and life events. În *Social Networks*, 27, pp. 359–376.
- Binder, J.F., Roberts, S.G.B. și Sutcliffe, A.G. (2012). Closeness, loneliness, support: Core ties and significant ties in personal communities. În *Social Networks* 34, pp. 206–214
- Bird, G. și Melville, K. (1994). *Families and Intimate Relationships*. U.S.A.: McGraw-Hill.
- Blake, R.R., & Mouton, J.S. (1970). The fifth achievement. În *The Journal of Applied Behavioral Science*, 6(4), 413–426.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic Interactionism*. New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Boissevain, J. (1974). *Friends of Friends*. Oxford: Basil Blackwell.
- Boissevan, J. (1989). Networks. În Kuper, A. și Kuper, J. (eds.) *The Social Science Encyclopedia*. London: Routledge.
- Bott, E. (1971). *Family and social network: Roles, norms, and external relationships in ordinary urban families*. (2nd ed.). Oxford, England: Tavistock.
- Boza, M. (2010). *Atitudinile sociale și schimbarea lor*. Iași: Editura Polirom.

- Bravo, G., Squazzoni, F. și Boero, R. (2012). Trust and partner selection in social networks: An experimentally grounded model. În *Social Networks* 34, pp. 481–492
- Brehm S., Miller, R, Perlman, D. și Cambell, S.M. (2002). *Intimate Relationships*. New York: McGraw-Hill.
- Burger, E., & Milardo, R.M. (1995). Exploratory study marital interdependence and social networks. În *Journal of Social and Personal Relationships*, 12(3), pp. 403–415.
- Burger, M.J. și Buskens, V. (2009). Social context and network formation: An experimental study. În *Social Networks* 31, pp. 63–75
- Carley, K.M. (2003). Dynamic Network Analysis. În Breiger, R., Carley, K. și Pattison, Ph. (Eds.). *Dynamic Social Network Modeling and Analysis: Workshop Summary and Papers*. National Academies Press.
- Chelcea, A. (2003). Teoria impactului social. În Chelcea, S. și Iluț, P. (coord.) *Enciclopedie de psihosociologie*. pp. 354–355. București: Editura Economică.
- Chelcea, S. (2001). *Metodologia cercetării sociologice: metode cantitative și calitative*. București: Editura Economică.
- Choi, H. și Marks, N.F. (2008). Marital Conflict, Depressive Symptoms, and Functional Impairment. *Journal of Marriage and Family*, 70, pp. 377–390.
- Christakis, N.A. și Fowler, J.H. (2009) *Connected: the surprising power of our social networks and how they shape our lives*. New York: Little, Brown and Company, Hachette Book Group.
- Cingöz-Ulu, B și Lalonde, R.N. (2007). The Role of Culture and Relational Context in Interpersonal Conflict: Do Turks and Canadians Use Different Conflict Management Strategies? În *International Journal of Intercultural Relations*, 31, pp. 443–458.
- Clark, T.R. și Phares, V. (2004). Feelings in the Family: Interparental Conflict, Anger, and Expressiveness in Families with Older Adolescents. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 12, 2, pp. 129–138.
- Cohen, S. (2004). Social relationships and health. În *American Psychologist* 59, pp. 676–684.
- Coman, C. și Medianu, N. (2003). *Statistică socială*, Brașov: Editura Infomarket.

- Coulshed, V. și Orme, J. (1998). *Social Work Practice. An Introduction* (3rd edition). Houndmills: MacMillan Press.
- Cramer, D. (2002). Relationship satisfaction and conflict over minor and major issues in romantic relationships. În *The Journal of Psychology*, Vol.136, No. 1, pp. 75–81.
- Creswell, J.W. (1994). *Research design: qualitative and quantitative approaches*. Sage Publications.
- Cunningham, M. și Thornton, A. (2006). The influence of parents' marital quality on adult children's attitudes toward marriage and its alternatives: Main and moderating effects. În *Demography*, Vol. 43, No. 4, pp. 659–672, DOI: 10.1353/dem.2006.0031.
- Deal, J.E., Hagan, M.S., Bass, B., Hetherington, E.M. și Clingempeel, G. (1999). Marital Interaction in Dyadic and triadic Contexts: Continuities and Discontinuities. *Family Process*, 38, 1, pp.105–115.
- Denzin, N.K. (1989). *Interpretive interactionism*. Newbury Park, CA: Sage.
- Deutsch, M. (1998). Soluționarea conflictelor constructive. Principii, instruire și cercetare. În Stoica-Constantin, A. și Neculau, A. (coord.). *Psihosociologia rezolvării conflictului*. Iași: Polirom.
- Dickson, F.C., Hughes, P.C., Manning, L.D., Walker, K.L., Bollis-Pecchi, T. și Gratson, S. (2002). Conflict in Later-Life, Long-Term Marriages. *The Southern Communication Journal*, 67, 2, pp. 110–121.
- Driver, J. L și Gottman, J.M. (2004). Daily Marital Interactions and Positive Affect During Marital Conflict Among Newlywed Couples. În *Family Process*, 43, 3, pp. 301–314.
- Dwyer, D. (2000). *Interpersonal relationships*. London: Routledge.
- Ehin, C. (2009). *The Organizational Sweet Spot: Engaging the Innovative Dynamics of Your Social Networks*. Dordrecht: Springer Science + Business Media.
- Eldridge, K.A. (2009). Conflict Patterns. În Reis, H. T și Sprecher, S. (editors). *Encyclopedia of human relationships* (vol. 1). pp. 307–310. Los Angeles: SAGE Publications.

- Elinschi-Ciupercă, E. (2003a). Conformare. În Chelcea, Septimiu și Iluț, Petru (coord.) *Enciclopedie de psihosociologie*. pp. 95–98. București: Editura Economică.
- Elinschi-Ciupercă, E. (2003b). Influență socială. În Chelcea, Septimiu și Iluț, Petru (coord.) *Enciclopedie de psihosociologie*. pp. 95–98. București: Editura Economică.
- Elinschi-Ciupercă, E. (2003c). Obediență. În Chelcea, Septimiu și Iluț, Petru (coord.) *Enciclopedie de psihosociologie*. pp. 239–240. București: Editura Economică.
- Elliott, M.W. (1982). Communication and Empathy in Marital Adjustment. În *Home Economics Research Journal*, Vol. 11, No. 1, pp. 77–88.
- Erickson, B.H. (1988). The relational basis of attitudes. În Wellman, B. și Berkowitz, S.D. (editors) *Social Structures. A Network Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Felmlee, D.H. (2001). No couple is an island: A social network perspective on dyadic stability. În *Social Forces* 4, pp. 1259–1287.
- Flick, U. (1998). *An Introduction to Qualitative Research*. London: Sage Publications.
- Forgas, J.P. (2007). When Sad is Better than Happy: Negative Affect Can Improve the Quality and Effectiveness of Persuasive Messages and Social Influence Strategies. *Journal of Experimental Social Psychology*, 43, pp. 513–528.
- Forgas, J.P. și Cromer, M. (2004). On being sad and evasive: Affective influences on verbal communication strategies in conflict situations. *Journal of Experimental Social Psychology*, 40, pp. 511–518.
- Friedkin, N.E. and Johnsen, E.C. (1999). Social Influence Networks and Opinion Change. *Advances in Group Processes*, Vol. 16, pp. 1–29.
- Giddens, A. (1992). *Transformarea intimității*. București: Editura Antet.
- Goleman, D. (2001). *Inteligența emoțională*. București: Editura Curtea Veche.
- Gottman, J.M. și Levenson, R.W. (1999a). What Predicts Change in Marital Interaction Over Time? A Study of Alternative Modes. *Family Process*, Vol. 38, No 2, pp. 143–158.
- Gottman, J.M. și Levenson, R.W. (1999b). How Stable Is Marital Interaction Over Time? *Family Process*, Vol. 38, No 2, pp. 159–165.

- Gottman, J.M. și Levenson, R.W. (1999c). Rebound from Marital Conflict and Divorce Prediction. *Family Process*, Vol. 38, No 3, pp. 287–292.
- Gottmann Relationship Institute (2010). Researching and Restoring Relationships. Disponibil on-line la adresa: www.gottman.com
- Granovetter, M. (1995). *Getting a job: A study of contacts and careers*. University of Chicago Press.
- Guilbert, D.E., Vace, N. și Pasley, K. (2000). The Relationship of Gender Role Beliefs, Negativity, Distancing, and Marital Instability. În *The Family Journal: Counselling and Therapy for Couples and Families*, vol.8, No.2, pp. 124–132.
- Hart, N. (1976). *When Marriage Ends: a Study in Status Passage*. London: Tavistock Publications Ltd.
- Hendrick, S.S. (1988). A generic measure of relationship satisfaction. În *Journal of Marriage and Family*, 50, pp. 93–98.
- Hsin-Chun Tsai, J. (2006). Xenophobia, Ethnic Community, and Immigrant Youth' Friendship Network Formation. În *Adolescence*, vol. 41, number 162, pp. 285–298.
- Huberman, M.A. și Miles, M.B. (1998). Data Management and Analysis Methods. În Denzin, N.K. și Lincoln, Y.S. (ed.) *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*. London: Sage Publications.
- Huston, T.L., McHale, S.M., și Crouter, A.C. (1986). When the honeymoon's over: Changes in the marriage relationship over the first year. În *The emerging field of personal relationships*, pp. 109–132.
- Iluț, P. și Ivan, L. (2003). Comparare socială. În Chelcea, S. și Iluț, P. (coord.) *Enciclopedie de psihosociologie*. pp. 78–81. București: Editura Economică.
- Iluț, P. (1997). *Abordarea calitativă a socioumanului: concepte și metode*. Iași: Editura Polirom.
- Iluț, P. (2000). *Iluzia localismului și localizarea iluziei*. Iași: Editura Polirom.
- Iluț, P. (2001). *Sinele și cunoașterea lui: teme actuale de psihosociologie*. Iași: Editura Polirom.
- Iluț, P. (2004). *Valori, atitudini și comportamente sociale: teme actuale de psihosociologie*. Iași: Editura Polirom.

- Iluț, P. (2005). *Sociopsihologia și antropologia familiei*. Iași: Editura Polirom.
- Impett, E.A. și Peplau, L.A. (2006). "His" and "Her" Relationships? A Review of the Empirical Evidence. În Vangelisti, A și Perlman, D. (eds.) *The Cambridge Handbook of Personal Relationships*. pp. 273–291. New York: Cambridge University Press.
- Ishii-Kuntz, M. și Maryanski, A.R. (2003). Conjugal Roles and Social Networks in Japanese Families. În *Journal of Family Issues*, Vol. 24, No 3, pp. 352–380.
- Jackson, P.B., Ray, R. și Shaw-Perry, M. (2007). Adult Siblings: A Multi-Ethnic Study of Families. În *Interpersonal Relations Across the Life Course. Advances in Life Course Research*, Vol. 12, pp. 55–84.
- Johnson, J.C., Palinkas, L. A și Boster, J.S. (2003). Informal Social Roles and the Evolution and Stability of Social Networks. În Breiger, R., Carley, K. și Pattison, Ph. (Eds.). *Dynamic Social Network Modeling and Analysis: Workshop Summary and Papers*. National Academies Press.
- Kapinus, C.A. (2004). The Effect of Parents' Attitudes Toward Divorce on Offspring's Attitudes: Gender and Parental Divorce as Mediating Factors. În *Journal of Family Issues*, Vol. 25, No 1, pp. 112–135.
- Kashima, Y., Wilson, S., Lusher, D., Pearson, L.J. și Pearson, C. (2013). The acquisition of perceived descriptive norms as social category learning in social networks. În *Social Networks* 35, pp. 711– 719.
- Kaushal, R. și Kwantes, C.T. (2006). The Role of Culture and Personality in Choice of Conflict Management Strategy. *International Journal of Intercultural Relations*, 30, pp. 579–603.
- Kebede, W. și Butterfield, A.K. (2009). Social networks among poor women in Ethiopia. În *International Social Work* 52(3). pp. 357–374.
- Keim, S. (2011). *Social Networks and Family Formation Processes. Young Adults' Decision Making About Parenthood*. VS Research, Springer Fachmedien Germany.
- Klein, R.C. și Milardo, R.M. (2000). The social context of couple conflict: Support and criticism from informal third parties. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17 (4–5), pp. 618–637.

- Kline, G.H., Pleasant, N.D., Whitton, S.W. și Markman, H.J. (2006). Understanding Couple Conflict. În Vangelisti, A și Perlman, D. (eds.) *The Cambridge Handbook of Personal Relationships*. pp. 445–462. New York: Cambridge University Press.
- Klinetob, N.A. și Smith, D.A. (1996). Demand-withdraw communication in marital interaction: Tests of interspousal contingency and gender role hypotheses. În *Journal of Marriage and the Family*, pp. 945–957.
- Kluwer, E.S. și Johnson, M.D. (2007). Conflict Frequency and Relationship Quality across the Transition to Parenthood. *Journal of Marriage and Family*, 69, pp. 1089–1106.
- Kluwer, E.S., Heesink, J.A.M. și van de Vliert, E. (1996). Marital Conflict About the Division of Household Labor and paid Work. *Journal of Marriage and Family*, 58, 4, pp. 958–969.
- Knox, D. și Schacht, C. (2010). *Choices in Relationships: An Introduction to Marriage and the Family*. Tenth Edition. Belmont: Wadsworth, Cengage Learning.
- Kwai Choi Lee, C. și Marshall, R. (1998). Measuring Influence in the Family Decision Making Process Using an Observational Method. În *Qualitative Market Research: An International Journal*, Vol. 1, No 2, pp. 88–98.
- Lamanna, M.A. și Riedmann, A. (1991). *Marriages and Families: making choices and facing change*. Belmont, California: Wadsworth Publishing Company.
- Lavee, Y. și Ben-Ari, A. (2007). Relationship of Dyadic Closeness With Work-Related Stress: A Daily Diary Study. *Journal of Marriage and Family*, 69, pp. 1021–1035.
- Lawson, D.M. și Brossart, D.F. (2001). Intergenerational Transmission: Individuation and Intimacy Across Three Generations. *Family Process*, 40, 4, pp. 429–442.
- Lerner, H.G. (2005). *The dance of anger: A woman's guide to changing the patterns of intimate relationships*. New York: Perennial Currents.
- Levenson, R.W., Carstensen, L.L. și Gottman, J.M. (1993) Long-term marriage: Age, gender, and satisfaction. În *Psychology and Aging*. Vol 8(2), pp. 301–313
- Lewis, R.A., & Spanier, G.B. (1979). Theorizing about the quality and stability of marriage. În Burr, W.R. (ed.) *Contemporary theories about the family: research-based theories*.

- Malim, T. (2003). *Psihologie socială*. București: Editura Tehnică.
- Mărginean, I. și Precupețu, I. (coord.) (2010). *Calitatea vieții în România 2010*. București: Institutul de Cercetare a Calității Vieții (ICCV), raport disponibil online la adresa: <http://www.iccv.ro/sites/default/files/Calitatea%20Vietii%202010.pdf>.
- Markman, H.J. Și Halford, W.K. (2005). International Perspectives on Couple Relationship Education. În *Family Process*, Vol. 44, No. 2, pp. 139–146.
- Marsden, P.V.; Friedkin, N.E. (1993). Network Studies of Social Influence. În *Sociological Methods & Research*, Vol. 22, Number 1, pp. 127–151.
- Mayer, B. (2000). *The dynamics of conflict resolution: A practitioner's guide*. San Francisco: Jossey – Bass.
- Mitrofan, I. și Ciupercă, C. (1997). *Psihologia relațiilor dintre sexe*. București: Editura Alternative.
- Mollenhorst, G., Volker, B. și Flap, H. (2014). Changes in personal relationships: How social contexts affect the emergence and discontinuation of relationships. În *Social Networks* 37, pp. 65–80.
- Mones, A.G. (2001). Exploring Themes of Sibling Experience to Help Resolve Couples Conflict. În *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, Vol. 9, No. 4, pp. 455–460.
- Neff, L.A. și Frye, N.E. (2009). Conflict Prevalence and Sources. În Reis, H. T și Sprecher, S. (editors). *Encyclopedia of human relationships*. (vol. 1). pp. 310–313. Los Angeles: SAGE Publications.
- Nelson-Johns, R. (1996). *Relating Skills*. London: Cassell.
- Niehuis, S., Huston, T.L. și Rosenband, R. (2006). From Courtship into Marriage: A New Developmental Model and Methodological Critique. În *The Journal of Family Communication*, 6 (1), pp. 23–47.
- Notarius, C. și Markman, H. (1993). *We can work it out: Making sense of marital conflict*. New York: Putnam.

- Notarius, C. și Vanzetti, N. (1983). The Marital Agendas Protocol. În Filsinger, E.E. (ed.) *A Sourcebook of Marital and Family Assesment*. pp. 209–227. Beverly Hills, C.A.: SAGE Publications.
- Olson, D.H., DeFrain, J. și Skogrand, L. (2011). *Marriages and families: intimacy, diversity, and strengths*. (7th ed). McGraw-Hill.
- Paleari, G.F., Regalia, C. și Fincham, F. (2005). Marital Quality, Forgiveness, Empathy, and Rumination: A Longitudinal Analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, vol. 31, No.3, pp. 368–378.
- Parks, M.R. și Eggert, L.L. (1991). The role of social context in the dynamics of personal relationships. În Jones, W.H. și Perlman, D. (eds.). *Advances in personal relationships: A research annual*. Oxford, England: Jessica Kingsley Publishers
- Perren, S., von Wyl, A., Bürgin, D., Simoni, H. și von Klitzing, K. (2005). Intergenerational Transmission of Marital Quality Across the Transition to Parenthood. *Family Process*, Vol. 44, No 4, pp. 441–459.
- Petersen, T., Saporta, I. și Seidel, M.D.L. (2000). Offering a Job: Meritocracy and Social Networks. În *American Journal of Sociology*, Vol. 106, Number 3, pp. 763–816.
- Popa, M. (2011). „Infidelitățile” coeficientului de fidelitate Cronbach alfa. În *Psihologia resurselor umane*, Vol. 9, Nr. 1, pp. 85–99.
- Popescu, R. (2010). Profilul familiei românești contemporane. În *Calitatea Vieții*, XXI, nr. 1–2, 2010, p. 5–28.
- Postelnicu, C. (2003). Analiza rețelelor. În Chelcea, Septimiu și Iluț, Petru (coord.) *Enciclopedie de psihosociologie*. (pp. 34–36). București: Editura Economică.
- Radu, I., Iluț, P. și Matei, L. (1994). *Psihologie socială*. Cluj-Napoca: Editura Exe.
- Roberts, L.J. (2000). Fire and ice in Marital Communication: Hostile and Distancing Behaviors as Predictors of Marital Distress. *Journal of Marriage and Family*, 62, 3, pp. 693–707.
- Robila, M. (2003). Romania. În Ponzetti, J.J. Jr. (editor in chief) *International Encyclopedia of Marriage and Family*— 2nd ed. New York: Macmillan Reference USA.

- Rotariu, T. și Iluț, P. (1997). *Ancheta sociologică și sondajul de opinie: teorie și practică*. Iași: Editura Polirom.
- Șandru, C. (2006). Paradigma relațională în sociologie. În Onuț, Ghe. (editor) *Situări mișcate: studii social-umane în memoriam Alexandru Denișorescu*, Brașov: Editura Universității „Transilvania”.
- Sanford, K. (2009). Conflict Measurement and Assessment. În Reis, H. T și Sprecher, S. (editors). *Encyclopedia of human relationships*. (vol. 1) (pp. 303–307). Los Angeles: SAGE Publications.
- Scârneai, F. (2006). *Îndrumar de cercetare calitativă în științele socio-umane*. Brașov: Editura Universității Transilvania din Brașov.
- Scârneai, F. (2009). *Introducere în sociologia identității*. Brașov: Editura Universității Transilvania din Brașov.
- Schickedanz, J.A., Schickedanz, D.I., Hansen, K., și Forsyth, P.D. (1993). *Understanding children*. Mayfield Publishing Co.
- Shehan, C.L. și Lee, G.R. (1990). Roles and Power. În Touliatos, J., Perlmutter, B.F. și Straus, M.A. (eds.) *Handbook of Family Measurement Techniques*. Newbury Park: Sage Publications.
- Shor, E., Roelfs, D. și Yoge, T. (2013). The strenght of family ties: A meta-analysis and meta-regression of self-reported social support and mortality. În *Social Networks* 35, pp. 626–638.
- Sinclair, H.C. și Wright, B.L. (2009). Effects of Social Networks on Developed Relationships. În Reis, H. T și Sprecher, S. (editors) *Encyclopedia of human relationships* (vol. 3). Los Angeles: SAGE Publications.
- Small, M.L. (2013). Weak ties and the core discussion network: Why people regularly discuss important matters with unimportant alters. În *Social Networks* 35, pp. 470–483.
- Song, L. și Chang, T.Y. (2012). Do resources of network members help in help seeking? Social capital and health information search. În *Social Networks* 34, pp. 658–669

- Spanier, G.B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. În *Journal of Marriage and Family*, 38, pp.15–28.
- Stoica-Constantin, A. (2004). *Conflictul interpersonal: prevenire, rezolvare si diminuarea efectelor*. Iași: Editura Polirom.
- Strauss, A. și Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. London: Sage Publications.
- Strong, B., DeVault, Ch. și Sayad, B.W. (1998). *The Marriage and Family Experience: Intimate Relationships in a Changing Society*. (7th ed.). Belmont. CA: Wadsworth Publishing Company.
- Tallman, I., Gray, L.N., Kullberg, V.și Henderson, D. (1999). The Intergenerational Transmission of Marital Conflict: Testing a Process Model. *Social Psychology Quarterly*, Vol. 62, No. 3, pp. 219–239.
- Terhell, E.L., van Groenou, M.I.B. și van Tilburg, T. (2007). Network contact changes in early and later postseparation years. În *Social Networks* 29, pp. 11–24.
- Thompson, L. (2000). *The Mind and Heart of the Negotiator*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Trimble O'Connor, L. (2013). Ask and you shall receive: Social network contacts' provision of help during the job search. În *Social Networks* 35, pp. 593– 603.
- Valente, T.W., Fujimoto, K., Unger, J.B., Soto, D.W. și Meeker, D. (2013). Variations in network boundary and type: A study of adolescent peer influences. În *Social Networks* 35, pp. 309– 316.
- Van de Rijt, A. și van Assen, M. (2008). Theories of network exchange: Anomalies, desirable properties, and critical networks. În *Social Networks* 30, pp. 259–271.
- Van de Vliert, E. (1997). *Complex interpersonal conflict behaviour: Theoretical frontiers*. Psychology Press.
- Voinea, M. (2008). *Realități și perspective în studiul familiei*, Pitești: Editura Universității din Pitești.
- Waite, L. și Gallagher, M. (2000). *The Case for Marriage*. New York: Broadway Books.

- Wall, K., Aboim, S., Cunha, V. și Vasconcelos, P. (2001). Families and informal support networks in Portugal: the reproduction of inequality. În *Journal of European Social Policy*, Vol. 11, Number 3, pp. 213–233.
- Wellman, B. (1979). The community question: the intimate networks of East Yorkers. În *American Journal of Sociology*, 84(5), pp. 1201–1231.
- Wellman, B. (1988). Structural analysis: from method and metaphor to theory and substance. În Wellman, B. și Berkowitz, S.D. (editors) *Social Structures. A Network Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wellman, B., Yuk-lin Wong, R., Tindall, D. și Nazer, N. (1997). A decade of network change: turnover, persistence and stability in personal communities. În *Social Networks*, 19, pp. 27–50.
- Widmer, E. (2004). Couples and Their Networks. În Scott, J., Treas, J. și Richards, M. (eds.) *The Blackwell Companion to the Sociology of Families*. Malden: Blackwell Publishing Ltd.
- Widmer, E., Kellerhals, J. și Levy, R. (2004). Types of Conjugal Networks, Conjugal Conflict and Conjugal Quality. În *European Sociological Review*, Vol. 20, No. 1, pp. 63–77, DOI: 10.1093/esr/20.1.63.
- Wilmot, W.W. și Hocker, J.L. (1998). *Interpersonal Conflict*. USA: McGraw-Hill Companies.
- Wilson, K.S. și Spink, K.S. (2009). Social Influence and Physical Activity in Older Females: Does Activity Preference Matter? În *Psychology of Sport and Exercise*, 10, pp. 481–488.
- Wren, K. (1999). *Social Influences*. New York: Routledge.
- Zhu, X., Woo, S.E., Porter, C. și Brzezinski, M. (2013). Pathways to happiness: From personality to social networks and perceived support. În *Social Networks* 35, pp. 382–393.